

Oikeudenkäyntiavustajien kelpoisuus ja valvonta

*Oikeudenkäyntiaavustajien
kelpoisuus ja valvonta*

ISSN 1458-6452

ISBN 978-952-466-940-5 (nid.)

ISBN 978-952-466-941-2 (PDF)

Oikeusministeriö

Helsinki 2009

Edita Prima Oy

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä 25.11.2009

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Työryhmämietintö	
Oikeudenkäyntiavustajatyöryhmä Puheenjohtaja Hannu Rajalahti Sihteerit Tatu Leppänen ja Markku Ylönen		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä 16.5.2008	
Julkaisun nimi Oikeudenkäyntiavustajien kelpoisuus ja valvonta			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä			
Julkaisu sisältää oikeudenkäyntiavustajatyöryhmän mietinnön, joka on laadittu hallituksen esityksen muotoon. Esitysehdotuksen päätavoitteena on asianosaisten oikeusturvan ja asianmukaisen oikeudenhoidon edellytysten parantaminen oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien työn laatutasoa nostamalla. Kaikki oikeudenkäyntiavustajat saatettaisiin ammattieettisten velvollisuuksien ja valvonnan piiriin. Velvollisuuksiensa vastaisesti toimivan avustajan toiminta voitaisiin karkeimmissa tapauksissa päättää. Muille oikeudenkäyntiasiamiehille ja -avustajille kuin asianajajille ja julkisille oikeusavustajille perustettaisiin uusi lupajärjestelmä, josta säädettäisiin uudessa laissa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista. Luvan myöntäminen edellyttäisi muun muassa riittävää perehtyneisyyttä tehtävään. Luvat myöntäisi perustettava oikeudenkäyntiavustajalautakunta. Oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana voisi yleisissä tuomioistuimissa yleensä toimia vain asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Nykyiset kelpoisuusehdot kuitenkin säilytettäisiin niissä tapauksissa, joissa avustaja on työ- tai virkasuhteessa asianosaiseen. Lähisukulaisia koskeva poikkeus kelpoisuusehdoista poistettaisiin. Vastaavat kelpoisuusehdot ulotettaisiin myös lastensuojeluasioihin hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävässään, samoin kuin tuomioistuimen määräykseen tai avustajanmääräykseen perustuvassa tehtävässä velvollinen noudattamaan yleisen asianajajayhdistyksen hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi mainituissa tehtävissään asianajajayhdistyksen yhteydessä toimivan valvontalautakunnan ja oikeuskanslerin valvonnan alainen. Valvontalautakunnan riippumattomuutta suhteessa asianajajayhdistykseen vahvistettaisiin. Valvontalautakuntaa laajennettaisiin yhdellä jaostolla, ja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia tulisi jäseniksi lautakuntaan. Valvontalautakunta voisi määrätä luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle vastaavat kurinpidolliset seuraamukset kuin asianajajalle. Luvan peruuttamisesta päättäisi kuitenkin oikeudenkäyntiavustajalautakunta. Päätöksistä olisi muutoksenhakumahdollisuus tuomioistuimeen. Ylimääräisessä muutoksenhaussa korkeimmassa oikeudessa otettaisiin käyttöön avustajapakko.			
Avainsanat: (asiasanat) oikeudenkäynti, oikeudenkäyntiavustaja, oikeudenkäyntiasiamies, asianajaja, julkinen oikeusavustaja			
Muut tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 7/41/2008, OM022:00/2008			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2009:17		ISSN 1458-6452	ISBN 978-952-466-940-5 (nid.) 978-952-466-941-2 (PDF)
Kokonaissivumäärä 188	Kieli suomi	Hinta 25,00 €	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Edita Prima Oy		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum 25.11.2009

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Arbetsgruppsbetänkande	
Rättegångsbiträdesarbetsgruppen Ordförande Hannu Rajalahti Sekreterare Tatu Leppänen och Markku Ylönen		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes 16.5.2008	
Publikation (även den finska titeln) Behörigheten för och övervakningen av rättegångsbiträden (Oikeudenkäyntiavustajien kelpoisuus ja valvonta)			
Publikationens delar			
Referat Publikationen innehåller rättegångsbiträdesarbetsgruppens betänkande som är avfattat i form av en regeringsproposition. Propositionsförslagets huvudsyfte är att genom en höjning av kvalitetsnivån på rättegångsombudens och rättegångsbiträdenas arbete förbättra förutsättningarna för parternas rättssäkerhet och en behörig rättsvård. Samtliga rättegångsbiträden ska komma att omfattas av yrkesetiska skyldigheter och övervakning. I de grövsta fallen ska man kunna avbryta verksamheten för sådana rättegångsbiträden som handlar i strid med sina skyldigheter. För övriga rättegångsbiträden än advokater och offentliga rättsbiträden inrättas ett nytt tillståndssystem om vilket det föreskrivs i en ny lag om rättegångsbiträden som har fått tillstånd. Beviljandet av tillstånd förutsätter bl.a. att sökanden är tillräckligt insatt i uppgiften. Tillstånden beviljas av en rättegångsbiträdesnämnd som inrättas. Som rättegångsombud och rättegångsbiträde i de allmänna domstolarna kan i allmänhet verka endast en advokat, ett offentligt rättsbiträde eller ett rättegångsbiträde med tillstånd. De nuvarande behörighetskraven bevaras dock i de fall där biträdet står i arbets- eller tjänsteförhållande till parten. Undantaget från behörighetskraven i fråga om nära släktingar avlägsnas. Motsvarande behörighetskrav utsträcks att gälla också barnskyddsärenden vid förvaltningsdomstolen och högsta förvaltningsdomstolen. Ett rättegångsbiträde med tillstånd är i sitt uppdrag som rättegångsombud eller rättegångsbiträde, liksom även i ett uppdrag som grundar sig på domstolsförordnande eller förordnande till biträde, skyldigt att iaktta den allmänna advokatföreningens vägledande regler om god advokatsed i enlighet med vad som närmar bestäms genom förordning. Rättegångsbiträden med tillstånd är i nämnda uppdrag underkastade tillsynsnämndens och justitiekanslerns övervakning. Tillsynsnämnden verkar i samband med advokatföreningen. Tillsynsnämndens oberoende i förhållande till advokatföreningen förstärks. Tillsynsnämnden utökas med en sektion och rättegångsbiträden med tillstånd blir medlemmar i nämnden. Tillsynsnämnden ska kunna påföra rättegångsbiträden med tillstånd samma disciplinära påföljder som advokater kan påföras. I fråga om återkallande av tillstånd beslutar dock rättegångsbiträdesnämnden. Det ska vara möjligt att överklaga besluten hos domstol. I fråga om extra ordinärt ändringssökande vid högsta domstolen tas i bruk ett biträdestvång.			
Nyckelord rättegång, rättegångsbiträde, rättegångsombud, advokat, offentligt rättsbiträde			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-nummer, andra referensnummer) JM 7/41/2008, JM022:00/2008			
Seriens namn och nummer Justitieministeriets arbetsgruppsbetänkanden 2009:17		ISSN 1458-6452	ISBN 978-952-466-940-5 (häft.) 978-952-466-941-2 (PDF)
Sidoantal 188	Språk finska	Pris 25,00 €	Sekretessgrad Offentligt
Distribution Edita Prima Ab		Förlag Justitieministeriet	

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 16 päivänä toukokuuta 2008 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin arvioida ja tarvittaessa ehdottaa oikeudenkäyntiasiamiehiä ja oikeudenkäyntiavustajia yleisissä tuomioistuimissa koskevan sääntelyn tarkistamista. Tavoitteena oli, että sääntely riittävästi takaa asianosaisten oikeusturvan ja yleisemmin asianmukaisen oikeudenhoidon. Toisaalta työryhmän oli arvioitava, missä määrin sääntelyn kiristäminen on perusteltua erityisesti kilpailunäkökohtien ja elinkeinovapauden kannalta.

Työryhmän tehtävä koski kaikkia yleisiä tuomioistuimia ja kaikkia niissä käsiteltäviä asiaryhmiä. Huomioon oli otettava myös mahdollisten muutosehdotusten vaikutukset erityistuomioistuimissa ja esitutkinnassa. Työryhmän tehtävään ei kuulunut hallintolainkäyttö, mutta erityiskysymyksenä voitiin arvioida lasten huostaanottoa koskevia asioita. Työryhmän tuli tarkastella muun muassa oikeudenkäyntiasiamiesten ja oikeudenkäyntiavustajien kelpoisuusehtoja sekä heidän velvollisuuksiaan ja valvontaansa. Työryhmän työhön eivät kuuluneet niin sanotut määräyksenvaraiset tehtävät tai muut ulkoprosessuaaliset asiat, mutta työryhmä saattoi arvioida tuomioistuinasioihin mahdollisen luvan saaneen lakimiehen velvollisuuksia ja valvontaa myös muissa asioissa. Työryhmän mahdolliset muutosehdotukset oli laadittava hallituksen esityksen muotoon.

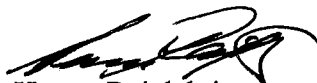
Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin oikeusneuvos Hannu Rajalahti korkeimmasta oikeudesta ja jäseniksi hovioikeudenlaamanni Monika Kuhlefeldt Helsingin hovioikeudesta, hallinto-oikeustuomari Maila Siivonen Helsingin hallinto-oikeudesta, kärjätuomari Pia Sandvik Espoon kärjäoikeudesta, neuvotteleva virkamies Marja Leskinen oikeuskanslerinvirastosta, kihlakunnansyyttäjä Sakari Tiilikainen Helsingin syyttäjänvirastosta, johtava julkinen oikeusavustaja Arto Tiilikainen Joensuun oikeusaputoimistosta, asianajaja Mika Ilveskero Suomen Asianajajaliiton edustajana sekä oikeusministeriöstä hallitusneuvos Merja Muilu ja lainsäädäntöneuvos Tatu Leppänen, joka on myös toiminut työryhmän sihteerinä. Toisena sihteerinä on toiminut pääsihteeri Markku Ylönen Suomen Asianajajaliitosta. Työryhmä on ottanut nimekseen oikeudenkäyntiavustajatyöryhmä.

Työryhmä on kokoontunut 14 kertaa. Työnsä aikana työryhmä on kuullut asiantuntijoina toiminnanjohtaja Jorma Tilanderia Suomen Lakimiesliitto ry:stä, puheenjohtaja Lasse Lehtistä Suomen Oikeusapulakimiehet ry:stä, puheenjohtaja Jyrki Lindströmiä Suomen Perimistoimistojen Liitto ry:stä, lakimies Jari Suurlaa Kuluttajavirastosta, erikois-tutkija Liisa Vuoriota Kilpailuvirastosta, professori emeritus Mikael Hidéniä, Suomen Asianajajaliiton valvontalautakunnan puheenjohtajaa, asianajaja Aarno Arvelaa sekä presidentti Esko Oikarista Rovaniemen hovioikeudesta.

Työryhmä on järjestänyt 8 päivänä toukokuuta 2009 kuulemistilaisuuden, jossa oli edustettuna kymmenen järjestöä. Lisäksi työryhmä on saanut eri tahoilta kirjallisia kannottoja.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä kunnioittavasti luovuttaa mietintönsä oikeusministeriölle.

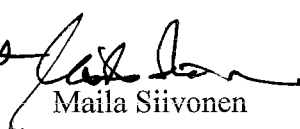
Helsingissä 25 päivänä marraskuuta 2009

Hannu Rajalahti

Monika Kuhlefelt

Maila Siivonen

Pia Sandvik

Marja Leskinen

Sakari Tiilikainen

Arto Tiilikainen

Mika Ilveskero

Merja Muilu

Tatu Leppänen

Markku Ylönen

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	15
YLEISPERUSTELUT	17
1 Johdanto	17
2 Nykytila	18
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö	18
2.1.1 Oikeudenkäyntiasiamies ja -avustajapalvelujen tarjonta	18
Yleistä	18
Asianajajat	19
Julkiset oikeusavustajat	21
Lakiasiantoimistot ja niissä työskentelevät lakimiehet	22
Elinkeino- ja edunvalvontatoiminnan yhteydessä tarjottavat palvelut	24
Ammattimaisen perintätoiminnan harjoittajat	24
Muut palveluntarjoajat	25
2.1.2 Oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusehdot	25
Oikeudenkäymiskaari	25
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	26
Julkinen oikeusapu	27
Esitutkintalaki ja pakkokeinolaki	27
Hallintolainkäyttölaki	28
Muu lainsäädäntö	28
2.1.3 Avustajan määrääminen viran puolesta	28
Oikeudenkäymiskaari	28
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	29
Hallintolainkäyttölaki ja lastensuojelulaki	29
Muu lainsäädäntö	30
2.1.4 Tuomioistuimissa käsiteltävät asiat ja oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat niissä	31
Yleisissä tuomioistuimissa vireille tulleet asiat	31
Hallintotuomioistuimissa vireille tulleet asiat	32
Erityistuomioistuimissa vireille tulleet asiat	33
Oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat tuomioistuinasioissa	34
2.1.5 Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien toimintaa koskevat säännökset ja toiminnan valvonta	39
Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien velvollisuudet	39
Tuomioistuinten suorittama valvonta	40
Hyvä asianajajatapa	41
Valtioneuvoston oikeuskanslerin asianajajiin kohdistama valvonta	42
Suomen Asianajajaliiton asianajajiin kohdistama valvonta	42
Asianajajan palkkiota koskevan riidan ratkaiseminen	44
Tilastotietoja valvonta- ja palkkioriihi-asioista	45
Julkisten oikeusavustajien valvonta	46
Ammattimaisen perintätoiminnan valvonta	46
Kuluttajansuoja	47

2.2 Perus- ja ihmisoikeudet.....	47
2.2.1 Elinkeinovapaus.....	47
2.2.2 Oikeudenmukainen oikeudenkäynti.....	50
Kansainväliset sopimukset	50
Perustuslaki	52
2.2.3 Yhdistymisvapaus.....	52
2.2.4 Hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle	55
2.2.5 Kilpailuoikeuden ja -politiikan merkitys.....	57
2.3 Kansainvälinen vertailu.....	61
2.3.1 Yleistä.....	61
2.3.2 Kansainväliset julkilausumat.....	62
2.3.3 Kansainväliset tuomioistuimet.....	64
2.3.4 Ruotsi.....	65
2.3.5 Norja.....	66
2.3.6 Tanska.....	67
2.3.7 Viro	69
2.3.8 Saksa.....	70
2.3.9 Itävalta.....	72
2.3.10 Alankomaat.....	73
2.3.11 Ranska.....	74
2.4 Nykytilan arviointi	74
2.4.1 Oikeus ajaa asiaansa ja avustajan määrääminen viran puolesta.....	74
2.4.2 Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusehdot	76
2.4.3 Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien velvollisuudet ja valvonta	78
2.4.4 Lakitekniesten kokonaisuudistusten tarve.....	80
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	80
3.1 Tavoitteet	80
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot ja keskeiset ehdotukset.....	81
3.2.1 Tuomioistuinten suorittaman valvonnan tehostaminen.....	81
3.2.2 Asianajajamonopoli vaihtoehtona.....	82
3.2.3 Oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävän luvanvaraistaminen	83
3.2.4 Luvanvaraisuuden laajuus.....	84
3.2.5 Luvan myöntämisen edellytykset	85
3.2.6 Luvan myöntäjä	86
3.2.7 Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudet.....	87
3.2.8 Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan valvonta.....	89
3.2.9 Asianajajia ja julkisia oikeusavustajia koskeva erityissääntely	91
3.2.10 Avustajapakko ylimääräiseen muutoksenhakuun korkeimmassa oikeudessa	92
4 Esityksen vaikutukset	93
4.1 Taloudelliset vaikutukset.....	93
4.1.1 Vaikutukset valtiontalouteen.....	93
4.1.2 Taloudelliset vaikutukset asianajopalveluiden tarjoajille	94
4.1.3 Taloudelliset vaikutukset asianajopalveluiden asiakkaille	96
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	98
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	98

5 Asian valmistelu	100
5.1 Aikaisempi valmistelu	100
5.2 Esityksen valmistelu	100
6 Riippuvuus muista esityksistä	101
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	102
1 Lakiehdotusten perustelut	102
1.1 Laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista	102
1.2 Laki asianajajista	116
1.3 Oikeudenkäymiskaari	122
15 luku. Oikeudenkäyntiasiamiehestä	122
31 luku. Ylimääräisestä muutoksenhausta	125
1.4 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	126
2 luku. Asianosaisen avustamisesta	126
1.5 Oikeusapulaki	128
1.6 Lastensuojelulaki	129
1.7 Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista	129
2 Tarkemmat säännökset ja määräykset	130
3 Voimaantulo	130
4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	130
Oikeudenkäyntiavustajan tehtävän luvanvaraisuus	131
Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudet ja valvonta	131
Muutoksenhaun ohjaaminen hovioikeuteen	133
Avustajapakko ylimääräisessä muutoksenhaussa korkeimmassa oikeudessa	134
<i>Lakiehdotukset</i>	136
luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista	136
asianajajista annetun lain muuttamisesta	141
oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	145
oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 2 ja 6 §:n muuttamisesta	147
oikeusapulain 8 §:n muuttamisesta	148
lastensuojelulain muuttamisesta	148
valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 1 §:n muuttamisesta	149
<i>Asetusluonnos</i>	150
luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudesta noudattaa hyvää asianajajatapaa	150
<i>Lagförslag</i>	151
<i>Utkast till förordning</i>	164
<i>Liitteet</i>	165
HYVÄÄ ASIANAJAJATAPAA KOSKEVAT OHJEET	165
PALKKIO-OHJE	180
ASIANAJAJAN VASTUUVAKUUTUSTA KOSKEVAT OHJEET	183

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista. Lisäksi muutettaisiin asianajajista annettua lakia, oikeudenkäymiskaarta, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, oikeusapulakia, lastensuojelulakia ja valtioneuvoston oikeuskanslerista annettua lakia.

Esityksen päätavoitteena on oikeudenkäyntien asianosaisten oikeusturvan ja asianmukaisen oikeudenhoidon edellytysten parantaminen oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien työn laatutasoa nostamalla. Tämä toteutettaisiin siten, että kaikki oikeudenkäyntiavustajat saatettaisiin ammattieettisten velvollisuuksien ja valvonnan piiriin. Velvollisuuksiensa vastaisesti toimivan asiamiehen tai avustajan toiminta voitaisiin karkeimmissa tapauksissa päättää.

Muille oikeudenkäyntiasiamiehille ja -avustajille kuin asianajajille ja julkisille oikeusavustajille perustettaisiin uusi lupajärjestelmä. Luvan myöntäminen edellyttäisi muun muassa riittävää perehtyneisyyttä tehtävään. Henkilölle, joka on erotettu yleisestä asianajajayhdistyksestä tai jonka lupa on peruutettu, ei voitaisi myöntää uutta lupaa ennen kuin kolme vuotta on kulunut erottamisesta tai peruuttamisesta. Luvat myöntäisi perustettava oikeudenkäyntiavustajalautakunta, joka toimisi tuomarivalintalautakunnan yhteydessä.

Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävässään, samoin kuin tuomioistuimen määräykseen tai avustajanmääräykseen perustuvassa tehtävässä velvollinen noudattamaan yleisen asianajajayhdistyksen hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi mainituissa tehtävissään asianajajayhdistyksen yhteydessä toimivan valvontalautakunnan ja oikeuskanslerin valvonnan alainen. Valvontalautakunta voisi määrätä luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle vastaavat kurinpidolliset seuraamukset kuin asianajajalle. Luvan peruuttamisesta päättäisi kuitenkin oikeudenkäyntiavustajalautakunta. Päätöksistä olisi muutoksenhakumahdollisuus tuomioistuimeen.

Asianajajista annettuun lakiin tehtäisiin uudesta lupajärjestelmästä johtuvat muutokset. Valvontalautakunnan riippumattomuutta suhteessa asianajajayhdistykseen vahvistettaisiin. Viranomaistehtäviä hoitavien asianajajayhdistyksen toimihenkilöiden asemasta, tehtävistä ja vastuusta säädettäisiin aiempaa tarkemmin. Valvontalautakuntaa laajennettaisiin yhdellä jaostolla, ja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia tulisi jäseniksi lautakuntaan.

Oikeudenkäymiskaarta muutettaisiin siten, että oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana voisi yleisissä tuomioistuimissa yleensä toimia vain asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Nykyiset kelpoisuusehdot kuitenkin säilytettäisiin niissä tapauksissa, joissa asiamies tai avustaja on työ- tai virkasuhteessa asianosaiseen. Lähisukulaisia koskeva poikkeus kelpoisuusehdoista kumottaisiin. Tuomioistuin voisi ilmoittaa valvonnanalaisen asiamiehen tai avustajan velvollisuuksien vastaisesta menettelystä valvontalautakunnalle.

Avustajapakko otettaisiin käyttöön ylimääräisessä muutoksenhaussa korkeimmassa oikeudessa.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa tarkoitetuksi puolustajaksi tai asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi sekä oikeusapulaissa tarkoitetuksi avustajaksi voitaisiin määrätä julkinen oikeusavustaja, asianajaja ja tietyin edellytyksin luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.

Lastensuojelulain muutoksella lupajärjestelmä ulotettaisiin myös lastensuojeluasioihin hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan vuoden 20 alusta. Kahden vuoden siirtymäaikana oikeudenkäyntiavustajat säilyttäisivät aiemman kelpoisuutensa.

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Oikeudellisten palvelujen tarjoajien päätehtävänä on huolehtia oikeusturvan toteutumisesta eli siitä, että yhteiskunnan jäsenillä, yksilöillä ja yhteisöillä, on palveluntarjoajien avulla mahdollisuus toteuttaa yhteiskunnan heille takaamat oikeudet. Oikeudenkäyntiasiamies- ja avustajapalveluita tarjoavat eivät voi toimia ainoastaan asiakkaidensa oikeuksien toteuttamiseksi, vaan heidän toimintansa on koiduttava koko oikeusjärjestyksen toimivuuden hyväksi.

Näitä palveluja tarjoavilla on velvollisuuksia ainakin seuraavia tahoja kohtaan:

- asiakkaat,
- asiakkaiden vastapuolet, koska palvelun tarjoajan on otettava huomioon myös asiakkaansa vastapuolen oikeudelliset intressit,
- tuomioistuimet ja muut viranomaiset, joissa asiakkaan asiaa hoidetaan, ja
- yhteiskunta, jolle vapaana ja riippumattomana toimivien oikeudellisia palveluja tarjoavien lakimiesten olemassaolo on välttämätöntä varjeltaessa perus- ja ihmisoikeuksia ja oikeusturvaa julkisen vallan ja muiden yksilöiden tai yhteisöjen toimenpiteitä vastaan.

Oikeudenkäyntimenettelyt on Suomessa uudistettu kokonaisuudessaan 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa. Yleisten tuomioistuinten osalta on kolmiasteisesta tuomioistuinjärjestelmästä luovuttu 1970-luvun lopulla, kun korkeimmasta oikeudesta muodostettiin ennakkotapaustuomioistuin. Vuonna 1993 toteutetulla alioikeusuudistuksella uudistettiin oikeudenkäyntimenettely riita-asioissa alioikeuksissa ja alioikeuksien rakenne. Rikosasiain oikeudenkäyntimenettely alioikeuksissa uudistettiin vuonna 1997 ja hovioikeusmenettelyä uudistettiin vuonna 1998. Lisäksi vuonna 2003 otettiin käyttöön seulon-tamenettely hovioikeuksissa. Hallintolainkäyttö puolestaan uudistettiin 1990-luvun puolivälissä sääntelemällä muutoksenhaku hallintoviranomaisten päätöksistä hallintotuomioistuihin.

Syyttäjälaitos on myös kokenut täydellisen muutoksen 1990-luvun lopulla toteutetulla syyttäjälaitoksen uudelleenorganisoinnilla. Julkista oikeusapua koskeva lainsäädäntö on uudistettu myös kokonaisuudessaan 1990-luvun lopussa.

Oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat ja heille asetettavat vaatimukset ovat jääneet uudistusten ulkopuolelle, lukuun ottamatta vuonna 2002 toteutettua lakimiestutkinnon suorittamisen vaatimista edellytyksenä toimia asiamiehenä tai avustajana yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä rikosasiassa ja riitaisessa siviiliasiassa. Kun oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien toimintaan liittyvä toimintaympäristö eli tuomioistuimet sekä heidän vastapuolenaan rikosasioissa toimiva syyttäjälaitos on uudistettu, nämä uudistukset edellyttävät myös asiamiehiä ja avustajia koskevien säännösten tarkastelua siinä suhteessa, vastaavatko heille asetetut kelpoisuusvaatimukset nykyajan ja uudistetun tuomioistuinlaitoksen asettamia vaatimuksia.

Oikeusjärjestelmän toimivuuden kannalta voidaan oikeudenkäyntiasiamiehille ja -avustajille asettaa kelpoisuusvaatimuksia sen perusteella, kuinka oikeudellisesti tärkeän

ja vaikutukseltaan lopullisen palvelun tarjoamisesta on kysymys. Yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden osalta näin on nykyisinkin tehty oikeudenkäymiskaaren 15 luvun säännöksissä, joissa oikeudenkäyntiasiamiehelle ja -avustajalle on asetettu erilaisia kelpoisuusvaatimuksia oikeudessa käsiteltävän asian laadun perusteella. Tähän samaan erilaisten kelpoisuusvaatimusten asettamiseen liittyy pohdinta siitä, tulisiko eri oikeusasteissa ja erityisesti korkeimmassa oikeudessa esiintyville asiamiehille ja avustajille asettaa muita avustajia tiukempia kelpoisuusvaatimuksia.

Hallintolainkäytössä asiamiehen ja avustajan pätevyysvaatimukset ovat väljiä. Tätä on perusteltu suuremmalla asioiden kirjolla, jolloin asian substanssin osaaminen on oleellisempaa kuin yleinen oikeusjärjestelmän tuntemus ja prosessitaidot.

Oikeudenkäyntiasiamies- ja -avustajapalveluita kuluttajille tarjottaessa kuluttajansuojan toteutumiselle on asetettava erityisiä vaatimuksia. Kuluttajansuojan kannalta on tärkeää pyrkiä takaamaan palvelun laatu ja oikea hinnoittelu sekä yleisellä tasolla ennen palvelun hankintaa että yksittäistapauksissa palvelusuorituksen jälkeen.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1 Oikeudenkäyntiasiamies ja -avustajapalvelujen tarjonta

Yleistä

Oikeudenkäyntiin liittyviä oikeudenkäyntiasiamies ja -avustajapalveluja rikos- ja riita-asioissa yksilöille ja yhteisölle tarjoavat useat eri palveluntarjoajat; asianajajat, julkiset oikeusavustajat, muut ammatikseen asianajoa hoitavat lakimiehet, eli erityisesti lakiasiantuntijoissa työskentelevät lakimiehet, sekä yritysten ja yhteisöjen palveluksessa olevat lakimiehet. Näiden palvelujen tarjonta Suomessa on suhteellisen vapaata, sillä Suomessa ei ole voimassa asianajajakkoa eikä asianajamonopolia.

Asianajajakolla tarkoitetaan oikeudenkäynnin asianosaiselle kohdistettua kieltoa itse ajaa joko kaikenlaisia tai ainakin tiettyjä asioita määrätyissä tai kaikissa tuomioistuimissa ja oikeusasteissa, sekä velvollisuutta ottaa asiaansa hoitamaan asianajaja. Laajemmin voidaan puhua avustajakakosta, jolloin asianosaisen on käytettävä avustajaa, mutta tämän ei tarvitse olla asianajaja. Kansainvälisessä vertailussa esimerkiksi Saksassa ja Ranskassa erityisesti ylemmissä tuomioistuimissa asianajajakko on käytössä. Kaikissa Pohjoismaissa pääsääntönä on kuitenkin, että oikeudenkäynnin asianosaisella on aina oikeus ajaa itse omaa asiaansa.

Asianajamonopoli tarkoittaa, että oikeudenkäynnin asianosaisella on oikeus itse ajaa omaa asiaansa, mutta hän on velvollinen, mikäli hän haluaa käyttää oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa, ottamaan avustajakseen asianajajajärjestöön kuuluvan asianajajan. Asianajamonopoli voi olla voimassa kaikissa oikeudenkäynneissä tai se voi koskea vain tiettyjä oikeudenkäyntimenettelyjä tai tiettyjä tuomioistuimia tai oikeusas-

teita. Kansainvälisessä vertailussa asianajajamonopoli on ainakin jossakin muodossa varsin yleinen (katso jäljempänä jakso 2.3).

Asianajajat

Asianajaja on lakimies, joka on hyväksytty maan yleisen asianajajayhdistyksen eli julkisoikeudellisen Suomen Asianajajaliiton (jäljempänä *Asianajajaliitto* tai *asianajajayhdistys*) jäseneksi. Asianajajien toimintaa sääntelevät asianajajista annettu laki (496/1958) ja sen nojalla oikeusministeriön päätöksellä (934/2004) vahvistetut Suomen Asianajajaliiton säännöt sekä Suomen Asianajajaliiton asianajajien noudatettavaksi vahvistamat erilaiset ohjeet.

Asianajajaksi pääsemisen edellytyksistä säädetään asianajajista annetun lain 3 §:ssä ja Suomen Asianajajaliiton sääntöjen 5 §:ssä. Kelpoisuusvaatimuksissa on pääkohdittain kyse seuraavista jäseneksi hakijaa koskevista seikoista:

- kansalaisuus,
- ikävaatimus,
- oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinto,
- riittävä taito ja käytännöllinen kokemus,
- erillisen asianajajatutkinnon suorittaminen,
- tunnettu rehellisyys,
- sopivuus asianajajan toimeen,
- täysivaltaisuus ja
- ammatillinen itsenäisyys.

Kansalaisuudeltaan hakijan on oltava joko Suomen tai jonkin muun Euroopan talousalueen valtion kansalainen. Iältään hakijan on oltava 25 vuotta täyttänyt.

Koulutusvaatimuksena on oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinnon suorittaminen. Näiden tutkintojen suorittaminen voidaan korvata oikeustieteellisen tutkinnon suorittamisella ulkomailla, jos henkilö lisäksi on saanut ammattipätevyyden tunnustamisesta annetun lain (1093/2007) tai ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta annetun lain (531/1986) mukaisen Opetushallituksen päätöksen kelpoisuudesta oikeustieteen kandidaatin tai oikeustieteen maisterin tutkintoa edellyttävään tehtävään ja suorittanut mahdolliset päätöksessä edellytetyt lisävaatimukset.

Vaaditusta taidosta ja käytännöllisestä kokemuksesta säädetään Suomen Asianajajaliiton sääntöjen 5 §:ssä, jonka mukaan hakijan on tullut saavuttaa asianajajan toimen harjoittamiseen tarvittava taito ja käytännöllistä kokemusta siinä toimimalla lakimiestutkinnon suoritettuaan ennen jäseneksi pääsyä vähintään neljän vuoden ajan oikeudenhoidon alalla tai siihen verrattavissa oikeustieteellistä koulutusta edellyttävissä toimissa tai tehtävissä, kuitenkin vähintään kaksi vuotta avustavana lakimiehenä asianajotoimistossa, julkisena oikeusavustajana tai itsenäisenä asianajotehtävien hoitajana taikka muussa sellaisessa toimessa, jossa hän on vastaavassa määrin hoitanut asianajotehtäviä.

Asianajajatutkinnon tarkoituksena on varmistaa, että asianajajaksi pyrkivä tuntee asianajotoimintaa koskevien keskeisten lainsäädännösten sisällön sekä erityisesti asianajotoimintaa koskevat eettiset säännöt, eli hyvän asianajajatavan sisällön. Asianajajatutkin-

nosta määrätään tarkemmin oikeusministeriön 12.5.2004 hyväksymässä tutkintojärjestyksessä.

Rehellisyysvaatimuksella tarkoitetaan sitä, että hakija voidaan todeta rehelliseksi hänen aiemman toimintansa ja hänestä saatujen lausuntojen perusteella. Käytännössä säännöksen merkitys on kuitenkin siinä, että henkilöä, joka on ennen jäsenhakemustaan tuomittu epärehellisyysrikoksesta, ei voida ottaa Asianajajaliiton jäseneksi. Asianajajaliiton ratkaisukäytännössä jäsenhakemus on eräässä tapauksessa hylätty sen johdosta, että hakija oli häntä jäsenhakemuksen johdosta kuultaessa antanut totuudenvastaisia tietoja taloudellisista oloistaan.

Asianajajan on oltava myös muilta ominaisuuksiltaan ja elämäntavoiltaan sopiva harjoittamaan asianajajan tointa. Sopivuusvaatimus on rinnastettavissa valtion virkaan nimitettävältä vaadittavaan sopivuuteen asianomaiseen virkaan. Asianajajaliiton hallituksen ratkaisukäytännössä jäsenhakemuksen hylkääminen sopivuusvaatimuksen perusteella on perustunut hakijan psyykkisiin vaikeuksiin tai alkoholin tai huumeiden väärinkäyttöön. Myös hakijan taloudelliset olosuhteet, lähinnä ns. ylivelkaisuus, ovat johtaneet jäsenhakemuksen hylkäämiseen.

Täysivaltaisuudella tarkoitetaan sitä, ettei hakija ole konkurssissa eikä hänen toimintakelpoisuuttaan ole holhoustoimilaissa (442/1999) tarkoitettulla tavalla rajoitettu.

Ammatillinen itsenäisyys tarkoittaa, että asianajajan on oltava itsenäinen ammatinharjoittaja tai hänen on harjoitettava asianajajatoimintaa yhtiömuodossa toisen asianajajan kanssa tai hän voi olla työsuhteessa vain toiseen asianajajaan. Riittävää itsenäisyyttä asianajajan ammatin harjoittamiseen ei siis katsota olevan lakimiehellä, joka työntekijänä muun kuin asianajajan palveluksessa tai virkamiehenä on velvollinen hoitamaan asianajotehtäviä toisen johdon ja valvonnan alaisena tai esimiestensä määräyksiä noudattaen. Tällainen henkilö ei voi olla asianajajana, ellei asianajajayhdistyksen hallitus siihen erityisestä syystä suostu. Määräys ei kuitenkaan koske valtion oikeusaputoimistoissa työskenteleviä julkisia oikeusavustajia.

Suomessa voimaan saatettujen kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti asianajajista annetun lain 3 § sisältää määräykset niistä edellytyksistä, joilla henkilö, jolla jossakin muussa Euroopan talousalueen valtiossa on asianajajan toimen harjoittamisen ammattipätevyys, on hyväksyttävä asianajajaksi.

Kelpoisuusvaatimukset täyttävä hakija on otettava Suomen Asianajajaliiton jäseneksi. Mahdollinen jäsenhakemuksen hylkäävä päätös on perusteltava, ja hakijalla on oikeus valittaa päätöksestä Helsingin hovioikeuteen.

Asianajajien lukumäärä on kehittynyt vuosittain seuraavasti:

1970	313
1980	588
1990	966
1995	1 261
2000	1 539

2005	1 763
2007	1 808
2008	1 848

Maantieteellisesti asianajajien lukumäärä jakaantui vuoden 2008 lopussa Suomen Asianajajaliiton kahdentoista paikallisosaston jäsenmäärien perusteella seuraavasti:

Helsingin osasto	983
Turun osasto	178
Satakunnan osasto	47
Hämeen osasto	144
Päijät-Hämeen osasto	45
Kymen osasto	47
Mikkelin osasto	23
Itä-Suomen osasto	85
Keski-Suomen osasto	51
Vaasan osasto	81
Oulun osasto	110
Lapin osasto	54

Edellä oleviin lukuihin sisältyvät myös Suomen Asianajajaliiton jäseninä olevat 129 julkista oikeusavustajaa. Asianajotoimistoissa, joita maassa sivutoimipisteineen on noin tuhat, työskentelee asianajajien lisäksi noin 600 lakimiestä, jotka eivät riittämättömän työkokemuksen vuoksi voi päästä Asianajajaliiton jäseniksi.

Julkiset oikeusavustajat

Oikeusapu-uudistuksen yhteydessä vuonna 1998 maahan perustettiin 67 valtion hallinnollisesti itsenäistä oikeusaputoimistoa. Toimistojen lukumäärä vuonna 2009 on 51, ja niiden palveluksessa on noin 220 julkista oikeusavustajaa. Toimistoilla on yhteensä 79 toimipaikkaa.

Julkisesta oikeusavusta säädetään oikeusapulaissa (257/2002) ja laissa valtion oikeusaputoimistoista (258/2002) ja niiden perusteella annetuissa asetuksissa. Oikeusapua voidaan antaa sekä tuomioistuimissa käsiteltävissä että muissa oikeudellisissa asioissa sellaisille henkilöille, joiden ei voida olettaa taloudellisen asemansa vuoksi kykenevän kokonaisuudessaan vastaamaan tarvitsemansa oikeusavun kustannuksista.

Oikeusavun antamisesta päättää oikeusaputoimisto. Oikeusapua antavat valtion oikeusaputoimistoissa työskentelevät julkiset oikeusavustajat ja yksityiset lakimiehet. Muissa kuin tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa oikeusapua antavat lähes poikkeuksetta julkiset oikeusavustajat.

Vuonna 2008 oikeusaputoimistoihin saapui noin 52 000 asiaa. Rikosasioiden osuus kaikista asioista oli 18 prosenttia, ja noin 82 prosenttia oli siviili- ja hallinto-oikeudellisia asioita. Näistä perhe- ja perintöoikeudellisia asioita oli 47 prosenttia, muita siviilioikeudellisia asioita 34 prosenttia ja velkajärjestelyasioita 1 prosentti.

Oikeusaputoimistoissa käsiteltiin vuonna 2008 51 844 asiaa. Puhelinneuvontaa annettiin 13 prosentissa käsitellyistä asioista. Oikeudellisen neuvonnan osuus oli 23 prosenttia, asiakirjan laatimiseen päättäneiden asioiden osuus oli 22 prosenttia, tuomioistuimessa käsiteltiin 22 prosenttia asioista, ja 20 prosenttia asioista päättyi hallintoviranomaisen käsittelyyn tai muuhun toimenpiteeseen.

Julkisen oikeusavustajan kelpoisuusvaatimuksena on oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinto sekä riittävä kokemus asianajajan työstä tai tuomarin tehtävien hoitamisesta. Julkisista oikeusavustajista 129 on myös Suomen Asianajajaliiton jäseniä.

Lakiasiantoimistot ja niissä työskentelevät lakimiehet

Kaikki oikeudellisia palveluita tarjoavat lakimiehet eivät halua kuulua jäsenenä Suomen Asianajajaliittoon tai heillä ei puuttuvan kelpoisuuden vuoksi ole mahdollisuutta päästä jäseniksi taikka he ovat aikaisemmin tulleet erotetuiksi liitosta. Tällaiset lakimiehet voivat tarjota palveluitaan lakiasiantoimistostaan. Lakiasiantoimistojen ja niiden palveluksessa olevien lakimiesten oikeudelliset palvelut ovat samankaltaisia kuin asianajotoimistojen ja asianajajien tarjoamat palvelut.

Lakiasiantoimistojen ja niissä työskentelevien lakimiesten oikeudellisten palvelujen määrän arvioimista vaikeuttaa se, ettei lakiasiantoimistojen ja niissä työskentelevien lakimiesten lukumäärästä ole saatavissa luotettavia tilastotietoja. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ”Oikeusolot 2004” -tutkimuksessa esitetään lakiasiantoimistoissa työskentelevien lakimiesten lukumäärästä seuraavat tiedot:

- vuonna 1984 lakiasiantoimistoissa olisi työskennellyt 340 lakimiestä;
- vuonna 1996 lakiasiantoimistoissa työskennelleiden lakimiesten määrä olisi ollut noin 600 (tieto perustuu vuonna 1997 julkaistuun Julkiset oikeusapupalvelut -toimikunnan mietintöön) ja
- vuonna 1998 ja 2003 lakiasiantoimistoissa työskennelleiden lakimiesten määrä on arvioitu samaksi 600 lakimieheksi kuin vuonna 1996.

Suomen Asianajajaliitto on vuonna 2006 tehnyt selvityksen siitä, miten paljon sen osastojen alueella toimii lakiasiantoimistoja ja niiden palveluksessa olevia lakimiehiä. Kyselyssä, joka suunnattiin Asianajajaliiton paikallisosastojen hallituksille, lakiasiantoimiston määritelmä rajoitettiin koskemaan vain sellaisia lakiasiantoimistoja, jotka toimintansa puolesta voidaan rinnastaa asianajotoimistoihin. Lakiasiantoimistojen tuli siis toimia ammattimaisesti ja kokopäiväisesti. Sellaisia toimistoja, joita voitiin pitää vain lakimiestutkinnon suorittaneen henkilön sivutoimena, ei otettu huomioon. Suoritetun kyselyn tulokset voidaan esittää seuraavana taulukkona:

Osasto	Toimistojen lukumäärä	Lakimiesten lukumäärä	Huomautuksia
Helsingin osaston alue	n. 175	n.200	Helsingin osaston alueella toimivien toimistojen lukumäärä perustuu täysin arvioon. Vuoden 2006 Helsingin seudun puhelinluettelon yritysosassa oli noin 145 lakiasiantoimiston yhteystiedot
Turun osaston alue	38	n. 50	
Satakunnan osaston alue	15	17	
Hämeen osaston alue	51	65	
Päijät-Hämeen osaston alue	15	16	
Kymen osaston alue	21	25	
Mikkelin osaston alue	8	8	
Itä-Suomen osaston alue	12	12	
Keski-Suomen osaston alue	13	14	
Vaasan osaston alue	34	36	
Oulun osaston alue	22	25	
Lapin osaston alue	18	18	Lähes kaikki ovat yhden hengen toimistoja, joista kaikilla ei erillisiä liiketiloja
Yhteensä	n. 422	n. 486	

Lainsäädännössä ei ole määritelty lakiasiantoimistojen omistajille tai niissä työskenteleville lakimiehille erityisiä kelpoisuusehtoja. Markkinatuomioistuimen päätöksillä 1983:5 ja 1983:6 on kuitenkin osittain rajoitettu oikeudellisten palvelujen tarjoamista lakiasiantoimistoista siten, että oikeustieteellistä tutkintoa vailla olevia henkilöitä on kielletty markkinoimasta elinkeinotoimintaansa ilmaisuilla ”lakiasiantoimisto” tai muutoin sanan ”lakiasiat” hallitsemalla yleisviittauksella. Myös kuluttaja-asiamies on katsonut, ettei esimerkiksi varanotaari tai oikeustieteen ylioppilas voi markkinoida itseään lakimiehenä.

Elinkeino- ja edunvalvontatoiminnan yhteydessä tarjottavat palvelut

Oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina toimii myös erilaisten liikeyritysten, joiden pääasiallisena toimialana on muu kuin oikeudellisten palvelujen tarjonta, palveluksessa olevia lakimiehiä. Esimerkkeinä tällaisesta toiminnasta ovat vakuutuslaitosten palveluksessa oleva lakimiehet, jotka usein hoitavat vakuutuslaitoksen myöntämiin vakuutuksiin perustuvia riitoja vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan välillä. Myös julkisyhteisöjen palveluksessa olevat lakimiehet hoitavat jossain määrin työnantajaansa liittyviä oikeudenkäyntiasioita.

Eri alojen ammattiliitot tarjoavat jäsenilleen oikeudellisia palveluja työ- tai virkasuhteen liittyvissä asioissa. Nämä palvelut kattavat sekä oikeudellisen neuvonnan että avustamisen oikeudenkäynnissä.

Elinkeinoelämän tai edunvalvontajärjestöjen palveluksessa olevien lakimiesten tarjoamista oikeudenkäyntiasiamies tai -avustajapalveluista ei ole saatavissa tilastotietoja.

Ammattimaisen perintätoiminnan harjoittajat

Perintätoiminnan luvanvaraisuudesta annetun lain (517/1999) 1 §:n mukaan perintätoimintaa saa harjoittaa vain se, jolle Etelä-Suomen lääninhallitus on myöntänyt laissa tarkoitetun toimiluvan. Toimilupaa ei kuitenkaan vaadita satunnaiseen perintätoimintaan, jos perintätoimintaa ei ole markkinoitu. Toimilupaa ei myöskään vaadita asianajajan tai hänen apulaisensa harjoittamaan perintätoimintaan.

Lain mukaan toimilupa on myönnettävä luotettavalle ja vakavaraiselle hakijalle, joka

- 1) saa ilmoittaa tiedot perintätoiminnasta vastaavasta henkilöstä ja
- 2) harjoittaa elinkeinoa Suomessa,
- 3) kykenee huolehtimaan toimeksiantajan lukuun perittävistä varoista sekä toimeksiantajaa ja velallista koskevien tietojen asianmukaisesta suojaamisesta.

Hakijan luotettavuus määritellään lain 3 §:ssä niin, että ammatinharjoittajaa tai yhtiön toiminnasta vastaavaa henkilöä ei ole lainvoiman saaneella tuomiolla viiden viimeisen vuoden aikana tuomittu vankeusrangaistukseen tai kolmen viimeisen vuoden aikana sakkorangaistukseen rikoksesta, jonka voidaan katsoa osoittavan henkilön olevan ilmeisen sopimaton harjoittamaan perintätoimintaa. Toimiluvan hakijaa ei kuitenkaan pidetä luotettavana, jos hakija tai yhtiön toiminnasta vastaava henkilö on muutoin aikaisemalla toiminnallaan osoittanut olevansa ilmeisen sopimaton perintätoiminnan harjoittajaksi.

Vakavaraisuus määritellään lain 4 §:ssä niin, että toimiluvan hakijaa pidetään vakavaraisena, jos on ilmeistä, että hakija kykenee vastaamaan taloudellisista velvoitteistaan. Toimilupaa haettaessa hakijan on esitettävä todistus siitä, ettei hakijalla ole maksamatta erääntyneitä veroja.

Muut palveluntarjoajat

Aikaisemmin varsinkin maaseudulla oli hyvin tavallista, että eläkkeelle jääneet poliisit ja kihlakunnanoikeuksien lautamiehinä toimineet henkilöt tarjosivat oikeudellisia palveluja lähinnä laatimalla testamentteja, kiinteistökauppakirjoja ja perukirjoja ja hoitamalla tuomioistuimissa erilaisia hakemus- ja kirjaamisasioita. Täsmällistä tietoa ei ole siitä, miten yleistä tällainen palvelu on nykyään, mutta voidaan arvioida, ettei tällaisella lakimieskoulutusta vailla olevien henkilöiden palveluntarjoamisella ole nykyään kovin suurta merkitystä.

Muihin palveluntarjoajiin voidaan lukea myös lakimieskoulutuksen saaneiden henkilöiden sivutoimenaan tarjoamat oikeudenkäyntiasiamies- ja avustajapalvelut. Usein tällainen toiminta on kuitenkin pienimuotoista ja satunnaista suuntautuen esimerkiksi sukulaisien ja tuttavien auttamiseen oikeudellisten ongelmien ratkaisussa joko ilmaiseksi tai vastiketta vastaan. Tällaisen palvelun määrästä ei ole saatavissa luotettavaa selvitystä, mutta tällaisen palvelun voidaan olettaa olevan yleisempää kuin lakimieskoulutusta vailla olevien henkilöiden edellä kerrotut palvelut.

2.1.2 Oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusehdot

Oikeudenkäymiskaari

Oikeudenkäymiskaaren (OK) 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan (laissa 259/2002), jollei muualla laissa toisin säädetä, oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Säännöksen 3 momentin mukaan oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa kuitenkin toimia asianosaisen suoraan etenevässä tai takevässä polvessa oleva sukulainen ja hänen sisaruksensa sekä asianosaisen aviopuoliso, vaikka hän ei olisikaan suorittanut lakimiestutkintoa.

Myös säännöksen 4 momentissa on poikkeussäännös 1 momentin lakimiesvaatimukselta. Sen mukaan vailla lakimieskoulutusta oleva rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu, voi toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana:

- 1) OK 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettussa asiassa,
- 2) hakemusasiassa, joka ei ole riitainen,
- 3) kirjaamisasiassa sekä
- 4) maaoikeusasiassa.

Maakaaren (540/1995) muuttamisesta annetulla lailla (572/2009) kirjaamisasiat on säädetty siirrettäväksi käsiteltäväksi siinä maanmittaustoimistossa, jonka toimialueella kiinteistö sijaitsee. Samalla oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 ja 3 §:n muuttamisesta

annetulla lailla (578/2009) on kumottu edellä selostettu oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 4 momentin 3 kohdassa oleva kirjaamisasioita koskeva säännös. Maakaaren ja oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta annettujen lakien voimaantulosta on säädetty erikseen lailla 584/2009, jonka mukaan mainitut lait tulevat voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 2010.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettuja niin sanottuja summaarisia asioita ovat:

- 1) tietyn määräistä saamista koskevat asiat,
- 2) hallinnan tai rikkoutuneen olosuhteen palauttamista koskevat asiat ja
- 3) häätöä koskevat asiat.

Edellytyksenä muun kuin lakimiesasiamiehen tai -avustajan käyttämiselle on vielä, että kantaja ilmoittaa, ettei asia hänen käsityksensä mukaan ole riitainen. Jos tällainen summaarinen asia tai hakemusiasia oikeuskäsittelyn yhteydessä muuttuu riitaiseksi, muuttuu myös asiamiehen tai avustajan kelpoisuusvaatimus lakimiesvaatimukseksi.

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvussa on myös säännöksiä siitä, kuka ei voi toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana. OK 15 luvun 3 § kieltää virkamiehen toimimisen avustajana tai asiamiehenä, jos tämä on vastoin hänen virkavelvollisuuksiaan. Saman säännöksen nojalla yleisen tuomioistuimen lainoppinut jäsen ei voi toimia oikeudenkäynnissä muiden kuin säännöksessä lueteltujen lähiomaistensa asiamiehenä tai avustajana. Siinä tuomioistuimessa, jonka jäsen hän on, hän ei saa, ellei hänellä ole asiassa osaa, hoitaa muita kuin säännöksessä lueteltujen lähiomaistensa kirjaamis- ja hakemusasioita. Tuomareita koskeva rajoitus ei kuitenkaan koske yleisen tuomioistuimen maallikkojäseniä.

Lailla oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 ja 3 §:n muuttamisesta (578/2009) on yleisen tuomioistuimen lainoppinutta jäsentä koskeva kieltä hoitaa muiden kuin lähiomaistensa kirjaamis- ja hakemusasioita muutettu koskemaan vain hakemusasioita. Tähän on perusteena ollut edellä kerrottu kirjaamisasioiden siirtyminen käsiteltäväksi maanmittaustoimistoissa.

Oikeudenkäymiskaaren 15 luku sisältää myös säännöksiä, joissa kielletään oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana toimiminen muutoin kelpoisuusvaatimukset täyttäviltä henkilöiltä tilanteissa, joissa asiamies tai avustaja katsotaan esteelliseksi. OK 15 luvun 3 §:n 3 momentissa kielletään asiamiehenä tai avustajana toimiminen silloin, kun asiamies tai avustaja on läheisessä sukulaisuussuhteessa asiaa käsittelevään oikeuden jäseneseen. Oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana ei saa toimia myöskään se, joka on osallistunut asian käsittelyyn tuomioistuimen jäsenenä, esittelijänä tai pöytäkirjanpitäjänä. Esteellisyysperusteen muodostaa vielä se, että henkilö on aikaisemmin ollut samassa asiassa vastapuolen asiamiehenä tai avustajana.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, jäljempänä myös riksoikeudenkäyntilaki) 2 luvun 2 §:n pääsäännön mukaan puolustajaksi ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on määrättävä julkinen oikeusavustaja tai asianajaja. Poikkeuksellisesti puolustajaksi tai asianomistajan oikeudenkäyntiasiamieheksi voidaan määrätä

julkisen oikeusavustajan tai asianajajan sijasta muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, joka täyttää ne vaatimukset, jotka oikeudenkäymiskaassa asetetaan oikeudenkäyntiasiamiehelle ja -avustajalle. Tämä on mahdollista, jos sopivaa julkista oikeusavustajaa tai asianajajaa ei ole tiedossa tai jos tällaisen muun henkilön määrittämiseen on muu erityinen syy. Säännöksen 2 momentin mukaan, milloin epäilty tai asianomistaja on itse ehdottanut puolustajakseen tai oikeudenkäyntiavustajakseen kelpoisuusvaatimukset täyttävän henkilön, tämä on määrättävä, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentissa määrätään siitä, milloin henkilö on esteellinen toimimaan puolustajana. Puolustajaksi ei saa määrätä sitä, joka on:

- 1) toiminut epäillyn neuvonantajana tutkittavaan rikokseen liittyvässä asiassa,
- 2) epäiltynä, syytteessä tai tuomittu rikoksesta, joka on omiaan vähentämään hänen luotettavuuttaan puolustajan tehtävässä, tai
- 3) muulla perusteella esteellinen.

Julkinen oikeusapu

Julkisesta oikeusavusta säädetään oikeusapulaissa ja laissa valtion oikeusaputoimistoista sekä niiden perusteella annetuissa asetuksissa. Oikeusapulain 8 §:n pääsäännön mukaan yksityiseksi avustajaksi on määrättävä asianajaja tai muu oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan avustajaksi kelpoinen henkilö.

Rikosasiassa, jossa:

- epäilty on pidätetty tai vangittu,
- henkilöä epäillään tai hänelle vaaditaan rangaistusta rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, tai tällaisen rikoksen yrityksestä tai avunannosta siihen tai
- jos epäilty on 18 vuotta nuorempi

epäillyn avustajaksi on määrättävä julkinen oikeusavustaja tai asianajaja. Erityisestä syystä tällaisessa asiassa avustajaksi voidaan määrätä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö.

Jos oikeusavun saaja on itse ehdottanut avustajakseen kelpoisuusvaatimukset täyttävän henkilön, tämä on määrättävä, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi.

Esitutkintalaki ja pakkokeinolaki

Esitutkintalain (449/1987) 45 §:n mukaan asianosaisen avustajana esitutkinnassa saa toimia asianajaja tai julkinen oikeusavustaja taikka muu oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan oikeudenkäyntiasiamieheksi kelpoinen henkilö.

Pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvussa säädetään telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta. Luvun 6 a §:n mukaan tuomioistuimen on ottaessaan käsiteltäväksi vakituiseen asuntoon kohdistuvaa teknistä kuuntelua koskevan asian määrättävä kuuntelun kohteena olevan rikoksesta epäillyn ja muiden kuuntelun kohteeksi mahdolli-

sesti joutuvien etuja valvomaan julkinen asiamies. Luvun 6 b §:n mukaan julkiseksi asiamieheksi on määrättävä asianajaja tai julkinen oikeusavustaja.

Hallintolainkäyttölaki

Lainkäyttöä yleisissä hallintotuomioistuimissa sääntelee hallintolainkäyttölaki (586/1996). Lain 20 §:n mukaan asianosainen saa käyttää hallintotuomioistuimissa asiamiestä ja avustajaa, jona saa toimia asianajaja tai muu rehellinen ja muuten siihen toimeen sopiva ja kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Muu lainsäädäntö

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/1970) 24 §:n mukaan luovutettavaksi pyydetyllä henkilöllä tulee lain 15 §:ssä tarkoitetussa tutkinnassa ja asian sen jälkeisessä käsittelyssä sekä hänen säilössä pitämistään tuomioistuimessa käsiteltäessä olla avustajanaan asianajaja.

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 20 §:n nojalla luovutettavaksi pyydetyllä on luovuttamisasiaa käsiteltäessä oikeus käyttää avustajaa ja hänelle on hänen sitä pyytäessään määrättävä puolustaja. Puolustajasta on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädetään.

Talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain (713/2000) 6 §:n mukaan talous- ja velkaneuvojalla tulee olla alalle soveltuva korkeakoulututkinto sekä sellainen taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää. Lain 6 a §:n mukaan oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana velkajärjestelyyn liittyvässä asiassa saa toimia 6 §:ssä tarkoitettu ja oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 4 momentin mukaiset kelpoisuusvaatimukset täyttävä henkilö.

2.1.3 Avustajan määrääminen viran puolesta

Oikeudenkäymiskaari

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 9 §:n mukaan, milloin oikeudella tai sen puheenjohtajalla, sen mukaan kuin siitä on erikseen säädetty, on valta määrätä asianosaiselle avustaja tai asiamies, on henkilö, joka siinä oikeudessa yleisesti toimittaa asianajotehtäviä, velvollinen määräyksestä ryhtymään avustajaksi tai asiamieheksi. Näin tuomioistuimella tai sen puheenjohtajalla ei ole yleistä valtaa määrätä oikeudenkäynnin asianosaiselle avustajaa tai asiamiestä, vaan tällaisen määräyksen on aina perustuttava jossakin laissa olevaan erityiseen valtuutukseen.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 4 a § (laissa 650/2007) antaa tuomioistuimelle mahdollisuuden viran puolesta määrätä asianosaiselle edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten, jos asianosainen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveyden-

tilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan oikeudenkäynnissä tai jos asianosaisen edunvalvoja on esteellisyyden vuoksi tai muusta syystä estynyt käyttämästä siinä puhevaltaa.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n mukaan tuomioistuimen on viran puolesta määrättävä epäillylle esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä puolustaja, kun:

- 1) epäilty ei kykene puolustamaan itseään,
- 2) epäilty, jolla ei ole puolustajaa, on alle 18-vuotias, jollei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa,
- 3) epäillyn valitsema puolustaja ei täytä puolustajalle asetettavia vaatimuksia tai kykene asianmukaisesti puolustamaan epäiltyä tai
- 4) siihen on muu erityinen syy.

Tuomioistuin voi määrätä epäillylle puolustajan siitä huolimatta, että epäilty itse vastustaisi puolustajan määräystä.

Rikosasian asianomistajalle tuomioistuin voi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n (laissa 243/2006) perusteella määrätä viran puolesta oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten:

- rikoslain 20 luvussa tarkoitetussa seksuaalirikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana,
- rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitetussa rikosasiassa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna ja
- henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 § antaa tuomioistuimelle lisäksi mahdollisuuden määrätä viran puolesta tukihenkilön sellaiselle rikoksen asianomistajalle, jota tarkoitetaan edellä selostetussa 2 luvun 1a §:ssä ja jota kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi sekä jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Tällaisen tukihenkilön ei tarvitse täyttää puolustajalle tai asianomistajan oikeudenkäyntiasiamiehelle tai avustajalle säädettyjä kelpoisuusedellytyksiä, vaan hänellä tulee olla lain edellyttämä riittävä pätevyys tehtävään.

Hallintolainkäyttölaki ja lastensuojelulaki

Hallintolainkäyttölain 19 a §:n (laissa 651/2007) mukaan, jos asianosainen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan oikeudenkäynnissä tai jos asianosaisen edunvalvoja on esteellisyyden vuoksi tai muusta syystä estynyt käyttämästä siinä puhevaltaa, tuomioistuin, jossa oikeudenkäynti on vireillä, voi viran puolesta määrätä asianosaiselle edunvalvojan oikeudenkäyntiä varten.

Lastensuojelulain (417/2007) 87 §:n mukaan hallinto-oikeus tai korkein hallinto-oikeus voi määrätä lapselle avustajan lastensuojelulaissa tarkoitetun asian tuomioistuinkäsittelyyn, jos lapsi tai hänen laillinen edustajansa sitä pyytää tai tuomioistuin harkitsee sen määräämisen muuten tarpeelliseksi. Jos avustaja määrätään vaikka lapsi tai hänen laillinen edustajansa ei ole ilmoittanut sitä haluavansa, on avustajan määräämisestä ja avustajalle tulevasta palkkiosta ja korvauksesta voimassa, mitä oikeusapulaissa säädetään.

Muu lainsäädäntö

Sotilasoikeudenkäyntilaissa (326/1983) määritellään ne asiat, jotka on käsiteltävä yleisissä tuomioistuimissa sotilasoikeudenkäyntiasioina. Sotilasoikeudenkäyntilain 28 §:n mukaan, jos tuomioistuimessa sen käsitellessä sotilasoikeudenkäyntiasiaa, vastaajana olevalla ei ole oikeudenkäyntiavustajaa tai -asiamiestä ja asian laadun vuoksi tai muusta syystä voidaan olettaa, ettei hän pysty yksin valvomaan oikeuttaan, tuomioistuimen on määrättävä hänelle oikeudenkäyntiavustaja. Oikeudenkäyntiavustaja voidaan määrätä myös esitutinnan aikana riippumatta siitä, tuleeko asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Avustajan määräämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä siitä säädetään oikeusapulaissa.

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain 24 §:ssä määrätään, että luovutettavaksi pyydetyllä henkilöllä tulee lain 15 §:ssä tarkoitetussa tutkinnassa ja asian sen jälkeisessä käsittelyssä sekä hänen säilössä pitämistään tuomioistuimessa käsiteltäessä olla avustajanaan asianajaja. Jollei hän itse voi sellaista hankkia, tulee keskusrikospoliisin päällikön tai tuomioistuimen huolehtia avustajan määräämisestä.

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 20 §:ssä säädetään luovutettavaksi pyydetyn oikeudesta avustajaan ja puolustajaan. Luovutettavaksi pyydettyä on määrättävä puolustaja, jos hän sitä pyytää. Puolustaja voidaan kuitenkin määrätä myös viran puolesta. Tällöin noudatetaan soveltuvin osin edellä selostettuja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain säännöksiä.

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetussa laissa (279/1960) säädetään erityisestä tutkintamenettelystä, jossa luovutettavaksi pyydetyllä henkilöllä on lain 11 §:n nojalla oikeus käyttää avustajaa. Jollei hän itse voi hankkia avustajaa, tulee sen viranomaisen, jonka käsiteltävänä asia on, hankkia hänelle avustaja, jos hän sitä pyytää tai hänen oikeutensa valvominen asiassa sitä vaatii.

2.1.4 Tuomioistuimissa käsiteltävät asiat ja oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat niissä

Yleisissä tuomioistuimissa vireille tulleet asiat

Käräjäoikeuksissa viime vuosina vireille tulleiden asioiden lukumäärä on esitetty seuraavassa taulukossa.

	Rikos- asiat	Summaari- set asiat	Laajat riita- asiat	Velkajärjes- telyasiat	Kiinteistö- asiat	Hakemus- asiat
2004	67.298	145.000	8.654	5.693	465.000	44.685
2005	64.711	133.000	8.023	5.257	482.000	45.750
2006	62.796	155.000	8.494	4.670	508.000	43.406
2007	61.600	194.000	8.441	3.805	349.000	35.066
2008	65.257	233.000	8.890	3.652	327.000	36.001

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusvaatimukseksi säädetty asianajajana tai julkisena oikeusavustajana toimiminen tai lakimiestutkinnon suorittaminen koskee edellä todetuista asiaryhmistä lähinnä rikosasioita ja laajoja riita-asioita.

Rikosryhmittäin vuonna 2008 vireille tulleista rikosasioista viisi suurinta ryhmää olivat törkeä rattijuopumus (osuus 20 %), liikennejuopumus (16 %), pahoinpitely, vamman- ja kuolemantuottamus (16 %), liikenteen vaarantaminen, liikennერიkkomus yms. (9 %) ja talousrikokset yms. (8 %).

Vuonna 2008 vireille tulleista rikosasioista 339 asiaa oli sotilasrikosasioita, jotka siis käsitellään sotilasoikeudenkäyntilain määräämässä järjestyksessä ja joissa tuomioistuimella on oikeus omasta aloitteestaan määrätä vastaajalle avustaja.

Vuonna 2008 vireille tulleista laajoista riita-asioista suurimmat asiaryhmät koskivat työsuhte- ja tasa-arvoasioita (1.439 asiaa), perheoikeutta (1.318 asiaa), toimeksiantosopimusta (1.183 asiaa) ja vahingonkorvausta (995 asiaa).

OK 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettuja asioita (summaarinen asia) tuli käräjäoikeuksissa vireille vuonna 2008 kaikkiaan 233.000. Suurimmat asiaryhmät olivat velka- tai saamissuhdetta koskevat asiat (145.000), toimeksiantosopimusta koskevat asiat (33.000), irtainta omaisuutta koskevat asiat (28.000) ja huoneenvuokraa koskevat asiat (25.000).

Hakemusasioita saapui vuonna 2008 käräjäoikeuksiin 36.000 asiaa. Suurimmat asiaryhmät olivat avioliittoon liittyvät asiat (18.000) ja holhousasiat (7.000).

Kiinteistöasioita, jotka ovat OK 15 luvun 2 §:n 4 momentissa tarkoitettuja kirjaamisasioita, käräjäoikeuksiin saapui noin 330.000. Näiden asioiden lukumäärä laski vuoden 2007 350.000 asiasta noin 20.000 asialla. Kirjaamisasioihin kuuluvien kiinteistöasioiden osalta voidaan lisäksi todeta, että nämä asiat siirtyvät pois yleisiltä tuomioistuimilta.

Maaoykeusasioita tuli käräjäoykeuksissa vuonna 2008 vireille 689 asiaa. Vuonna 2007 vireille tulleiden maaoykeusasioiden lukumäärä oli 593 ja vuonna 2006 538.

Hovioykeuksiin saapuneiden asioiden lukumäärä on ollut seuraava:

	2004	2005	2006	2007	2008
Riita-asiat	3.100	3.100	2.800	2.600	2.800
Rikosasiat	8.600	8.600	8.200	7.900	7.600

Hovioykeuksissa vuonna 2008 ratkaistujen asioiden yleisimmät asianimikkeet olivat pahoinpitely, törkeä rattijuopumus ja varkaus. Nämä rikosnimikkeet muodostivat yhteensä 22 prosenttia ratkaistuista asioista.

Korkeimpaan oykeuteen saapuneiden asioiden lukumäärä ilmenee seuraavasta taulukosta:

	2004	2005	2006	2007	2008
Riita-asiat	1.118	1.046	1.010	1.027	978
Rikosasiat	1.254	1.208	1.075	1.213	1.174
Hakemus- asiat	400	418	273	304	294

Ylimääräistä muutoksenhakua koskevia hakemusasioita saapui vuonna 2008 korkeimpaan oykeuteen edellä todetut vajaat 300. Ylimääräistä muutoksenhakua koskevista hakemuksista alle kymmenen prosenttia johti kohteena olleen ratkaisun purkamiseen tai poistamiseen. Useimmiten tällöin on ollut kyseessä viranomaistahon hakemus selvien virheiden korjaamiseksi.

Hallintotuomioistuimissa vireille tulleet asiat

Hallinto-oykeuksiin saapuneiden asioiden lukumäärä on ollut seuraava:

	2004	2005	2006	2007	2008
Saapuneet asiat	21.100	24.200	24.500	19.600	20.500

Hallinto-oykeuksissa käsiteltäviin asioihin kuuluvat muun muassa lastensuojelulaissa (417/2007) tarkoitetut lapsen huostaanottoa koskevat asiat. Lain mukaan lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä.

Huostaanottoa koskevan päätöksen voi tehdä lapsen kotikunnan sosiaalitoimi. Jos lapsen huoltaja tai lapsi itse vastustaa huostaanottoa tai siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista, asian ratkaisee hallinto-oykeus. Ennen lastensuojelulain 1.1.2008 tapahtunutta voimaantuloa voimassa olleen vuoden 1983 lastensuojelulain (683/1983) mukaan huos-

taanoton vastustamistilanteessa sosiaalilautakunta saattoi tehdä päätöksen huostaanotosta, mutta päätös oli alistettava hallinto-oikeuden vahvistettavaksi.

Vuonna 2008 hallinto-oikeudet ratkaisivat 1.894 lastensuojeluasiata. Näistä 983 asiaa koski huostaanottoa, 679 asiaa kiireellistä sijoitusta tai sen jatkamista, 114 yhteydenpidon rajoittamista lastensuojeluasiassa ja 118 oli muuta lastensuojeluasiata. Näissä asiaryhmissä hallinto-oikeuksissa järjestettiin 435 suullista käsittelyä.

Korkeimpaan hallinto-oikeuteen vuosittain saapuneiden asioiden lukumäärä on kehittynyt seuraavasti:

	2004	2005	2006	2007	2008
Saapuneet asiat	3.719	3.931	3.793	3.891	4.298

Vuoden 2008 lopussa korkeimmassa hallinto-oikeudessa oli vireillä 185 lasten huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevaa asiaa, joista 75 oli uuden lastensuojelulain mukaisia asioita.

Erityistuomioistuimissa vireille tulleet asiat

Työtuomioistuimen toimintaa sääntelee työtuomioistuimesta annettu laki (646/1974). Oikeus ajaa kannetta työtuomioistuimessa on työ- tai virkaehtosopimuksen solmineilla liitoilla tai vastaavilla sopijapuolilla. Yksityinen järjestäytynyt työnantaja, työntekijä tai virkamies voi panna kanteen vireille ainoastaan, jos sopimuksen solminut järjestö on antanut siihen suostumuksensa tai kieltäytynyt itse ajamasta kannetta. Kanteeseen vastaa työehto- tai virkaehtosopimuksen solminut osapuoli sekä omasta että jäsentensä puolesta. Kun kysymys on sopimuksen tahallisuudesta rikkomisesta, kanteeseen vastaa kyseinen työnantaja, työntekijä tai virkamies itse.

Oikeudenkäyntimenettely työtuomioistuimessa vastaa pääpiirteittäin menettelyä käräjäoikeuksissa. Säännökset käsittelystä sisältyvät työtuomioistuimesta annettuun lakiin. Mikäli siinä ei ole muuta säädetty, noudatetaan asioiden käsittelyssä soveltuvin osin, mitä oikeudenkäynnistä riita-asioissa säädetään.

Työtuomioistuimeen saapuneiden asioiden lukumäärä on vuosien 2004 ja 2008 välisenä aikana vaihdellut 120–180 vuosittain saapuneen asian välillä.

Markkinaoikeus on 1.3.2002 toimintansa aloittanut erityistuomioistuin, josta säädetään markkinaoikeuslaissa (1527/2001). Se käsittelee kilpailunrajoituksista annetussa laissa (480/1992), julkisista hankinnoista annetussa laissa (348/2007), eräiden markkinaoikeudellisten asiain käsittelystä annetussa laissa (1528/2001) ja muussa laissa markkinaoikeuden toimivaltaan säädettyt asiat. Asian käsittelyssä markkinaoikeudessa noudatetaan muutoin soveltuvin osin, mitä oikeudenkäynnistä riita-asioissa tai hallintolainkäyttölaisissa säädetään.

Markkinaoikeuteen saapui vuonna 2008 yhteensä 587 asiaa, joista 451 oli hankinta-asioita, 7 kilpailunrajoitusasioita, 22 sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain (1061/1978) tarkoittamia asioita, 5 kuluttajansuoja-asioita, 97 sähkömarkkina-asioita, 2 arvopaperimarkkina-asioita, yksi alkoholilakiasia, yksi perintälainsäädäntöön liittyvä asia ja yksi maakaasumarkkina-asia.

Oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat tuomioistuinasioissa

Täsmällistä tilastotietoa ei ole saatavissa siitä, mikä edellä jaksossa 2.1.1 kuvattujen eri palveluntarjoajaryhmien osuus on erilaisista oikeudenkäyntiavustaja- tai asiamiestehtävistä. Erilaisia hajanaisia tilasto- ja tutkimustietoja oikeudenkäyntiavustajista ja -asiamiehistä kuitenkin on saatavissa.

Oikeusaputoimistojen toimintakertomuksesta vuodelta 2008 ilmenee, että kyseisenä vuonna oikeusaputoimistoissa käsiteltiin yhteensä 51 844 asiaa. Kertomuksen mukaan näistä asioista 22 prosenttia käsiteltiin tuomioistuimissa. Tämä tarkoittaisi, että julkinen oikeusavustaja toimii oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana noin 11 500 tuomioistuinasiaassa. Tyypillisimpiä tuomioistuinikäsitteilyyn edenneitä asioita olivat lasten huoltoon ja elatukseen liittyvät asiat.

Oikeusaputoimistojen toimintakertomuksesta vuodelta 2008 ilmenee edelleen, että yksityinen avustaja määrättiin 33 483 asianosaiselle joko oikeusapulain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain tai jonkin muun lain perusteella. Kertomuksen mukaan tuomioistuinasioista rikosasiat muodostivat määrällisesti suurimman osan eli 27 000 asiaa.

Vuotta 1999 koskevan maksuttoman oikeudenkäynnin tilastoinnin mukaan käräjäoikeudessa maksuttoman oikeudenkäynnin saaneiden 18 424 henkilön oikeudenkäyntiavustajista 13 980 oli asianajajia ja 4 305 muita lakimiehiä, joista oletettavasti suurin osa oli lakiasiantuntimistoissa työskenteleviä lakimiehiä.

Vuotta 2008 koskevan julkisen oikeusavun tilastoinnin mukaan käräjäoikeuksissa käsiteltävään asiaan julkista oikeusapua saaneiden oikeudenkäynnin asianosaisten oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana toimineista 17 357 tapauksessa asiamiehenä tai avustajana toimi asianajaja, 5 370 tapauksessa muu lakimies, 230 tapauksessa muu avustaja ja 172 tapauksessa julkinen oikeusavustaja. Hovioikeuksissa asiamiehenä tai avustajana toimi 5 964 tapauksessa asianajaja, 1 685 tapauksessa muu lakimies ja 236 tapauksessa muu avustaja.

Julkista oikeusapua koskevien tilastotietojen perusteella oikeusministeriö on vuonna 2006 ilmoittanut, että puolustajaksi määräytyistä noin kolmekymmentä prosenttia on muita avustajia kuin asianajajia.

Esitettyjen maksutonta oikeudenkäyntiä ja julkista oikeusapua koskevien tilastotietojen osalta voidaan todeta, että vuonna 1999 silloin voimassa olleen maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla määräytyistä avustajista asianajajien osuus oli noin 76 prosenttia ja muiden lakimiesten osuus noin 23 prosenttia. Vuonna 2007 oikeusapuasioissa asianajajien osuus oikeudenkäyntiasiamiehistä ja -avustajista oli käräjäoikeuksissa noin 73 prosenttia ja muiden lakimiesten osuus noin 25 prosenttia.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 1997 julkaisemassa tutkimuksessa ”Alioikeusuudistuksen seuranta, riita-asiat tilastojen ja oikeudenkäyntiasiakirjojen valossa” esitetään tietoja siitä, miten oikeudellisia palveluja tarjoavat tahot toimivat oikeudenkäyntiasiamiehinä tai –avustajina. Tutkimus toteutettiin pyytämällä kaikista käräjäoikeuksista kopioita pääkäsitteilyyn edenneiden riita-asioiden pöytäkirjoista, tuomioista, haastehakemuksista, asianosasten kirjelmistä ja kululaskuista. Tutkimuslaitos sai tällä tavoin käyttöönsä pöytäkirjoja 621 riita-asiasta.

Kerätyn aineiston perusteella kantajan vaatimusten esittäjistä esitettiin seuraavat tiedot:

Vaatimuksen esittäjä	N	%
Kantaja itse tai hänen palveluksessaan oleva (maallikko)	18	3
Kantaja itse tai hänen palveluksessaan oleva (lakimies)	62	10
Asianajaja	312	50
Julkinen oikeusavustaja	19	3
Perimistoimisto (lakimies)	40	6
Lakiasiantoimisto (lakimies)	80	13
Muu edustaja (lakimies)	40	6
Muu edustaja (maallikko)	4	1
Ei tietoa	46	8
Yhteensä	621	100

Tutkimuksen mukaan vaatimuksen esittäjää koskevassa luokittelussa on pyritty erottamaan toisistaan tapaukset, joissa on käytetty sellaista lakiasiantoimistoa, joka ammattimaisesti tarjoaa oikeuspalveluja, ja tapaukset, joissa muu lakimies on toiminut avustajana.

Vastaajan vastineen esittäjät jakautuivat tutkimuksen mukaan seuraavasti:

Vastineen esittäjä	N	%
Vastaaja itse tai hänen palveluksessaan oleva (maallikko)	71	11
Vastaaja itse tai hänen palveluksessaan oleva (lakimies)	48	8
Asianajaja	301	48
Julkinen oikeusavustaja	28	5
Perimistoimisto (lakimies)	-	-
Lakiasiantoimisto (lakimies)	77	13
Muu edustaja (lakimies)	39	6
Muu edustaja (maallikko)	7	1
Ei tietoa	50	8
Yhteensä	621	100

Tutkimusaineiston perusteella todettiin, että maallikkokantajat yksin olivat yleisimpiä vuokraa koskevissa asioissa sekä palveluita ja työsuorituksia koskevissa asioissa. Yleisintä asianajajan käyttö oli hyödykkeen vaihdantaa koskevissa riidoissa, yhteisöä koskevissa riidoissa, perintöä ja testamenttia koskevissa asioissa sekä sopimussuhteen

ulkopuolista korvausvastuuta koskevissa asioissa. Vastaajan puolella maallikkovastaajia oli yleisimmin vuokraa koskevissa riidoissa, palvelua ja työsuoritusta koskevissa riidoissa sekä hyödykkeen vaihdantaa ja lainoja ja luottoja koskevissa riidoissa. Asianajajaa käytettiin yleisimmin perintöä ja testamenttia koskevissa riidoissa ja konkurssiasioissa.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2000 julkaisemassa tutkimuksessa ”Oikeusolot 2000” oli mukana kansalaisten kokemien oikeudellisten ongelmien ratkaisemista koskeva tutkimus sekä tutkimus julkisesta oikeusavusta. Tutkimuksen mukaan vuonna 1999 oikeudellinen ongelma oli ollut 12 prosentilla 15 – 74-vuotiaasta väestöstä. Näistä kolmannes oli käyttänyt ongelmansa ratkaisemiseen lakimiesapua. Noin kaksi kolmesta lakimiesapuun turvautuneesta oli hankkinut apua yksityiseltä asianajajalta tai asianajotoimistosta. Oikeusaputoimistoista oli hakenut apua joka viides ja muulta lakimieheltä runsas kymmenesosa lakimiehen puoleen kääntyneistä.

Puolet niistä, jotka ilmoittivat hakeneensa apua muulta lakimieheltä, olivat saaneet apua ammattiliiton lakimieheltä. Jotkut ilmoittivat tuttava- tai sukulaislakimiehensä avustaneen asiassa. Lakiasiaintoimistoa ei mainittu kertaakaan ja tämän oletetaan tutkimuksessa aiheutuneen siitä, ettei ns. tavallinen kansalainen hahmota eroa asianajajan ja muun lakimiehen välillä.

Tutkimuksen julkista oikeusapua koskevassa osassa todettiin, että tuolloin vielä voimassa olleen maksuttoman oikeudenkäynnin saaneelle määrätään miltei aina myös oikeudenkäyntiavustaja. Tutkimuksen mukaan avustajat jakautuivat avustajaryhmittäin vuosina 1997 ja 1998 käräjäoikeuksissa käsitellyissä asioissa seuraavasti:

Avustajaryhmä	1997	1998
Ilman avustajaa	17	27
Muu avustaja	208	151
Muu lakimies	4 973	4 095
Asianajaja	12 045	11 943
Julkinen oikeusavustaja	3 481	74

Julkisten oikeusavustajien vähentyminen selittyy sillä, että julkiset oikeusavustajat toimivat avustajina maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla kesäkuuhun 1998 saakka, jolloin yleisestä oikeusavusta annettu laki tuli voimaan. Tämän jälkeen julkisia oikeusavustajia ei enää huomioitu maksuttomia oikeudenkäyntejä koskevia tilastoja laadittaessa.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on vuonna 2004 julkaissut tutkimustiedonannon ”Muutoksenhakijoiden kokemuksia siviiliprosessista”. Tutkimuksen kohteena oli muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen siviiliasioissa. Tutkimusaineisto muodostui yksityishenkilöiden vuonna 2003 Rovaniemen ja Helsingin hovioikeuksiin kumpaankin tekemästä 150 valituksesta. Tutkimuksessa selvitettiin myös, millaista lakimiesapua muutoksenhakijat olivat käyttäneet. Tutkimukseen sisältyvistä asiaryhmistä (velkajärjestelyasiat, huoneenvuokra-asiat, työoikeusasiat, perhe- ja perintöasiat sekä muut siviiliasiat)

suhteellisesti eniten lakimiesavustajia käytettiin velkajärjestelyä ja työoikeudellisia kysymyksiä koskevissa jutuissa.

Tutkimukseen vastanneista henkilöistä 54 prosenttia oli hankkinut lakimiesapua asianajo- tai lakiasiaintoimistosta, 7 prosenttia oikeusaputoimistosta, 6 prosenttia muulta lakimieheltä, 7 prosenttia oli hankkinut lakimiesapua ”jostakin muualta” ja saman prosenttimäärän lakimiesavun hankinnasta ei ollut tietoa. Vastanneista 23 prosenttia ei ollut hankkinut lakimiesapua.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on edelleen vuonna 2004 julkaissut tutkimuksen ”Oikeusolot 2004”, johon sisältyi asianajajille suunnattu kyselytutkimus yksityishenkilöiden oikeusongelmista asianajotyössä. Tutkimukseen osallistuneelta 549 asianajajilta kysyttiin, millaista oikeusapua hänen yksityishenkilöasiakkaansa vastapuoli oli käyttänyt asianajajan viimeksi hoitamissa kolmessa jutussa. Vastaukset jakautuivat siten, että asianajajan päämiehen vastapuolen oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana oli toiminut:

- asianajaja 46 prosentissa asioista;
- julkinen oikeusavustaja 13 prosentissa asioista;
- muu lakimies 18 prosentissa asioista;
- muu taho 8 prosentissa asioista;
- vastapuoli oli ollut vailla lakimiesapua 13 prosentissa asioista ja
- vastapuolen käyttämästä lakimiesavusta ei ollut tietoa 2 prosentissa asioita.

Tutkimuksessa todetaan, että vastapuolella toimineista lakimiehistä valtaosa, eli 60 prosenttia, oli asianajajia. Julkisten oikeusavustajien osuus oli 16 prosenttia ja muiden lakimiesten osuus 24 prosenttia. Tämän prosenttijakautuman todettiin olevan hyvin lähellä aiempia arvioita päätoimisesti oikeudellisia palveluita tarjoavien lakimiesten keskinäisistä osuuksista. Asianajajien osuus päätoimisesti näitä palveluja tarjoavista lakimiehistä on vaihdellut 60 ja 70 prosentin välillä vuosina 1984–2003. Julkisten oikeusavustajien osuudeksi on kyseisenä ajanjaksona arvioitu 8–15 prosenttia. Muiden lakimiesten osuus on ollut 20–26 prosenttia.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on vuonna 2009 julkaissut tiedonannon ”Käräjäoikeuksien riita-asiat 2008”. Tutkimuksessa on tarkasteltu pääkäsitteeseen edenneitä riita-asioita käräjäoikeuksissa. Tutkimusta varten kerättiin käräjäoikeuksista pääkäsitteeseen edenneiden riita-asioiden oikeudenkäyntiasiakirjat kolmen kuukauden ajalta vuonna 2008 (N=357). Tutkimusaineiston ja tutkimuslaitoksen edellä kerrottujen aikaisempien tutkimusten perusteella tiedonannossa on esitetty seuraavat taulukot oikeudenkäynnin asianosaisten vaatimusten esittäjistä pääkäsitteeseen edenneissä riita-asioissa:

Kantajien vaatimuksen esittäjä

	1995	2004	2008
Asianajotoimiston lakimies	50 %	60 %	61%
Julkinen oikeusavustaja	3 %	9 %	7 %
Muu lakimies	36 %	21 %	28 %
Maallikko	3 %	5 %	3 %
Ei tietoa	8 %	5 %	1 %

Vastaajan vaatimuksen esittäjä

	1995	2004	2008
Asianajotoimiston lakimies	48 %	56 %	64%
Julkinen oikeusavustaja	5 %	4 %	3 %
Muu lakimies	26 %	24 %	23 %
Maallikko	13 %	11 %	9 %
Ei tietoa	8 %	5 %	1 %

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusten perusteella voidaan todeta, että *asianajajien suhteellinen osuus oikeudenkäyntiasiamiehinä tai -avustajina toimineista on viimeisten noin viidentoista vuoden aikana noussut 50 prosentista hieman yli 60 prosenttiin. Muiden lakimiesten suhteellinen osuus on samana aikana laskenut jonkin verran noin 25 prosentin osuuteen asiamiehinä tai avustajina toimineista.*

Summaarisista asioista yli 50 prosenttia on velka- tai saamissuhdetta koskevia asioita, joita käytännössä hoitavat lähinnä ammattimaista perintätoimintaa harjoittavat perintäyritykset. Etelä-Suomen lääninhallitus on perintätoimen luvanvaraisuudesta annetun lain (517/1999) nojalla myöntänyt 123 voimassa olevaa (tilanne 30.3.2009) lupaa perintätoimen harjoittamiseen. Luvan saaneista yrityksistä voidaan toiminimen perusteella arvioida noin 25 luvanhaltijan olevan lakiasiaintoimistoja. Suomen Perimistoimistojen Liitto ry:hyn kuuluu kahdeksan jäsentä, joiden toiminta kattaa noin 90 prosenttia perintäalasta. Liiton jäsenyritykset ovat vuonna 2007 hoitaneet noin 140.000 summaarista asiaa, joista noin 2.200 asiaa on muuttunut riitaiseksi siviiliasiaksi. Näistä asioista suurin osa on ratkaistu tuomioistuimen kirjallisessa menettelyssä ja noin 350 asiaa on siirtynyt käsiteltäväksi riitaisena siviiliasiana tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä. Liiton jäsenyritysten palveluksessa on noin 50 - 60 lakimiestä, joista noin 10 esiintyy tuomioistuimissa suullisissa käsittelyissä.

Hallintotuomioistuimissa käsiteltävien lasten huostaanottoa koskevien asioiden osalta ei ole tutkittua tietoa oikeudenkäyntiasiamiehinä tai -avustajina toimivien koulutuksesta.

Työtuomioistuimessa käsiteltävien asioiden osalta työtuomioistuin on tehnyt selvityksen, jonka mukaan vuonna 2003 ensimmäisinä vireille tulleissa viidessäkymmenessä jutussa toimi oikeudenkäyntiasiamiehinä tai -avustajina 20 asianajajaa ja 84 työmarkkinajärjestöjen palveluksessa olevaa lakimiestä. Samalla perusteella valitussa viidessäkymmenessä jutussa vuonna 2008 toimi oikeudenkäyntiasiamiehinä tai -avustajina 24 asianajajaa ja 77 työmarkkinajärjestöjen palveluksessa olevaa lakimiestä. Asianajajien osalta oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävät ovat keskittyneet muutamalle työoikeuteen erikoistuneen asianajotoimiston asianajajalle. Markkinaoikeuden osalta ei ole tutkimustietoa asiamiesten tai avustajien koulutuksesta.

2.1.5 Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien toimintaa koskevat säännökset ja toiminnan valvonta

Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien velvollisuudet

Kuten edellä on todettu, oikeudenkäyntiasiamies- ja -avustajapalveluja tarjoavat useat erilaiset palveluntarjoajat. Palveluntarjoajiin kohdistuva valvonta on myös monimuotoista ja valvonnan kattavuus ja myös oikeudellista apua käyttäneen mahdollisuus valittaa saamansa palvelun laadusta on riippuvainen siitä, miltä palveluntarjoajataholta palvelu on hankittu. Palvelun tarjoajilla ei myöskään ole yhteisiä ammatillisia ohjeita tai normistoja, jotka säätelisivät palveluntarjoajan käyttäytymistä ja toimintaa. Yhteistä kaikille palveluntarjoajille on se, että heidät on mahdollista haastaa oikeuteen vastaamaan aiheuttamistaan vahingoista. Lähes kaikista oikeudellisista palveluista on myös mahdollista valittaa kuluttajariitalautakuntaan. Tätä mahdollisuutta ei kuitenkaan ole silloin, jos palveluntarjoaja ei ole elinkeinonharjoittaja tai palvelun vastaanottaja ei ole kuluttaja.

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvussa on hajanaisia säännöksiä siitä, miten oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan on hoidettava hänelle annettua toimeksiantoa. Luvun 7 §:ssä säädetään asiamiehellä olevan oikeus sopia hoidettavakseen saamansa asia, jollei valtuutuksessa tätä ole nimenomaisesti kielletty. Luvun 10 §:n mukaan asiamiehen on rehellisesti ja kaikella ahkeruudella ajettava hänelle uskottua asiaa eikä hänellä 11 §:n mukaan ole oikeutta ilman tuomioistuimen lupaa luopua hoidettavakseen saamansa asian ajamisesta. Luvun 17 §:ssä kielletään oikeudenkäyntiasiamiestä ja -avustajaa tai näiden apulaista luvottomasti ilmaisemasta päämiehen hänelle uskomaa yksityistä tai perheen salaisuutta tai muuta luottamuksellista seikkaa, josta hän tehtävässään on saanut tiedon.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa on puolustajaa ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaa koskevia seuraavia määräyksiä:

- he eivät ilman tuomioistuimen lupaa saa panna toista sijaansa (2 luvun 5 §),
- he ovat velvollisia huolellisesti ja hyvää asianajotapaa noudattaen valvomaan päämiehensä etua ja oikeutta sekä siinä tarkoituksessa edistämään asian selvittämistä (2 luvun 6 §),
- heidän tulee niin pian kuin mahdollista neuvotella päämiehensä kanssa ja ryhtyä valmistelemaan hänen avustamistaan sekä ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, joita tämän oikeuksien valvominen vaatii (2 luvun 7 §) ja
- heitä koskevat soveltuvin osin edellä selostetut oikeudenkäymiskaaren 15 luvun säännökset.

Oikeusapulain 8 §:n mukaan määrätyn avustajan on toiminnassaan noudatettava hyvää asianajotapaa. Lain 9 § kieltää avustajaa tuomioistuimessa käsiteltävässä asiassa pane-masta toista henkilöä sijaansa ilman tuomioistuimen lupaa.

Valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 6 §:n mukaan julkisen oikeusavustajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikissa toimeksiantoissaan noudattaa hyvää asianajajatapaa. Saman säännöksen nojalla julkinen oikeusavustaja on asianajajayhdistyksen valvonnan alainen samalla tavoin kuin asianajaja. Edelleen

lain 9 §:n mukaan julkisen oikeusavustajan esteellisyydestä on voimassa, mitä asianajajan esteellisyydestä säädetään tai on määrätty. Saman säännöksen nojalla oikeusaputoimiston johtaja ei saa avustaa oman oikeusapupiirinsä julkisen oikeusavustajan asiakkaan vastapuolta. Kuitenkin eri oikeusaputoimistoissa työskentelevät julkiset oikeusavustajat voivat avustaa jutun vastapuolia, jolleivät he yksittäisessä asiassa ole muutoin esteellisiä.

Asianajajista annetun lain 5 §:n mukaan asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa, ja hänen on pidettävä päämiehilleen kuuluvat raha- ja muut varat erillään omista varoista. Lain 5 c § kieltää asianajajaa tai hänen apulaistaan luvottomasti ilmaisemasta sellaista yksityisen tai perheen salaisuutta taikka liike- tai ammatillisaisuutta, josta hän on tehtävässään saanut tiedon. Asianajaja on velvollinen lain perusteella antamaan Suomen Asianajajaliiton hallitukselle ne tiedot, jotka hallitus häneltä asianajajien valvontaa varten vaatii, sekä hänen on myös sallittava hallituksen määräämän henkilön suorittaa tarkastus hänen toimistossaan, milloin hallitus katsoo sen valvontaa varten tarpeelliseksi.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeusapulain perusteella oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan on noudatettava hyvää asianajotapaa. Hyvä asianajotapa on kuitenkin sisällöltään avoin, koska sen sisältöä ei ole määritelty. Julkiset oikeusavustajat ja asianajajat ovat velvollisia noudattamaan hyvää asianajajatapaa, jonka sisältö on määritelty Suomen Asianajajaliiton erilaisilla julkisia oikeusavustajia ja asianajajia sitovilla päätöksillä. Hyvän asianajajatavan sisältöä selvitetään myöhemmin tarkemmin.

Oikeudenkäyntimenettelyä hallintotuomioistuimissa sääntelevän hallintolainkäyttölain 20 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajaan sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 15 luvun salassapitovelvollisuutta koskevaa säännöstä.

Tuomioistuinten suorittama valvonta

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:ssä säädetty edellä selostetut oikeudenkäyntiasiamiestä ja -avustajaa koskevat kelpoisuusehdot ovat luonteeltaan ehdottomia. Tuomioistuimen on viran puolesta valvottava, että oikeudenkäyntiasiamieheksi tai -avustajaksi ilmoittautunut henkilö täyttää laissa säädetty kelpoisuusehdot. Jos jonkin kelpoisuusehdon havaitaan puuttuvan, tuomioistuimen on evättävä asianomaiselta esiintymisoikeus asiassa. Näin tuomioistuimen valvonta kohdistuu kelpoisuusehtojen täyttämisen valvontaan.

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 10 a §:n ja hallintolainkäyttölain 20 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimella on oikeus kieltää oikeudenkäyntiasiamieheltä tai -avustajalta valta esiintyä tietyssä jutussa tai milloin syytä on, kieltää häneltä enintään kolmeksi vuodeksi oikeuden toimia samassa tuomioistuimessa asiamiehenä tai avustajana. Kummassakin tapauksessa perusteena on se, että henkilö osoittautuu epärehelliseksi, ymmärtämättömäksi tai taitamattomaksi taikka toimeensa muutoin sopimattomaksi.

Oikeudenkäymiskaaren 14 luvussa on säännöksiä, jotka koskevat järjestyksen noudattamista istunnossa. Puheenjohtajan velvollisuutena on valvoa järjestyksen noudattamis-

ta. Henkilö, joka ei noudata puheenjohtajan määräyksiä, voidaan tarvittaessa poistaa istuntohuoneesta ja hänelle voidaan myös määrätä niin sanottu järjestyssakko, joka määrältään voi olla enintään 1 000 euroa.

Hyvä asianajajatapa

Asianajajista annetun lain 5 §:n 1 momentin mukaan asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa.

Tärkein hyvään asianajajatapaan kuuluva asianajajien noudatettava ohje on Suomen Asianajajaliiton valtuuskunnan vuonna 2009 vahvistama ”Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet”, joka on tullut voimaan 1.4.2009.

Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden mukaan asianajaja on velvollinen lakia ja hyvää asianajajatapaa noudattaen parhaan kykynsä mukaan valvomaan asiakkaansa etua ja oikeutta. Asianajajan on tehtävää hoitaessaan oltava riippumaton sellaisista ulkopuolisista vaikutteista, jotka voivat haitata hänen kykyään täysipainoisesti valvoa asiakkaansa etua, ja asianajajan on hoidettava saamansa tehtävät huolellisesti, täsmällisesti, tarpeellisella joutuisuudella sekä tarpeettomia kustannuksia aiheuttamatta. Asianajaja ei saa ottaa tehtävää vastaan, jos hänellä ei ole sen edellyttämää ammattitaitoa, ja asianajajan on pidettävä muille kuuluvat raha- ja muut varat erillään omista varoistaan.

Ohjeen yksityiskohtaisista määräyksistä voidaan mainita seuraavat:

1. Asianajaja ei saa asianajotehtävän saamisesta tai hankkimisesta antaa eikä luvata kenellekään osaa palkkiostaan eikä muuta hyvitystä. Kielto tarkoittaa muun muassa sitä, että avustaessaan rikoksesta syytettyä tilanteessa, jossa avustajan palkkio maksetaan julkisen oikeusavun varoin, asianajaja ei saa antaa päämiehelleen hyvitystä siitä, että juuri hänet on valittu avustajaksi (ns. vankikauppakielto) (ohjeiden 4.6 kohta).
2. Asianajaja ei saa ottaa hoidettavakseen asiaa, jossa hän on esteellinen hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden 6.1 – 6.8 kohtien perusteella.
3. Asianajajan palkkion tulee olla kohtuullinen sekä säädösten ja Asianajajaliiton vahvistamien ohjeiden mukainen (ohjeiden kohta 5.12) ja asianajajan on, jos asiakas ei pidä laskua hyväksyttävänä, annettava asiakkaalle tieto siitä, miten tämä voi saattaa laskua koskevan erimielisyyden käsiteltäväksi Asianajajaliitossa palkkiorita-asiana (ohjeiden kohta 5.15).
4. Asianajaja ei saa sopimattomasti painostaa vastapuolta (ohjeiden kohta 7.3).
5. Asianajaja ei saa ilman erityistä syytä ryhtyä oikeudellisiin toimenpiteisiin ilmoittamatta vastapuolelle asiakkaansa vaatimuksia ja varaamatta vastapuolelle kohtuullista harkinta-aikaa sekä tilaisuutta asian sovinnolliseen selvittämiseen (ohjeiden kohta 7.1).

6. Asianajaja ei saa antaa tuomioistuimelle tai muulle viranomaiselle lausumia, jotka hän tietää paikkansapitämättömiksi, eikä kiistää, minkä tietää todeksi (ohjeiden 8.2. kohta).

Suomen Asianajajaliiton vahvistamia hyvään asianajajatapaan kuuluvia ohjeita ja määräyksiä ovat lisäksi esimerkiksi seuraavat:

- vastuuvakuutusohje, jonka mukaan jokaisella asianajajalla on oltava vähintään 168 187 euron määräinen vastuuvakuutus niiden varallisuusvahinkojen varalta, jotka asianajaja mahdollisesti aiheuttaa asiakkaalleen,
- asianajajien täydennyskoulutusta koskevat ohjeet, joiden mukaan jokaisen asianajajan on osallistuttava vuosittain vähintään kahdeksantoista tunnin ajan pakolliseen ammatilliseen täydennyskoulutukseen sekä
- asiakasvarojen hoitoa koskeva ohjesääntö, joka sisältää määräyksiä asiakkaalle kuuluvien varojen hoitamisesta.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin asianajajiin kohdistama valvonta

Valtioneuvoston oikeuskanslerin asianajajiin kohdistuvasta valvonnasta säädetään asianajajista annetun lain 6 §:ssä. Sen mukaan valtioneuvoston oikeuskanslerilla on oikeus vaatia Suomen Asianajajaliiton hallitusta ryhtymään toimenpiteisiin asianajajaa vastaan, jos oikeuskansleri katsoo asianajajan laiminlyöneen velvollisuutensa.

Oikeuskanslerin valvontatehtävä yleisen edun valvojana liittyy sekä oikeuskanslerille kuuluvaan yleiseen laillisuusvalvontaan että Suomen Asianajajaliiton, jolla on välitön valvontavastuu jäseniinsä, valvontamenettelyyn. Jokainen kansalainen voi kääntyä joko Asianajajaliiton tai oikeuskanslerin puoleen, jos hän katsoo, että asianajaja on laiminlyönyt velvollisuutensa tai menetellyt hyvän asianajajatavan vastaisesti. Asianajajan itsenäinen asema heijastuu oikeuskanslerin valvonnan sisältöön siten, että oikeuskanslerilla ei ole mahdollisuutta suoraan puuttua asianajajan työhön tai määrätä asianajajalle kurinpidollisia seuraamuksia. Jos oikeuskansleri katsoo hänelle tulleen kantelun perusteella olevan syytä epäillä asianajajan rikkoneen velvollisuuksiaan vastaan, hän siirtää kantelun Asianajajaliiton valvontalautakunnan käsiteltäväksi.

Oikeuskanslerin valvonta toteutuu myös siten, että hänelle toimitetaan tiedoksi kaikki Asianajajaliiton valvontalautakunnan valvonta-asioissa antamat ratkaisut, ja oikeuskanslerilla on oikeus valittaa valvontalautakunnan ratkaisuista Helsingin hovioikeuteen.

Suomen Asianajajaliiton asianajajiin kohdistama valvonta

Asianajajista annetun lain 6 §:n perusteella Suomen Asianajajaliiton hallituksen on valvottava, että asianajajat esiintyessään tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona ja muussakin toiminnassaan täyttävät velvollisuutensa. Hallituksen suorittama asianajajien valvonta toteutetaan usealla eri tavalla. Ensinnäkin Asianajajaliitto on vahvistanut asianajajien noudatettavaksi erilaisia ohjeita ja määräyksiä, joilla etukäteen pyritään ohjaamaan asianajajien toimintaa. Toiseksi Asianajajaliitto suorittaa säännöllistä asianajo-

toimistojen tarkastusta. Liiton hallituksen velvollisuutena on siirtää tietoonsa tulleet hyvän asianajajataivan rikkomiset Asianajajaliiton valvontalautakunnan tutkittaviksi.

Tärkein valvonnan toteuttamistapa on asianajajiin kohdistuvien kanteluiden käsittely valvonta-asioina Asianajajaliiton valvontalautakunnassa. Valvonta-asia tulee vireille, kun asianajajaan kohdistuva kirjallinen kantelu, oikeuskanslerin ilmoitus tai tuomioistuimen ilmoitus ns. esiintymiskiellon määräämisestä saapuu liiton toimistoon tai kun asianajajayhdistyksen hallitus on siirtänyt tietoonsa tulleen asian valvontalautakunnan käsiteltäväksi.

Valvontalautakuntaan kuuluu yhdeksän jäsentä, joista lautakunnan puheenjohtaja ja viisi jäsentä ovat asianajajia ja kolme jäsentä asianajajakuntaan kuulumattomia henkilöitä. Asianajajajäsenet valitsee Asianajajaliiton valtuuskunta, joka valitsee myös lautakunnan puheenjohtajan. Asianajajakuntaan kuulumattomat jäsenet nimittää valtioneuvosto oikeusministeriön esityksestä. Oikeusministeriö valmistelee nimitystä pyytämällä Asianajajaliitolta lausunnon ehdokkaista, joita on oltava kaksi kertaa niin paljon kuin on nimitettäviä. Tehtävään voidaan nimittää vain henkilö, jonka kelpoisuudesta tehtävään Asianajajaliitto on antanut puoltavan lausunnon.

Valvontalautakunta ratkaisee pääsääntöisesti asiat kolmessa kolmejäsenisessä jaostossa. Kuhunkin jaostoon kuuluu kaksi asianajajajäsentä ja yksi asianajajakuntaan kuulumaton jäsen. Jaostojen puheenjohtajina toimivat lautakunnan puheenjohtaja sekä lautakunnan keskuudestaan valitsemat kaksi varapuheenjohtajaa kuitenkin niin, että jäljempänä selostettavaa palkkiorita-asiaa käsiteltäessä jaoston puheenjohtajana toimii aina jaoston asianajajakuntaan kuulumaton jäsen.

Menettely on pääsääntöisesti kirjallista. Asioiden valmistelussa kantelun kohteena olevalta asianajajalta vaaditaan vastaus kantelussa esitettyihin moitteisiin. Kantelijalle on varattava tilaisuus lausua asianajajan vastauksen johdosta. Lautakunta tai jaosto voi aina tarvittaessa järjestää suullisen käsittelyn. Erottamista ja seuraamusmaksua ei voida määrätä seuraamuksena, ellei suullista käsittelyä ole järjestetty.

Mikäli asianajajan havaitaan menettelleen velvollisuuksiensa vastaisesti, on valvontalautakunnan määrättävä asianajajalle kurinpidollinen seuraamus, jotka ovat lievimmästä ankarimpaan lueteltuina huomautus, varoitus, seuraamusmaksu ja asianajajayhdistyksen jäsenyydestä erottaminen. Seuraamusmaksu, joka suoritetaan Asianajajaliitolle, on vähintään 500 euroa ja enintään 15 000 euroa. Sitä määrättäessä otetaan huomioon muun ohessa asianajajan menettelyn moitittavuus, kokemus asianajotehtävistä sekä taloudelliset olot niin, että seuraamus on oikeudenmukaisessa suhteessa asianajajan menettelyyn.

Asianajajaliiton velvollisuutena on pitää erillistä julkista päiväkirjaa sen käsiteltäväksi tulevista valvonta-asioista. Julkinen päiväkirja mahdollistaa tiedon antamisen asianajajan palveluita tarvitsevalle siitä, onko asianajaja, jonka puoleen hän on kääntymässä, ollut valvontamenettelyn kohteena. Julkiseen päiväkirjaan merkitään käsiteltäväksi tulleen asian asianimike ja asianosaistiedot. Valvonta-asioissa merkittäväksi tulee tieto kantelijasta ja siitä asianajajasta, johon kantelu kohdistuu. Julkiseen päiväkirjaan merkitään lisäksi tieto ratkaisun antamispäivästä ja ratkaisun lopputuloksesta. Julkiseen päi-

väkirjaan tehty merkinnät poistetaan laissa säädettyjen määräaikojen kuluttua asian ratkaisemisesta.

Lisäksi valvontalautakunta laatii jokaisesta valvonta-asian ratkaisusta lyhyen selosteen, joka on julkinen asiakirja ja jokaisen saatavilla Asianajajaliiton toimistosta. Seloste on lyhyt kuvaus asiasta ja siinä annettu ratkaisusta. Se laaditaan siten, ettei siitä ilmene asianajajan salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Ratkaisuseloste on luonteeltaan informatiivinen eikä sitä ole velvollisuutta säilyttää kauempaa kuin ratkaisua koskeva tieto on merkittynä julkiseen päiväkirjaan.

Asianajotoimistoissa työskentelevien muiden lakimiesten kuin asianajajien toimintaan kohdistuu samanlainen valvonta kuin asianajajienkin toimintaan. Menettely perustuu hyvän asianajajatavan määräykseen, jonka mukaan asianajajan tulee erityisesti huolehtia, että hänen avustavat lakimiehensä noudattavat hyvää asianajajatapaa. Asianajotoimiston avustavaan lakimieheen kohdistuvassa asiassa menettelyn kohteena on avustavan lakimiehen toiminnasta vastaava asianajaja.

Asianajajan palkkiota koskevan riidan ratkaiseminen

Asianajajista annetussa laissa säädetään erityisestä menettelystä, jolla asianajajan asiakas voi saattaa hänen ja asianajajan välisen asianajajan velottamaa palkkiota koskevan riidan ratkaistavaksi Asianajajaliiton valvontalautakunnassa. Palkkion määrää koskevan suosituksen antamista voi hakea asianajajan päämies tai muu asiakas. Asianajajan päämiehen vastapuoli ei ole oikeutettu vaatimaan suosituksen antamista, koska hän ei ole toimeksiantosuhteessa asianajajaan tai siihen asianajajayhtiöön, jonka lukuun asianajaja on toiminut.

Suosituksen kohteena on palkkio ja kulujen korvaus, jonka asianajaja on asiakkaaltaan asianajotehtävästä veloittanut. Suositusta ei voida hakea asianajajaan tai asianajajayhtiöön kohdistetusta muusta, esimerkiksi vahingonkorvausta koskevasta vaatimuksesta. Suositusta ei anneta sellaisissa tapauksissa, joissa asianajajan palkkiota koskevia riitoja varten on erityislainsäädännössä säännöksiä siitä, että tietyntyyppiset palkkioriidat on ratkaistava niiden mukaisessa järjestyksessä.

Suosituksen antamista koskeva asia käsitellään valvontalautakunnan jaostossa. Käsittely on kirjallista, mutta tarvittaessa jaosto voi järjestää suullisen käsittelyn. Riitaan annettu suositus ei ole asianosaisia oikeudellisesti sitova, vaan palkkioriiita voidaan viedä suosituksen antamisesta huolimatta tuomioistuimen käsiteltäväksi. Suositus ei myöskään ole täytäntöönpanokelpoinen.

Palkkioriiita-asiassa julkiseen päiväkirjaan merkitään tieto hakijasta ja siitä asianajajasta ja asianajajayhtiöstä, johon hakemus kohdistuu. Palkkioriiita-asiaa koskeva tieto poistetaan päiväkirjasta kolmen vuoden kuluttua suosituksen antamisesta. Valvontalautakunnan on myös laadittava jokaisesta palkkioriiita-asiassa annetusta ratkaisusta lyhyt seloste, joka on jokaisen saatavilla Asianajajaliitosta.

Kerrotun suositusmenettelyn lisäksi asianajajan asiakkaalla on palkkioriidassa käytettävissään normaalit riidanratkaisukeinot. Asiakas voi saattaa palkkioriidan tuomioistui-

men käsiteltäväksi tai valittaa asianajajan palkkiosta kuluttajariitalautakunnalle.

Tilastotietoja valvonta- ja palkkioriita-asioista

Asianajajien valvonnasta ja valvonta- ja palkkioriita-asioden käsittelystä valvontalautakunnassa aiheutuu Suomen Asianajajaliitolle vuosittain noin 500 000 euron kustannukset. Nämä kustannukset katetaan asianajajien Asianajajaliitolle maksamista jäsenmaksuista, joten asianajajat vastaavat itse valvonnan ja valvontalautakunnassa tapahtuvan käsittelyn aiheuttamista kustannuksista.

Vuosittain Asianajajaliitossa on tullut vireille valvonta- ja palkkioriita-asioita seuraavasti:

Vuosi	Vireille tulleet pelkät valvonta-asiat	Vireille tulleet valvonta-asiat, joihin on liittynyt palkkioriita-asia	Vireille tulleet pelkät palkkioriita-asiat	Vireille tulleet asiat yhteensä
2004	312	45	33	390
2005	330	28	26	384
2006	444	69	28	541
2007	359	59	37	455
2008	335	35	31	401

Taulukkoa tarkasteltaessa on huomattava, että ennen 1.11.2004 voimaan tullutta asianajajalain muutosta palkkioriita-asiat käsiteltiin Suomen Asianajajaliiton hallituksen nimeämässä välimiesoikeuksissa, joissa palkkioriita-asian ratkaisi välimiehinä kolme asianajajaa. Asianajajalain muutoksella palkkioriidat siirrettiin käsiteltäväksi valvontalautakunnassa suositusmenettelynä.

Vuosittain ratkaistut valvonta-asiat ovat jakaantuneet vireilletulotavoittain prosentuaalisesti seuraavasti:

Vuosi/ Asian vireille saattaja	2004	2005	2006	2007	2008
Asianajajan päämiehen vastapuoli	23 %	18 %	22 %	22 %	23 %
Kantelu määräyksenva- raisessa tehtävässä toi- mineesta asianajajasta	27 %	24 %	23 %	24 %	15 %
Asianajajan oma päämies	25 %	36 %	34 %	37 %	37 %
Asianajajaliiton aloit- teesta	17 %	9 %	5 %	7 %	8 %
Ulkopuolinen taho	8 %	13 %	15 %	9 %	17 %
Oikeuskanslerin lähet- tämät asiat (kpl)	17	14	16	17	10

Vuosittain ratkaistut valvonta-asiat ovat johtaneet seuraaviin lopputuloksiin:

Vuosi/ Seuraamus	2004	2005	2006	2007	2008
Kantelu havaittu aiheettomaksi	84 %	68 %	72 %	66 %	71 %
Huomautus	7 %	23 %	17 %	23 %	18 %
Varoitus	8 %	8 %	8 %	11 %	10 %
Julkinen varoitus (kpl)	-	-	-	-	-
Seuraamusmaksu (kpl)		1	4	1	2
Erottaminen (kpl)	4	4	4	1	1

Julkinen varoitus oli seuraamuksena käytössä 1.11.2004 voimaan tulleeseen asianajajalain muutokseen saakka, jolloin julkinen varoitus seuraamuksena poistettiin ja sen tilalle seuraamuksena tuli asianajajalle määrättävä seuraamusmaksu.

Vuosien 2004 – 2008 aikana ratkaistuista palkkioriiita-asioista vuosittain keskimäärin noin 30 prosentissa lopputuloksena on ollut asianajajan palkkion kohtuullistaminen.

Julkisten oikeusavustajien valvonta

Valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 6 §:n mukaan julkisen oikeusavustajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikissa toimeksiannoissaan noudattaa hyvää asianajajatapaa, ja julkiset oikeusavustajat ovat asianajotehtävää hoitaessaan Suomen Asianajajaliiton valvonnan alaisina niin kuin asianajajista annetun lain 6, 7 ja 7a – 7d §:ssä säädetään asianajajasta. Jos julkinen oikeusavustaja on myös yleisen asianajajayhdistyksen jäsen, valvonta laajentuu koskemaan julkisen oikeusavustajan toimintaa myös toimeksiantojen ulkopuolella. Muutoin valtion virkamiehinä heidän toimintaansa valvoo eduskunnan oikeusasiamies ja oikeuskansleri.

Ammattimaisen perintätoiminnan valvonta

Perintätoiminnan luvanvaraisuudesta annetun lain (517/1999) 1 §:n mukaan perintätoimintaa saa harjoittaa vain se, jolle Etelä-Suomen lääninhallitus on myöntänyt laissa tarkoitettu toimiluvan. Toimilupaa ei kuitenkaan vaadita satunnaiseen perintätoimintaan, jos perintätoimintaa ei ole markkinoitu. Toimilupa ei ole tarpeen asianajajan tai hänen apulaisensa harjoittamaan perintätoimintaan.

Toimiluvan haltijoita valvoo Etelä-Suomen lääninhallitus. Valvonnan toteuttamiseksi toimiluvan haltijan on toimitettava viranomaiselle vuosittain jäljennökset tilinpäätöksestä ja tilintarkastuskertomuksesta. Tilintarkastuskertomuksessa tilintarkastajan on erikseen ilmoitettava, onko toimiluvan haltija säilyttänyt toimeksiantajan lukuun perimänsä varat erillään omista varoistaan. Lääninhallituksella on oikeus toimiluvan haltijalta saada salassapitovelvollisuuden estämättä lain noudattamisen valvontaa varten tarpeelliset tiedot. Lääninhallituksella on oikeus laissa säädetyin edellytyksin peruuttaa toimilupa.

Kuluttajansuoja

Kuluttajansuojalainsäädännön voidaan myös katsoa olevan osa oikeudenkäyntiasiamies- ja -avustajapalvelujen valvontaa. Kuluttajansuojalaki (38/1978) koskee kulutushyödykkeiden tarjontaa, myyntiä ja muuta markkinointia elinkeinonharjoittajilta kuluttajille. Kulutushyödykkeillä tarkoitetaan myös palveluksia. Elinkeinonharjoittaja määritellään laissa luonnolliseksi henkilöksi tai julkiseksi oikeushenkilöksi, joka tuloa tai muuta taloudellista hyötyä saadakseen ammattimaisesti pitää kaupan, myy tai muutoin tarjoaa kulutushyödykkeitä vastiketta vastaan hankittavaksi. Kuluttaja määritellään laissa luonnolliseksi henkilöksi, joka hankkii kulutushyödykkeitä pääasiassa muuhun tarkoitukseen kuin harjoittamaansa elinkeinotoimintaa varten.

Kuluttajansuojalaissa säännellään markkinointia toteamalla, että markkinointi ei saa olla hyvän tavan vastaista eikä siinä saa käyttää kuluttajien kannalta sopimatonta menettelyä. Sopimusehtoja säännellään toteamalla, että elinkeinonharjoittaja ei saa käyttää kulutushyödykkeitä tarjotessaan sopimusehtoa, jota kulutushyödykkeen hinta ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen on pidettävä kuluttajien kannalta kohtuuttomana.

Kuluttajalla on oikeus saattaa kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välinen erimielisyys, joka koskee yksittäistä kulutushyödykesopimusta tai muuta kulutushyödykkeen hankintaa, oikeusministeriön alaisuudessa toimivan kuluttajariitalautakunnan käsiteltäväksi, joka antaa ratkaisusuosituksia kuluttajien ja elinkeinonharjoittajien välisissä riita-asioissa. Lautakunnan päätös on luonteeltaan suositus eikä se ole täytäntöönpanokelpoinen eikä sillä ole tuomion oikeusvaikutuksia.

Kuluttajariitalautakunnan asemaa oikeudenkäyntiasiamies- ja avustajapalvelujen valvonnassa rajoittaa se, että:

- kuluttajansuojalaki ei pääsääntöisesti koske muita palvelun ostajia kuin luonnollisia henkilöitä ja heitäkin vain silloin, jos palvelu hankitaan muuta kuin elinkeinotoimintaa varten;
- kuluttajansuojalaki ei koske muita palveluita kuin elinkeinonharjoittajan ammatikseen tarjoamia palveluita. Näin ollen esimerkiksi sivutoimena tarjotut palvelut jäävät pääsääntöisesti lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Kuluttajariitalautakunta on vuosittain käsitellyt vain muutaman oikeudellisia palveluja koskevan valituksen.

2.2 Perus- ja ihmisoikeudet

2.2.1 Elinkeinovapaus

Oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana toimimisen saattaminen luvanvaraiseksi edellyttää puuttumista perustuslaissa säädettyyn elinkeinovapauteen. Perustuslain 18 §:n mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Perustuslaki ei kuitenkaan estä lailla säätämästä jotakin ammattia tai elinkeinoa luvanvaraiseksi.

Perustuslakia täydentää laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta (122/1919). Lain 1 §:n mukaan laissa säädetyin ehdoin laillista ja hyvän tavan mukaista elinkeinoa saa harjoittaa Suomessa luonnollinen henkilö, jolla on asuinpaikka Euroopan talousalueella, suomalainen yhteisö tai säätiö sekä Suomessa sivuliikkeen rekisteröinyt ulkomainen yhteisö tai säätiö, jolla on kotipaikka jossakin Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa. Lain 3 §:ssä luetellaan ne elinkeinot, joiden harjoittamisesta säädetään erikseen lailla tai asetuksella. Lainkohdassa on lueteltu kolmisenkymmentä luvanvaraista elinkeinoa, joita ovat muun muassa:

- talletuspankit ja muut luottolaitokset,
- kaupanvälittäjän, laivansuorittajan ja yksityisetsivän ammatit,
- asunnonvälityслиikkeet ja
- omaisuuden tai hengen vartioimisliikkeet.

Myös useissa erityislaeissa on määräyksiä ammatin tai elinkeinon harjoittamisen luvanvaraisuudesta. Esimerkiksi laissa terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994) useat terveydenhuollon ammatit on säädetty luvanvaraisiksi. Myös kaupallinen tavarankuljetus tiellä (laki kaupallisista tavarankuljetuksista tiellä 693/2006), ammattimainen henkilöiden kuljettaminen tiellä henkilöautolla (taksiliikennelaki 217/2007) sekä henkilöiden kuljettaminen tiellä linja-autolla tai sairausautolla korvausta vastaan (laki luvanvaraisesta henkilöliikenteestä tiellä 343/1991) ovat luvanvaraisia elinkeinoja.

Laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta ei sisällä rajoituksia oikeudellisten palvelujen tarjoamiseen. Oikeudellisiin palveluihin kuuluva perintätoiminta on kuitenkin ammatimaisesti hoidettuna säädetty luvanvaraiseksi perintätoiminnan luvanvaraisuudesta annetulla lailla.

Markkinatuomioistuimen päätöksillä 1983:5 ja 1983:6 on tosiasiallisesti osittain rajoitettu oikeudellisten palvelujen tarjontaa siten, että ylempää oikeustieteellistä tutkintoa vailla olevia henkilöitä on kielletty markkinoimasta elinkeinotoimintaansa ilmaisulla ”lakiasiaintoimisto” tai muutoin sanan ”lakiasiat” hallitsemalla yleisviittauksella. Kuluttaja-asiamies on katsonut, ettei varanotaari tai oikeustieteen ylioppilas voi markkinoida itseään lakimiehenä.

Säännös elinkeinon harjoittamisen oikeudesta siirrettiin nykyiseen perustuslakiin sanamuodoltaan muuttumattomana hallitusmuodon 15 §:n 1 momentista, johon säännös oli tullut vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä. Perusoikeusuudistuksen jälkeen eduskunnan perustuslakivaliokunta on useampaan kertaan ottanut kantaa niihin edellytyksiin, jolla jokin elinkeinotoiminta voidaan säätää luvanvaraiseksi.

Arvo-osuusjärjestelmästä annetun lain (826/1991) muuttamista koskevasta hallituksen esityksestä (HE 192/1996) antamassaan lausunnossa (PeVL 40/1996 vp) eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi muun muassa, että esityksessä ehdotettua luvanvaraisuutta voidaan perustella rekisterinpidon kaikinpuolisella luotettavuudella ja että ehdotuksessa sidotaan toimiluvan uudistaminen voimassa olevan lain lupaedellytyksiin, jotka ovat riittävän täsmälliset ja tarkkarajaiset.

Lausunnossaan hallituksen esityksestä perintätoiminnan luvanvaraisuudesta (HE 178/1998) eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi (PeVL 35/1998 vp) muun muassa,

että luvanvaraisuutta on perusteltu perintätoiminnan harjoittajien luotettavuuden, ammattitaidon ja vakavaraisuuden turvaamisella. Perustuslakivaliokunta katsoi luvanvaraisuuden taustalla olevan sellaisen hyväksyttävän tarkoituksen, jota perusoikeusrajoituksen sallittavuutta koskevissa yleisissä opeissa edellytetään.

Arpajaislakia koskevasta hallituksen esityksestä (HE 197/1999) antamassaan lausunnossa (PeVL 23/2000 vp) eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi arpajaisten toimeenpanton olevan elinkeinovapauden näkökulmasta sellaista erityislaatuista taloudellista toimintaa, jonka luvanvaraistamista on pidettävä hyväksyttävänä arpajaisiin osallistuvien oikeusturvan takaamiseksi, arpajaisista aiheutuvien sosiaalisten haittojen vähentämiseksi sekä rikosten ja väärinkäytösten estämiseksi. Hallituksen esityksestä laiksi yksityisiksi turvallisuuspalveluiksi (HE 69/2001) antamassaan lausunnossa (PeVL 28/2001 vp) eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi, että käsiteltävässä tapauksessa luvanvaraisuuden muodossa aiheutuvia elinkeinovapauden rajoituksia puoltavat tärkeät ja vahvat yhteiskunnalliset intressit. Niiden riittäväksi ja asianmukaiseksi huomioon ottamiseksi luvanvaraisuus oli valiokunnan mielestä välttämätön keino.

Hallituksen esityksestä taksiliikennelaiksi (HE 38/2006) antamassaan lausunnossa (PeVL 31/2006 vp) eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi pitäneensä elinkeinovapautta perustuslain mukaisena pääsääntönä, mutta katsoneensa elinkeinotoiminnan luvanvaraisuuden olevan mahdollista poikkeuksellisesti. Laissa säädettävien elinkeinovapauden rajoitusten tulee olla täsmällisiä ja tarkkarajaisia, minkä lisäksi rajoitusten laajuuden ja edellytysten on perustuslakivaliokunnan mielestä ilmentävä laista. Luvan edellytyksiä ja pysyvyyttä koskevien säännösten tulee antaa riittävä ennustettavuus viranomais toiminnasta. Lisäksi:

- merkitystä on sillä, missä määrin viranomaisen toimivaltuudet määräytyvät sidotun harkinnan tai tarkoituksenmukaisuusharkinnan mukaisesti,
- toimilupaan mahdollisesti liittyvien ehtojen tulee perustua riittävän täsmällisiin lain säännöksiin ja
- luvan peruuttamismahdollisuus on sidottava vakaviin tai olennaisiin rikkomuksiin tai laiminlyönteihin ja siihen, että luvanhaltijalle mahdollisesti annetut huomautukset ja varoitukset eivät ole johtaneet puutteiden korjaamiseen.

Luvanvaraisuuden toteuttaminen oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana toimimiseksi merkitsee puuttumista elinkeinovapauteen. Perustuslakivaliokunnan edellä kerrotujen kannanottojen perusteella elinkeinovapautta voidaan rajoittaa, jos julkista valvontaa pidetään tarpeellisena kyseisen elinkeinotoiminnan laadun tai toimintaan liittyvien tekijöiden vuoksi. Erityistä huomiota perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt luvan myöntämisen edellytyksiin, jotka perustuslakivaliokunnan mukaan tulee riittävän tarkasti osoittaa laissa ja lupaedellytyksien harkinnan pitää pääsääntöisesti olla laillisuusharkintaa.

Oikeudenkäyntiasiamies- ja -avustajapalveluja tarjoavien päätehtävänä ja tavoitteena on huolehtia oikeusturvan toteutumisesta, eli siitä, että yhteiskunnan jäsenillä on palveluntarjoajien avulla mahdollisuus viime kädessä tuomioistuimien avulla toteuttaa yhteiskunnan heille yhteiskunnan jäsenenä takaamat oikeudet. Toinen palveluntarjoajien tehtävä ja tavoite liittyy oikeusjärjestelmän toimivuuden takaamiseen. Tuomioistuimilla ja viranomaisilla on oltava oikeus odottaa, että yksilön tai yhteisön oikeudenkäyntiasia-

miehellä tai -avustajalla on käsiteltävässä asiassa asian hoitamiseen riittävä ammattitaito, jotta he kykenevät arvioimaan asiakkaansa oikeudellisen aseman ja ne keinot, jotka asiakkaalla on käytettävissään oikeuksiensa toteuttamiseksi.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että palveluntarjoajien asiakkaiden oikeusturvan toteutuminen sekä oikeusjärjestelmän toimivuuden takaaminen ovat sellaisia tekijöitä, jotka perustuslakivaliokunnan kannanottojen valossa mahdollistavat poikkeamisen perustulaisissa säädetystä elinkeinovapaudesta. Näin on menetelty jo nyt oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n säännöksellä, joka asettaa yleisessä tuomioistuimessa tapahtuvan oikeudellisen palvelun tarjoamisen ehdoksi riittäisissä siviiliasioissa ja rikosasioissa sen, että palvelun tarjoaja on suorittanut lakimiestutkiminnon.

2.2.2 Oikeudenmukainen oikeudenkäynti

Kansainväliset sopimukset

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus sisältyy Suomea sitoviin vuoden 1966 Yhdistyneiden Kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (KP-sopimus, SopS 8/1976) ja vuonna 1950 Euroopan neuvoston piirissä laadittuun yleissopimukseen ihmisoikeusoikeuksien ja perusvapauksien suojaamisesta (Euroopan ihmisoikeussopimus, SopS 19/1990).

KP-sopimuksen 14 artiklan mukaan päätettäessä rikossyytteestä henkilöä vastaan tai henkilön oikeuksista tai velvoituksista riita-asiassa jokaisella on oikeus rehelliseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman tuomioistuimen edessä. Sopimuksen 14 artiklan 3 kohdan d-kohdan perusteella jokaisella on tutkittaessa rikossyytettä häntä vastaan oikeus olla läsnä oikeudenkäynnissä ja puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä. Merkitykseltään KP-sopimus on jäänyt Euroopan ihmisoikeussopimusta vähäisemmäksi johtuen siitä, että KP-sopimuksen valvontajärjestelmä on vähemmän kehittynyt kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksen järjestelmä, jossa yksityisellä henkilöllä itsellään on oikeus vedota Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa sopimuksessa säädettyihin oikeuksiin.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla käsittelee oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Sen mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Artiklan 3 kohdassa luetellaan rikoksesta syytetyn vähimmäisoikeudet, joihin kuuluu muun muassa syytetyn oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä, ja jos hän ei pysty itse maksamaan saamastaan oikeusavusta, hänen on saatava se korvauksetta oikeudenmukaisuuden niin vaatiessa (c kohta).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan soveltamisala on osoittautunut vaikeaselkoiseksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä artiklan soveltami-

nen ja sitä kautta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus on ulotettu koskemaan myös eräitä julkisoikeudellisia asioita. Sopimusmääräyksen soveltamisalaan on käytännössä katsottu kuuluvan mm. ammatin, elinkeinon tai muun taloudellisen toiminnan harjoittamiseen vaikuttavat seikat sekä vastaavien lupien tai oikeuksien peruuttaminen samoin kuin muut vastaavat toimenpiteet. Tämän mukaisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on käsitellyt lukuisia eri sopimusvaltioihin kohdistuneita valituksia, joissa kysymyksenä on ollut asianajajajärjestöjen asianajajaan kohdistama kurinpidollinen menettely. Suomea on koskenut yksi tällainen valitus (A v. Suomi 44998/98).

Sekä KP-sopimus että Euroopan ihmisoikeussopimus takaavat rikoksesta syytetylle oikeuden puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä. Euroopan ihmisoikeussopimusta koskevassa oikeuskäytännössä tätä oikeutta ei kuitenkaan ole pidetty absoluuttisena. Valtion sisäisessä lainsäädännössä olevat määräykset, jotka koskevat oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan kelpoisuusvaatimuksia, ovat sallittuja samoin kuin säännökset, jotka koskevat ulkomaalaisen oikeutta toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana. Niinpä oikeudenkäyntiasiamieheltä tai -avustajalta on voitu kieltää oikeus toimia asiamiehenä tai avustajana sen johdosta, ettei hän ole noudattanut ammattieettisiä ohjeita (Ensslin, Baader ja Raspe v Saksan Liittotasavalta hakemukset 7572/76, 7586/76 ja 7587/76), että hän on kieltäytynyt käyttämästä vaadittua kaapua (X ja Y v Saksan Liittotasavalta hakemukset 5217/71 ja 5367/72), hän ei ole osoittanut tuomioistuimelle sille kuuluvaa kunnioitusta (X v Yhdistyneet kuningaskunnat hakemus 6298/73) tai avustaja tai asiamies on nimetty todistajaksi asiassa (K v Tanska hakemus 19254/92). Eräissä tapauksissa pidettiin sallittuna kieltää henkilöä toimimasta oikeudenkäyntiavustajana sen johdosta, että hän oli tukenut sitä rikollisjärjestöä, johon syytetyn väitettiin kuuluvan, ja sellaisissa olosuhteissa, jossa joukon syytetyn muita avustajia oli sallittu toimivan avustajana (edellä Ensslin ym).

Euroopan ihmisoikeuskomissio on ratkaisussaan X v Saksan Liittotasavalta (hakemus 722/60 tuomion kohdat 104 – 106) todennut valtiolla olevan täyden määräysvallan kieltää avustajia esiintymästä tuomioistuimissa. Tässä tapauksessa oli kysymys siitä, että avustajaa oli kielletty esiintymästä hänen esittämiensä poliittisten mielipiteiden johdosta. Myöhemmässä ratkaisussaan Goddi v Italia Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että yleisenä sääntönä tulisi olla syytetyn avustajaa koskevan valinnanvapauden kunnioittaminen. Vaikka valtiolla onkin valta yleisesti säännellä sitä, kenellä on oikeus esiintyä tuomioistuimissa, ihmisoikeustuomioistuimella tulee olla valta puuttua tilanteisiin, joissa tätä valtaa käytetään asiattomasti.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, etteivät Suomea sitovat kansainväliset sopimukset ole ehdottomia siinä suhteessa, että rikosasian syytetyllä tai muulla oikeudenkäynnin asianosaisella olisi aina oikeus itse valita sopivaksi katsomansa oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja. Valtiolla on oikeus, asettamalla oikeudenkäyntiasiamiehelle ja -avustajalle asiallisia kelpoisuusehtoja, rajoittaa sitä henkilöiden joukkoa, josta avustajanvalinta on tehtävä. Useissa Euroopan neuvoston jäsenmaissa vallitsevan ainakin osittaisen asianajajamonopolin ei ole katsottu olevan ristiriidassa oikeuden valita itse avustajansa kanssa.

Perustuslaki

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Lainkohdan 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Perustuslaissa ei ole erikseen lueteltu esimerkiksi syytetylle kuuluvia erityisiä oikeuksia KP-sopimuksessa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa lausutuin tavoin. Näiden erityisten oikeuksien katsotaan kuitenkin kuuluvan perustuslain takaaman oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin käsitteeseen. Nämä syytetylle kuuluvat erityiset oikeudet samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet voidaan perustuslain 21 §:n mukaan turvata lailla.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että perustuslaki sallii samankaltaiset rajoitukset oikeuteen valita itse avustajansa kuin Euroopan ihmisoikeussopimuskin.

2.2.3 Yhdistymisvapaus

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklan mukaan jokaisella on oikeus rauhanomaiseen kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen, mikä käsittää myös oikeuden perustaa ammattiyhdistyksiä ja liittyä niihin etujensa turvaamiseksi. Artiklan 2 kohdassa säädetään, ettei näiden oikeuksien käyttämiselle saa asettaa muita kuin sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Vastaavan sisältöinen säännös on perustuslain 13 §:n 2 momentissa, jonka mukaan jokaisella on yhdistymisvapaus. Yhdistymisvapauteen sisältyy oikeus ilman lupaa perustaa yhdistys, kuulua tai olla kuulumatta yhdistykseen ja osallistua yhdistyksen toimintaan. Samoin on turvattu ammatillinen yhdistymisvapaus ja vapaus järjestäytyä muiden etujen valvomiseksi

Molempiin säännöksiin katsotaan positiivisen yhdistymisvapauden lisäksi kuuluvan negatiivisen yhdistymisvapauden, jonka mukaan ketään ei saa pakottaa jonkin yhdistyksen jäseneksi. Useissa Euroopan maissa käytössä olevan asianajajamonopolin perusteella kuitenkin vain asianajajajärjestön jäsenet, asianajajat, ovat oikeutettuja tarjoamaan oikeudellisia palveluita kuluttajille ja elinkeinoelämälle. Tällaiseen järjestelmään kuuluu palvelujen tarjoamisen ehtona pakollinen jäsenyys asianajajajärjestössä. Tämän pakkojäsenyyden sallittavuus on ollut Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta edeltäneen Euroopan ihmisoikeuskomission tutkittavana tapauksessa A ja muut v Espanja (hakemus 13750/88).

Tapauksen taustalla oli Espanjassa vuonna 1982 voimaan tullut asianajajia koskeva lainsäädäntö. Sen mukaan maan asianajajajärjestö jakaantui alueellisiin yhdistyksiin, joista jokainen oli julkisoikeudellinen yhdistys ja joiden tarkoituksena oli muun muassa säännellä asianajajan ammatin harjoittamista. Asianajajan ammatti määriteltiin vapaaksi ja itsenäiseksi ammatiksi, jonka harjoittamisen edellytyksenä oli rekisteröityminen asianajajajärjestön jäseneksi.

Euroopan ihmisoikeuskomission ratkaistavana oli kysymys siitä, loukkasiko uusi lainsäädäntö Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklassa säädettyä yhdistymisvapautta. Euroopan ihmisoikeuskomissio totesi Espanjan asianajajajärjestöjen olevan yleishyödyllisiä yhdistyksiä (public law institutions), joiden toimintaa säätelee laki ja joiden toiminnan tarkoituksena on edistää yleisiä etuja, eli itsenäisen ja ammatillisesti pätevän oikeudellisen avun saamista ja siten ylipäänsä oikeuden toteutumista. Edelleen Euroopan ihmisoikeuskomissio totesi, että rekisteröityminen asianajajajärjestön jäseneksi, joka on sallittua kaikille kelpoisuusehdot täyttävälle, on välttämätön edellytys asianajajan ammatin harjoittamiseksi. Euroopan ihmisoikeuskomissio katsoi, ettei ammatillista sääntelyelintä kuten asianajajajärjestöä voida pitää Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklassa tarkoitettuna yhdistyksenä.

Yhdistymisvapauteen liittyy myös Tanskassa tapahtunut viimeaikainen kehitys. Tanskassa sekä aikaisemmin voimassa olleen että vuoden 2008 alussa voimaan tulleen asianajajia koskevan lainsäädännön uudistamisen jälkeen asianajajaksi hyväksymisestä päättää Tanskan oikeusministeriö. Asianajajaksi hyväksytty on hyväksymisen saatuaan automaattisesti Tanskan asianajajajärjestön (*Det Danske Advokatsamfund*) jäsen.

Tanskan kehitykseen liittyy Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 11.1.2006 antama tuomio asiassa Sorensen ja Rasmussen v. Tanska (hakemukset 52562/99 ja 52620/99). Asiassa oli kysymys siitä, loukkasivatko Tanskan työlainsäädännössä olevat eräät ammattiliittojen pakolliseen jäsenyyteen velvoittavat säädökset työntekijöiden negatiivista yhdistymisvapautta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että työsuhteen voima-saolon edellytyksenä oleva velvollisuus liittyä ammattiliiton jäseneksi on vastoin ihmis-oikeussopimuksen 11 artiklassa säädettyä yhdistymisvapautta.

Päätöksen julkistamisen jälkeen Tanskan hallitus ilmoitti, että työlainsäädännössä olevat säädökset ammattiliiton pakollisesta jäsenyydestä kumotaan ja samassa yhteydessä poistetaan myös asianajajia koskeva määräys pakollisesta jäsenyydestä maan asianajajajärjestössä. Kun Tanskassa oli vuonna 2004 asetettu komitea pohtimaan maan asianajajajärjestelmää koskevan lainsäädännön uudistamista, komitea sai tehtäväkseen tarkastella myös asianajajajärjestön pakkojäsenyyttä.

Komitean (*Advokatudvalget*) mietinnön pohjalta Tanskan oikeusministeriö valmisti ehdotuksen oikeudenkäyntilain (*rettsplejelov*) muutokseksi siltä osin, kuin laki koskee asianajajien toimintaa (*Lovforslag nr. L 163 Folketinget 2006 – 07*). Ehdotuksen perusteluissa oikeusministeriö totesi, että asianajajien toiminnan valvonnan tulee olla tehokasta ja että asianajajien itsenäisyys valtiovallasta tulee varmistaa. Näillä perusteilla oikeusministeriö päätyi ehdottamaan, että asianajajien pakollinen jäsenyys maan asianajajajärjestössä tulee säilyttää.

Vuoden 2008 alussa voimaan tulleen oikeudenkäyntilain 143 §:n mukaan Tanskan asianajajajärjestön muodostavat kaikki tanskalaiset asianajajat (*”Det Danske Advokatsamfund udgøres af alle danske advokater”*). Edellä kerrotun oikeusministeriön ehdotuksen perustelujen mukaan muutoksella haluttiin korostaa sitä, että Tanskan asianajajajärjestö ei ole yhdistys, vaan lailla perustettu ja säännelty instituutio, joka huolehtii asianajajiin liittyvistä lailla vahvistetuista yhteiskunnallisista ja yleishyödyllisistä tehtävistä.

Suomen Asianajajaliitto, maan yleinen asianajajayhdistys, on asianajajista annetun lain säätämällä perustettu julkisoikeudellinen yhteisö. Asianajajayhdistyksen julkisoikeudelliseen asemaan liittyvät seuraavat asianajajista annetussa laissa ja muussa lainsäädännössä olevat määräykset:

- yhdistys on perustettu hallintotoimin asianajajista annetussa laissa olevan valtuutuksen nojalla,
- oikeusministeriö on vahvistanut yhdistyksen säännöt asianajajista annettuun lakiin sisältyvän säännöksen nojalla,
- oikeusministeriö vahvistaa Suomen Asianajajaliiton päättämät muutokset yhdistyksen sääntöihin,
- oikeusministeriön päätös sääntöjen ja niiden muutosten vahvistamisesta on julkaistava säädöskokoelmassa,
- asianajajayhdistyksen hallituksella on velvollisuus valvoa asianajajien ja julkisten oikeusavustajien toimintaa,
- asianajajayhdistyksen valvontalautakunnalla on oikeus ja velvollisuus käyttää kurinpitovaltaa asianajajia ja julkisia oikeusavustajia kohtaan,
- ratkaistessaan yhdistyksen jäsenyyttä koskevia kysymyksiä ja käsitellessään valvontaan liittyviä asioita hallituksen jäsenet toimivat tuomarin vastuulla,
- ratkaistessaan valvonta-asioita valvontalautakunnan jäsenet toimivat tuomarin vastuulla,
- yhdistyksen hallituksen päätöksiin jäsenasioissa ja valvontalautakunnan päätöksiin valvonta-asioissa haetaan muutosta Helsingin hovioikeudessa,
- jäsenasioissa ja valvonta-asioissa muutoksenhakuoikeus on myös valtioneuvoston oikeuskanslerilla,
- yhdistyksen toimintaan, sen hoitaessa julkisia hallintotehtäviä, sovelletaan hallintolakia (434/2003), lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) ja kielilakia (423/2003) ja
- yhdistyksen toiminta voidaan lopettaa vain lainsäädäntötoimin.

Julkisoikeudellisena yhteisönä Suomen Asianajajaliittoa pidetään osana välillistä valti-onhallintoa.

Johtopäätöksenä Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyvän oikeuskäytännön, Tanskassa toteutetun uudistuksen ja Suomen Asianajajaliiton julkisoikeudellisen aseman perusteella voidaan todeta, että yhdistymisvapaus ei näyttäisi olevan esteenä järjestelmälle, jossa harkittaisiin oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana toimimisen luvanvaraisuuden toteuttamista Suomen Asianajajaliiton jäsenyyteen perustuvalla tavalla.

2.2.4 Hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle.

Yhtenä vaihtoehtona oikeudenkäyntiavustajan ja -asiamiehen tehtävän luvanvaraisuuden toteuttamisessa on esitetty, että luvanvaraisuusjärjestelyn käytännön toimeenpano uskottaisiin Suomen Asianajajaliiton tai siihen merkittävästi kytketyn elimen tehtäväksi. Tämän johdosta on tarkasteltava, muodostaako perustuslain säännös esteen tällaisen järjestelyn toteuttamiseksi.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle perustuslaiksi (HE 1/1998 vp) todetaan, että hallintotehtävän antamisen muulle kuin viranomaiselle olisi oltava tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Tarkoituksenmukaisuusarvioinnissa tulisi hallinnon tehokkuuden ja muiden hallinnon sisäisiksi luonnehdittavien tarpeiden lisäksi kiinnittää erityistä huomiota yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen tarpeisiin. Hallintotehtävän luonne tulisi myös ottaa huomioon ja että tarkoituksenmukaisuusvaatimus voi palveluiden tuottamiseen liittyvien tehtävien kohdalla täytyä helpommin kuin esimerkiksi yksilön tai yhteisön keskeisiä oikeuksia koskevan päätöksenteon kohdalla.

Perustuslain voimaan tulon jälkeen eduskunnan perustuslakivaliokunta on ottanut kantaa siihen, millä edellytyksillä julkinen hallintotehtävä, joka ei sisällä merkittävää julkisen vallan käyttöä, voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle. Vuonna 2004 annettu lausunto (PeVL 38/2004 vp) koski hallituksen esitystä laiksi Metsähallituksesta (HE 154/2004 vp), jossa eräät julkiset hallintotehtävät osoitettiin Metsähallituksen erillisen yksikön tehtäväksi. Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan yksikön tehtäviä hoitavien henkilöiden palvelussuhteen olevan virkasuhde ja että he toimivat virkavastuulla, joten he vastaavat virkatoimiensa lainmukaisuudesta perustuslain 118 §:n mukaisesti. Edelleen perustuslakivaliokunta totesi lakiehdotuksessa säädettävän virkavastuulla aiheutetun vahingon korvaamisesta ja että päätöksistä on muutoksenhakumahdollisuus viime kädessä tuomioistuimeen, joten oikeusturvaa koskevissa järjestelyissä ei ole ministeriöiden alaisista muista valtion virastoista tai laitoksista poikkeavia piirteitä. Valiokunta katsoi, että virkamiestehtävien osoittaminen Metsähallituksen yhteydessä toimivaan liikelaitoksesta erilliseen ja riippumattomaan julkisten hallintotehtävien yksikköön on tapa lailla organisoida virkamieshallintoa ja ettei järjestelyssä ole perustuslain kanalta huomauttamista.

Vuonna 2006 antamassaan lausunnossa (PeVL 45/2006 vp), joka koski järjestelyä, jossa valtion viranomaiskoneiston ulkopuolella olevan metsäkeskuksen erillisyyksikön tehtäväksi olisi uskottu julkisia tehtäviä, valiokunta totesi, että viranomaisyksikköön kuuluvien toimihenkilöiden viranomaistehtävien hoidon puolueettomuudesta ja riippumattomuudesta, metsäkeskuksen johtokunnan ja johtajan tehtäväalueesta sekä viranomaispäällikön ratkaisuvallasta sisältyy esitykseen asianmukaiset säännökset. Edelleen valiokunta totesi julkisia hallintotehtäviä hoitaviin toimihenkilöihin sovellettavan, mitä julkisyhteisön ja virkamiehen korvausvastuusta ja virkatoimessa aiheutuneen vahingon

korvaamisesta säädetään ja että he toimivat rikosoikeudellisella virkavastuulla ja noudattavat hallintolakia, kielilakia, saamen kielilakia ja julkisuuslakia. Perustuslakivaliokunta katsoi ehdotetun sääntelyn täyttävän lailla säättämisen vaatimuksen, olevan tarpeen tehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi sekä turvaavan sen, etteivät perusoikeudet, oikeusturva eivätkä hyvän hallinnon vaatimukset vaarannu.

Perustuslain sanamuodon mukaan ja perustuslakivaliokunnan edellä selostettujen lausuntojen valossa muuta kuin merkittävää julkisen vallan käyttöä koskeva hallintotehtävä voidaan uskoa muulle kuin viranomaistaholle, jos:

- se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi,
- se ei vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia,
- tehtäviä hoitavat henkilöt toimivat virkavastuulla,
- laissa säädetään virkavastuulla aiheutetun vahingon korvaamisesta,
- päätöksistä on muutoksenhakumahdollisuus viime kädessä tuomioistuimeen,
- toimihenkilöiden viranomaistehtävien hoidon puolueettomuudesta ja riippumattomuudesta, tehtäväalueesta sekä ratkaisuvallasta on asianmukaiset säännökset ja
- tehtävää hoidettaessa noudatetaan hallintolakia, kielilakia, saamen kielilakia ja julkisuuslakia.

Luvan myöntämistehtävän tarkoituksenmukaisen hoitamisen osalta voidaan viitata jäljempänä tarkemmin esiteltäviin Yhdistyneiden Kansakuntien hyväksymään suositukseen ”*United Nations Basic Principles on the Role of Lawyers*” ja Euroopan neuvoston suositukseen ”*Recommendation of Committee of Ministers to member states on the freedom of exercise of the profession of lawyer*”, joissa yhdeksi keskeisimmistä asianajotoiminnan perusarvoista on todettu asianajajien ja asianajajajärjestöjen riippumattomuus julkisesta vallankäytöstä. Vaikka suositukset koskevatkin asianajajien ja asianajajajärjestöjen toimintaa, samat periaatteet ovat sovellettavissa siihen tilanteeseen, jossa henkilö voidakseen tarjota luvanvaraisia oikeudellisia palveluita tarvitsee toimintaansa erityisen luvan. YK:n julkilausumassa todetaan nimenomaisesti, että siinä lausuttuja periaatteita tulee soveltaa myös sellaisiin henkilöihin, jotka olematta muodollisesti asianajajia hoitavat samankaltaisia tehtäviä kuin asianajajat.

Luvan myöntämistehtävän tarkoituksenmukaisuuden osalta voidaan viitata myös valtiotavallan kolmijako-oppiin, jonka mukaan lainsäädäntövallan, toimeenpanovallan ja lainkäyttövallan tulee olla erillään toisistaan. Kun tuomioistuimessa avustaminen ja oikeudellisten palvelujen tarjoaminen yleensäkin liittyy olennaisesti lainkäyttövaltaan, ei voida pitää sopivana, että lainsäädäntö- tai toimeenpanovalta olisi mukana luvan myöntämismenettelyssä.

Tietynlaisena ongelmana on pidettävä sitä, onko luvan myöntäminen oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana toimimiseen niin merkittävää julkisen vallan käyttöä, että toimintaa ei ylipäänsä voida uskoa muun kuin viranomaisen suoritettavaksi. Kuten aikaisemmin on todettu, hallituksen esityksessä uudeksi perustuslaiksi (HE 1/1998 vp) merkittävänä julkisen vallan käyttämisenä olisi pidettävä esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja tai puuttua merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on ottanut kantaa siihen, millaista julkisen vallan käyttämistä on pidettävä sellaisena merkittävän julkisen vallan käyttämisenä, joka voi kuulua vain viranomaisen tehtäviin. Esimerkkeinä perustuslakivaliokunnan kannanotoista voidaan mainita seuraavat:

- Hallituksen esityksestä maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta (HE 25/2001 vp) antamassaan lausunnossa (PeVL 18/2001 vp) perustuslakivaliokunta katsoi, että esityksessä yksityisen yhteisön ylläpitämälle vastaanottokeskukselle ehdotettu oikeus päättää paluumuuttoavustuksen maksamisen keskeyttämisestä ja takaisin perimisestä tarkoitti sellaista merkittävää julkisen vallan käyttämistä, joka voi kuulua vain viranomaisen tehtäviin.
- Hallituksen esityksestä laiksi seutuyhteistyökokeilusta (HE 248/2001 vp) antamassaan lausunnossaan (PeVL 11a/2002 vp) perustuslakivaliokunta totesi, katsoessaan esityksestä voitavan saada käsityksen, että kuntien perustama yksityisoikeudellinen yhteisö voisi tehdä rakennuslupa- ja linjaliikennepäätöksiä, tällaisten tehtävien voivan sisältää merkittävää julkisen vallan käyttöä.
- Hallituksen esityksestä laiksi turvallisuuden edistämistä yleisillä paikoilla koskevien säännösten uudistamiseksi (HE 20/2002 vp) antamassaan lausunnossa (PeVL 20/2002 vp) perustuslakivaliokunta totesi esityksen tarkoittavan, että ehdotuksessa tarkoitetuille järjestyksenvalvojille annettavat toimivaltuudet eräiltä osin tarkoittaisivat perustuslain vastaista poliisitoiminnan osittaista yksityistämistä ja että tällaisten toimivaltuuksien antaminen yksityiselle olisivat perustuslain 124 §:n vastaisia.
- Hallituksen esityksessä siviilipalveluslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 140/2007 vp) ehdotettiin, että siviilipalveluspaikkana voisi olla valtion tai kunnan viranomaiskoneiston ulkopuolinen toimija, kuten uskonnollinen yhdyskunta taikka yleishyödyllistä toimintaa harjoittava yksityisoikeudellinen yhteisö. Antamassaan lausunnossa (PeVL 52/2006vp) perustuslakivaliokunta katsoi, ettei yksityisellä siviilipalveluspaikalla saa olla toimivaltaa määrätä siviilipalvelusta suorittavalle kurinpitotorangaistusta.

Johtopäätöksenä luvan myöntämiseen ja erityisesti luvan peruuttamiseen liittyvästä julkisen vallan käytöstä voidaan todeta, vaikka julkisen vallan käyttöön liittyisi tuomioistuinkontrolli, olevan tulkinnanvaraista, olisiko luvan myöntämiseen ja peruuttamiseen liittyvä julkisen vallan käyttö niin merkittävää, että sitä ei voitaisi uskoa kuin viranomaiselle.

2.2.5 Kilpailuoikeuden ja -politiikan merkitys

Euroopan komissio on vuonna 2004 julkaissut tiedonannon ”Kertomus kilpailusta ammatillisissa palveluissa” KOM(2004) 83. Tiedonannon tarkoituksena oli esitellä komission näkemyksiä erityisten ammattisääntöjen uudistamisen tai ajantasaistamisen laajuudesta kilpailupolitiikan kannalta. Tiedonannossa ammattien mahdollinen rajoittava

sääntely EU:ssa oli jaettu viiteen pääluokkaan, eli hintojen vahvistamiseen ja suositushintoihin, mainontaa koskeviin määräyksiin, ammattiin pääsyä koskeviin vaatimuksiin, varattuihin oikeuksiin sekä yritysraakennetta koskeviin määräyksiin.

Komission tiedonanto perustui komission helmikuussa 2004 julkaisemaan tutkimukseen vapaiden ammattien sääntelystä (Economic impact of regulation in the field of liberal professions in different Member States, Institut für Höhere Studien, Wien 2003). Tutkimuksen kohteina olivat tilintarkastuspalvelut, oikeudelliset palvelut, tekniset palvelut ja farmasian palvelut. Oikeudellisten palvelujen osalta tutkimuksessa kiinnitettiin huomioita ensinnäkin siihen, miten alalle pääsy on säännelty, ja toiseksi siihen, miten alalla toimiminen on säännelty. Alalle pääsyn osalta vertailtiin muun muassa sitä, millaiset alalle pääsyä koskevat vaatimukset ovat, tarvitaanko alalla toimimiseen jonkinlaisia lupia ja millainen on koulutusvaatimus alalle pääsemiseksi. Toimintaa koskevan sääntelyn osalta huomion kohteena olivat muun muassa palvelun hintaa, palvelun markkinointia, liiketoiminnan harjoittamismuotoa ja eri ammattiryhmien välisiä yhteistyömuotoja koskeva sääntely. Eri osatekijät indeksoitiin tietyn kaavan mukaisesti. Oikeudellisten palvelujen osalta lopputulos esitettiin seuraavan taulukon muodossa:

IHS sääntelyindeksi

	Alalle pääsyn sääntely	Toiminnan sääntely	Yhteensä	Sija
Kreikka	3,5	6,0	9,5	1
Itävalta	4,1	3,3	7,4	2
Ranska	3,9	2,7	6,6	3
Luxemburg	3,8	2,8	6,6	3
Saksa	3,7	2,8	6,5	4
Espanja	3,4	3,1	6,5	4
Italia	2,6	3,9	6,4	5
Portugali	3,5	2,2	5,7	6
Belgia	2,5	2,1	4,6	7
Irlanti	2,4	2,1	4,5	8
Englanti ja Wales	2,9	1,2	4,0	9
Alankomaat	2,1	1,8	3,9	10
Tanska	2,1	0,9	3,0	11
Ruotsi	2,0	0,4	2,4	12
Suomi	0,0	0,3	0,3	13

Tutkimuksessa asianajajan ammatin sääntelyn indeksiksi Suomessa saatiin 0,3, joka oli kaikkein alhaisin EU:n silloisissa jäsenmaissa.

Komission toimenpiteiden johdosta kansalliset kilpailuviranomaiset ovat useissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa ryhtyneet kilpailunrajoitusten poistamiseen tähtääviin toimenpiteisiin. Tanskassa toteutunutta kehitystä on tarkasteltu edellä ja sitä selostetaan tarkemmin vielä kansainvälistä vertailua koskevassa osassa. Eräiden muiden maiden osalta voidaan esimerkinomaisesti todeta seuraava:

- Italiassa on elokuussa 2006 voimaan tulleella lailla puututtu järjestelmään, jossa oikeusministeriö asianajajajärjestön ehdotuksesta vahvisti erilaisista asianajotoimenpiteistä veloitettavien palkkioiden vähimmäis- ja enimmäismäärät. Lailla pyrit-

tiin poistamaan kaikki vähimmäispalkkioon kohdistuva sääntely. Parlamentin käsittelyssä laki sai muodon, jonka mukaan vähimmäispalkkiota koskevista määräyksistä voidaan poiketa asianajajan ja asiakkaan välisellä kirjallisella sopimuksella.

- Englannissa on toteutettu uudistus, jolla mahdollistetaan myös muiden kuin asianajajien toimiminen asianajotoimintaa harjoittavan yhtiön omistajina.
- Saksassa asetettu asianajajamonopolia pohtiva komissio (Monopolkomission) julkaisi heinäkuussa 2006 tutkimuksensa Saksassa vallitsevan asianajajamonopolin mahdollisista kilpailua rajoittavista vaikutuksista. Erityistä huomiota tutkimuksessa kiinnitettiin koulutusvaatimuksiin, vähimmäispalkkiota koskeviin määräyksiin, liiketoimintarakenteisiin, markkinointiin ja asianajajamonopoliin kaikkineen. Komission ehdottamat muutokset voimassa olevaan sääntelyyn olivat kuitenkin vähäisiä.

Kansallisten kilpailuviranomaisten toimenpiteiden kohteina ovat lähinnä olleet asianajajajärjestöjen vahvistamien erilaisten mahdollisesti kilpailua rajoittavien ammattieettisten sääntöjen poistaminen. Suomessa kilpailuvirasto ei ole ryhtynyt toimenpiteisiin Suomen Asianajajaliittoa kohtaan ammattieettisten sääntöjen mahdollisesti aiheuttamien kilpailunrajoitusten poistamiseksi.

Kilpailuoikeudellisia näkökantoja on pohdittu myös Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä (OM komiteamietintö 2003:3). Komitea totesi oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusvaatimusten kiristämällä ja esimerkiksi asianajajamonopoliin tai sitä tosiasiallisesti vastaavaan järjestelmään siirtymisellä olevan merkittäviä vaikutuksia alan nykyisiin kilpailuolosuhteisiin. Komitea viittasi myös EY-oikeuteen katsoen, että sen vaikutukset on otettava huomioon pohdittaessa mahdollisuuksia asettaa rajoituksia, jotka vaikuttavat sijoittautumisoikeuteen.

Ammattiin pääsyä koskevien rajoitusten ja varattujen oikeuksien (asianajajamonopoli) osalta voidaan viitata Yhteisöjen tuomioistuimen 12 päivänä joulukuuta 1996 antamaan tuomioon asiassa *Reisebüro Broede v. Gerd Sandker* (C-3/95). Tuomiossa Yhteisöjen tuomioistuin totesi, ettei EY:n perustamissopimuksen vastaisena ole pidettävä sellaista kansallista sääntelyä, jonka mukaan ainoastaan asianajajat saavat hoitaa velkomusasioita ammattimaisesti tuomioistuimessa.

Tuomioistuin katsoi, että Saksassa säädetty asianajajamonopoli ei loukkaa kilpailunvapautta, mikäli seuraavat neljä edellytystä täyttyvät:

- asianajajamonopolia koskevia säännöksiä sovelletaan ilman syrjintää,
- asianajajamonopolia voidaan perustella pakottavilla syillä,
- asianajajamonopoli on sovelias sillä tavoiteltavan päämäärän toteuttamiseen ja
- asianajajamonopolilla ei ylitetä sitä, mikä on tarpeen kyseisen päämäärän saavuttamiseksi.

Päätöksessä tuomioistuin totesi, että Saksassa säädetyllä asianajajamonopolilla on tarkoitus suojella oikeudellisten palvelujen vastaanottajia vahingoilta, joita voi aiheutua

tarvittavaa ammattipätevyyttä tai ammattimoraalia vailla olevien henkilöiden antamista oikeudellisista neuvoista. Toisena tarkoituksena asianajajamonopolilla on taata asianmukainen oikeudenhoito.

Kilpailuoikeudellisesti merkittävä on myös markkinaoikeuden 7.5.2008 antama päätös Nro 183/2008. Asiassa oli kysymys siitä, että valtiokonttori oli 14.11.2007 päivätyllä tarjouspyynnöllä ja siihen liittyvällä kansallisella hankintailmoituksella pyytänyt tarjouksia niin sanottujen valtion kuolinpesien pesänhoidosta. Tarjouspyynnön ja hankintailmoituksen mukaan tarjoajan tuli olla asianajaja tai asianajotoimisto. Lakimies, joka ei ollut asianajaja, saattoi valtiokonttorin menettelyn markkinaoikeuden tutkittavaksi katsoen muun muassa, että valtiokonttorin asettama kelpoisuusvaatimus on syrjinyt häntä ja se muutoinkin asettaa tarjoajat erilaiseen asemaan sen nojalla, kuuluvatko nämä Suomen Asianajajaliittoon vai eivät.

Päätöksessään markkinaoikeus totesi, että asiassa ei sinänsä ole katsottava, etteikö muikin lakimies tai yhteisö kuin asianajaja tai asianajotoimisto voisi saavuttaa riittävää ammatillista osaamista hankittavan palvelun tuottamiseen. Markkinaoikeus kuitenkin katsoi, että valtiokonttori on voinut palvelujen luotettavuuden varmistamiseksi sekä asianajajien julkiseen valvontaan liittyvien seikkojen johdosta edellyttää, että tarjoajan on oltava asianajaja tai asianajotoimisto.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, ettei oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusehtojen kiristäminen joko siten, että toiminta tehdään luvanvaraiseksi tai että toiminnan harjoittaminen sidotaan maan yleisen asianajajayhdistyksen jäsenyyteen, ole vastoin kilpailuoikeuden edellyttämää vapaata kilpailua. Erilliseen lupaan perustuvassa järjestelmässä oikeudellisia palveluja voisivat tarjota sekä asianajajat että kaikki muut lakimiehet, jotka alistuvat ammattieettisten sääntöjen noudattamiseen ja toimintansa valvontaan. Asianajajaliiton jäsenyyteen perustuvassa järjestelmässä liiton jäsenyydelle asetettavien edellytysten tulisi olla sellaiset, että lähes kaikki luvanvaraisia palveluita tarjoamaan halukkaat lakimiehet voisivat saavuttaa jäsenyyden.

Oikeudenkäyntiasiamies- ja -avustajantehtävien hoitamisen luvanvaraisuuden perusteenä ja tarkoituksena on juuri Yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisun perusteluissa tarkoitettu oikeusturvan toteutuminen, oikeusjärjestelmän toimivuuden ja kuluttajansuojan takaaminen sekä oikeudellisten palvelujen tehokkuuden takaaminen. Samojen kriteerien perusteella markkinaoikeus on katsonut olevan kilpailuoikeuden kannalta perusteltua rajoittaa niitä oikeudellisia palveluja tarjoavia tahoja, joilla on oikeus osallistua tarjouskilpailuun. Ratkaisujen perusteella oikeudellisten palvelujen tarjoamisen edellytysten kiristäminen ei ole kummallakaan esitetyllä mallilla toteuttaen vastoin kilpailuoikeuden periaatteita.

2.3 Kansainvälinen vertailu

2.3.1 Yleistä

Asianajotoimintaa koskevien kansainvälisten julkilausumien ja suositusten sekä yleensä oikeudellisia palveluja koskevien ilmiöiden ja kehityskulkujen soveltaminen Suomeen on hankalaa ja vaikeaselkoista. Tähän on perussyynä se, että suomalainen perinne oikeudellisten palvelujen tarjonnassa ja palvelujen sääntelyssä poikkeaa huomattavasti muiden Euroopan valtioiden perinteestä ja sääntelystä. Ero tulee erityisesti esille, kun kyse on siitä, ketkä voivat toimia tuomioistuimissa oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina tai tarjota tuomioistuinmenettelyn ulkopuolisia oikeudellisia palveluita, kuten neuvontaa tai asiakirjojen laatimista, kuluttajille ja muille palvelunostajille.

Suomea ja Ruotsia lukuun ottamatta asianajajamonopoli esiintyy muodossa tai toisessa kaikissa muissa Euroopan valtioissa. Tästä aiheutuu se, että kun kansainvälisissä yhteyksissä käytetään englanninkielisiä termejä, esimerkiksi ”lawyer” tai ”legal profession”, tarkoitetaan kunkin valtion asianajajajärjestön jäseniä tai asianajajakuntaa kokonaisuudessaan. Syynä tähän on juuri se, että monissa valtioissa tuomioistuinasioissa voivat toimia ja jopa tuomioistuinmenettelyn ulkopuolisia oikeudellisia palveluja voivat tarjota vain asianajajakunnaksi järjestäytyneet lakimiehet.

The European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ) – niminen komitea perustettiin Euroopan neuvoston päätöksellä syyskuussa 2002. Sen tehtävänä on edistää Euroopan neuvoston jäsenmaiden oikeudellisten järjestelmien tehokkuutta ja esittää käytännönläheisiä työkaluja ja menetelmiä, joilla voidaan tuottaa tehokkaita oikeudellisia palveluja kansalaisille. CEPEJ perusti vuonna 2005 työryhmän arvioimaan eri jäsenmaiden oikeudellisia järjestelmiä. Työryhmän ensimmäinen raportti julkaistiin vuonna 2006 ja toinen vuonna 2008.

Raporttien oikeudellista avustamista koskevissa osissa tutkittiin muun muassa asianajajamonopolin yleisyyttä Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa. Vuoden 2008 raportin mukaan 33 jäsenvaltiossa on vallalla asianajajamonopoli ainakin joissakin asiaryhmissä tai tuomioistuinasteissa.

Vuoden 2008 raportissa selvitettiin myös sitä, miten asianajajien valvonta ja kurinpidollinen menettely on järjestetty Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa. Raportin mukaan kaikissa Euroopan neuvoston jäsenmaissa vastuussa asianajajien valvonnasta ja kurinpidollisten menettelyjen järjestämisestä ovat asianajajien ammatilliset järjestöt. Neljässä jäsenmaassa (Tshekin tasavalta, Saksa, Islanti ja Monaco) asianajajien valvontaan ja kurinpidolliseen menettelyyn osallistuu asianajajajärjestön rinnalla tuomioistuin ja kolmessa jäsenmaassa (Andorra, Bosnia ja Herzegovina sekä Liettua) menettelyihin osallistuu asianajajajärjestön rinnalla maan oikeusministeriö.

2.3.2 Kansainväliset julkilausumat

Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokous on 18.12.1990 hyväksynyt julkilausuman ”*United Nations Basic Principles on the Role of Lawyers*” (Yhdistyneiden Kansakuntien päätöslauselma 45/166). Se perustuu osittain vuonna 1948 hyväksyttyyn Ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen (Yhdistyneiden Kansakuntien päätöslauselma 217A, 10.12.1948), jossa on muun muassa vahvistettu periaate tasa-arvoisuudesta lain edessä, syyttömyysolettama sekä oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Julkilausuma perustuu myös vuonna 1966 hyväksyttyyn kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen, jossa sopimusvaltiot ovat sitoutuneet varmistamaan jokaisella olevan oikeuden rehelliseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman tuomioistuinten edessä.

Julkilausuman mukaan Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenvaltioiden tulee kunnioittaa julkilausuman periaatteita ja ottaa ne huomioon kansallisessa lainsäädännössään. Periaatteita on sovellettava myös henkilöihin, jotka olematta muodollisesti asianajajia hoitavat samankaltaisia tehtäviä kuin asianajajat.

Julkilausumassa on yksityiskohtaisia suosituksia:

- oikeudesta saada asianajajan tarjoamia oikeudellisia palveluita,
- rikosoikeudenkäyntiä koskevista erityisistä oikeussuojakeinoista,
- asianajajan koulutuksesta ja ammatillisesta jatkokoulutuksesta,
- asianajajan velvollisuuksista ja vastuusta,
- asianajajan toimintaa koskevista takeista,
- asianajajan mielipiteenvapaudesta ja yhdistymisvapaudesta,
- asianajajien ammatillisista järjestöistä ja
- asianajajiin kohdistuvasta kurinpidollisesta menettelystä.

Euroopan neuvosto on 25.10.2000 hyväksynyt asianajajia koskevan suosituksen No. R(2000)21 ”*Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the freedom of exercise of the profession of lawyer*”. Oikeudelliselta merkitykseltään se on jäsenvaltioiden hallituksille annettu suositus, joka ei ole jäsenvaltiota oikeudellisesti sitova. Käytännön lainsäädäntötyössä Euroopan neuvoston suositukset kuitenkin otetaan huomioon ja lainsäädäntö pyritään saattamaan suosituksia vastaavaksi. Suosituksen oikeudellista merkitystä kuvaa, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tapauksessa Petri Sallinen ja muut vastaan Suomi (no. 50842/99, annettu 27.9.2005) langettavan tuomion perusteluissa viitannut suositukseen toteamalla, että suosituksen mukaan jäsenvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarpeellisiin toimenpiteisiin varmistaa asianajajan ja hänen asiakkaansa välisen luottamussuhteen kunnioittamisen ja että Suomi oli laiminlyönyt tämän vaatimuksen noudattamisen.

Suosituksen johdanto-osassa sen kerrotaan perustuvan Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräyksiin ja edellä kerrottuun Yhdistyneiden Kansakuntien julkilausumaan. Suositus on jaettu kuuteen osaan, jotka ovat:

- yleiset periaatteet asianajajan ammatin harjoittamisen riippumattomuudesta,
- asianajajan koulutus, jatkokoulutus ja asianajajan ammattiin pääsy,
- asianajajan tehtävät ja velvollisuudet,

- asianajajapalvelujen saatavuus,
- ammatilliset yhteisöt ja
- kurinpidolliset menettelyt

Yhdistyneiden Kansakuntien julistuksesta ja Euroopan neuvoston suosituksesta on johdettavissa asianajotoimintaa koskevia yleismaailmallisia peruseriaatteita. Nämä periaatteet liittyvät sekä asianajajajärjestelmään kokonaisuutena että yksittäisen asianajajan toimintaan hänen hoitaessaan asianajotehtävää. Samat periaatteet ovat liitettävissä myös muihin kuin asianajajiin heidän hoitaessaan oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen tehtävää.

Asianajajien toiminnan edellytysten osalta kummassakin asiakirjassa todetaan valtioiden velvollisuutena olevan taata, että asianajajat voivat suorittaa ammattitehtävänsä esteittä ja ilman viranomaisten tai julkisuuden sopimatonta puuttumista asianajajan toimintaan. Kummassakin asiakirjassa todetaan, ettei asianajajaan tule kohdistaa painostusta tai uhkauksia silloin, kun hän toimii häntä sitovien ammatillisten ohjeiden edellyttämällä tavalla.

Perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamisen katsotaan edellyttävän kaikilla olevan oikeuden riippumattoman asianajajakunnan tarjoamien oikeudellisten palvelujen tehokkaaseen saatavuuteen. Molemmissa asiakirjoissa valtioiden velvollisuudeksi on asetettu velvollisuus ryhtyä kaikkiin asianajaja/päämies-suhteen luottamuksellisuuden varmistamiseksi tarpeellisiin toimenpiteisiin.

Edellytyksenä asianajajien toiminnalle asiakirjoissa pidetään yksittäisen asianajajan julkisvallasta riippumatonta asemaa, johon liittyy se, että asianajajaksi hyväksymisen on tapahduttava julkisvallasta riippumattoman toimielimen päätöksellä.

Sekä Yhdistyneiden Kansakuntien julkilausumassa että Euroopan neuvoston suosituksessa todetaan asianajajajärjestöjen tehtävänä olevan asianajajan toimintaa koskevien ammattieettisten sääntöjen vahvistaminen. Asianajajan velvollisuutena on erityisesti kunnioittaa salassapitovelvollisuuttaan, jota pidetään eräänä niistä asianajajan asiakkaan oikeuksista, jotka Euroopan ihmisoikeussopimus takaa yksilöille.

Yhdistyneiden Kansakuntien julkilausumassa viitataan myös asianajajakunnan olennaiseen asemaan osana oikeudenhoitoa toteamalla, että ammattikunnan ollessa osa oikeudenhoitoa, asianajajan on aina toimittava ammattikuntansa arvon mukaisesti. Molemmissa asiakirjoissa katsotaan asianajajan velvollisuuksiin päämiestänsä kohtaan kuuluvan:

- päämiesten neuvomisen heidän laillisista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan ja arvion antamisen asian todennäköisestä lopputuloksesta ja asian hoidon vaatimista kustannuksista,
- oikeudellisiin toimenpiteisiin ryhtymisen päämiehen etujen suojelemiseksi, kunnioittamiseksi ja toteuttamiseksi ja
- intressiristiriitatilanteiden välttämisen.

Molemmissa asiakirjoissa on asianajopalvelujen saatavuutta koskeva osa. Erityisesti Euroopan neuvoston suosituksessa painotetaan jäsenvaltioiden velvollisuutta ryhtyä

kaikkiin niihin toimenpiteisiin, joilla kaikille henkilöille varmistetaan mahdollisuus saada riippumattomien asianajajien tarjoamia oikeudellisia palveluita. Suosituksen selitysosassa tähdennetään, että asianajajan palkkiota ja korvauksia koskevien sääntöjen ja määräysten tulee mahdollistaa, että oikeudelliset palvelut ovat yleisön saatavilla kohtuullisin ehdoin.

Yhdistyneiden Kansakuntien julkilausumassa on rikosasioita koskevia suosituksia, joissa painotetaan valtioiden velvollisuutta huolehtia vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeudesta saada asianajajien tarjoamia oikeudellisia palveluita ja asianajajan ja hänen asiakkaansa mahdollisuutta neuvotella luottamuksellisesti.

Molemmissa asiakirjoissa todetaan asianajajilla olevan oikeuden muodostaa ja perustaa itsesääteilyyn perustuvia ammatillisia järjestöjä, joiden tehtävänä on edustaa asianajajia, kehittää asianajajien ammatillista koulutusta ja puolustaa asianajajien ammatillista yhtenäisyyttä. Yhdistyneiden Kansakuntien julkilausumassa todetaan, että asianajajien itsensä on valittava ammatillisen järjestönsä toimeenpanevat elimet, joiden on voitava suorittaa tehtävänsä ilman ulkopuolista asioihin puuttumista. Myös Euroopan neuvoston suosituksessa todetaan, että asianajajajärjestöjen tulee olla riippumattomia viranomaisista ja muusta julkisuudesta.

Euroopan neuvoston suositus sisältää esimerkkiluettelon asianajajajärjestön tehtävistä, joista voidaan mainita:

- edistää ja ylläpitää oikeudenmukaisuuden toteutumista yhteiskunnassa,
- puolustaa asianajajan asemaa yhteiskunnassa ja erityisesti ylläpitää asianajajien kunniaa, arvoa ja rehellisyyttä ja
- edistää asianajajien ammattitaitoa ja huolehtia siitä, että asianajajat noudattavat ammattieettisiä sääntöjä.

Yhdistyneiden Kansakuntien julkilausumassa ja Euroopan neuvoston suosituksessa todetaan, että asianajajien on tehtävässään toimittava niiden ammattieettisten sääntöjen mukaan, jotka joko asianajajajärjestö itse on vahvistanut tai jotka perustuvat voimassa olevaan lainsäädäntöön. Asianajajan on, jos hän on toiminut vastoin vahvistettuja ammattieettisiä sääntöjä, alistuttava kurinpidolliseen menettelyyn. Yhdistyneiden Kansakuntien julkilausuman mukaan kurinpidollinen menettely tapahtuu joko asianajajajärjestön perustamassa kurinpitoelimessä, lainsäädäntöön perustuvassa muussa riippumattomassa viranomaisessa tai tuomioistuimessa. Euroopan neuvoston suosituksen mukaan asianajajajärjestöjen tulee olla vastuussa kurinpidollisesta menettelystä tai niillä tulee ainakin olla oikeus osallistua asianajajaan kohdistuvaan kurinpidolliseen menettelyyn.

2.3.3 Kansainväliset tuomioistuimet

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 19 artiklan mukaan muuta asianosaista kuin jäsenvaltiota tai yhteisöjen toimielintä voi tuomioistuimissa edustaa vain asianajaja, jolla on oikeus esiintyä jonkin jäsenvaltion tuomioistuimessa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen *Rules of Court*'in mukaan asian käsittelyn kirjallisessa vaiheessa ei ole asiamiespakkoa. Suullisessa käsittelyssä on asiamiespakko, ellei tuomioistuimen presidentti myönnä tästä poikkeusta. Asiamiehenä saa esiintyä asianajaja, joka on oikeutettu esiintymään jonkin sopimusvaltion tuomioistuimessa.

Kansainvälinen rikostuomioistuimen ”*Rules of Procedure and Evidence*” säännön 22 mukaan tuomioistuin pitää luetteloa niistä henkilöistä, jotka tuomioistuin on hyväksynyt toimimaan tuomioistuimessa oikeudenkäyntiasiamiehinä tai -avustajina. Yhtenä edellytyksenä tähän luetteloon kirjaamiseksi on, että henkilö on rekisteröity jonkin asianajajajärjestön jäseneksi. Syytetyllä on oikeus valita avustajansa luetteloon hyväksytyjen henkilöiden joukosta.

2.3.4 Ruotsi

Ruotsissa ei ole asianajajapakkoa eikä asianajajamonopolia. Ruotsin oikeudenkäyntilain (*rättegångsbalken*) mukaan asiamiehenä ei saa toimia muu kuin sellainen henkilö, jonka oikeus katsoo henkilön rehellisyyden, ymmärtäväisyyden ja aikaisemman toiminnan perusteella sopivaksi toimimaan oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana. Asiamiehenä ja avustajana ei saa toimia henkilö, joka on alaikäinen, konkurssissa tai holhouksenalainen. Käytännössä rikosasioissa julkisiksi puolustajiksi määrätään vain asianajajia.

Ruotsin asianajajajärjestö (*Sveriges Advokatsamfund*) on lailla perustettu julkisoikeudellinen yhteisö. Asianajajaksi hyväksymisestä päättää asianajajajärjestön hallitus. Asianajajaksi ei voida hyväksyä valtion, kunnan tai jonkin muun yksityisen työntekijän kuin asianajajan palveluksessa olevaa henkilöä. Asianajajien lukumäärä vuoden 2007 lopussa oli 4 420.

Asianajajien valvonta Ruotsissa kuuluu asianajajajärjestön hallitukselle ja kurinpitolautakunnalle. Myös oikeuskansleri osallistuu valvontaan. Kurinpitolautakunnan tehtävänä on käsitellä asianajajan asiakkaan ja muun sellaisen tahon, jota asia koskee, asianajajiin kohdistamat kantelut sekä asianajajajärjestön hallituksen aloitteesta vireille tulleet asiat. Järjestön hallitus päättää, siirretäänkö muun kuin edellä mainitun tahon tekemä kantelu tai muu hallituksen valvonnan yhteydessä vireille tullut asia kurinpitolautakunnan käsiteltäväksi. Jollei siirtämistä tapahdu, voi mainittu muu kantelija pyytää oikeuskansleria saattamaan asian vireille kurinpitolautakunnassa.

Kurinpitolautakuntaan kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja yhdeksän jäsentä. Puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kuusi jäsentä ovat asianajajia ja heidät valitsee kurinpitolautakunnan jäseniksi asianajajajärjestön valtuuskunta. Kolme jäsentä edustavat julkista intressiä (*offentliga representer*) ja heidät nimittää lautakunnan jäseniksi maan hallitus. Kurinpitolautakunnan päätöksistä valitetaan maan korkeimpaan oikeuteen. Oikeuskanslerilla on oikeus valittaa kaikista ratkaisuista. Asianajajalla on valitusoikeus vain, jos seuraamuksena on ollut asianajajajärjestöstä erottaminen. Kantelijalla ei ole valitusoikeutta.

Kurinpidolliset seuraamukset ovat huomautus (*erinran*), varoitus (*varning*), rangaistumaksu (*straffavgift*) ja asianajajajärjestöstä erottaminen.

Muita oikeudenkäyntiasiamiehinä tai -avustajina toimivia kuin asianajajia varten ei ole olemassa erityistä lupa- tai valvontajärjestelmää.

2.3.5 Norja

Norjassa oikeudenkäynnin asianosainen saa aina itse ajaa omaa asiaansa. Maan korkeimmassa oikeudessa oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia vain asianajaja, joka on suorittanut erityisen korkeimman oikeuden järjestämän kokeen. Suomalaista hovioikeutta vastaavissa *lagmannsrett* -nimisissä tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa ja hakemus- ja valitusasioissa kärjäoikeuksissa voivat asianajajien lisäksi oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina toimia henkilöt, jotka ovat asianosaisen palveluksessa tai kuuluvat sen hallintoon sekä asianosaisen lähisukulaiset. Yksittäisessä asiassa tuomioistuin voi erityisestä syystä sallia muunkin henkilön toimimisen asiamiehenä tai avustajana. Oikeudellista neuvontaa saavat antaa muutkin kuin asianajajat.

Norjassa asianajajaksi hyväksymisestä päättää *Tilsynsrådet for advokatvirksomhet* -niminen toimielin. Sen hallitukseen kuuluu kolme maan hallituksen nimittämää jäsentä, joista puheenjohtajan tulee olla asianajaja ja toisen jäsenistä auktorisoitu tilintarkastaja. Toiselle jäsenelle ei ole asetettu pätevyysvaatimuksia.

Asianajajaksi voidaan hyväksyä Ruotsista ja Suomesta poiketen myös muuhun kuin asianajajaan palvelussuhteessa olevia henkilöitä. Näin elinkeinoelämän (pankkien, vakuutuslaitosten, muiden liikeyritysten ja ammattijärjestöjen) palveluksessa olevat ovat oikeutettuja pääsemään asianajajiksi. Asianajajaksi hyväksymisen jälkeen asianajaja itse päättää, haluaako hän kuulua jäsenenä Norjan asianajajajärjestöön (*Den Norske Advokatforening*) vaiko ei. *Den Norske Advokatforening* on yksityisoikeudellinen yhdistys. Vuoden 2006 lopussa asianajajajärjestön jäsenmäärä oli 6 261, johon lukumäärään sisältyvät asianajajien palveluksessa olevat avustavat lakimiehet (*advokatfullmægtige*).

Asianajajien valvonta ja kurinpitomenettely perustuvat kolmeen toimielimeen, jotka ovat *Disiplinaernemnden*, *Tilsynsrådet for advokatvirksomhet* ja *Advokatbevillningsnemnden*.

Tilsynsrådet for advokatvirksomhet suorittaa jatkuvaa asianajajien valvontaa ja lisäksi sen tehtävänä on asianajajaksi hyväksyminen, asianajajien apulaisten auktorisoiminen (jokaisella asianajajalla saa olla yksi apulainen, *advokatfullmæktige*, joka voi asianajajan puolesta esiintyä oikeudessa) sekä luvan antaminen oikeusaputoiminnan harjoittamiseen. Se pitää asianajajaluetteloa, asianajajat ovat velvolliset ilmoittamaan sille osoitteenmuutoksistaan, toimittamaan sille selvityksen vastuuvakuutuksen voimassaolosta ja tilinpäätöstietonsa ja selvityksen asiakasvarojen hoidosta.

Tilsynsrådetin havaitessa asianajajan menetelleen vastoin lakia, se voi määrätä asianajajalle kurinpidollisena seuraamuksena nuhteet tai varoituksen. Päätöksestä voidaan valittaa *advokatbevillningsnemndeniin*. Jos asianajajan menettely on luonteeltaan sellaista, että asianajajaksi hyväksyminen tulisi *tilsynsrådetin* harkinnan mukaan peruuttaa, asia on siirrettävä *advokatbevillningsnemndenin* käsiteltäväksi.

Disiplinaernemnden käsittelee asianajajista tehtyjä kanteluita. Siihen kuuluu viisi jäsentä, eli yksi tuomari, kaksi asianajajaa ja kaksi muuta jäsentä, jotka eivät saa olla tuomareita tai asianajajia. Jäsenet nimittää maan hallitus. Toimielin käsittelee kantelut, joissa

on kysymys siitä, että asianajaja on toiminut vastoin velvollisuuksiaan asianajajana tai vastoin lakia. Ensimmäisenä asteena tämä elin käsittelee kuitenkin vain niihin asianajajiin kohdistuvat kantelut, jotka eivät ole *Den Norske Advokatforeningin* jäseniä. Pääsääntö on, että kantelun kohdistuessa asianajajajärjestön jäseneen, kantelun käsittelee asianajajajärjestön kussakin paikallisosastossa toimiva paikallinen kurinpitovaliokunta (*regionale disiplinaerutvalg*), jonka päätöksestä voidaan valittaa *disiplinaernemndeniin*.

Jos *disiplinaernemnden* harkitsee seuraamuksena tulevan kysymykseen asianajajaksi hyväksymisen peruuttamisen, asia on siirrettävä *advokatbevillningsnemndenin* käsiteltäväksi. *Disiplinaernemndenin* päätöksistä ei ole valitusoikeutta.

Advokatbevillningsnemnden on ylin valvontaelin, jonka tehtävänä on toimia muutoksenhakuasteena *tilsynsrådetin* päätöksistä ja käsitellä ne kurinpidolliset asiat, joissa seuraamuksena voi tulla kysymykseen asianajajaksi hyväksymisen peruuttaminen. *Advokatbevillningsnemndenin* muodostaa kolme jäsentä, tuomari puheenjohtajana ja muina jäseninä *tilsynsrådetin* ja *disiplinaernemndenin* puheenjohtajat. Puheenjohtajan nimittää maan hallitus. Toimielimen asianajajaksi hyväksymisen peruuttamista koskeva päätös voidaan saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

2.3.6 Tanska

Tanskan asianajajajärjestelmä on uudistettu 1.1.2008 voimaan tulleella lailla. Uudistuksen taustana oli Tanskan oikeusministeriön vuonna 2004 asianajajajärjestelmää sääntelevän lainsäädännön uudistamistarpeita tarkastelemaan asettaman komitean mietintö. Komitean esitysten perusteella Tanskan oikeusministeriö laati jo edellä kerrotun ehdotuksen (Lovforslag nr L. 163 Folketinget 2006-07) asianajotoimintaa koskevan muutoksen.

Uudessa lainsäädännössä on tehty joitakin lievennyksiä Tanskassa vallitsevaan asianajajamonopoliin. Uusien säännösten perusteella asianajajilla on yksinoikeus toimia oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina korkeimmassa oikeudessa, hovioikeuksissa sekä meri- ja kauppaoikeudessa (*Sö- og Handelsretten*). Kaikki asianajajat ja heidän avustavat lakimiehensä (*advokatfuldmægtige*) ovat oikeutettuja toimimaan avustajina ja asiamiehinä kaikissa alioikeuksissa ja osassa meri- ja kauppaoikeuden käsittelemiä asioita. Toimiminen hovioikeuksissa, korkeimmassa oikeudessa sekä kaikissa meri- ja kauppaoikeuden käsittelemissä asioissa edellyttää erityisen kokeen suorittamista.

Alioikeuksissa myös muut kuin asianajajat voivat toimia oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina seuraavissa asioissa:

- asia koskee riidattoman saatavan perintää,
- kyseessä on niin sanottu *småsagsprocess*, jossa kantajan vaatimuksen rahallinen arvo ei ylitä 50 000 Tanskan kruunua,
- työmarkkinajärjestöjen, ammattiliittojen ja elinkeinoalan yhdistysten palveluksessa olevat lakimiehet voivat oikeusministeriön luvalla edustaa järjestöjensä jäseniä asioissa, jotka koskevat palkka- ja muita työsuhteyksymiä.

Edellä mainittujen poikkeusten lisäksi myös oikeudenkäynnin asianosaisen läheisellä sukulaisella on oikeus toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana.

Muiden kuin asianajajien tulee toimiessaan oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana edellä kerrotuissa asioissa noudattaa ”hyvää avustajatapaa” (*god skik for rettergangsfuldmægtige*). Heidän tulee hoitaa tehtävänsä tunnollisesti ja perusteellisesti ottaen huomioon asiakkaansa edun vaatimat seikat. Tehtävä on hoidettava myös riittävällä joutuisuudella. Oikeusministeriöllä on oikeus antaa tarkempia määräyksiä ”hyvästä avustajatavasta”.

Oikeusministeriön tehtävänä on myös valvoa näiden muiden asiamiesten ja avustajien toimintaa tuomioistuimilta saamiensa ilmoitusten ja asiakkaiden tekemien kanteluiden perusteella. Oikeusministeriöllä on myös valta määrätä kurinpidollisia seuraamuksia velvollisuuksiaan vastaan rikkoneille muille avustajille ja asiamiehille kuin asianajajille. Ankarimpana seuraamuksena ministeriö voi kieltää asianomaista toimimasta tuomioistuintehtävissä 6 kuukauden - 5 vuoden määräajaksi.

Jo ennen asianajajia koskevan lainsäädännön uudistamista Tanskassa tuli 1.6.2006 voimaan laki oikeudellisesta neuvonnasta (*Lov om juridisk rådgivning*), joka koskee oikeudellista neuvontaa eikä siis koske toimimista oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana. Termi ”oikeudellinen neuvonta” on käsitettävä laajasti ja sillä tarkoitetaan sekä suullista että kirjallista neuvontaa ja ohjausta jonkin oikeudenalan sisällöstä ja sen vaikutuksesta palvelun vastaanottajan oikeusasemaan. Varsinaisen neuvonnan lisäksi termillä tarkoitetaan oikeudellisten asiakirjojen laadintaa.

Lakia sovelletaan tarjottaessa oikeudellista palvelua ammattimaisesti kuluttajan asemassa olevalle palvelunostajalle. Lain soveltamisalaan kuuluvaan oikeudellisten palvelujen tarjontaan sovelletaan muun muassa seuraavia määräyksiä:

- palveluntarjoajan on noudatettava hyvää neuvontatapaa (*god skik for juridisk rådgivning*);
- oikeudellista neuvontaa koskevasta palvelusta on tehtävä kirjallinen toimeksiantosopimus;
- palveluntarjoajalla ei ole pakollista velvollisuutta ottaa vastuuvakuutusta, mutta vakuutuksen puuttumisesta on oltava maininta kirjallisessa toimeksiantosopimuksessa;
- palveluntarjoajan on annettava ostajalle palvelua koskevat hintatiedot ja
- palveluntarjoaja ei saa ottaa haltuunsa asiakkaalle kuuluvia varoja.

Oikeudellista neuvontaa tarjoavien tahojen velvollisuutta noudattaa ”hyvää neuvontatapaa” valvoo kuluttaja-asiamies.

Tanskan asianajajajärjestö (*Det Danske Advokatsamfund*) on lailla perustettu julkisoikeudellinen yhteisö. Asianajajaksi hyväksymisestä päättää maan oikeusministeriö. Jäsenyyssasiassa annetusta kielteisestä päätöksestä voidaan valittaa suomalaista hovioikeutta vastaavaan tuomioistuimeen. Asianajajaksi hyväksytty henkilö on automaattisesti ja pakollisesti maan asianajajajärjestön jäsen. Myös elinkeinoelämän palveluksessa olevat lakimiehet voidaan hyväksyä asianajajiksi. Vuoden 2006 lopussa Tanskassa oli vajaa 4 700 asianajajaa.

Asianajajien valvonnasta huolehtii asianajajajärjestön hallitus. Jos hallitus havaitsee, että asianajaja ei ole toiminut velvollisuuksiensa mukaisesti, se voi saattaa asianajajaa kohtaan vireille kurinpitoasian *advokatnaevnet*-nimisessä lautakunnassa. *Advokatnaevnet* käsittelee asianajajiin kohdistuneet kantelut ja se toimii asianajajajärjestöstä itsenäisesti kuitenkin siten, että toimielimen sihteeristön kustantaa asianajajajärjestö ja sihteeristö työskentelee asianajajajärjestön toimitiloissa. Sihteeristön henkilökunta ei kuitenkaan osallistu asianajajajärjestön muihin tehtäviin.

Advokatnaevnet-toimielimeen kuuluu 21 jäsentä, joista puheenjohtaja ja kaksi varapuheenjohtajaa ovat tuomareita. Nämä nimittää tehtävään maan korkeimman oikeuden presidentti. Yhdeksän jäsentä, jotka eivät saa olla asianajajia, nimittää oikeusministeri. Loput yhdeksän jäsentä ovat asianajajia ja heidät valitsee tehtäväänsä asianajajajärjestö. *Advokatnaevnetin* päätöksistä asianajaja voi valittaa hovioikeutta vastaavaan tuomioistuimeen.

Kurinpidollisena seuraamuksena *Advokatnaevnet* voi määrätä asianajajalle varoituksen tai enintään 300 000 Tanskan kruunun määräisen sakon tai peruuttaa oikeuden hoitaa oikeudellisia toimeksiantoja tai peruuttaa asianajajaksi hyväksymisen 6 kuukauden - 5 vuoden määräajaksi tai toistaiseksi. Sakko voidaan määrätä myös sen asianajajatoimiston maksettavaksi, jossa asianajaja toimii.

2.3.7 Viro

Virossa oikeudenkäynnin asianosaisella on oikeus itse ajaa omaa asiaansa muissa tuomioistuimissa kuin maan korkeimmassa oikeudessa. Asianajajilla, tarkemmin sanottuna maan asianajajayhdistyksen jäsenillä, on yksinoikeus toimia oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina paitsi korkeimmassa oikeudessa myös niissä asioissa, joissa oikeudenkäynnin asianosaiselle on myönnetty julkista oikeusapua.

Asianajajaksi hyväksymisestä päättää maan asianajajajärjestön (*Eesti Advokatuur*) hallitus. Asianajajaksi ei voida hyväksyä valtion, kunnan tai jonkin muun kuin asianajajan palveluksessa olevaa henkilöä. Asianajajajärjestön jäsenyys on jaettu kolmeen eri ryhmään (asianajajan apulainen, vanhempi asianajajan apulainen ja asianajaja). Asianajajan apulaisen on täytettävä yleisesti asianajajalle asetetut kelpoisuusehdot ja hän työskentelee asianajajan johdolla ja valvonnassa. Vanhemman asianajajan apulaisen statuksen voi saavuttaa työskenneltyään vuoden asianajajan apulaisena. Asianajajaksi hyväksymisen edellytyksenä on joko vähintään kahden vuoden työskentely asianajajan apulaisena tai vähintään vuoden työskentely vanhempana asianajajan apulaisena.

Asianajajien valvonnasta vastaa asianajajajärjestön kunniatuomioistuin. Kunnia-
tuomioistuimeen kuuluvat jäseninä neljä asianajajajärjestön yleiskokouksen valitsemaa asianajajajäsentä, kaksi maan tuomioistuinten valitsemaa tuomarijäsentä ja yksi Tarton yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan nimeämä jäsen. Puheenjohtajana toimii kunnia-
tuomioistuimen valitsema asianajajajäsen. Kurinpidollinen asia voi tulla vireille asianosaisen kantelusta, asianajajajärjestön hallituksen päätöksellä tai kunnia-
tuomioistuimen omasta aloitteesta.

Kurinpidolliset seuraamukset ovat nuhtelu, asianajajajärjestölle maksettava kurinpitosakko, asianajajaoikeuksien peruuttaminen enintään yhden vuoden määräajaksi tai erotaminen asianajajajärjestön jäsenyydestä.

2.3.8 Saksa

Asianajajilla on varsin vahva monopoli sekä oikeudellisen neuvonnan antamisessa että asioiden hoitamisessa tuomioistuimissa. Eräitä ammattialoja (perintätoimistot, veroneuvojat, talousneuvojat ym.) lukuun ottamatta oikeudellinen neuvonta on luvanvaraista muille kuin asianajajille. Tuomioistuinasioissa asianajajamonopoli (asianajajien yksinoikeus tuomioistuimessa esiintymiseen) ja asianajajapakko (asianosaisen pakko käyttää asiamiehenään asianajajaa) vaihtelevat osaksi oikeusasteen ja osaksi asian laadun mukaan. Alimmassa oikeusasteessa asianosaisella on varsin laajasti oikeus itse hoitaa asiansa. Ylemmissä oikeusasteissa vallitseva käytäntö on asianajajapakko ja asianajajamonopoli.

Riita-asioissa yleisissä paikallisissa alioikeuksissa (*amstgerichte*) ei ole asianajajapakkoa, mikäli riidan intressi on enintään 5 000 euroa. Kaikissa alueellisissa tuomioistuimissa (*Landsgerichte*) sekä niitä ylemmissä tuomioistuimissa asianajajapakko on voimassa.

Rikosprosessilaissa säädetään tilanteista, joissa rikoksesta epäillylle on määrättävä puolustaja. Tällöin puolustajana voi esiintyä jokainen saksalaisen tuomioistuimen hyväksymä asianajaja tai myös korkeakoulussa toimiva oikeusoppinut.

Ylimmässä liittovaltion tuomioistuimessa (*Bundesgerichtshof*) toimii oma asianajajakunta, sillä muutoksenhakuasiassa voi asianosaisia edustaa vain tämän tuomioistuimen hyväksymä asianajaja.

Hallintolainkäytössä asianajajapakko on vain ylimmässä hallintotuomioistuimessa.

Sosiaaliasioiden oikeudenkäynneissä ei ensimmäisen ja toisen asteen tuomioistuimissa ole asianajajapakkoa, vaan jokainen voi itse ajaa asiansa. Ylimmässä sosiaalioikeudessa (*Bundessozialgericht*) on edustajapakko (*Vertretungszwang*). Tämä merkitsee, että asianosaisilla on oltava edustaja, jona voi asianajajan lisäksi toimia ammattijärjestöjen ja työntekijä- tai työnantajajyhdistysten edustajat.

Myös ylimmässä finanssioikeudessa (*Bundesfinanzhof*) on edustajapakko. Edustajana voi asianajajan lisäksi toimia esimerkiksi veroneuvoja, verotusta hoitamaan määrätty henkilö tai taloustutkija.

Saksan asianajajajärjestö (*die Bundesrechtsanwaltskammer*) on lailla perustettu julkisoikeudellinen yhteisö. Sen tehtävänä on toimia 28 paikallisen asianajajajärjestön (*das Anwaltskammer*) katto-organisaationa ja edistää asianajajakunnan yleisiä etuja. Se antaa lausuntoja lakialoitteista ja edustaa paikallisia asianajajajärjestöjä viranomaisissa ja vahvistaa asianajajien noudatettavaksi erilaisia ohjeita.

Paikalliset asianajajajärjestöt ovat katto-organisaationsa tavoin julkisoikeudellisia yhteisöjä. Asianajajaksi hyväksymisestä päättää se paikallinen *Anwaltskammer*, jonka alueella asianajaja tulee toimimaan. Kielteisestä päätöksestä hakijalla on oikeus valittaa siihen *Anwaltsgerichtshof*-nimiseen tuomioistuimeen, jonka toimialueella hakija tulisi työskentelemään. Asianajaja on pakollisesti jonkin *Anwaltskammerin* jäsen.

Asianajajaksi voidaan hyväksyä myös liike-elämän palveluksessa olevia lakimiehiä (*Syndikusanwalt*). Muista asianajajista poiketen *Syndikusanwalt* voi oikeudenkäynnissä edustaa vain työnantajaansa.

Asianajajien valvonta kuuluu ensisijaisesti paikallisen asianajajajärjestön hallitukselle, joka voi saattaa vireille kurinpidollisen menettelyn. Vireillepano-oikeus on myös yleisellä syyttäjällä. Kurinpitoasian käsittelee ensimmäisenä asteena *Das Anwaltsgericht* – niminen tuomioistuin, jollainen toimii jokaisen asianajajajärjestön yhteydessä mutta on siitä riippumaton. Toimielimen muodostavat kolme asianajajaa, jotka nimittää tehtävänsä osavaltion oikeusministeriö asianajajajärjestön hallituksen esityksestä.

Asianajajajärjestön hallituksella on tietynasteinen kurinpitovalta jäsenistöönsä. Se voi määrätä asianajajalle nuhteet lievästä asianajajan velvollisuuksien rikkomisesta. Asianajajajärjestön päätöksestä asianajaja voi valittaa *Anwaltsgerichtiin*.

Kurinpidollinen asia käsitellään *Anwaltsgerichtin* pääkäsittelyssä, jossa julkista etua valvoo ja puhevaltaa käyttää yksinoikeudella syyttäjänä asiassa toimiva yleinen syyttäjä. *Anwaltskammer* ei ole asiassa asianosainen.

Anwaltsgerichtin päätöksestä asianajaja ja syyttäjä voivat valittaa *Anwaltsgerichtshofiin*, jollainen tuomioistuin on jokaisessa osavaltiossa. Tuomioistuimen jäsenenä on kolme oikeusministerin asianajajajärjestön esityksestä nimeämää asianajajaa sekä kaksi *Oberlandsgerichtin* (vastaa suomalaista hovioikeutta) tuomaria, jotka oikeusministeri nimittää. Puheenjohtajana toimii asianajaja.

Asianajajajärjestöstä erottamisesta tai määräaikaisesta kiellosta harjoittaa asianajajan tointa voidaan valittaa kolmanteen tuomioistuinstasteeseen. Valittaa voidaan myös silloin, jos asiaan sisältyvällä oikeuskysymyksellä on erityistä merkitystä. Kolmannen asteen tuomioistuimena toimii *Der Senat für Anwaltssachen beim Bundesgerichtshof*. Tuomioistuimen jäsenet koostuvat neljästä korkeimman oikeuden tuomarista ja kolmesta asianajajasta. Asianajajajäsenet nimittää liittotasavallan oikeusministeriö *Bundesrechtsanwaltskammerin* esityksestä.

Kurinpidolliset seuraamukset ovat nuhtelu (*Verweise*), varoitus (*Warnung*), sakko (*Geldbusse*), joka määrältään voi olla enintään 25 000 euroa, määräaikainen kiello harjoittaa asianajajan tointa (1 - 5 vuotta) sekä erottaminen. Sakkoa voidaan käyttää myös varoituksen liitännäisseuraamuksena.

2.3.9 Itävalta

Periaatteessa vain asianajajat ovat oikeutettuja antamaan oikeudellista neuvontaa ja esiintymään tuomioistuimissa oikeudenkäyntiavustajina tai -asiamiehinä. Tähän periaatteeseen on kuitenkin useita poikkeuksia. Myös muiden järjestäytyneiden ammattialojen edustajat voivat, tietyin ehdoin ja edellyttäen, että tästä on lainsäädännössä säädetty, antaa oikeudellista neuvontaa ja toimia oikeudenkäyntiasiamiehinä tai -avustajina. Myös asianajotoimistoissa toimivat avustavat lakimiehet voivat tietyissä asioissa toimia oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina.

Notaarit, patenttiasiamiehet, arkkitehdit ja insinöörit sekä niin sanotut ”Wirtschaftstreuhänder”, kuten kirjanpitäjät, tilintarkastajat ja veroneuvojat, voivat toimia oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina niissä asioissa, joissa heitä koskevassa erityislainsäädännössä on tähän annettu lupa.

Ylimmissä oikeusasteissa vallitseva käytäntö on asianajajapakko ja asianajajamonopoli.

Itävallan asianajajajärjestö (*Der Österreichischen Rechtsanwaltskammertag*) on julkisoikeudellinen yhteisö. Sen tehtävänä on toimia maan yhdeksässä osavaltiossa toimivien alueellisten asianajajajärjestöjen (*Anwaltskammer*) kattojärjestönä. Sillä ei ole toimivaltaa asianajajien valvonnassa tai kurinpitomenettelyssä.

Asianajajaksi hyväksymisestä päättää kunkin osavaltion asianajajajärjestö. Kielteisestä päätöksestä voidaan valittaa *Die Oberste Berufungs- und Disziplinarkommission*-nimiseen elimeen. Ruotsin ja Suomen tavoin asianajajaksi ei voida hyväksyä elinkeinolämän palveluksessa toimivia lakimiehiä. Asianajajien lukumäärä vuoden 2007 lopussa oli noin 5 300.

Asianajajien valvonta kuuluu osavaltioiden *Anwaltskammereille*. Kussakin *Anwaltskammerissa* on *Disziplinarrat*-niminen elin, joka käsittelee ensimmäisenä asteena asianajajiin kohdistuvat kantelut. Siihen kuuluu puheenjohtaja ja 8 - 35 jäsentä. Jäsenten lukumäärä riippuu asianajajajärjestön jäsenmäärästä. Kaikki jäsenet ovat asianajajia ja heidät valitsee asianajajajärjestön valtuuskunta. Toimielin työskentelee osastoissa, jotka muodostuvat puheenjohtajasta ja neljästä jäsenestä.

Vireille tulleen kurinpitoasian käsittelee ensin toimielimeen kuuluva *Kammeranwalt*. Hän on asianajajajärjestön valitsema asianajaja, joka toimii kurinpitoasian käsittelyssä syyttäjänä. Hänen tehtävänä on päättää, saatetaanko vireille tullut asia *Disziplinarratin* käsiteltäväksi.

Disziplinarratin päätöksistä on sekä asianajajalla että *Kammeranwaltilla* oikeus valittaa. Valitusasteena on *Oberste Berufungs- und Disziplinarkommission*. Tämän muodostaa vähintään kahdeksan ja enintään kuusitoista korkeimman oikeuden tuomaria ja 32 asianajajaa. Tuomarijäsenet nimittää oikeusministeri ja maan asianajajajärjestöt valitsevat asianajajajäsenet. Tuomioistuimen jäsenet valitsevat tuomarijäsenten joukosta puheenjohtajan ja asianajajajäsenten joukosta varapuheenjohtajan. Toimielin työskentelee jaostoissa, joiden kokoonpano on kaksi tuomaria, joista toinen toimii puheenjohtajana,

ja kaksi asianajajaa. Tämän tuomioistuimen päätöksestä voidaan valittaa perustuslaki-tuomioistuimeen.

Kurinpidolliset seuraamukset ovat kirjallinen muistutus, enintään 45 000 euron määräinen sakko, enintään vuoden pituinen määräaikainen kielto harjoittaa asianajajan ammattia tai asianajajajärjestöstä erottaminen. Sakko suoritetaan asianajajajärjestölle. Määräaikainen kielto harjoittaa asianajajan ammattia voidaan määrätä ehdollisena siten, että koeaika on vähintään vuosi ja enintään kolme vuotta. Sakko voidaan määrätä myös liittäenään seuraamuksena kiellolle harjoittaa määräajan ammattia.

2.3.10 Alankomaat

Asianajajilla ei ole monopolia antaa oikeudellista neuvontaa. Tuomioistuinasioissa on periaatteessa voimassa asianajajapakko. Tähän on kuitenkin poikkeuksia. Riita-asioissa asianajajapakko ei ole voimassa tietyissä asiaryhmissä ja myös jutun intressin suuruus vaikuttaa siihen, onko asianosaisella oltava asianajaja. Esimerkiksi riita-asioissa, joissa riidan intressi on enintään 10 000 euroa, asianosaisen asiamiehenä tai avustajana voi toimia muukin kuin asianajaja.

Hallintotuomioistuimissa asianosaisella on oikeus itse ajaa asiaansa. Alankomaiden korkeimman oikeuden käsittelemissä riita- ja rikosasioissa oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana voivat toimia vain Haagin asianajajajärjestöön kuuluvat asianajajat.

Alankomaiden asianajajajärjestö (*Nederlandse Orde van Advocaten*) on julkisoikeudellinen yhteisö. Asianajajat ovat pakollisesti sekä tämän kattojärjestön että sen jonkin paikallisen asianajajajärjestön (joita on kaikkiaan 18) jäseniä. Asianajajaksi hyväksymistä haetaan siltä alueelliselta oikeudelta, jonka toimialueella asianajotoimisto sijaitsee. Tuomioistuin toimittaa hakemuksen asianajajajärjestölle, joka joko hyväksyy tai hylkää hakemuksen. Kielteisestä päätöksestä voidaan valittaa *Hof van Discipline* -nimiseen tuomioistuimeen. Asianajajaksi voivat päästä itsenäisten lakimiesten ohella myös elinkeinoelämän palveluksessa olevat lakimiehet. Edellytyksenä tällaisen henkilön pääsyyllä asianajajaksi on kuitenkin se, että hän työssään voi harjoittaa ammattiaan vapaasti ja itsenäisesti ja että hän sitoutuu täysin noudattamaan kaikkia niitä sääntöjä, joita asianajajat ovat velvollisia noudattamaan.

Asianajajan menettelyä koskeva kantelu toimitetaan sille asianajajajärjestölle, johon asianajaja kuuluu. Ellei kantelija nimenomaan pyydä asian käsittelemistä kurinpitotoimielimessä, toimitetaan kantelijan ja asianajajan välillä sovittelu. Mikäli sovittelu ei onnistu, asia siirretään kurinpitomenettelyssä käsiteltäväksi.

Kurinpitoasia käsitellään ensimmäisessä asteessa *Ratd van Discipline* -nimisessä toimielimessä, joita on viisi, yksi jokaisessa hovioikeuspiirissä. *Ratd van Discipline* muodostuu puheenjohtajasta, enintään kahdesta varapuheenjohtajasta ja kahdeksasta asianajajajäsenestä. Puheenjohtajat nimittää oikeusministeri ja asianajajajärjestöt valitsevat asianajajajäsenet.

Ratd van Disciplinen päätöksestä voidaan valittaa kurinpitotuomioistuimeen (*Hof van Discipline*). Valitusoikeus on sekä kantelijalla että asianajajalla. Tietyissä tapauksissa myös sillä asianajajajärjestöllä, joka on saattanut asian vireille, on valitusoikeus. *Nederlandse Orde van Advocatenilla* on aina valitusoikeus. *Hof van Discipline*, johon kuuluu kuusi valtiovallan nimittämää jäsentä (joista yksi puheenjohtajana ja yksi varapuheenjohtajana) ja neljä asianajajajärjestöjen nimittämää asianajajajäsentä, toimii kahdessa osastossa. Valtiovallan nimittämät jäsenet ovat virassa olevia tuomareita.

Kurinpidolliset seuraamukset ovat huomautus, varoitus, enintään vuoden pituinen määräaikainen erottaminen tai erottaminen.

2.3.11 Ranska

Ranskassa asianajajapakko on voimassa useimmissa ensimmäisen tuomioistuinasteen käsittelemissä asioissa. Rikosasiassa syytetyn on käytettävä asianajajaa. Hallintotuomioistuimissa asianajajapakko on suurimmassa osassa hallinto-oikeuden ja toisen asteen hallinto-oikeuden käsittelemissä asioissa. Asianajajapakkoa ei ole vähäisempiä riitoja käsittelevässä alioikeudessa eikä eräissä erityistuomioistuimissa. Seuraavissa tuomioistuimissa ja asioissa asianajajapakko ei ole voimassa:

- *Conseil de Prud'homme*: työsopimukseen perustuvat riidat,
- *Tribunal de police*: vähäisemmät rikokset kuten esimerkiksi liikennetrikokset,
- *Tribunal paritaire des beaux ruraux*: maanviljelysmaata koskevat vuokrariidat,
- *Tribunal d'Instance*: riidat, joiden intressi ei ylitä 10 000 euroa.

Ylimmän asteen tuomioistuimissa on eräin poikkeuksin voimassa asianajajapakko. Näissä tuomioistuimissa saavat oikeudenkäyntiavustajina ja -asiamiehinä toimia vain ne asianajajat, jotka ovat saaneet tähän ylimpien tuomioistuinten hyväksynnän.

Asianajajat ovat ylimpien tuomioistuinten asianajajia lukuun ottamatta organisoituneet paikallisiin 180 asianajajajärjestöön.

2.4 Nykytilan arviointi

2.4.1 Oikeus ajaa asiaansa ja avustajan määrääminen viran puolesta

Suomalaiseen kansanomaiseen oikeudenkäyntiperinteeseen kuuluu, että asianosaisella on oikeus itse ajaa omaa asiaansa. Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 1 §:n mukaan asianosaisella on oikeus, muttei velvollisuutta käyttää oikeudenkäyntiasiamiestä tai –avustajaa. Yhteiskunnan ja oikeusjärjestelmän kehitys, erityisesti oikeudenkäyntien ja niissä käsiteltävien asioiden monimutkaistuminen, ovat kuitenkin jossakin määrin vaikeuttaneet tämän perinteisen lähtökohdan ylläpitämistä. Esimerkiksi laajan riita-asian ajaminen edellyttää asiantuntemusta, jota asianosaisella itsellään ei yleensä ole. Lainopillisia oikeudenkäyntiasiamies- ja oikeudenkäyntiavustajapalveluita on runsaasti tar-

jolla, ja asianosainen saa niistä aiheutuvat kustannukset usein korvattua oikeusturvakuutuksesta tai julkisesta oikeusavusta.

Tällaisista vastakkaisista näkökohdista huolimatta työryhmä katsoo, ettei ole perusteita harkita yleisen avustajapakon käyttöönottoa. Nykytilassa ei ole sellaisia ongelmia, jotka edellyttäisivät näin merkittävän periaatteellisen muutoksen tekemistä. Sen sijaan avustajapakkoa on aiheellista arvioida sellaisten erityistilanteiden osalta, joissa on tavanomaisista painavimmat perusteet edellyttää lainoppineen avustajan käyttämistä. Avustajapakko on jo nykyisin käytössä eräissä erityistilanteissa.

Työryhmä on tässä suhteessa kiinnittänyt huomiota ylimääräistä muutoksenhakua koskeviin asioihin korkeimmassa oikeudessa. Ylimääräinen muutoksenhaku kohdistuu tuomioistuinten lainvoimaisiin ratkaisuihin, ja se voi menestyä vain poikkeustapauksissa, laissa säädetyillä erityisillä perusteilla. Tilastojen mukaan muiden kuin viranomaisien vireille panemat ylimääräiset muutoksenhakemukset menestyvät vain harvoin. Toisaalta näihin asioihin sitoutuu runsaasti voimavaroja korkeimmassa oikeudessa, jonka päätehtävä on oikeuskäytäntöä ohjaavien ennakkoratkaisujen antaminen. Työryhmän mielestä on syytä harkita avustajapakon käyttöönottoa ylimääräisessä muutoksenhaussa korkeimmassa oikeudessa.

Toimeksiantonsa mukaisesti työryhmä on harkinnut myös sitä, pitäisikö tuomioistuimen voida määrätä asianosaiselle avustaja viran puolesta joissakin muissakin kuin nykyisissä tilanteissa. Edellä jaksossa 2.1.3 on selostettu näitä tilanteita. Rikosasioiden osalta avustajan määrääminen viran puolesta on säännelty jo nykyisin varsin kattavasti ja melko hiljattain rikosoikeudenkäyntilain 2 luvussa. Lastensuojelulain mukaan tuomioistuin voi määrätä lapselle avustajan. Kysymys koskee siten lähinnä laajoja riita-asioita tai riitaisia hakemusasioita. Oikeudenkäymiskaaressa ei – 15 luvun 9 §:n viittaussäännöstä lukuun ottamatta – ole säännöksiä avustajan määräämisestä viran puolesta. Tosin eräissä tilanteissa asianosaiselle voidaan määrätä edunvalvoja.

Joissakin poikkeustapauksissa saattaisi sinänsä olla hyödyllistä, että tuomioistuin voisi määrätä asianosaiselle viran puolesta avustajan esimerkiksi laajassa riita-asiassa. Tämä voisi edistää sekä asianosaisen että hänen vastapuolensa oikeusturvaa, samoin kuin helpottaa tuomioistuimen työtä. Avustajan määrääminen vastoin asianosaisen tahtoa olisi kuitenkin toisaalta ongelmallista. Päämiehen ja avustajan väliltä puuttuisi luottamus-suhte, ja he saattaisivat olla erimielisiä asianajossa tarvittavista toimista, jolloin avustajan tehtävän hoitaminen olisi vaikeaa. Avustajan käytöstä aiheutuisi aina kustannuksia, jotka olisi ilmeisesti ainakin ensi vaiheessa maksettava valtion varoista. Olisi vaikeaa määritellä, millaisissa tapauksissa tähän olisi riita-asioissa aihetta. Ongelmattomampaa on, että tuomioistuin, tarvittaessa varsin aktiivisesti, kehottaa asianosaista itseään hankimaan lainopillista apua. Esimerkiksi julkinen oikeusapu on nykyisin myös keskituloisten käytettävissä.

Mainituilla perusteilla työryhmä ei ehdota avustajan viran puolesta määräämisen laajentamista nykyisestä.

2.4.2 Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusehdot

Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien yleisistä kelpoisuusehdoista yleisissä tuomioistuimissa säädetään oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa. Kelpoisuusvaatimuksia tiukennettiin vuonna 2002, jolloin edellytykseksi asetettiin ylemmän oikeustieteellisen tutkinnon suorittaminen. Oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan on nykyisin oltava asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö. Lisäksi henkilön on oltava rehellinen sekä tehtävään sopiva ja kykenevä, ja hänen on hallittava itseään ja omaisuuttaan.

Työryhmä on arvioinut, voidaanko pelkkää oikeustieteen kandidaatin tutkintoa edelleen pitää riittävänä kelpoisuusvaatimuksena oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävään. Nykyinen sääntely merkitsee, että oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana voi toimia juuri yliopistosta valmistunut lakimies, jolla ei mahdollisesti ole lainkaan työkokemusta eikä täydentäviä opintoja. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että asianajaja on suorittanut asianajajatutkinnon ja hänellä on valmistumisen jälkeen vähintään neljän vuoden työkokemus, josta vähintään kaksi vuotta asianajotehtävissä.

Erityisesti prosessin asettamiin laatuvaatimuksiin ja kuluttajansuojaa koskeviin näkökohtiin kiinnitettiin huomiota jo vuoden 2002 uudistuksessa (HE 82/2001 vp ja LaVM 22/2001 vp). Sittenkin Tuomioistuineläytöksen kehittämiskomitea on tarkastellut laajasti syitä, joiden vuoksi oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevaa sääntelyä tulisi komitean mielestä arvioida uudelleen ja tiukentaa kelpoisuusvaatimuksia yleisissä tuomioistuimissa (KM 2003:3). Komitean mielestä tavoitteena tulisi olla, että toisen asiaa voi ajaa tuomioistuimessa vain ammatillisesti pätevä ja ammattieettisesti moitteeton avustaja tai asiamies, jonka toiminta on itsenäisen ja riippumattoman valvonta- tai kurinpitoelimen kontrollin alaisena.

Työryhmän mielestä oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusvaatimusten kiristämiseksi on perusteita. Oikeudenkäynneissä käsitellään ja ratkaistaan asianosaisille ja usein myös yhteiskunnalle merkittäviä asioita. Asianosaisen asiaa ajavan asiamiehen tai avustajan ammattitaidolla ja osaamisella on keskeinen merkitys asianosaisen ja myös muiden asianosaisten oikeusturvan kannalta. Asiamiehen työn laatutaso vaikuttaa myös tuomioistuimen työskentelyyn ja oikeudenhoidon sujuvuuteen. Yhteiskunnan ja oikeusjärjestyksen kehityksen myötä asiat ovat aiempaa monimutkaisempia ja laajempia. Myös nykyinen prosessilainsäädäntö, joka perustuu yleisissä tuomioistuimissa suullisuuden ja välittömyyden periaatteille, edellyttää asianajotehtävien hyvää hallintaa.

Oikeustieteen maisterin tutkinto on edelleen oikeudellinen yleistutkinto, joka antaa varsin perusteellisen kokonaiskuvan oikeusjärjestyksestä. Uudistuksissa tutkinnon valinnaisuutta on kuitenkin lisätty aikaisempaan verrattuna. Valmistuva lakimies on siten saattanut opinnoissaan suuntautua muihin aineisiin ja opiskella aiempaa vähemmän nimennomaan yleisissä tuomioistuimissa tapahtuvan asianajon kannalta keskeisiä aineita, esimerkiksi rikos- ja prosessioikeutta.

Lisävaatimusten asettamista oikeudenkäyntiasiamiehille ja -avustajille puoltaa myös oikeudenkäynnin muiden toimijoiden nykyinen laatutaso. Syyttäjät ovat ammattitaitoisia, ja syyttäjäkunnalla on erityinen apulaissyöttäjäjärjestelmä uusien syyttäjien rekry-

toinnissa. Tuomarit ovat suorittaneet vähintään tuomioistuinharjoittelun, ja yleensä heillä on monivuotinen kokemus tuomarin työstä. Myös ulosottomiehillä on nykyisin erityinen koulutusjärjestelmä, niin sanottu voutiakatemia.

On selvää, että suomalaista järjestelmää täytyy kehittää suomalaisista lähtökohdista ja perinteestä käsin. Tästä huolimatta myös kansainvälinen vertailu puoltaa tiukempaa suhtautumista oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusvaatimuksiin. Kuten edellä jaksossa 2.3 on selostettu, kansainvälisessä vertailussa oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävä on Suomessa varsin vapaa ja vähän säännelty. Pyrkimykset Euroopan unionissa vähentää sääntelyä eivät puhu tätä näkökohtaa vastaan, koska sääntelyn lähtötaso on useimmissa muissa jäsenvaltioissa aivan toinen kuin Suomessa.

Toisaalta työryhmä toteaa, ettei kelpoisuusvaatimuksia tule tiukentaa liikaa. Sääntelyn pitää olla oikeassa suhteessa tavoitteeseen, toisin sanoen oikeusturvan toteutumiseen ja asianmukaiseen oikeudenhoitoon, nähden. Liian kireät kelpoisuusehdot vaikeuttaisivat alalle pääsyä ja vähentäisivät kilpailua sekä siten nostaisivat oikeudenkäyntien kustannuksia entisestään. Työryhmän mielestä oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävien aloittamiseksi riittävää olisi, että henkilö on yleisen lakimiestutkinnon lisäksi kohdullisessa määrin perehtynyt juuri tähän tehtävään.

Tämän tyyppisten lisävaatimusten asettaminen oikeudenkäyntiasiamiehille ja -avustajille edellyttäisi samalla jonkinlaisen lupa- tai ilmoittautumisjärjestelmän luomista, jossa kelpoisuusvaatimusten täytyminen kontrolloitaisiin. Tällä saavutettaisiin samalla se etu, että kelpoisuusehtojen täytyminen tutkittaisiin keskitetysti ja yhtenäisesti yhdessä menettelyssä. Nykytilan puutteena on sekin, että jokaista asiaa käsittelevän tuomioistuimen täytyy erikseen viran puolesta kontrolloida, että asiamies tai avustaja täyttää kelpoisuusvaatimukset. Tuomarin puolueettoman roolin kannalta saattaa olla hankalaa tulkinnanvaraisessa tilanteessa evätä asianosaisen itsensä valitsemalta avustajalta oikeus ajaa tämän asiaa. Jonkinlainen asiamiesten ”ajokortti” tekisi tuomioistuinten tehtävän helpommaksi.

Mainituista yleisistä kelpoisuusvaatimuksista on tehty erityissäännöksissä poikkeuksia, joko väljempään tai tiukempaan suuntaan. Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 3 ja 4 momentin mukaan oikeudenkäyntiasiamieheltä tai -avustajalta ei edellytetä lainopillista tutkintoa kahdessa tapauksessa: 1) henkilö hoitaa lähisukulaisensa tai aviopuolisonsa asiaa tai 2) kyse on riidattomasta summaarisesta tai hakemusasiasta taikka kirjaamis- tai maa-oikeusasiasta. Toimeksiantonsa mukaisesti työryhmä on arvioinut, onko syytä säilyttää lainopillista tutkintoa vailla olevan henkilön kelpoisuus avustajaksi näissä tilanteissa.

Oikeustieteellisen koulutuksen edellyttämisen tarkoituksena on, että asiamiehellä tai avustajalla on oikeudellista asiantuntemusta oikeudenkäyntiasian hoitamiseksi. Pelkkä sukulaisuussuhde asianosaiseen ei tätä asiantuntemusta turvaa. Työryhmän mielestä lähisukulaista tai aviopuolisoa koskevan poikkeuksen säilyttämiselle ei nyky-yhteiskunnassa ole riittäviä perusteita. Asianosaisen lähisukulainen voi joka tapauksessa käytännössä auttaa asianosaista asiassa ja olla esimerkiksi istunnossa läsnä asianosaisen tukihenkilönä. Jos asianosainen tarvitsee varsinaista oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa, hänen tulee kääntyä lainoppineen henkilön puoleen.

Toisaalta riidattomissa ja mainituissa muissa asioissa kelpoisuusehtojen lievennykselle on hyvä peruste. Asiat ovat laadultaan sellaisia, että myös lainopillista tutkintoa vailla oleva henkilö pystyy toimimaan niissä asiamiehenä tai avustajana. Esimerkiksi riidattomia velkomusasioita hoitavat laajasti ja ammattitaitoisesti perimistoinmistoissa työskentelevät toimihenkilöt. Jos tällainen asia riitautuu, asiamiehen tehtävä siirtyy lakimiehelle. Työryhmän mielestä riidattomia ja muita mainittuja asioita koskeva poikkeus kelpoisuusvaatimuksista tulee säilyttää.

Työryhmä on erikseen pohtinut oikeus- ja varanotaarien asemaa oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina. Vuoden 2002 uudistuksessa heidät asetettiin samaan asemaan kuin maallikot, vaikkakin he ovat alemman oikeustieteellisen tutkinnon suorittaneita. Työryhmä katsoo kuitenkin, ettei tältä osin ole riittäviä perusteita ehdottaa muutosta nykyisiin kelpoisuusehtoihin. Muutos merkitsisi kelpoisuusvaatimusten väljentämistä, mikä olisi yleisen kehityssuunnan vastaista. Vain jotakin tiettyä asiaryhmää ja oikeus- ja varanotaareita koskevan poikkeuksen tekeminen tekisi myös järjestelmästä monimutkaisen. Lisäksi tutkinnot ovat nyttemmin muuttuneet siten, ettei erillistä vara- tai oikeusnotaarin tutkintoa enää ole, vaan oikeusnotaarin tutkinto on kaikille oikeustieteen opiskelijoille pakollinen välitutkinto. Oikeusnotaarit voisivat jatkossakin hoitaa riidattomia asioita.

Eräissä tilanteissa oikeudenkäyntiasiamiehiä tai -avustajia koskevat toisaalta mainittuja yleisiä kelpoisuusvaatimuksia tiukemmat vaatimukset. Käytännössä tärkeimmät tällaiset tapaukset ovat rikosoikeudenkäyntilaissa tarkoitettu puolustaja ja oikeusapulaissa tarkoitettu avustaja, joiden palkkio maksetaan valtion varoista. On selvää, että tämän erityissääntelyn täytyy olla johdonmukaista yleissääntelyyn nähden. Jos yleisiä kelpoisuusvaatimuksia muutetaan, on harkittava myös sitä, missä määrin erityissääntelyä on tämän johdosta muutettava.

2.4.3 Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien velvollisuudet ja valvonta

Kuten edellä jaksossa 2.1.5 on selostettu, oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien velvollisuuksissa ja valvonnassa on nykyisin olennaisia eroja riippuen siitä, onko asiamies asianajaja tai julkinen oikeusavustaja vai muu lakimies.

Kaikki oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat ovat luonnollisesti velvollisia noudattamaan lakia. Asianajajat ja julkiset oikeusavustajat ovat lisäksi – muissakin kuin oikeudenkäyntiasioissa - velvollisia noudattamaan ammattieettistä säännöstöä, hyvää asianajajatapaa. Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet asettavat lainsäädäntöä pidemmälle meneviä velvollisuuksia asianajajille ja julkisille oikeusavustajille. Asianajajalla täytyy esimerkiksi olla vastuuvakuutus hänen asiakkaalleen mahdollisesti aiheutuneiden vahinkojen varalta. Muilla oikeudenkäyntiasiamiehillä ja -avustajilla ei ole velvollisuutta noudattaa näitä määräyksiä. Oikeusapulaissa tarkoitetun avustajan ja rikosoikeudenkäyntilaissa tarkoitetun puolustajan on kylläkin noudatettava hyvää asianajotapaa, mutta tämän tavan sisältöä ei ole määritelty eikä sen rikkomisesta ole säädetty seuraamuksia.

Työryhmä toteaa, ettei nykyinen tilanne ole johdonmukainen eikä tasapuolinen. Samassa oikeudenkäynnissä voi vastapuolilla olla asiamiehet tai avustajat, joiden velvollisuudet ovat erilaiset. Toinen on velvollinen toimimaan ammattieettisten sääntöjen mukaan, toista nämä eivät koske. Tästä saattaa aiheutua paitsi laatutason vaihtelua, myös suoraanaisia ongelmia. Erilaiset laatuvaatimukset myös vääristävät kilpailua. Työryhmän mielestä kaikkien oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien pitäisi noudattaa ammattieettisiä sääntöjä, joko samanlaisia tai ainakin samankaltaisia. Ammattieettisten sääntöjen sisälön pitäisi myös olla riittävän tarkasti määritelty.

Vastaavasti myös oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan valvonta riippuu siitä, onko hän asianajaja tai julkinen oikeusavustaja vai muu lakimies. Asianajajat ja julkiset oikeusavustajat ovat Suomen Asianajajaliiton ja oikeuskanslerin valvonnan alaisia, mutta muita asiamiehiä ja avustajia tämä tai muu vastaava valvonta ei koske. Työryhmän saaman käsityksen mukaan Asianajajaliiton suorittama valvonta on varsin toimivaa. Muuhun johtopäätökseen ei voida tulla esimerkiksi viimeisimmän asianajajien valvontaa koskeneen tutkimuksen perusteella (*Asianajajien valvonta yhteissääntelynä*, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 96, Helsinki 2009).

Muita asiamiehiä ja avustajia koskee lähinnä asioita käsittelevien tuomioistuinten suorittama valvonta, jonka johdosta tuomioistuin voi antaa asiamiehelle tai avustajalle esiintymiskiellon. Tämä valvonta on kuitenkin nykyisellään varsin tehotonta ja hajanaista. Esiintymiskiello voidaan antaa vain räikeimmissä tapauksissa ja se koskee vain kyseistä tuomioistuinta. Edes tieto annetusta esiintymiskiellosta ei välity kyseisen tuomioistuimen ulkopuolelle.

Olennessa nykytilaan liittyvä ongelma on, ettei epäasianmukaisesti toimivan oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan toimintaa voida lopettaa. Vaikka henkilö syyllistyi merkittäviin väärinkäytöksiin, hän voi edelleen jatkaa toimintaansa. Samoin Asianajajaliitosta kurinpidollisena seuraamuksena erotettu henkilö voi - ilman asianajajan ammatinimitystä – jatkaa oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävien hoitamista. Jokaisen tällaisen henkilön ajamaa asiaa käsittelevän tuomioistuimen on erikseen harkittava, voidaanko henkilön esiintyminen asiassa evätä mahdollisesti puuttuvan kelpoisuuden perusteella.

Työryhmän käytettävissä ei ole empiiristä selvitystä siitä, kuinka usein muiden asiamiesten ja avustajien kuin asianajajien ja julkisten oikeusavustajien toiminnassa on ollut epäkohtia, joihin olisi tullut valvonnan keinoin puuttua. Vertailutietona voidaan kuitenkin todeta, että asianajajiin ja julkisiin oikeusavustajiin kohdistuneista valvonta-asioista vuosittain noin kolmasosa on johtanut kurinpidolliseen seuraamukseen. Jos oletetaan, että muiden asiamiesten ja avustajien toiminta on laadultaan samaa tasoa, voidaan olettaa, että aihetta puuttumiseen olisi arviolta yhtä usein.

Työryhmä katsoo, että myös muut oikeudenkäyntiasiamiehet ja -avustajat kuin asianajajat ja julkiset oikeusavustajat tulee saattaa kattavan ja tehokkaan valvonnan piiriin. Valvontaan pitäisi liittyä riittävät kurinpidolliset seuraamukset. Toimivan valvonnan suurin merkitys on siinä, että se olemassaolollaan jo ennalta ehkäisee epäasianmukaista menettelyä. Karkeimmissa tapauksissa asiamiehen tai avustajan toiminta pitää voida päättää siten, ettei hän voi esiintyä missään yleisessä tuomioistuimessa.

2.4.4 Lakitekniisten kokonaisuudistusten tarve

Toimeksiantonsa mukaisesti työryhmä toteaa, että oikeudenkäymiskaaren 15 luku (Oikeudenkäyntiasiamiehestä) on vanhentunut ja se tulisi uudistaa kokonaan lakiteknisesti. Käytettävissä olevan ajan asettamien rajoitusten vuoksi työryhmä ei kuitenkaan ole voinut ryhtyä tähän työhön, joka on työryhmän tehtävän ydinalueen ulkopuolella. Lakitekni- ninen uudistaminen voitaisiin mahdollisesti tehdä työryhmän ehdotusten jatkovalmiste- lun yhteydessä.

Työryhmä toteaa lisäksi, että myös asianajajista annettu laki kaipaisi lakitekni- stä uudis- tamista. Lakiin on eri vaiheissa lisätty pykälä, jotka tekevät lain rakenteen epäselväksi. Asiaan on kiinnittänyt huomiota myös eduskunnan lakivaliokunta (LaVM 5/2004 vp). Työryhmä ei kuitenkaan ole voinut ryhtyä tähän tehtävään. Toimeksiantonsa mukaisesti työryhmä on arvioinut vain, mitä välttämättömiä muutoksia asianajajalakiin tulee tehdä muiden ehdotusten johdosta.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Oikeudenkäynnin tulee johtaa oikeaan lopputulokseen oikeudenmukaisessa menettelys- sä, nopeasti ja edullisesti. Asianosaisten asiaa ajavien oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien ammattitaidolla ja työn laadulla on tärkeä merkitys pyrittäessä näihin tavoit- teisiin. Ammattitaito sisältää tiedollisen ja taidollisen pätevyyden sekä korkealuokkai- sen ammattietiikan. Tehtävänsä osaava ja eettisesti korkeatasoinen asiamies tai avustaja toteuttaa päämiehensä oikeusturvaa ja edistää samalla muiden asianosaisten oikeustur- van toteutumista.

Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien toiminnan laadulla on myös yleisempää yh- teiskunnallista merkitystä, koska he muodostavat keskeisen oikeudenhoidon organin. Asiamiehen tai avustajan laadukas työskentely helpottaa tuomioistuimen ja syyttäjän työtä ja tekee oikeudenhoitoa sujuvammaksi ja nopeammaksi. Ammattitaitoinen ja -eettinen asiamies tai avustaja vaikuttaa siihenkin, mitä asioita tuomioistuihin ylipää- tään viedään. Heikkolaatuinen asianajo saattaa päinvastoin tarpeettomasti kuluttaa rajal- lisia voimavaroja ja kasvattaa oikeudenkäyntien kustannuksia, kun esimerkiksi muutok- senhakuun turvaudutaan aiheettomasti.

Tämän esityksen päätavoitteena on parantaa oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien työn laatutasoa. Tämä ei tarkoita, että asiamiesten ja avustajien toiminnan laadussa olisi yleisesti ongelmia. Kuitenkin myös epäasianmukaista menettelyä esiintyy, ja kuten edellä jaksossa 2.4 on todettu, nykyisin ei ole riittäviä mahdollisuuksia puuttua siihen. Selvää on, ettei esityksen tarkoituksena ole estää tai rajoittaa asianmukaista oikeuden- käyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävien hoitamista myöskään tulevaisuudessa, tapah- tuupa se missä muodossa tahansa.

Asianajon laatutason nosto oikeudenkäynneissä toteutettaisiin kolmella tavalla. Ensinnäkin, ennen kuin lakimies aloittaa oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävät, häneltä edellytettäisiin nykyistä enemmän perehtymistä juuri näihin tehtäviin. Toiseksi, tehtäviään hoitaessaan asiamies tai avustaja olisi nykyistä kattavampien velvollisuuksien ja valvonnan piirissä. Kolmanneksi, merkittävimpänä seikkana, velvollisuuksiaan karkeasti rikkoneen henkilön toiminta oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana voitaisiin myös päättää.

Toisaalta harkittaessa sitä, miten edellä mainitut tavoitteet voidaan toteuttaa, on otettava huomioon useita reunaehdoja ja toiseen suuntaan vaikuttavia periaatteita ja tavoitteita. Ehdotusten on oltava oikeasuhtaisia ja tasapainoisia. Ehdotukset eivät erityisesti saa puuttua elinkeinovapauteen tai vähentää kilpailua enemmän kuin tavoitteiden saavuttamiseksi on välttämätöntä. Harkittaessa sitä, millaisia organisatorisia järjestelyjä ehdotetaan, on otettava huomioon erityisesti perustuslain julkisen vallan käyttöä koskevat rajoitukset.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot ja keskeiset ehdotukset

3.2.1 Tuomioistuinten suorittaman valvonnan tehostaminen

Yksi mahdollisuus toteuttaa edellisessä jaksossa mainittuja tavoitteita olisi se, että tehostettaisiin merkittävästi oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien ajamia asioita käsittelevien tuomioistuinten suorittamaa valvontaa. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi laajentamalla oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 10 a §:ssä nykyisin olevaa sääntelyä. Voitaisiin ajatella esimerkiksi, että tuomioistuin voisi antaa asiamiehelle myös yleisen esiintymiskiellon kaikissa tuomioistuimissa tai toisaalta lievemmissä tapauksissa esiintymiskielltoa lievemmän seuraamuksen, vaikkapa varoituksen.

Tällaisella mallilla olisi eräitä etuja puolellaan. Merkittävin etu olisi siinä, että asiamiehen tai avustajan epäasianmukaiseen toimintaan voitaisiin puuttua jo vireillä olevan oikeudenkäynnin aikana ennalta ehkäisevästi, eikä vasta jälkikäteen kurinpidollisessa menettelyssä. Etuna olisi myös mallin yksinkertaisuus ja keveys, koska se voitaisiin toteuttaa nykyisissä organisaatioissa ja menettelyissä.

Työryhmän mielestä mallin haittapuolet painavat kuitenkin etuja enemmän. Asianosaisten asiamiesten ja avustajien pitkälle menevä valvontatehtävä ei sovi asianosaisten asiaa käsittelevän riippumattoman ja puolueettoman tuomioistuimen rooliin. Järjestelmä olisi myös hankala, koska kesken pääasian oikeudenkäynnin olisi käytävä kurinpitomenettely asiamiestä tai avustajaa vastaan. On parempi, että mahdollinen kurinpitoasia käsitellään pääasian käsittelystä erillään muualla kuin pääasiaa käsittelevässä tuomioistuimessa.

Työryhmä katsoo kuitenkin, että myös tuomioistuinten harjoittamaa valvontaa tulee jonkin verran terävöittää nykyisestä. Ensinnäkin tiedonkulkua esiintymiskielloista tulisi parantaa myös silloin, kun esiintymiskiellon saa muu asiamies tai avustaja kuin asianajaja. Toiseksi tuomioistuimen pitäisi voida puuttua asiamiehen tai avustajan velvollisuuksien vastaiseen menettelyyn myös silloin, kun menettely ei vakavuudeltaan johda

esiintymiskieltoon. Tämän toteuttamiseksi ehdotetaan, että tuomioistuimien voisi ilmoittaa asianmiehen tai avustajan menettelystä valvontaelimelle kurinpitomenettelyssä käsiteltäväksi. Nykyiseen oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 10 a §:ään ehdotetaan tehtäväksi tämänsisältöiset muutokset (3. lakiehdotus).

3.2.2 Asianajajamonopoli vaihtoehtona

Yksi mahdollisuus edellä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi olisi niin sanottu asianajajamonopoli. Siinä vain asianajajat, toisin sanoen Suomen Asianajajaliiton jäsenet, ja julkiset oikeusavustajat voisivat toimia riitaisissa asioissa ja rikosasioissa oikeudenkäyntiasiamiehinä ja -avustajina. Kuten edellä jaksosta 2.3 ilmenee, kansainvälisesti vertaillen asianajajamonopoli on varsin yleinen järjestelmä ainakin joissakin asioissa tai tuomioistuimissa.

Asianajajamonopoli olisi tehokas ja selväpiirteinen tapa toteuttaa oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien valvonta. Kaikki asiamiehet ja avustajat olisivat yhtäläisesti velvollisia noudattamaan hyvää asianajajatapaa, ja he olisivat Asianajajaliiton ja oikeuskanslerin valvonnan alaisia. Asianajajaliitosta erottaminen merkitsisi samalla asiamiehen ja avustajan tehtävien päättymistä. Asianajajan kelpoisuusehdot täytyisi kuitenkin tällöin muuttaa, koska myös esimerkiksi yritysten ja yhteisöjen palveluksessa olevien lakimiesten täytyisi päästä asianajajiksi voidakseen ajaa asioita tuomioistuimissa. Tästä seuraisi asianajajakunnan rakenteen muuttuminen.

Työryhmä toteaa kuitenkin, että asianajajamonopolin omaksuminen olisi suomalaisessa oikeudenkäyntiperinteessä suuri periaatteellinen ja käytännöllinen muutos. Asianajajamonopoli merkitsisi oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtäviä hoitaville henkilöille pakollista jäsenyyttä Asianajajaliitossa. Tätä olisi huolellisesti arvioitava perustuslain 13 §:ssä turvatun negatiivisen yhdistymisvapauden kannalta. Työryhmän asiantuntijakuulemisissa on käynyt ilmi, että muut lakimiehet eivät usein olisi halukkaita liittymään Asianajajaliittoon. Elinkeinovapauden näkökulmasta asianajajamonopoli merkitsisi oikeudenkäynteihin keskittyvän elinkeinotoiminnan päättymistä muuten kuin asianajajana. Asianajajamonopolin myötä oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan yksityisten palvelujen tarjonta rajoittuisi yhteen vaihtoehtoon. Tämä pienentäisi asianosaisten valinnanvapautta ja voisi vähentää kilpailua.

Kaikkiaan työryhmä katsoo, että asianajajamonopolin ehdottaminen olisi liian pitkälle menevää ja suhteellisuuseriaatteen kannalta ongelmallista. Edellä mainitut tavoitteet voidaan toteuttaa myös lievemmin keinoin. Muille oikeudenkäyntiasiamiehille ja -avustajille kuin asianajajille ja julkisille oikeusavustajille tulee luoda uusi järjestelmä.

3.2.3 Oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävän luvanvaraistaminen

Muodostaessaan ehdotettavaa uutta järjestelmää muille oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtäviä hoitaville lakimiehille kuin asianajajille ja julkisille oikeusavustajille työryhmä on lähtenyt seuraavista seikoista:

- oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusehtoja tulee jonkin verran tiukentaa nykyisestä;
- kaikkien asiamiesten ja avustajien tulee olla velvollisia noudattamaan ammattieettisiä sääntöjä sekä olla kattavan valvonnan ja kurinpidollisten seuraamusten piirissä;
- henkilön toiminta asiamiehenä tai avustajana tulee tarvittaessa voida yleisesti päättää.

Työryhmä katsoo, että paras tapa toteuttaa mainitut lähtökohdat on säätää oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävä luvanvaraiseksi. Lupajärjestelmässä voidaan ennen luvan myöntämistä kontrolloida kelpoisuusehtojen täyttyminen, ja toisaalta myönnetty lupa voidaan tarvittaessa peruuttaa. Lupa voidaan liittää velvollisuus ammattieettisten sääntöjen noudattamiseen ja velvollisuuksien valvonta.

Toisena vaihtoehtona oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävä voisi olla ilmoituksenvarainen. Asiamiehen tai avustajan tehtävän hoitaminen voisi esimerkiksi edellyttää rekisteröitymistä jonkin tahon pitämään rekisteriin. Tämä ei tosiasiassa merkittävästi eroaisi lupajärjestelmästä. Ero olisi lähinnä siinä, että toiminta voitaisiin aloittaa jo ennen luvan saamista ja että luvan peruuttamisen sijaan toiminta voitaisiin kieltää. Työryhmä kuitenkin pitää luvanvaraisuutta selkeämpänä järjestelmänä.

Työryhmä on arvioinut vaihtoehtona myös velvollisuutta noudattaa ammattieettisiä sääntöjä ja valvonnallaisuutta ilman luvan- tai ilmoituksenvaraisuutta. Siinä ei kuitenkaan voitaisi asettaa uusia kelpoisuusehtoja, ja ongelmallista on, miten toiminta voitaisiin päättää. Valvonnan kohteena olevien henkilöiden joukko olisi epämääräinen.

Kuten edellä jaksossa 2.2.1 on todettu, oikeusturvan ja asianmukaisen oikeudenhoidon toteuttaminen ovat riittäviä perusteita oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävän säätämiseksi luvanvaraiseksi. Elinkeinovapauden, asianosaisten valinnanvapauden ja kilpailun edistämisen kannalta on kuitenkin keskeistä, ettei luvan saamisen edellytyksiä säädetä liian tiukoiksi.

Uuden lupajärjestelmän haittapuolena on lähinnä, että se edellyttää resursseja ja aiheuttaa kustannuksia. Työryhmän mielestä järjestelmästä saatavat höydyt kuitenkin ylittävät sen haittapuolet. Järjestelmästä tulee joka tapauksessa tehdä mahdollisimman yksinkertainen ja kevyt.

Luvanvaraisuus ehdotetaan toteutettavaksi muuttamalla oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n nykyistä 1 momenttia (3. lakiehdotus). Jollei muussa laissa toisin säädetä, oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saisi toimia vain asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai ehdotettavassa uudessa, luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.

Uusi lupajärjestelmä ei siten koskisi asianajajia eikä julkisia oikeusavustajia, jotka jo nykyisin ovat ammattieettisten velvollisuuksien ja valvonnan piirissä ja joiden kelpoisuusehtoja voidaan pitää riittävinä. Lupajärjestelmä sen sijaan koskisi asianajotoimistojen niin sanottuja avustavia lakimiehiä, koska heihin ei nykyisin suoraan kohdistu Asianajajaliiton valvonta.

3.2.4 Luvanvaraisuuden laajuus

Oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävän luvanvaraisuuden laajuutta harkittaessa työryhmä on erityisesti arvioinut, tulisiko uuden lupajärjestelmän koskea myös sellaisia asiamiehiä ja avustajia, jotka hoitavat asianosaisena olevan oman työnantajansa asiaa. Tällaisina asiamiehinä voivat toimia esimerkiksi erilaisten liikeyritysten tai julkisyhteisöjen palveluksessa olevat lakimiehet.

Edellä mainitut luvanvaraisuutta puoltavat perusteet koskevat pitkälti myös tällaisia asiamiehiä ja avustajia. Poikkeava piirre on kuitenkin, että toimeksiantoon perustuva asianosaisen asiakassuhde puuttuu, ja asiamies on työ- tai virkasuhteessa asianosaiseen. Asianosainen ei työnantajana ole samanlaisessa suojan tarpeessa kuin asiakas. Myöskään muiden asianosaisten tai tuomioistuimen näkökulmasta ei välttämättä ole suurta eroa siinä, ajaako asiaa esimerkiksi yrityksen toimitusjohtaja vai lakimies. Työntekijä on joka tapauksessa työnantajan valvonnan alainen, ja työnantaja on vastuussa työntekijän mahdollisesti aiheuttamasta vahingosta. Työntekijän epäasianmukainen toiminta saattaa johtaa työsuhteen päättämiseen. Sama ammattieettinen säännöstö ja siihen liittyvä valvonta ei myöskään vaikeuksitta soveltuisi tällaisiin asiamiehiin ja avustajiin. Lisäksi tavanomaista vaikeammat asiat annetaan yrityksissä ja muissa yhteisöissä usein ulkopuolisen asiamiehen hoidettavaksi.

Mainituilla perusteilla työryhmä ehdottaa, että asianosaiseen työ- tai virkasuhteessa olevat oikeudenkäyntiasiamiehet tai -avustajat rajattaisiin ehdotetun lupajärjestelmän ulkopuolelle. Tällaista asiamiestä tai avustajaa koskisivat samat kelpoisuusehdot kuin nykyisin. Siten esimerkiksi yritysten lakimiehet voisivat edelleen ajaa yritysten asioita. Toisaalta mikään ei estäisi tällaista lakimiestä hakemasta lupaa, jolloin hänen kelpoisuutensa olisi laajempi.

Sen sijaan esimerkiksi työmarkkinajärjestöjen palveluksessa olevat lakimiehet, jotka hoitavat toimeksiannosta järjestön jäsenten oikeudenkäyntiasioita, olisivat lupajärjestelmän piirissä. Vaikka tämä toiminta on jo nykyisin ammattitaitoista, lupajärjestelmän ulottamista myös heihin puoltaa asiakassuhde päämieheen. Lisäksi lupajärjestelmän rajausta olisi tältä osin vaikea määritellä.

Edellä jaksossa 2.4.2 mainituista syistä työryhmä ehdottaa, että lähisukulaista ja avioapuolisoa koskeva poikkeus yleisistä kelpoisuusehdoista poistettaisiin kumoamalla oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n nykyinen 3 momentti. Tällaisenkin asianosaisen asiamiehenä tai avustajana voisi siten toimia vain asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Sen sijaan pykälän 4 momentissa oleva riidattomia ja eräitä muita asioita koskeva poikkeus kelpoisuusehdoista säilytettäisiin.

Lupajärjestelmä olisi yleinen ja koskisi kaikkia yleisiä tuomioistuimia ja kaikkia niissä käsiteltäviä asiaryhmiä, jollei jonkin asiaryhmän osalta ole toisin säädetty. Ei ole nähtävissä tarvetta sille, että esimerkiksi korkeimpaan oikeuteen edellytettäisiin erillistä lupaa. Merkitystä ei olisi myöskään sillä, onko henkilön toiminta ammattimaista vai satunnaista. Myös yksittäinen asia on hoidettava ammattitaitoisesti, eikä asiaa käsittelevä tuomioistuin pystyisi kontrolloimaan avustajan toiminnan laajuutta.

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin kelpoisuusehtoja sovelletaan paitsi yleisissä tuomioistuimissa, viittaussäännösten nojalla myös eräissä muissa tuomioistuimissa ja viranomaisissa. Ehdotettu luvanvaraisuus koskisi myös näitä menettelyjä. Erityistuomioistuimista työtuomioistuimessa ja markkinaoikeudessa oikeudenkäyntiasiamieheksi tai -avustajaksi kelpoinen olisi siten siviiliprosessuaalisissa asioissa asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja (laki työtuomioistuimesta 646/1974, 38 § ja laki eräiden markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä 1528/2001, 16 §:n 3 momentti). Nämä kelpoisuusehdot koskisivat myös esitutkintaa (esitutkintalain 45 §:n 1 momentti).

Työryhmän tehtävään ei ole kuulunut hallintolainkäyttö, mutta erityiskysymyksenä on voitu arvioida lasten huostaanottoa koskevia asioita. Hallintolainkäytössä asiamiehen ja avustajan kelpoisuusehdot ovat asioiden laadun vuoksi yleistä lainkäyttöä väljemmät siten, ettei oikeustieteellistä koulutusta edellytetä (hallintolainkäyttölain 20 §). Näitä hallintolainkäyttölain kelpoisuusehtoja sovelletaan myös lastensuojelua koskevissa asioissa (lastensuojelulain 82 §).

Työryhmä toteaa, että lasten huostaanottoa ja muuta lastensuojelua koskevissa asioissa oikeusturvavaatimukset ovat korostuneita. Asioiden laatu edellyttää myös asianosaisten asiamiehiltä ja avustajilta oikeudellista ammattitaitoa ja ammattieettistä toimintaa. Tämän vuoksi työryhmä ehdottaa luvanvaraisuuden ulottamista myös lastensuojeluasioihin. Tästä säädettäisiin lastensuojelulakiin otettavassa uudessa 86 a §:ssä, jonka mukaan lastensuojelulaissa tarkoitetussa asiassa noudatettaisiin oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaisia kelpoisuusehtoja (6. lakiehdotus).

3.2.5 Luvan myöntämisen edellytykset

Ehdotettavasta muita oikeudenkäyntiavustajia ja -asiamiehiä kuin asianajajia ja julkisia oikeusavustajia koskevasta lupajärjestelmästä säädettäisiin uudessa laissa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista (1. lakiehdotus). Laissa säädettäisiin erityisen luvan myöntämisestä oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana toimimiseen sekä luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuuksista ja valvonnasta. Siitä, missä asioissa ehdotettavan lain tarkoittama lupa tarvitaan, säädettäisiin asianomaisissa prosessilaeissa. Lupa olisi yleinen ja tuottaisi kelpoisuuden asiamieheksi tai avustajaksi kaikissa yleisissä tuomioistuimissa.

Luvan myöntämisen edellytykset säänneltäisiin laissa tarkasti (ehdotettu 2 §). Edellytykset vastaisivat pääosin nykyisin oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa olevia oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusvaatimuksia. Edellytyksenä

olisi ylemmän oikeustieteellisen tutkinnon suorittaminen, rehellisyys, sopivuus ja täysivaltaisuus. Rehellenä ei pidettäisi henkilöä, joka on tietynä aikana tuomittu rangaistukseen rikoksesta, joka osoittaa henkilön olevan sopimaton tehtävään.

Nykytilaan verrattuna uutuutena edellytettäisiin, että henkilö on saavuttanut riittävän perehtyneisyyden oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään. Jotta alalle pääsyä ei tarpeettomasti rajoitettaisi, tämä edellytys täytyisi varsin helposti, joko täydentävien opintojen tai työkokemuksen kautta. Riittävää olisi, että henkilö suorittaa saman asianajajatutkinnon kuin asianajajat. Toinen vaihtoehto olisi valmistumisen jälkeinen vähintään vuoden työkokemus tehtävässä, joka olennaisesti perehdyttää oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan toimeen. Tuomioistuinharjoittelun suorittaminen tai apulaissyöttäjänä toimiminen olisivat aina tällaisia tehtäviä.

Uutta olisi myös se, ettei Suomen Asianajajaliitosta kurinpidollisena seuraamuksena erotetulle henkilölle voitaisi myöntää laissa tarkoitettua lupaa ennen kuin kolme vuotta on kulunut erottamisesta. Asianajajaliitosta erotettu henkilö ei siten voisi tänä aikana toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä eikä -avustajana. Vastaava aika koskisi henkilöä, jolta on kurinpidollisena seuraamuksena peruutettu lupa.

3.2.6 Luvan myöntäjä

Yksi työryhmän harkitsema kysymys on ollut se, mikä taho luvat myöntäisi. Kuten esimerkiksi edellä jaksossa 2.3.2 selostetuista kansainvälisistä julkilausumista ilmenee, asianajaja- ja muun oikeudenkäyntiavustajakunnan riippumattomuus julkisesta vallasta on tärkeä periaate ja oikeusturvan tae oikeusvaltiossa. Muun muassa tämän vuoksi tehtävä ei sovi täytäntöönpanovaltaa edustavalle oikeusministeriölle tai muulle nykyiselle hallintoviranomaiselle.

Lainkäytön toimijoista yksi mahdollisuus voisi olla jokin tai useampi tuomioistuin. Tällainen lupahallinto ei kuitenkaan luontevasti sovi tuomioistuimille, joiden tehtävä on riita- ja rikosasioiden ratkaiseminen. Luparatkaisuista tulee kuitenkin olla muutoksenhakumahdollisuus tuomioistuimiin. Syyttäjät taas ovat usein asiamiesten ja avustajien vastapuolella, joten lupien myöntäminen ei sovi myöskään syyttäjälaitoksen tehtäväksi.

Yksi mahdollisuus lupien myöntäjäksi olisi Asianajajaliitto, joka jo nykyisin päättää asianajajaksi hyväksymisestä. Tällöin tultaisiin kuitenkin lähelle asianajajamonopolia, joka on edellä torjuttu. Kun perustetaan muille kuin asianajajille erillinen lupajärjestelmä, on perusteltua, että luvat myöntää jokin muu taho kuin Asianajajaliitto. Tällöin ei myöskään jouduta arvioimaan, olisiko luvan myöntämisessä mahdollisesti kyse sellaisesta merkittävästä julkisen vallan käyttämisestä, jota ei perustuslain 124 §:n mukaan voida uskoa muulle kuin viranomaiselle.

Työryhmä ehdottaa, että luvan oikeudenkäyntiasiamiehille ja -avustajille myöntäisi perustettava uusi riippumaton lautakunta (1. lakiehdotuksen 3-5 §). Lautakunnan nimenä olisi oikeudenkäyntiavustajalautakunta. Lautakunta toimisi teknisten tehokkuusetsujen saavuttamiseksi tuomarivalintalautakunnan yhteydessä, mutta olisi siitä erillinen. Lau-

takunnan nimittäminen ja toiminta muistuttaisi tuomarivalintalautakuntaa. Lautakunnan tehtävät huomioon ottaen se olisi kuitenkin selvästi tuomarivalintalautakuntaa suppeampi. Lautakunnassa olisi neljä jäsentä varajäsenineen, jotka edustaisivat eri tuomioistuimia sekä oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta. Lautakunta olisi näin riippumaton ja puolueeton eri avustajaryhmiin nähden.

Lupaa haettaisiin oikeudenkäyntiavustajalautakunnalta kirjallisesti. Menettely lautakunnassa olisi kirjallista hallintomenettelyä. Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat merkittäisiin julkiseen luetteloon. Asiakirjojen julkisuuteen sovellettaisiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999). Hakemuksen käsittelystä perittäisiin valtiolle maksu.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ratkaisuista olisi muutoksenhakumahdollisuus tuomioistuimiin. Ensimmäisenä muutoksenhakuasteena toimisi Helsingin hovioikeus, joka jo nykyisin käsittelee asianajajalain mukaiset muutoksenhakemukset. Muutoksenhakuoikeus olisi sillä, jonka lupahakemus on hylätty tai lupa peruutettu. Muutoksenhaku järjestettäisiin vastaavasti kuin asianajajalaissa. Jatkomuutoksenhaku korkeimpaan oikeuteen edellyttäisi valitusluvan saamista.

Siirtymävaiheen helpottamiseksi lakiin otettaisiin siirtymäsäännös, jonka mukaan laissa tarkoitettua lupaa on haettava kahden vuoden kuluessa lain voimaantulosta. Siirtymäaikana aiemmin kelpoiset henkilöt säilyttäisivät kelpoisuutensa oikeudenkäyntiasiamiehiksi tai -avustajaksi.

3.2.7 Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudet

Työryhmä katsoo, että myös luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien pitäisi olla velvollisia noudattamaan ammattieettisiä sääntöjä toiminnassaan. Tällaiset säännöt voisivat olla joko hyvä asianajajatapa, joka jo velvoittaa asianajajia ja julkisia oikeusavustajia, tai jokin muu vastaava ammattieettinen säännöstö. Jo nykyisin rikosoikeudenkäyntilaisissa tarkoitettu puolustaja ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja sekä oikeusapulaissa tarkoitettu avustaja on velvollinen noudattamaan hyvää asianajotapaa. Ongelma on kuitenkin siinä, ettei tämän hyvän asianajotavan sisältöä ole määritelty.

Muun ammattieettisen säännöstön kuin hyvän asianajajatapan omaksumista puoltaisi lähinnä se, että hyvä asianajajatapa on nimenomaan asianajajien ammattikunnan oma ammattieettinen säännöstö, kun taas nyt kyse on muista kuin asianajajista. Velvollisuus noudattaa hyvää asianajajatapaa merkitsisi eräänlaista asianajajien ammattietiikan monopolia. Hyvä asianajajatapa ei kaikilta osin edes soveltuisi muihin kuin asianajajiin ja muihin vastaaviin itsenäisiin lakimiehiin, esimerkiksi työ- tai virkasuhteessa oleviin lakimiehiin. Lisäksi velvollisuudessa olisi se periaatteellinen ongelma, että hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet valmistellaan ja hyväksytään Asianajajaliiton piirissä, eivätkä muut lakimiehet pysty vaikuttamaan niiden sisältöön.

Toisaalta kuitenkin kyse on saman oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävän hoitamisesta, eivätkä tehtävän asettamat eettiset velvoitteet riipu siitä, onko asiamies tai

avustaja asianajaja, julkinen oikeusavustaja vai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Ei ole esitettävissä perusteita sille, miksi asiamiesten ja avustajien olisi noudatettava erilaisia ammattieettisiä sääntöjä samassa tehtävässään. Hyvän asianajajatavan noudattamista puoltaa myös se, että säännöt ovat varsin täsmentyneitä hyvää asianajajatapaa koskevis-
sa ohjeissa ja oikeuskäytännössä.

Näillä perusteilla työryhmä ehdottaa, että luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävissään (1. lakiehdotuksen 7 §). Toisaalta kaikki hyvää asianajajatapaa koskevat määräykset eivät sovellu luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin. Muiden kuin asianajajien pitäisi lisäksi voida vaikuttaa siihen, mitä määräyksiä he ovat velvollisia noudattamaan. Tämän vuoksi ehdotetaan, että oikeusministeriön asetuksella säädettäisiin tarkemmin, mitä hyvää asianajajatapaa koskevia Asianajajaliiton ohjeita luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen noudattamaan. Ennen asetuksen antamista oikeusministeriön olisi kuultava Asianajajaliittoa ja muita oikeudenkäyntiavustajan tehtäviä ammattimaisesti hoitavien tahojen edustajia.

Toimeksiannon mukaan työryhmän työhön eivät ole kuuluneet niin sanotut määräyk-
senvaraiset tehtävät tai muut ulkoprosessuaaliset asiat. Työryhmä on kuitenkin voinut arvioida sitä vaihtoehtoa, että tuomioistuinasioissa luvan saanut lakimies olisi velvollinen noudattamaan ammattieettistä säännöstöä sekä olisi valvonnan ja kurinpitomenet-
lyn piirissä myös muissa kuin tuomioistuinasioissa.

Työryhmä toteaa, että velvollisuutta noudattaa hyvää asianajajatapaa olisi vaikea ulottaa luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien kaikkeen toimintaan tai edes kaikkeen am-
mattitoimintaan. Esimerkiksi työsuhteessa olevilla lakimiehillä voi olla tehtäviä, jotka eivät ole rinnastettavissa asianajotoimintaan. Myös raja-
us esimerkiksi oikeudellisiin palveluihin jäisi epämääräiseksi. Velvollisuus koskisi siten lähtökohtaisesti vain oikeu-
denkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtäviä. Työryhmä kuitenkin ehdottaa tähän kahta laajennusta.

Luvan saanut henkilö olisi velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa myös muus-
sa tehtävässä, jonka hän on saanut tuomioistuimen määräyksen perusteella. Tällaisia määräyksenvaraisia tehtäviä ovat esimerkiksi kuolinpesän selvittäjän ja jakajan ja kon-
kurssipesän hoitajan tehtävät. Myös näissä tehtävissä on vastaavia asianosaisten oikeus-
turvaan ja asianmukaiseen oikeudenhoitoon liittyviä perusteita edellyttää ammattieet-
tisten sääntöjen noudattamista. Esimerkiksi kuolinpesän selvittäminen tai jakaminen on
varsin usein ollut Asianajajaliitolle tehtyjen kanteluiden kohteena. Lisäksi velvollisuu-
den ala on selkeä, kun tehtävä perustuu aina tuomioistuimen määräykseen. Näiden teh-
tävien nykyisiä kelpoisuusehtoja ei siis tässä yhteydessä ehdoteta muutettaviksi, mutta
silloin kun tehtävää hoitaisi luvan saanut lakimies, hän olisi myös tältä osin ammattieet-
tisten sääntöjen ja valvonnan piirissä.

Toiseksi ehdotetaan, että velvollisuus noudattaa hyvää asianajajatapaa koskisi myös
kaikkia tehtäviä, joihin luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on määrätty oikeusapulais-
sa tarkoitetuksi avustajaksi. Eräissä poikkeustilanteissa yksityinen avustaja voidaan
määrätä myös muihin kuin tuomioistuinasioihin. Koska tehtävää hoidetaan näissäk

tapauksissa valtion varoin, voidaan myös edellyttää hyvän asianajajatavan noudattamista.

3.2.8 Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan valvonta

Työryhmän mielestä luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuuteen noudattaa ammattieettisiä sääntöjä tulisi liittyä tehokas valvonta, ja sääntöjen rikkomisesta tulisi voida määrätä kurinpidollinen seuraamus. Räikeimmissä tapauksissa henkilön toiminta oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana tulisi voida päättää.

Keskeinen kysymys on, miten valvonta järjestetään. Luontevinta olisi toteuttaa valvonta vastaavasti kuin asianajajien ja julkisten oikeusavustajien valvonta nykyisin, jolloin valvovana elimenä toimisi Suomen Asianajajaliiton valvontalautakunta. Tätä vaihtoehtoa puoltaa jo se edellä tehty ratkaisu, että luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi velvollinen noudattamaan soveltuvien osin hyvää asianajajatapaa. Saman ammattieettisen säännösten tulkinnan ja soveltamisen tulisi tapahtua samassa elimessä. Muussa tapauksessa eri valvontaelimet saattaisivat päätyä toisistaan poikkeavalle linjalle, vaikkakin muutoksenhaku tapahtuisi samaan tuomioistuimeen. Asianajajaliiton valvontalautakunnalla on myös korkea osaamisen taso ja pitkäaikainen kokemus hyvän asianajajatavan valvonnasta. Tämän osaamisen ja kokemuksen siirtäminen kokonaan uudelle elimelle ei olisi vaivatonta. Valvonta tapahtuu myös kustannustehokkaasti, kun se hoidetaan kaikkien osalta samassa elimessä.

Jos päädyttäisiin siihen, että valvonnan täytyisi tapahtua muualla kuin Asianajajaliitossa, luontevin ratkaisu olisi, että myös valvovana elimenä toimisi sama oikeudenkäyntiavustajalautakunta, joka myöntää luvat oikeudenkäyntiavustajille. Periaatteellinen näkökohta tätä ratkaisua vastaan on kuitenkin asianajaja- ja muun avustajakunnan riippumattomuus julkisesta vallasta. Ei olisi asianmukaista, että avustajakunnan ammattieettisen säännösten noudattamista valvoisi valtion viranomainen. Toiseksi valvontasioiden, joita saattaa tulla vuosittain vireille satakunta, käsittely edellyttäisi lautakunnalta huomattavia resursseja ja aiheuttaisi kustannuksia valtiolle.

Näillä perusteilla työryhmä ehdottaa, että luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävissään ja muissa edellä jaksossa 3.2.7 mainituissa tehtävissään valvontalautakunnan valvonnan alainen (ehdotettu 8 §). Tehtävän antaminen valvontalautakunnalle on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi.

Koska luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat eivät ole Asianajajaliiton jäseniä, asianajajien valvontajärjestelmää ei kuitenkaan voitaisi kokonaisuudessaan sellaisenaan soveltaa avustajiin. Valvonnassa noudatettaisiin soveltuvien osin 1. lakiehdotuksen 8 §:ssä nimenomaisesti mainittuja asianajajalain säännöksiä. Valvonta perustuisi tehtyihin kanteluihin. Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja ei olisi Asianajajaliiton hallituksen valvonnan alainen, eikä esimerkiksi lakiasiantoimistoihin voitaisi tehdä niin sanottuja toimistotarkastuksia. Myöskään Asianajajaliiton palkkioritamenttely ei koskisi luvan saaneita lakimiehiä.

Luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle voitaisiin määrätä vastaavat kurinpidolliset seuraamukset kuin asianajajalle ja julkiselle oikeusavustajalle. Seuraamukset olisivat - lievimmästä seuraamuksesta ankarimpaan lueteltuina - huomautus, varoitus, enintään 15 000 euron suuruinen seuraamusmaksu sekä vakavimmissa tapauksissa, Asianajajaliitosta erottamisen sijaan, myönnetyn luvan peruuttaminen. Luvan peruuttaminen merkitsisi, ettei henkilö voisi enää toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana. Uusi lupa voitaisiin kuitenkin myöntää, kun kolme vuotta on kulunut peruuttamisesta.

Kurinpidolliset seuraamukset määräisi valvontalautakunta. Luvan peruuttamisessa päätösvalta olisi kuitenkin oikeudenkäyntiavustajalautakunnalla. On johdonmukaista, että luvan peruuttamisesta päättää sama taho kuin luvan myöntämisestä. Lisäksi, kun kyse on elinkeinoluvan kurinpidollisesta peruuttamisesta, tullaan lähelle merkittävää julkisen vallan käyttöä, joka voidaan perustuslain 124 §:n mukaan uskoa vain viranomaiselle. Menettely järjestettäisiin seuraavasti: jos valvontalautakunta katsoo, että lupa tulisi peruuttaa, se esittäisi oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle luvan peruuttamista, ja tämä voisi joko peruuttaa luvan tai palauttaa asian valvontalautakunnalle lievemmän seuraamuksen määräämiseksi. Valvontalautakunta voisi sen sijaan itse määrätä seuraamusmaksun, joka ei ole suoraan pakkotoimin perittävissä.

Menettely valvonta-asiassa kantelun johdosta vastaisi nykyistä asianajajia koskevaa valvontamenettelyä. Myös luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin kohdistuvat valvonta-asiat merkittäisiin julkiseen päiväkirjaan, ja ratkaisuista laadittaisiin julkinen ratkaisuseloste. Avustajalla olisi oikeus hakea muutosta kurinpitoratkaisuun Helsingin hovioikeudelta.

Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat olisivat myös valtioneuvoston oikeuskanslerin valvonnan alaisia vastaavasti kuin asianajajat. Oikeuskanslerin suorittama valvonta turvaa yleisen edun toteutumista valvonnassa ja lisää sen julkista luotettavuutta.

Kuten edellä on todettu, luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin ei kohdistuisi vastaava aktiivinen valvonta kuin asianajajiin. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan olisi kuitenkin tarvittaessa muulloinkin kuin kurinpitomenettelyn johdosta peruutettava myöntämänsä lupa (1. lakiehdotuksen 9 §). Näin olisi meneteltävä, jos luvan saanut henkilö pyytää peruuttamista, hän ei enää täytä luvan myöntämisen edellytyksiä tai hän ei ole huomautuksesta huolimatta suorittanut säädettyjä maksuja. Luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle olisi varattava tilaisuus tulla suullisesti kuulluksi ennen luvan peruuttamista.

Valvontalautakunta on nykyisin osa Asianajajaliiton toimintaa. Jatkossa valvontalautakunta valvoisi paitsi asianajajia ja julkisia oikeusavustajia, myös luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia, jotka eivät ole ja joista osa ei edes voisi olla Asianajajaliiton jäseniä. Tämän vuoksi on tarpeen vahvistaa valvontalautakunnan riippumattomuutta ja toiminnallista erillisyyttä Asianajajaliitosta. Valvontalautakunnan tehtävien ja vastuun nykyistä tarkempi sääntely on tarpeen myös perustuslain 124 §:n asettamien vaatimusten vuoksi, koska kyse on julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle. Näistä seikoista säädettäisiin asianajajalakiin tehtävissä muutoksissa (2. lakiehdotus), jotka siten koskisivat myös asianajajien ja julkisten oikeusavustajien valvontaa.

Asianajalakiin otettaisiin uudet 6 a ja 6 b §, joissa säädettäisiin näiden kurinpidollisten viranomaistehtävien hoitamisesta. Tehtävät kuuluisivat Asianajajaliiton yhteydessä toimiville riippumattomalle valvontalautakunnalle ja valvontayksikölle. Kuten nykyisinkin, valvontalautakunta käsitelisi ja ratkaisisi valvonta- ja palkkiorita-asiat. Asiat valmistelisi perustettava, Asianajajaliiton muusta toiminnasta erillinen valvontayksikkö, jonka toimintaa johtaisi valvonnasta vastaava lakimies. Valvontayksikön toimihenkilö ei saisi osallistua muiden kuin viranomaistehtävien hoitoon, jos se voi vaarantaa valvontayksikön tehtävien hoidon riippumattomuutta ja puolueettomuutta. Laissa säädettäisiin lisäksi toimihenkilöiden virkavastuusta ja vahingonkorvausvelvollisuudesta. Asioiden käsittelyssä noudatettaisiin hallintolakia, kielilakia ja julkisuuslakia.

Valvontalautakunnan kokoonpanoa laajennettaisiin, ja siihen otettaisiin jäseniksi myös luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia (2. lakiehdotuksen 7 a ja 7 b §). On aiheellista, että valvonnan kohteet ovat mukana ammattieettisten sääntöjen noudattamisen valvonnassa. Valvontalautakuntaa laajennettaisiin nykyisestä kolmella jäsenellä, jolloin siinä olisi 12 jäsentä ja neljä kolmen jäsenen jaostoa. Kolmesta uudesta jäsenestä kaksi olisi luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia ja yksi asianajaja. Luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien nimittäminen lautakuntaan ei edellyttäisi Asianajajaliiton puoltavaa lausuntoa. Jaostoissa olisi aina sekä asianajajia että muita jäseniä. Valvontalautakunnan toiminnan uskottavuuden ja käytännön yhtenäisyyden vuoksi on perusteltua, että kohteesta riippumatta kantelut käsitellään sattumanvaraisesti kaikilla jaostoilla eikä esimerkiksi luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin kohdistuvia kanteluja keskitetä tietylle jaostolle.

Asianajalakiin tehtäisiin lisäksi eräitä muita uudistukseen liittyviä muutoksia. Asianajajan kelpoisuusvaatimuksista poistettaisiin tarpeettomana nykyinen kansalaisuusvaatimus (2. lakiehdotuksen 3 §). Muun muassa asianajajatutkintoa koskeva sääntely nostettaisiin Asianajajaliiton säännöistä lakitasolle. Lisäksi lakiin lisättäisiin mahdollisuus seuraamuksen määräämättä jättämiseen, jos asianajajan menettely vain vähäisessä määrin rikkoo asianajajan velvollisuuksia ja menettelyä on sen haitallisuuteen nähden pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä (7 §).

Valvontalautakunnan ja -yksikön toiminta olisi omarahoitteista, kuten nykyisinkin, ja myös luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien pitäisi osallistua sen rahoittamiseen yhtäläisesti asianajajien ja julkisten oikeusavustajien kanssa. Kaikkien valvonnanalaisten olisi suoritettava vuotuinen valvontamaksu. Maksun määrä vahvistettaisiin oikeusministeriön asetuksella Asianajajaliiton esityksestä. Maksu suoritettaisiin Asianajajaliitolle, ja sillä katettaisiin valvonnan järjestämisestä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset (1. lakiehdotuksen 11 §). Lisäksi asianajajien olisi maksettava Asianajajaliitolle sen päättämä jäsenmaksu. Ehdotusten taloudellisia vaikutuksia on tarkasteltu jäljempänä jaksossa 4.1.

3.2.9 Asianajajia ja julkisia oikeusavustajia koskeva erityissääntely

Ehdotuksen mukaan luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat tulisivat vastaavien ammattilisten velvollisuuksien ja valvonnan piiriin kuin asianajajat ja julkiset oikeusavustajat,

ja myös heidän kelpoisuusehtojaan jonkin verran tiukennettaisiin. Tämän johdosta työryhmä on harkinnut, missä määrin on edelleen perusteltua säilyttää erityissääntely, jossa asianajajille ja julkisille oikeusavustajille annetaan erityisasema muihin oikeudenkäyntiasiamiehiin ja -avustajiin verrattuna.

Vapautus valtakirjan esittämisvelvollisuudesta koskee nykyisin vain asianajajia, julkisia oikeusavustajia ja virallisia syyttäjiä (oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 4 §:n 1 momentti). Työryhmän mielestä tämä rajausta ei uudistuksen jälkeen ole enää perusteltu. Mainittua säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että kaikkien oikeudenkäyntiasiamiesten olisi esitettävä valtakirja vain, jos tuomioistuin niin määrää. Asiamiehet vastaisivat luonnollisesti siitä, että heidän ilmoittamansa valtuutus pitää paikkansa.

Työryhmä ei sen sijaan pidä perusteltuna muuttaa niitä erityissäännöksiä, joissa asiamiehelle tai avustajalle asetetaan tietyissä tilanteissa yleisiä kelpoisuusehtoja tiukemmat kelpoisuusvaatimukset. Tämä johtuu siitä, että luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevat kelpoisuusvaatimukset tiukkenisivat vain vähän nykytilaan verrattuna, ja ero asianajajien kelpoisuusvaatimuksiin säilyisi merkittävänä. Lisäksi esimerkiksi rikosoikeudenkäyntilaissa tarkoitetun puolustajan ja oikeusapulaissa tarkoitetun avustajan kelpoisuusehtojen soveltamiskäytäntö on ollut varsin sallivaa. Käytännössä asianosaisen ehdottama muu henkilö kuin asianajaja tai julkinen oikeusavustaja on yleensä määrätty puolustajaksi tai avustajaksi.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin ja oikeusapulakiin tehtäisiin ainoastaan ehdotetusta lupajärjestelmästä aiheutuvat muutokset (4. ja 5. lakiehdotus).

3.2.10 Avustajapakko ylimääräiseen muutoksenhakuun korkeimmassa oikeudessa

Kuten edellä jaksossa 2.4.1 on todettu, suomalaisen oikeudenkäyntiperinteeseen kuuluu jokaisen oikeus ajaa omaa asiaansa. Yleistä avustajapakkoa ei ole syytä arvioida, mutta avustajapakkoa on aiheellista harkita sellaisissa erityistilanteissa, joissa siihen on tavanomaista painavampia perusteita. Työryhmän mielestä tällainen erityistilanne on ylimääräinen muutoksenhaku korkeimmassa oikeudessa.

Kaikissa oikeusvaltioissa on lähtökohtana, että tuomioistuinten lainvoimaiset ratkaisut ovat lopullisia ja pysyviä. Asianosainen on tällöin saanut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vähintään yhdessä oikeusasteessa, ja hänellä ovat olleet varsinaiset muutoksenhakekeinot käytettävissään. Oikeusrauha ja oikeusvarmuus edellyttävät, että oikeusridoilla on jokin päätepiste. Esimerkiksi riita-asiassa vastapuolen on voitava luottaa siihen, että hänen oikeutensa ja velvollisuutensa asiassa ovat tulleet lopullisesti ratkaistuiksi. Näiden lähtökohtien mukaisesti lainvoimaiseen tuomioon kohdistuva ylimääräinen muutoksenhaku voi menestyä vain oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa säädetyillä erityisillä, painavilla perusteilla.

Käytännössä ylimääräisiä muutoksenhakemuksia tehdään korkeimpaan oikeuteen varsin paljon, mutta ne menestyvät harvoin. Menestyvistä hakemuksista selvästi suurin osa on viranomaisten tekemiä hakemuksia selvien virheiden korjaamiseksi. Korkeimman oi-

keuden päätehtävänä on kuitenkin oikeuskäytäntöä ohjaavien ennakkoratkaisujen antaminen. Korkeimman oikeuden rajallisia voimavaroja kuluu nykyisin tarpeettomasti ylimääräistä muutoksenhakua koskeviin sellaisiin asioihin, joilla ei ole menestymisen mahdollisuutta. Nämä voimavarat ovat vastaavasti poissa muiden asioiden käsittelystä.

Avustajapakko ylimääräisessä muutoksenhaussa korkeimmassa oikeudessa vähentäisi sellaisia hakemuksia, jotka eivät voi menestyä ja joiden tekemistä asianosaisen oikeusturva ei siten edellytä. Lainvoimaisen tuomion purkamista haluavan asianosaisen olisi tällöin ensin käännettävä lainoppineen avustajan puoleen, joka arvioisi hakemuksen tekemisen tarpeellisuuden. Lisäksi asianosainen voisi edelleen esimerkiksi tehdä kantelun ylimmälle laillisuusvalvojalle, joka voisi tarvittaessa tehdä hakemuksen. Silloin, kun hakemuksen tekemiseen on aihetta, lainoppineen avustajan käyttäminen parantaisi hakemuksen laatua. Tämä edistäisi asianosaisen oikeusturvaa ja hakemuksen käsittelemistä korkeimmassa oikeudessa. Uudistus ei siten tosiasiassa heikentäisi asianosaisten oikeusturvaa.

Mainituilla perusteilla työryhmä ehdottaa, että ylimääräisessä muutoksenhaussa hakijalla olisi velvollisuus käyttää oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa. Tästä säädettaisiin oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 1 §:ään ja 31 luvun 3 §:ään otettavissa uusissa säännöksissä.

Avustajapakko koskisi vain korkeinta oikeutta, jossa siihen on painavimmat perusteet. Velvollisuus ei koskisi viranomaisia hakijoina, koska tarvittava asiantuntemus on niissä muutoin turvattu. Ylimääräisistä muutoksenhakekeinoista avustajapakko rajattaisiin koskemaan tuomiovirhekantelua ja tuomion purkua. Menetetyn määräajan palauttaminen on asiana mainittuja yksinkertaisempi, ja sitä koskeva hakemus on tehtävä lyhyessä määräajassa. Jos hakijalla ei ole kelpoisuusvaatimukset täyttävää asiamiestä tai avustajaa, hänelle olisi ennen hakemuksen jättämistä tutkimatta varattava tilaisuus hankkia sellainen, paitsi jos se on selvästi tarpeetonta.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

4.1.1 Vaikutukset valtiontalouteen

Ehdotusten tavoitteena on parantaa asianajon laatua oikeudenkäynneissä ja mahdollistaa puuttuminen epäasianmukaiseen menettelyyn. Tällä tavoin ehdotukset osaltaan helpottaisivat tuomioistuinten ja syyttäjien työtä sekä tekisivät oikeudenkäynneistä aiempaa sujuvampia ja joutuisampia. Ehdotusten yleinen vaikutus valtiontalouteen olisi siten myönteinen.

Valtiontaloudelle aiheutuisi kustannuksia perustettavasta uudesta oikeudenkäyntiavustajalautakunnasta, joka myöntäisi ja peruuttaisi luvat. Vertailukohtana voidaan käyttää nykyistä tuomarivalintalautakuntaa, josta aiheutui vuonna 2008 noin 200 000 euron menot. Tuomarivalintalautakunnassa on 12 sivutoimista jäsentä, yksi päätoiminen la-

kiemiessihteeri ja yksi osastosihteeri. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa olisi 4 sivutoimista jäsentä sekä todennäköisesti yksi päätoiminen lakimiessihteeri ja yksi toimistosihteeri. Toimistojärjestelyissä voitaisiin saavuttaa tehokkuusetuja, kun avustajalautakunta toimisi tuomarivalintalautakunnan yhteydessä. Tehtävien luonne huomioon ottaen voidaan arvioida, että oikeudenkäyntiavustajalautakunnasta aiheutuisi valtiolle vuosittain noin 160 000 euron kustannukset.

Osa oikeudenkäyntiavustajalautakunnasta valtiolle aiheutuvista kustannuksista voitaisiin kattaa valtiolle perittävällä hakemusmaksulla. Maksukertymän suuruus riippuu siitä, kuinka moni henkilö hakee lupaa. Työryhmä arvioi, että lupajärjestelmän tullessa käyttöön kahden ensimmäisen siirtymävuoden aikana lupaa hakisi yhteensä enintään noin 1 100 lakimestä, joista noin 400 olisi asianajotoimistojen avustavia lakimiehiä, 600 lakiasiaintoimistojen lakimiehiä ja 100 työmarkkinajärjestöjen palveluksessa olevia ja muita lakimiehiä. Osa hakemuksista ratkaistaisiin kolmannen vuoden puolella. Jos hakemusmaksu olisi esimerkiksi 300 euroa, valtiolle kertyisi näistä hakemuksista yhteensä noin 330 000 euroa, toisin sanoen keskimäärin 110 000 euroa vuodessa. Myöhempien vuosien osalta työryhmä arvioi, että oikeustieteellisistä tiedekunnista valmistuvista noin 450 lakimiehestä ja muista lakimiehistä vuositasolla yhteensä noin 150 lakimestä hakisi lupaa, jolloin maksukertymä jäisi vuodessa 45 000 euroon. Muilla budjet-tivaroilla rahoitettavaksi jäisi tällöin 115 000 euroa vuodessa.

Luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonta tapahtuisi Asianajajaliiton yhteydessä toimivissa valvontalautakunnassa ja -yksikössä, mistä ei aiheutuisi kustannuksia valtiontaloudelle. Valtion maksettavaksi tulisivat kuitenkin nykytilasta poiketen niiden julkisten oikeusavustajien valvontamaksut, jotka eivät ole Asianajajaliiton jäseniä. Tämä merkitsisi yhteensä noin 17 000 euron vuotuista kustannusta.

4.1.2 Taloudelliset vaikutukset asianajopalveluiden tarjoajille

Edellisessä jaksossa 4.1.1 selostettu, esimerkiksi 300 euron suuruinen hakemusmaksu aiheuttaisi pienehkön kertaluonteisen kustannusrasituksen lupaa hakeville oikeudenkäyntiavustajille.

Ehdotuksen mukaan luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi asianajajayhdistyksen yhteydessä toimivan valvontalautakunnan valvonnan alainen. Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuutena olisi suorittaa asianajajayhdistykselle vuotuinen oikeusministeriön asetuksella vahvistettava valvontamaksu, jolla katettaisiin asianajajayhdistykselle valvonnan järjestämisestä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset.

Nykyisin Asianajajaliiton valvonta kohdistuu asianajajiin ja julkisiin oikeusavustajiin. Välillisesti valvonta kohdistuu myös asianajotoimistojen avustaviin lakimiehiin ja muuhun henkilökuntaan, koska asianajaja on velvollinen huolehtimaan siitä, että hänen henkilökuntansa noudattaa hyvää asianajajatapaa. Julkiset oikeusavustajat ovat Asianajajaliiton valvonnan alaisia siitä riippumatta, ovatko he liiton jäseniä. Valvontalautakunnan toiminnasta aiheutuvat kustannukset katetaan kokonaisuudessaan jäsenten suorittamilla

jäsenmaksuilla. Jäsenenä olevien julkisten oikeusavustajien jäsenmaksun suorittaa oikeusministeriö.

Asianajajien ja julkisten oikeusavustajien valvonnasta aiheutuvat kustannukset vuonna 2009 on arvioitu seuraaviksi:

- suoranaiset valvontalautakunnan toimintaan liittyvät kustannukset kuten matka- ja kokouskulut, asianajajakuntaan kuulumattomille valvontalautakunnan jäsenille maksettavat palkkiot, päivärahat ym. 45 000 euroa;
- asianajajien ja julkisten oikeusavustajien valvontaan osallistuvan asianajajayhdistyksen henkilökunnan arvioidut palkkakustannukset sivukuluineen 204 000 euroa;
- valvontatoiminnan osuus poistoista 8 000 euroa;
- valvontatoiminnan osuus muista kustannuksista kuten vuokrat, laitevuokrat, ohjelmistopäivitykset, postikulut, konttoritarvikkeet, siivouskulut, sähkö- ja puhelinkulut ym. 99 000 euroa;
- osuus viestinnästä ja kansainvälisestä yhteistyöstä 72 000 euroa;
- osuus yleishallintokustannuksista 72 000 euroa.

Kustannukset yhteensä 500 000 euroa.

Luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien toiminnan valvonnan uskomisen valvontalautakunnalle merkitsee, että valvontalautakunnan nykyiset resurssit eivät riitä lisääntyvien tehtävien hoitamiseen. Ehdotuksen mukaan valvontalautakunnan jaostojen lukumäärä lisätään nykyisestä kolmesta neljään. Tämä tarkoittaa samalla valvontalautakunnan jäsenmäärän lisääntymistä kolmella varsinaisella ja kolmella varajäsenellä, joista kaksi jäsentä varajäsenineen olisivat luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia ja yksi jäsen varajäsenineen asianajaja. Nykyään asianajajat eivät saa muuta korvausta valvontalautakunnan jäsenen tehtävän hoitamisesta kuin kokouksista maksettavat päivärahat, ja lisäksi heidän matkakulunsa korvataan. Kun sama periaate koskisi myös luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia valvontalautakunnan jäseninä, jaostojen lukumäärän ja valvontalautakunnan jäsenmäärän lisääntyminen ei vaikuttaisi oleellisesti valvonnasta aiheutuviin kustannuksiin. Valvontalautakunnan lisäjäsenistä aiheutuva kustannus voidaan arvioida noin 5 000 euroksi.

Jaostojen lukumäärän lisääntyminen merkitsee kuitenkin, että uudelle jaostolle on paljattava lakimieskoulutuksen saanut sihteeri, jonka tehtävänä on valmistella jaoston käsiteltäväksi tulevat asiat. Palkkakustannuksena tämä tarkoittaa noin 70 000 euron vuosikustannusta. Lisäksi henkilöstömäärän lisääntyminen merkitsee lisääntyneitä vuokra-kustannuksia, atk-kustannuksia sekä sähkö- ja puhelinkustannuksia ja muita vastaavia kustannuksia.

Varovasti voidaan arvioida luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonnasta aiheutuvan noin 100 000 euron lisäkustannuksen. Näin arvioiden Asianajajaliiton kustannukset asianajajien, julkisten oikeusavustajien ja luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonnasta olisivat kaikkiaan noin 600 000 euroa vuodessa.

Valvonnan kohteena olisivat:

- asianajajat	n. 1 860
- asianajajayhdistykseen kuulumattomat julkiset oikeusavustajat	n. 100

- luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat	n. 1 100
Valvottavat yhteensä	n. 3 100

Kun edellä arvioitu noin 600 000 euron kustannus jaetaan oletetulla valvottavien lukumäärällä, vuotuisen valvontamaksun suuruus olisi noin 200 euroa vuodessa. Valvontamaksun suuruutta arvioitaessa on huomattava, että ehdotettu kahden vuoden siirtymäaika oikeudenkäyntiavustajan kelpoisuusehtojen voimaantulossa merkitsee, että luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien lukumäärä ensimmäisenä vuonna lain voimaantulon jälkeen tulee olemaan huomattavastikin arvioitua pienempi. Sama tilanne tulee todennäköisesti jatkumaan jonkin aikaa vielä toisena vuonna lain voimaantulon jälkeen.

Asianajajien kohdalla valvontamaksu ei aiheuttaisi ylimääräisiä kustannuksia, koska tällä hetkellä valvontakustannukset katetaan asianajajien maksamalla 1 050 euron vuotuisella jäsenmaksulla. Jatkossa asianajajat suorittaisivat erillisen jäsenmaksun, joka olisi valvontamaksun verran nykyistä jäsenmaksua alhaisempi, ja erillisen valvontamaksun, joka olisi samansuuruinen kuin julkisten oikeusavustajien ja luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvontamaksu.

Niiden julkisten oikeusavustajien, jotka eivät ole Asianajajaliiton jäseniä, puolesta valvontamaksun suorittaisi oikeusministeriö heidän työnantajanaan. Tämä maksu merkitsi noin 17 000 euron vuotuista kustannusta valtiolle. Luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien osalta 200 euron vuotuista maksua voidaan pitää varsin kohtuullisena. Maksua voidaan verrata esimerkiksi julkisen oikeusavun perusteella yksityiselle avustajalle maksettavaan 100 euron tuntipalkkioon. Vuotuinen valvontamaksu voitaisiin kattaa noin kahden tunnin palkkiolla.

Asianajajaliiton kannalta uudistus olisi kustannusneutraali. Vaikka valvontatoimintaan liittyvät kustannukset nousisivatkin, kaikki kustannukset perittäisiin valvonnan alaisilta eri ammattiryhmiltä.

4.1.3 Taloudelliset vaikutukset asianajopalveluiden asiakkaille

Ehdotusten yleinen taloudellinen vaikutus asianajopalveluiden asiakkaiden kannalta olisi myönteinen. Asianajotoiminnan laatutason paraneminen merkitsisi, että asiakkaille taloudellisestikin merkittävät oikeudenkäynnit tulisivat hoidetuiksi nykyistä varmemmin ja sujuvammin. Heikkolaatuisesta asianajosta saattaa pahimmillaan seurata oikeudenmenetyksiä asianosaisille. Uudistuksella olisi erityistä merkitystä kuluttaja-asiakkaille, joiden mahdollisuudet arvioida oikeudellisen palvelun laatua ovat heikot sekä ennalta että usein myös jälkikäteen.

Laatutason paranemisella on merkitystä myös asianajopalvelun tarjoajan ja hänen asiakkaansa välisen suhteen ulkopuolella. Hyvätasoinen asianajo vaikuttaa tuomioistuimen mahdollisuuteen antaa laadukkaita päätöksiä ja näin luoda hyvää oikeuskäytäntöä. Oikeuskäytännön perusteella muilla yksilöillä ja yhteisöillä on mahdollisuus saada tietoa laintulkinnasta ja arvioida omaa oikeusasemaansa riitatilanteissa.

Laatutason paranemisen hyödyt olisivat selvästi suuremmat kuin sen aiheuttamat, varsin pienet kustannukset. Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan pitäisi maksaa edellisissä jaksoissa kuvatut maksut, noin 300 euron suuruinen hakemusmaksu ja 200 euron vuotuinen valvontamaksu. Avustajat todennäköisesti vyöryttäisivät nämä lisäkustannukset asiakkailleen. Maksut ovat kuitenkin niin pieniä, että niiden aiheuttama kustannuspaine olisi vähäinen suhteessa avustajien laskutuksen määrään.

Suoranaisten lisäkustannusten lisäksi on arvioitava sitä, mikä vaikutus uudistuksella on asianajopalveluiden yleiseen kilpailutilanteeseen. Mahdollinen kilpailun väheneminen olisi omiaan nostamaan hintoja, vaikka kustannukset eivät nousisikaan. Korkeat oikeudenkäyntikustannukset ovat jo nykyisin ongelma, eikä uudistuksen pitäisi johtaa niiden ainakaan vähäistä suurempaan nousuun.

Suomen Asianajajaliiton vuonna 2007 julkaiseman tutkimuksen ”Asianajajatutkimus 2007” mukaan asianajajat kokivat kovimmiksi kilpailijoikseen toiset asianajajat. Selvästi pienempinä kilpailijoina koettiin keskenään lähes samansuuruisina lakiasiaintoimistot, tilintarkastajat ja muut liikkeenjohdon konsultit sekä oikeusaputoimistot. Oikeudenkäyntiavustajapalveluita näistä ryhmistä tarjoavat vain asianajajat, lakiasiaintoimistot ja oikeusaputoimistot. Voidaan olettaa, että ne lakiasiaintoimistoissa työskentelevät lakimiehet, jotka tarjoavat avustajapalveluja ammattimaisesti, tulisivat luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien piiriin. Näin palvelun luvanvaraisuus ei rajoittaisi palveluntarjoajien joukkoa.

Työryhmän arvion mukaan uudistus ei ehdotetussa muodossa merkittävästi vähentäisi kilpailua asianajoalalla. Ehdotetun luvan saamisen edellytykset olisivat siinä määrin väljät, etteivät ne juurikaan estäisi alalle pääsyä. Yritysten lakimiehiä lupajärjestelmä ei koskisi. Luvan saaneille lakimiehille aiheutuvat kustannukset olisivat myös niin pieniä, etteivät ne estäisi vähäistä laajempaa asianajotoimintaa. Järjestelmä kuitenkin aiheuttaisi pienen kynnyksen, joka saattaisi karsia toiminnan ulkopuolelle sellaisia lakimiehiä, jotka mahdollisesti sivutoimisesti hoitavat vuosittain joitakin oikeudenkäyntiasioita. Tällä ei kuitenkaan ole yleisen kilpailutilanteen kannalta juuri merkitystä.

Kilpailupoliittisten tavoitteiden mukaista on noudattaa kilpailua mahdollisesti vähentävissä toimitissa suhteellisuusperiaatetta, jonka mukaan kilpailua ei pidä rajoittaa enempää kuin on tarpeen. Euroopan komission vuonna 2004 julkaiseman aikaisemmin selostetun tiedonannon mukaan oikeudelliset palvelut jäsenvaltioissa ovat vähiten säännellyt Suomessa. Oikeudenkäyntiavustajan tehtävän luvanvaraisuus tulisi koskemaan vain riittäviä siviiliasioita ja rikosasioita muiden oikeudellisten palvelujen jäädessä sääntelyn ulkopuolelle. Sääntelyn lisääntyminen olisi suhteellisuusperiaatteen mukaista ottaen huomioon sääntelyn maltillisuus ja siitä koitua avustajapalvelujen laadun kohoaminen.

Luvan saaneille oikeudenkäyntiavustajille asetetulla velvollisuudella noudattaa, oikeusministeriön asetuksella tarkemmin määrättävässä laajuudessa, hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita, ei ole kustannusvaikutuksia vastuuvakuutuksen ottamista koskeva velvollisuutta lukuun ottamatta. Hyvä asianajajatapa sääntelee pääasiallisesti oikeudenkäyntiavustajan velvollisuuksia suhteessa asiakkaaseen, asiakkaan vastapuoleen ja tuomioistuimeen. Hyvää asianajajatapaa koskeviin ohjeisiin sisältyvä markkinointia koskeva määräys ei myöskään rajoita kilpailua. Markkinointi on vapaata, kunhan se on totuu-

denmukaista, asiallista ja asianajajakunnan arvon mukaista. Kiellettyä on vain palvelujen epäasiallinen tarjoaminen hädänalaiseen asemaan joutuneille ja asiakasten hankkiminen vireillä olevassa asiassa kääntymällä muiden asianosaisten puoleen. Tämä markkinointia koskeva rajoitus on johdettavissa myös kuluttajansuojalain markkinointia koskevista määräyksistä.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Ehdotusten toteutumisella olisi myönteisiä vaikutuksia viranomaisten toimintaan. Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien työn laadun kohoaminen helpottaisi tuomioistuinten ja syyttäjien työtä, ja sitä kautta parantaisi oikeudenhoitoa. Mahdollisuudet puuttua asiamiesten tai avustajien epäasianmukaiseen toimintaan paranisivat. Avustajapakko ylimääräisessä muutoksenhaussa parantaisi korkeimman oikeuden edellytyksiä keskittyä päätehtäväänsä.

Ehdotettavien lupien myöntämisestä ja peruuttamisesta päättäisi perustettava uusi riippumaton oikeudenkäyntiavustajalautakunta. Lautakunta toimisi tuomarivalintalautakunnan yhteydessä oikeusministeriön hallinnonalalla. Lautakunnan perustamisen resurssi- ja taloudellisia vaikutuksia on käsitelty edellä jaksossa 4.1.1.

Ehdotettu valvontajärjestelmä merkitsisi uutta tehtävää oikeuskanslerille, koska luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat olisivat oikeuskanslerin valvonnan alaisia samaan tapaan kuin asianajajat nykyisin. Tehtävä ei olisi aivan vähäinen. Asianajajia koskevien tietojen perusteella voidaan arvioida, että oikeuskanslerille tehtäisiin vuosittain selvästi alle sata luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa koskevaa kantelua, joista pienehkö osa siirrettäisiin valvontalautakunnalle. Lisäksi oikeuskanslerinvirastossa käytäisiin läpi kaikki luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevat valvontalautakunnan ratkaisut. Uusi tehtävä aiheuttaisi lisätyötä oikeuskanslerinvirastossa, muttei kuitenkaan niin paljon, että yksin tämän vuoksi olisi tässä vaiheessa tarvetta lisäresursseihin.

Myös Helsingin hovioikeudelle ja korkeimmalle oikeudelle tulisi uusia tehtäviä, koska ne käsittelevät oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ratkaisusta ja valvontalautakunnan luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevista ratkaisuksista tehtävät muutoksenhakemukset. Asiamäärä olisi kuitenkin pieni, ja korkeimpaan oikeuteen valittaminen edellyttäisi valituslupaa. Hovioikeuteen tulisi vuosittain arviolta kymmenkunta valitusta. Ehdotus ei aiheuta lisäresurssien tarvetta.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtäviä hoitavien muiden lakimiesten kuin asianajajien ja julkisten oikeusavustajien kannalta ehdotusten toteutuminen merkitsisi, että tehtävä tulisi suurelta osin luvanvaraiseksi. Tämä koskisi asiamiehen tai avustajan tehtäviä hoitavia lakimiehiä muun muassa asianajotoimistoissa, lakiasiaintoimistoissa ja työmarkkinajärjestöissä. Sellaiset esimerkiksi yritysten lakimiehet, jotka hoitavat vain

työnantajansa asioita, jäisivät järjestelmän ulkopuolelle. Luvan saisi kuitenkin varsin helposti, ja se voitaisiin peruuttaa vain poikkeuksellisesti. Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi velvollinen noudattamaan näissä tehtävissään hyvää asianajajatapaa, ja hän olisi valvontalautakunnan ja oikeuskanslerin valvonnan alainen. Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat tulisivat jäseninä mukaan valvontalautakunnan toimintaan. Järjestelmä ei estäisi eikä rajoittaisi asianmukaista asiamiehen tai avustajan tehtävien hoitamista, mutta se tekisi mahdolliseksi puuttumisen epäasianmukaiseen toimintaan. Lisäksi asiamies tai avustaja voisi luottaa siihen, että myös vastapuolen asiamies tai avustaja noudattaa valvonnan alaisena samoja ammattieettisiä sääntöjä.

Tällä hetkellä vain asianajajien ja julkisten oikeusavustajien, joiden lukumäärä on noin 2 000, toimintaan liittyy Asianajajaliiton valvonta. Valvontalautakunnan tilastotietojen mukaan vuosien 2004 - 2008 aikana valvontalautakunnan käsiteltäväksi on vuosittain tullut 312 – 444 valvonta-asiaa keskiarvon ollessa noin 350 asiaa vuodessa. Tämä tarkoittaisi, että noin 18 prosenttia valvottavista olisi vuosittain kantelun kohteena.

Luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia arvioidaan tulevan valvonnan piiriin noin 1 100 henkilöä. Luvan saaneista kuitenkin noin 400 arvioidaan olevan asianajotoimistoissa työskenteleviä lakimiehiä, joiden toiminnasta on valvontamenettelyssä jo aikaisemmin vastannut asianajaja, joten uusia valvonnan piiriin tulevia olisi noin 700 henkilöä. Edellä todetun prosenttiosuuden perusteella tämä tarkoittaisi noin 130 uutta valvonta-asiaa. Toisaalta luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi asianajajia ja julkisia oikeusavustajia rajoitetummin valvonnan piirissä vain oikeudenkäyntiavustajan tehtävässään ja hoitaessaan tuomioistuimen määräyksen perusteella niin sanottua määräyksenvaraista asiaa sekä hoitaessaan tehtävää, johon hänet on määrätty oikeusapulaissa tarkoitetuksi avustajaksi. Tällä perusteella voidaan arvioida luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevien valvonta-asioiden vuotuisen määrän jäävän hieman alle sadan asian.

Kun valvontalautakunnan kokoonpanoa laajennetaan yhdellä jaostolla, voidaan arvioida, että valvontalautakunnan resurssit riittävät huolehtimaan lisääntyneen työmäärän. Ehdotetun valvontayksikön perustaminen valvontalautakunnan yhteyteen on omiaan korostamaan valvontatoiminnan viranomaisluonnetta ja riippumattomuutta Asianajajaliiton muusta toiminnasta.

Oikeudenkäyntien asianosaisten kannalta ehdotukset merkitsevät, että asianajoapua tarvitessaan asianosaisten täytyisi yleensä kääntyä asianajajan, julkisen oikeusavustajan tai luvan saaneen lakimiehen puoleen. Tämä takaisi palvelun tietyn laatutason, koska avustaja täyttäisi vaaditut kelpoisuusehdot, olisi velvollinen noudattamaan ammattieettistä säännöstöä ja olisi kattavan valvonnan piirissä. Erityistä merkitystä olisi esimerkiksi sillä, että avustajalla täytyisi olla mahdollisten vahinkojen varalta riittävä vastuuvakuutus. Avustajan toiminnan laatu edistäisi paitsi hänen asiakkaansa, myös muiden asianosaisten oikeusturvaa. Jos avustaja syyllistyisi velvollisuuksiensa vastaiseen menettelyyn, menettelystä voitaisiin maksutta kannella valvontalautakunnalle.

Ylimääräistä muutoksenhakua koskeva ehdotus merkitsisi, että lainvoimaisen tuomion purkamista hakevan tai tuomiosta kantelevan asianosaisten täytyisi käyttää lainoppinutta asiamiestä tai avustajaa eikä hän voisi tehdä hakemusta itse. Tämä ei kuitenkaan tosiasi-

assa heikentäisi asianosaisen oikeusturvaa, koska lainvoimainen tuomio voidaan purkaa tai poistaa vain erityisten edellytysten poikkeuksellisesti täyttyessä.

5 Asian valmistelu

5.1 Aikaisempi valmistelu

Tuomioistuinelaitoksen pitkän aikavälin kehittämislinjoja selvittänyt *Tuomioistuinelaitoksen kehittämiskomitea* tarkasteli yhtenä osa-alueena avustamista oikeudenkäynnissä (Komiteanmietintö 2003:3). Komitea eritteli laajasti syitä, joiden vuoksi oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevaa sääntelyä tulisi arvioida uudelleen. Epäkohtana on, että Asianajajaliitosta erotettu henkilö voi jatkaa asioiden ajamista tuomioistuimissa. Komitea katsoi, että avustajien ja asiamiesten kelpoisuusvaatimuksia tulisi yleisten tuomioistuinten osalta tiukentaa. Tehtävä tulisi säätää luvanvaraiseksi ja saattaa samalla kaikki avustajat ja asiamiehet samankaltaisten ammattieettisten sääntöjen piiriin sekä luoda siihen liittyvä kattava koulutus- ja valvontajärjestelmä. Lisäksi tuomioistuinten käytössä olevia avustajien valvontakeinoja tulisi monipuolistaa. Ehdotuksista saatu lausuntopalaute oli pääosin myönteistä.

Sääntelyvaihtoehtoja on arvioinut myös Suomen Asianajajaliiton työryhmä (Asianajotoiminnan sääntelyn vaihtoehdot, Suomen Asianajajaliiton julkaisu 1/2007).

5.2 Esityksen valmistelu

Tämän ehdotuksen hallituksen esitykseksi on laatinut oikeusministeriön 16 päivänä toukokuuta 2008 asettama työryhmä, joka on ottanut nimekseen oikeudenkäyntiavustajatyöryhmä. Työryhmän tehtävänä oli arvioida ja tarvittaessa ehdottaa oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia yleisissä tuomioistuimissa koskevan sääntelyn tarkistamista.

Työnsä aikana syksyllä 2008 työryhmä on kuullut erikseen asiantuntijoina Suomen Lakimiesliitto ry:tä, Suomen Oikeusapulakimiehet ry:tä, Suomen Perimistoimistojen Liitto ry:tä, Kuluttajavirastoa, Kilpailuvirastoa, professori emeritus Mikael Hidéniä ja hovioikeuden presidentti Esko Oikarista.

Työryhmä on järjestänyt 8 päivänä toukokuuta 2009 järjestöille suunnatun kuulemistilaisuuden. Tilaisuudessa oli edustettuina 10 työmarkkina- ja muuta järjestöä. Kuultavat kannattivat sitä työryhmän alustavaa linjausta, ettei asianajajamonopolia ehdoteta. Kuultavien enemmistö suhtautui kuitenkin varauksellisesti työryhmän kaavailemaan lupa- ja valvontajärjestelmään. Kuultavat katsoivat, että mahdollisen järjestelmän tulisi olla kokonaan Asianajajaliitosta riippumaton.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta (HE 123/2009 vp) ehdotetaan, että asianajajan ja julkisen oikeusavustajan vapautus valtakirjan esittämisvelvollisuudesta laajennettaisiin koskemaan myös haasteen vastaanottamista koskevaa valtakirjaa (ehdotettu oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 16 §:n 1 momentti). Ehdotuksen toteutuessa voitaisiin harkita sitä, että vapautus koskisi myös luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia.

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnön (komiteamietintö 2009:2) ehdotuksen mukaan asianosaisen avustajana esitutkinnassa voisi, kuten nykyisinkin, toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai muu oikeudenkäyntiasiamieheksi kelpoinen henkilö (ehdotetun uuden esitutkintalain 11 luvun 3 §). Asuntokuuntelua koskevan vaatimuksen tuomioistuinkäsittelyyn olisi määrättävä julkinen asiamies, jonka olisi oltava asianajaja tai julkinen oikeusavustaja, kuten nykyisinkin (ehdotetun uuden pakkokeinolain 10 luvun 43 §). Uutuutena erityistä kotietsintää varten olisi määrättävä etsintäasiamies, jona voisi toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut muu henkilö (ehdotetun pakkokeinolain 8 luvun 8 §). Tehtävässä ei välttämättä tarvittaisi oikeudellista asiantuntemusta.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista

Ehdotettavassa uudessa laissa säädettäisiin oikeudenkäyntiavustajien ja -asiamiesten uudesta lupajärjestelmästä.

Yleiset säännökset

1 §. Lain soveltamisala. Pykälään otettaisiin ehdotetun lain tarkoitusta ja soveltamisalaa kuvaavat yleiset säännökset. Pykälän *1 momentin* mukaan laissa säädettäisiin erityisen luvan myöntämisestä oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana toimimiseen sekä tällaisen luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuuksista ja valvonnasta.

Pykälän *2 momentissa* olisi selventävä viittaussäännös, jonka mukaan oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusvaatimuksista oikeudenkäynneissä säädetään erikseen. Asianomaisissa prosessilaeissa säädettäisiin siitä, missä tilanteissa asiamiehellä tai avustajalla edellytetään olevan puheena olevassa laissa tarkoitettu lupa. Tätä tarkoittavia säännöksiä sisältyy 3.-6. lakiehdotukseen. Lupaa edellytettäisiin vain silloin, kun niin erikseen säädetään.

Luvan myöntäminen

Lain 2-6 §:ään otettaisiin laissa tarkoitetun luvan myöntämisen edellytyksiä ja lupamennettelyä koskevat säännökset.

2 §. Luvan myöntämisen edellytykset. Pykälässä säädettäisiin laissa tarkoitetun luvan myöntämisen edellytyksistä. Pykälän *1 momentista* ilmenisi myös, että lupa myönnetään toistaiseksi. Luvan peruuttamisesta säädettäisiin 9 §:ssä. Luvan voisi saada vain luonnollinen henkilö henkilökohtaisesti.

Luvan saaminen edellyttäisi ensinnäkin oikeustieteellistä koulutusta (1 kohta). Lupa voitaisiin myöntää henkilölle, joka on suorittanut Suomessa oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinnon, toisin sanoen ylemmän oikeustieteellisen tutkinnon. Oikeus- tai varanotaarin tutkinto ei olisi riittävä. Lupaa ei voisi saada myöskään henkilö, joka on mahdollisesti suorittanut pelkän oikeustieteellisen jatkotutkinnon ilman oikeustieteellistä perustutkintoa.

Luvan voisi saada myös henkilö, joka on suorittanut ulkomailla vastaavan ylemmän oikeustieteellisen tutkinnon, joka on tunnustettu Suomessa sen mukaan kuin erikseen säädetään. Ulkomainen tutkinto ei siten suoraan riittäisi, vaan se olisi asianomaisen järjestelmän mukaisesti tunnustettava Suomessa. Tutkintojen tunnustamisesta säädetään ammattipätevyyden tunnustamisesta annetussa laissa (1093/2007) ja ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta annetussa laissa (531/1986). Henkilön täytyisi saada kelpoisuudestaan Opetushallituksen päätös ja suorittaa mahdolliset päätöksessä edellytetyt lisäopinnot.

Yleisen oikeustieteellisen koulutuksen lisäksi edellytettäisiin edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.5 mainituista syistä, että henkilö on saavuttanut riittävän perehtyneisyyden juuri oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään (2 kohta). Perehtyneisyys voitaisiin saavuttaa lisäopintojen tai käytännön työkokemuksen avulla. Tästä säädettäisiin tarkemmin pykälän 2 momentissa.

Luvan voisi saada vain henkilö, joka on rehellinen ja sopiva oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään (3 kohta). Rehellisyysvaatimus tarkoittaa lähinnä, ettei henkilöä ole tuomittu rangaistukseen tietynlaisesta rikoksesta. Tästä säädettäisiin tarkemmin pykälän 3 momentin ensimmäisessä virkkeessä. Edellytys voisi poikkeuksellisesti jäädä täyttymättä myös muussa tilanteessa, esimerkiksi jos henkilö on tahallaan antanut väärää tietoa lupaa hakiessaan.

Henkilön sopimattomuuden oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävään täytyisi olla ilmeistä, jotta lupa voitaisiin tällä perusteella evätä. Kyseessä saattaisi olla esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelma, joka estäisi tehtävän asianmukaisen hoidon.

Luvan saaminen edellyttäisi lisäksi, ettei henkilö ole konkurssissa eikä hänen toimintakelpoisuuttaan ole rajoitettu (4 kohta).

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tarkemmin siitä, milloin henkilö on saavuttanut 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun riittävän perehtyneisyyden oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään.

Perehtyneisyys voitaisiin saavuttaa ensinnäkin suorittamalla asianajajista annetussa laissa tarkoitettu asianajajatutkinto (1 kohta). Asianajajatutkinnosta säädettäisiin mainitun lain 3 §:n 1 momentin 4 kohdassa (2. lakiehdotus). Asianajajatutkinnon tutkintojärjestyksen vahvistaa oikeusministeriö. Tutkinnossa perehdytään asianajotoimintaa koskeviin säännöksiin ja hyvän asianajajataavan vaatimuksiin. Henkilö, joka aikoo hakea ehdotetussa laissa tarkoitettua lupaa, voisi siten osoittaa perehtyneisyytensä tehtävään suorittamalla saman tutkinnon kuin asianajajaksi aikova. Asianajajatutkinnon sisältöä on tarkoitus kehittää siten, että se soveltuu myös tähän tarkoitukseen.

Perehtyneisyys voitaisiin saavuttaa myös työkokemuksen kautta. Luvan saisi henkilö, joka on suorittanut tuomioistuinharjoittelun tai joka on toiminut vähintään vuoden ajan apulaissyöttäjänä (2 ja 3 kohta). Nämä ovat tehtäviä, joiden voidaan katsoa aina perehdyttävän oikeudenkäyntiavustajana toimimiseen.

Luvan saisi myös henkilö, joka on lakimiestutkinnon suorittamisen jälkeen toiminut vähintään vuoden ajan muussa tehtävässä, joka olennaisesti perehdyttää oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan toimeen (4 kohta). Tällainen tehtävä voisi olla esimerkiksi asianajo- tai lakiasiaintoimiston avustavan lakimiehen työ silloin, kun siihen kuuluu merkittävässä määrin oikeudenkäyntiasioissa avustamista. Edellytyksen täyttyminen voitaisiin osoittaa esimerkiksi yksilöidyn työtodistuksen avulla. Siirtymävaiheessa edellytys täytyisi niiden henkilöiden osalta, jotka ovat vähintään vuoden ajan jo toimineet ammattimaisesti oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävissä.

Pykälän 3 *momentin* 1 virkkeessä olisi 1 momentin 3 kohdassa asetettua rehellisyysvaatimusta täsmentävä säännös. Sen mukaan rehellinen ei ole henkilö, joka on viiden viimeisen vuoden aikana tuomittu vankeusrangaistukseen tai kolmen viimeisen vuoden aikana sakkorangaistukseen rikoksesta, joka osoittaa henkilön olevan sopimaton toimimaan oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana. Tällaisia tekoja olisivat lähinnä rikokset, joissa on menetelty epärehellisesti tai muuten tahallaan loukattu toisen oikeutta.

Asianajajista annetun lain 8 §:n mukaan asianajajaliitosta erotettu henkilö voidaan ottaa uudelleen asianajajaksi vasta, kun kolme vuotta on kulunut erottamisesta. Henkilölle ei pitäisi tänä aikana myöntää myöskään ehdotetussa laissa tarkoitettua lupaa oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana toimimiseen. Tästä säädettäisiin puheena olevan momentin toisessa virkkeessä, jonka mukaan henkilölle, joka on kurinpidollisena seuraamuksena erotettu yleisestä asianajajayhdistyksestä tai poistettu asianajajayhdistyksen pitämästä EU-luettelosta, ei voida myöntää laissa tarkoitettua lupaa ennen kuin kolme vuotta on kulunut erottamisesta tai poistamisesta. Vastaava periaate koskisi tilannetta, jossa valvontalautakunta on asianajajalain ehdotetun 7 §:n 9 momentin nojalla todennut, että asianajaja olisi menettelystään ansainnut erottamisen asianajajayhdistyksestä. Ehdotetussa laissa käsitteellä asianajajayhdistys tarkoitettaisiin maan yleistä asianajajayhdistystä, toisin sanoen Suomen Asianajajaliittoa. Lain 9 §:n 2 momentin mukaan vastaava kolmen vuoden odotusaika seuraisi luvan peruuttamisesta kurinpidollisena seuraamuksena.

3 §. *Oikeudenkäyntiavustajalautakunta.* Edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.6 mainituista syistä ehdotetaan, että laissa tarkoitettun luvan myöntämisestä ja peruuttamisesta päättäisi perustettava uusi riippumaton lautakunta, nimeltään oikeudenkäyntiavustajalautakunta. Tästä säädettäisiin puheena olevan pykälän 1 *momentissa*. Lautakunta olisi valtion viranomainen, joka kuuluisi oikeusministeriön hallinnonalaan, mutta olisi siitä riippumaton.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin oikeudenkäyntiavustajalautakunnan asettamisesta. Lautakunta asetettaisiin viideksi vuodeksi kerrallaan. Lautakunnan asettaisi valtioneuvosto 4 §:ssä tarkoitettujen ehdokkaiden nimeämisten jälkeen.

Pykälän 3 *momentin* mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunta toimisi tuomarinvalintalautakunnan yhteydessä.

4 §. *Lautakunnan kokoonpano ja jäsenten nimeäminen.* Pykälässä säädettäisiin oikeudenkäyntiavustajalautakunnan kokoonpanosta sekä jäsen ehdokkaiden nimeämisestä ennen 3 §:ssä tarkoitettua asettamista.

Pykälän 1 *momentin* mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa olisi neljä jäsentä. Jäseninä olisi yksi tuomari hovioikeuksista, yksi tuomari hallinto-oikeuksista tai erityistuomioistuimista, yksi tuomari käräjäoikeuksista sekä yksi oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta edustava jäsen. Kullakin jäsenellä olisi henkilökohtainen varajäsen. Momentissa säädettäisiin lisäksi, että lautakunta valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin oikeudenkäyntiavustajalautakunnan jäsen ehdokkaiden nimeämisestä. Yleisten tuomioistuinten tuomareiden keskuudesta tulevat jäsenet ja varajäsenet nimeäisi ilmoittautumisten perusteella korkein oikeus, ja hallinto- ja erityistuomioistuinten keskuudesta tulevan puolestaan nimeäisi korkein hallinto-oikeus (1 ja 2 kohta). Oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta edustavan jäsenen ja varajäsenen nimeäisi oikeusministeriö.

Pykälän 3 *momentissa* olisi oikeudenkäyntiavustajalautakunnan jäsenten nimeämistä koskevia täydentäviä säännöksiä. Nimettäessä jäseniä ja varajäseniä nimettäisiin ehdokkaita kaksi kertaa niin monta kuin on asetettavia jäseniä ja varajäseniä. Ennen oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta edustavan jäsenen ja varajäsenen nimeämistä oikeusministeriön olisi kuultava oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta edustavia tahoja.

5 §. Päättösvaltaisuus ja jäsenen ero. Pykälään otettaisiin oikeudenkäyntiavustajalautakuntaa koskevia säännöksiä. Päättösvaltaisuutta koskevan 1 *momentin* mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunta olisi päättösvaltainen, kun läsnä on puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja ja vähintään kaksi jäsentä tai varajäsentä.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin oikeudenkäyntiavustajalautakunnan jäsenen eroa koskevasta menettelystä. Eron lautakunnan jäsenelle ja varajäsenelle myöntäisi valtioneuvosto, joka nimittäisi hänelle seuraajan jäljellä olevaksi toimikaudeksi. Seuraaja nimitettäisiin siten kuin lautakunnan asettamisesta on 3 ja 4 §:ssä säädetty.

6 §. Luvan hakeminen ja hakemuksen käsittely. Pykälään otettaisiin laissa tarkoitetun luvan hakemista koskevat menettelysäännökset. Asioiden julkisuudesta, perittävistä maksuista ja muutoksenhausta oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätökseen säädettäisiin lain 10-12 §:ssä. Asioiden käsittelystä lautakunnassa säädettäisiin 13 §:n nojalla tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 1 *momentti* koskee laissa tarkoitetun luvan hakemista. Lupaa olisi haettava kirjallisesti oikeudenkäyntiavustajalautakunnalta. Hakijan olisi liitettävä hakemukseen sen ratkaisemiseksi tarpeellinen selvitys. Hakijan olisi osoitettava, että hän täyttää 2 §:ssä säädettyt luvan myöntämisen edellytykset, esimerkiksi tutkinto- ja työtodistusten avulla. Lautakunta antaisi tarkemmat ohjeet hakemuksen laatimisesta. Käyttöön voitaisiin ottaa vakiolomake.

Lain 2 §:n 3 *momentissa* tarkoitetun rehellisyysvaatimuksen osalta hakijan oma ilmoitus olisi ensi vaiheessa riittävä. Hakija olisi totuusvelvollinen eikä hän voisi kieltäytyä antamasta tarvittavia tietoja yksityisyyteensä vetoamalla. Tarvittaessa oikeudenkäyntiavustajalautakunta voisi hankkia hakijasta rikosrekisterin otteen rikosrekisterilain (770/1993) 4 a §:n 1 *momentin* 2 kohdan nojalla. Asianajajaliiton yhteydessä toimiva valvontalautakunta ilmoittaisi oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle henkilöistä, jotka on erotettu Asianajajaliitosta.

Pykälän 2 *momentti* koskee lupahakemuksen käsittelyä. Hakemus käsiteltäisiin normaalisti kirjallisesti. Estettä ei ole myöskään sille, että lautakunta järjestäisi tarvittaessa suullisen käsittelyn.

Tavanomaisissa tapauksissa hakemus voitaisiin yksinkertaisesti hyväksyä hakemusasialkirjojen perusteella. Tarvittaessa hakijaa olisi pyydettävä täydentämään hakemustaan. Joissakin tapauksissa saatetaan tarvita selvitystä muulta taholta, esimerkiksi hakijan työnantajalta. Puheena olevan momentin mukaan lautakunta voisi tarvittaessa pyytää hakemuksesta lausunnon tai hankkia muuta selvitystä.

Käsittely oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa olisi hallintomenettelyä. Pykälän 3 *momenttiin* otettaisiin selventävä säännös, jonka mukaan asian käsittelyssä noudatettaisiin muutoin, mitä hallintolaissa (434/2003) säädetään. Lautakunnassa sovellettaisiin hallintolain säännöksiä esimerkiksi käsittelijän esteellisyydestä, asian selvittämisestä, asianosaisen kuulemisesta sekä asian ratkaisemisesta. Päätös olisi perusteltava hallintolain 45 §:n mukaisesti.

Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudet ja valvonta

Lain 7-9 §:ssä säädettäisiin laissa tarkoitetun luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuuksista ja valvonnasta sekä luvan peruuttamisesta.

7 §. Velvollisuudet. Edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.7 mainituista syistä ehdotetaan, että luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi tietyssä laajuudessa velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa. Tästä velvollisuudesta säädettäisiin puheena olevassa pykälässä. Velvollisuus tulisi voimaan siitä lukien, kun henkilölle on myönnetty laissa tarkoitettu lupa.

Velvollisuuksia koskeva perussäännös olisi pykälän 1 *momentissa*, jonka mukaan laissa tarkoitetun luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävät sekä noudattaa niissä hyvää asianajajatapaa sen mukaan kuin oikeusministeriön asetuksella tarkemmin säädetään.

Momentista ilmenee, että luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa vain oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävässään. Näin ollen oikeudenkäynteihin liittymättömien oikeudellisten palvelujen tarjoaminen, esimerkiksi asiakirjojen laatiminen ja neuvonanto, jäisi velvollisuuden ulkopuolelle, pykälän 2 *momentissa* mainittuja tehtäviä lukuun ottamatta. Oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävä tulisi ymmärtää laajasti. Siihen kuuluisivat paitsi varsinainen edustaminen ja esiintyminen tuomioistuimessa, myös esimerkiksi oikeudenkäyntiä valmistelevat toimet. Merkitystä ei olisi sillä, millaisessa tuomioistuimessa tai prosessilajissa asiaa käsitellään.

Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja ei olisi velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa koko laajuudessaan, vaan vain siltä osin kuin oikeusministeriön asetuksella erikseen säädetään. Tarkempia säännöksiä tästä olisi pykälän 3 *momentissa*. Puheena olevassa *momentissa* säädetty rehellisyyden ja tunnollisuuden vaatimus sisältäisi myös sen, että luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen noudattamaan lakia.

Pykälän 2 *momentissa* säädettäisiin siitä, että luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa myös eräissä muissa tehtävissään. Täl-

laisia olisivat ensinnäkin niin sanotut määräyksenvaraiset tehtävät, jotka luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on saanut tuomioistuimen määräyksen perusteella. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi kuolinpesään määrätyn pesänselvittäjän ja -jakajan sekä konkurssipesän hoitajan tehtävät. Näin ollen laissa tarkoitetun luvan saaneen henkilön toimissa esimerkiksi kuolinpesän selvittäjänä hän olisi tässä tehtävässään velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa oikeusministeriön asetuksella säädetyssä laajuudessa. Velvollisuus ei koskisi sellaisia mahdollisia muita kuolinpesän selvittäjiä, joita hyvä asianajajatapa ei sido.

Toiseksi luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa tehtävässä, johon hänet on määrätty oikeusapulaisa tarkoitetuksi avustajaksi. Oikeusapulain 8 §:n mukaan oikeusapua antaa yleensä julkinen oikeusavustaja. Tuomioistuinasioissa avustajaksi voidaan kuitenkin määrätä myös yksityinen avustaja. Lisäksi yksityinen avustaja voidaan määrätä valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 10 §:ssä tarkoitetuissa poikkeustilanteissa. Jäljempänä 5. lakiehdotuksessa ehdotetaan, että yksityiseksi avustajaksi olisi määrättävä asianajaja tai puheena olevassa laissa tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi tässä tehtävässään velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa riippumatta siitä, onko kyseessä tuomioistuin- vai muu asia.

Pykälän 3 *momenttiin* otettaisiin täydentäviä säännöksiä, jotka koskevat edellä 1 momentissa tarkoitettua oikeusministeriön asetusta. Mainitulla oikeusministeriön asetuksella säädettäisiin tarkemmin, mitä hyvää asianajajatapaa koskevia Asianajajaliiton ohjeita luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen noudattamaan.

Luvan saanut oikeudenkäyntiavustajaa velvoittaisivat siten pykälän 1 ja 2 momentissa mainituissa tehtävissään Asianajajaliiton hyväksymät hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet. Sääntelyn täsmällisyyden vuoksi oikeusministeriön asetuksella vahvistettaisiin, mitä näistä ohjeista he ovat velvollisia noudattamaan. Oikeusministeriön asetuksella ei sen sijaan voitaisi säätää luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien noudatettaviksi joidenkin muita ammattieettisiä sääntöjä. Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat olisivat siten velvollisia noudattamaan samoja ammattieettisiä ohjeita kuin asianajajat ja julkiset oikeusavustajat, mutta vain siltä osin kuin oikeusministeriön asetuksella niin erikseen säädetään. Ohjeiden myötä velvoittaisi myös niiden soveltamiskäytäntö.

Jotta luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat voisivat osallistua ja vaikuttaa heitä velvoittavien ammattieettisten normien hyväksymiseen, puheena olevassa momentissa oikeusministeriölle asetettaisiin lisäksi nimenomainen kuulemisvelvoite. Ennen mainitun asetuksen antamista oikeusministeriön olisi kuultava paitsi Asianajajaliittoa, myös muita oikeudenkäyntiavustajan tehtäviä ammattimaisesti hoitavien tahojen edustajia. Tällaisia tahoja ovat esimerkiksi lakiasiain- ja perimistöimistot sekä useat työmarkkinajärjestöt. Vastaavasti jos Asianajajaliitto päättää myöhemmin muuttaa kyseisiä ohjeitaan, muutos ei sitoisi luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia ennen kuin niin on säädetty oikeusministeriön asetuksella mainittujen tahojen kuulemisen jälkeen.

Esitysehdotuksen liitteenä on alustava luonnos puheena olevassa pykälässä tarkoitettu oikeusministeriön asetukseksi luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudesta noudattaa hyvää asianajajatapaa. Luonnoksen mukaan luvan saanut oikeudenkäyn-

tiavustaja olisi eräin rajoituksin velvollinen noudattamaan asetuksessa mainittuja seuraavia Asianajajaliiton hyväksymiä ohjeita: hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita, palkkio-ohjetta ja vastuuvakuutusta koskevia ohjeita (liitteet 1-3). Ensin mainitut ohjeet on hyväksytty 15 päivänä tammikuuta 2009, jälkimmäinen 11 päivänä kesäkuuta 1982, ja sitä on viimeksi muutettu 15 päivänä tammikuuta 2009.

Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat olisivat velvollisia noudattamaan asetuksessa mainittuja ohjeita soveltuvien osin. Ohjeet on laadittu riippumattomia asianajajia silmällä pitäen, eivätkä kaikki määräykset suoraan sovellu esimerkiksi työsuhteessa oleviin henkilöihin. Määräyksiä sovellettaessa olisi otettava huomioon ne erot, jotka johtuvat asianajajien ja luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien mahdollisesti erilaisista toimintaympäristöistä.

Ensin mainituissa hyvää asianajajatapaa koskevissa ohjeissa on määräyksiä, joiden noudattamista luvan saaneilta oikeudenkäyntiavustajilta ei voida vaatia. Tämän johdosta asetuksen 2 §:ssä säädettäisiin, etteivät hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden 1 kohta, joka on johdanto hyvää asianajajatapaa koskeviin ohjeisiin, ja 2 kohta, joka käsittelee asianajajakuntaa osana yhteiskuntaa, koskisi luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia. Myöskään asianajajotoimiston järjestämistä koskeva ohjeiden 11 kohta, esimerkiksi velvollisuus huolehtia siitä, että myös toimiston palveluksessa oleva henkilökunta noudattaa hyvää asianajajatapaa, ei koskisi luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia.

Luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskisivat hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden seuraavat kohdat:

- asianajajien perusarvoja (lojaalisuus, riippumattomuus, esteettömyys, luottamuksellisuus, kunniallisuus) käsittelevä 3 kohta;
- asianajajan yleisiä velvollisuuksia käsittelevä 4 kohta (mm. huolellisuus ja tehokkuus, ammattitaito, salassapitovelvollisuus, asiakasvarojen hoito);
- asianajajan suhdetta asiakkaaseen koskeva 5 kohta (mm. tehtävän vastaanottaminen ja siitä luopuminen, vastuun rajoittaminen, yhteydenpito asiakkaaseen);
- asianajajan esteellisyyttä koskeva 6 kohta;
- asianajajan suhdetta asiakkaan vastapuoleen käsittelevä 7 kohta (mm. sovinnollisuus, sovintotarjoukseen vetoaminen, painostuskielto);
- asianajajan suhdetta viranomaisiin koskeva 8 kohta (mm. arvonannon osoittaminen ja totuusvelvollisuus);
- asianajajan suhdetta muihin ammattikunnan edustajiin koskeva 9 kohta;
- julkisuutta ja markkinointia käsittelevä 10 kohta; sekä
- asianajajan suhdetta Asianajajaliittoon koskeva 12 kohta.

Mainituissa hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kohdissa on muun muassa seuraavia määräyksiä:

- asianajaja ei saa asianajotehtävän saamisesta tai hankkimisesta antaa eikä luvata kenellekään osaa palkkiostaan eikä muuta hyvitystä; kielto tarkoittaa muun muassa sitä, että avustaessaan rikoksesta syytettyä tilanteessa, jossa avustajan palkkio maksetaan julkisen oikeusavun varoin, asianajaja ei saa antaa päämiehelleen hyvitystä siitä, että juuri hänet on valittu avustajaksi (ns. vankikauppakielto);
- asianajaja ei saa ottaa hoidettavakseen asiaa, jossa hän on esteellinen;
- asianajaja ei saa sopimattomasti painostaa vastapuolta;

- asianajaja ei saa ilman erityistä syytä ryhtyä oikeudellisiin toimenpiteisiin ilmoittamatta vastapuolelle asiakkaansa vaatimuksia ja varaamatta vastapuolelle kohtuullista harkinta-aikaa sekä tilaisuutta asian sovinnolliseen selvittämiseen; sekä
- asianajaja ei saa antaa tuomioistuimelle tai muulle viranomaiselle lausumia, jotka hän tietää paikkansapitämättömiksi, eikä kiistää, minkä tietää todeksi.

Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden 3 – 10 ja 12 kohtaan sisältyy myös eräitä määräyksiä, joita ei voida soveltaa luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan toimintaan. Tämän vuoksi asetuseronnituksen 2 §:n mukaan säädettäisiin, että seuraavat mainittujen ohjeiden määräykset eivät kuitenkaan koske luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa:

- ohjeiden 4.2 kohdassa tarkoitettu täydennyskoulutusvelvollisuus;
- ohjeiden 5.15 kohdassa tarkoitettu velvollisuus tiedon antamisesta palkkioritaa koskevasta suositustenmenettelystä ja
- ohjeiden 9.3 kohdassa tarkoitettu velvollisuus vastata toisen asianajajan palkkiosta.

Asianajajaliiton hyväksymä palkkio-ohje sisältää määräyksiä asianajopalkkion määräytymisestä, velvollisuudesta antaa arvio asianajopalkkion määrästä, oikeudesta velottaa tehtävän hoitamisesta aiheutuvia kustannuksia, oikeudesta ottaa palkkioennakkoa tehtävän hoitamisesta sekä asianajolaskusta. Kaikki nämä määräykset ovat sellaisia, joita voidaan soveltaa myös luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan toimintaan. Tämän johdosta asetuseronnituksen 2 §:ssä säädettäisiin luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudeksi noudattaa myös palkkio-ohjeen määräyksiä.

Asetuseronnituksen 3 §:ssä säädettäisiin sellaisen luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan, joka ammatillisesti vastiketta vastaan tarjoaa kyseisiä avustajapalveluja rajoittamattomalle asiakaskunnalle, velvollisuudesta vakuuttaa avustajatoiminnassa toiselle aiheutettu varallisuusvahinko. Vakuutuksen tulisi täyttää Asianajajaliiton vahvistaman vastuuvakuutusohjeen 1 – 3 §:ssä asetetut vaatimukset. Tällaisia vaatimuksia ovat muun muassa seuraavat:

- vakuutuksen ehtojen tulee olla sellaiset, jotka ovat yleisesti voimassa asianajajatoiminnan vastuuvakuutusta varten;
- jos asianajajatoimintaa harjoitetaan yhtiössä, vakuutus voi olla yhtiön ottama ja
- vakuutusmäärän on oltava kutakin vahinkotapahtumaa kohden vähintään 168 187 euroa ja suoritettavan korvauksen omavastuu saa olla enintään kaksi prosenttia vakuutusmäärästä.

Toisaalta vakuutusta voidaan rajoittaa siten, että vakuutuksesta ei korvata vahinkoa, jonka vakuutettu on aiheuttanut konkurssipesän hoitajana suorittaessaan liiketaloudellisia toimia, kun velkojainkokous on päättänyt jatkaa liiketoimintaa konkurssipesän lukuun, tai yrityksen saneerauksesta annetussa laissa tarkoitettuna selvittäjänä taikka vakuutus- tai pankkitoimintaa koskevissa laeissa tarkoitettuna selvitys- tai toimitusmiehenä.

Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi velvollinen ottamaan vakuutuksen aloittaessaan säännöksessä tarkoitetun ammatillaisen toiminnan.

8 §. Valvonta. Edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.8 mainituista syistä ehdotetaan, että luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat olisivat valvonnan alaisia, asianajajien ja julkisten oikeusavustajien tavoin. Valvonnasta säädettäisiin puheena olevassa pykälässä.

Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi pykälässä tarkoitetun valvonnan alainen vain edellä 7 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissään, joissa hän on velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa oikeusministeriön asetuksella säädettyssä laajuudessa. Valvonta koskisi toisin sanoen henkilön toimintaa oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana, tuomioistuimen määräykseen perustuvassa tehtävässä ja oikeusapulaissa tarkoitettuna avustajana. Valvontaa ei ulotettaisi luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan mahdollisten muunlaisten oikeudellisten palvelujen tarjontaan eikä myöskään toimintaan työtehtävien ulkopuolella.

Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi mainituissa tehtävissään Suomen Asianajajaliiton yhteydessä toimivan valvontalautakunnan ja valtioneuvoston oikeuskanslerin valvonnan alainen, vastaavasti kuin asianajaja ja julkinen oikeusavustaja nykyisin. Asianajajaliitto, maan yleinen asianajajayhdistys, on asianajajista annetun lain nojalla perustettu julkisoikeudellinen yhteisö. Valvontalautakunnan riippumattomuutta Asianajajaliiton muusta toiminnasta vahvistettaisiin entisestään. Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan valvonta säänneltäisiin siten, että siinä noudatettaisiin soveltuvin osin puheena olevassa pykälässä mainittuja asianajajista annetun lain säännöksiä. Julkisiin oikeusavustajiin kohdistuva valvonta on vastaavasti nykyisin säännelty viittauksin asianajajalakiin (laki valtion oikeusaputoimistoista 6 §:n 2 mom.).

Luvan saaneeseen oikeudenkäyntiavustajaan sovellettaisiin ensinnäkin asianajajalain 6 §:n 3 momenttia, jossa säädetään oikeuskanslerin oikeudesta panna valvonta-asia vireille. Luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin ei sen sijaan kohdistuisi mainitun pykälän 1 momentissa tarkoitettu Asianajajaliiton hallituksen valvonta. Myös asianajajalakiin ehdotettuja uusia 6 a ja 6 b §:ää, joissa säädetäisiin valvontalautakunnasta ja valvontayksiköstä (2. lakiehdotus), sovellettaisiin luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin.

Asianajajista annetun lain 7 §:ssä säädetään niistä kurinpidollisista seuraamuksista, jotka valvontalautakunta määrää asianajajalle hyvän asianajajatavan vastaisesta menettelystä. Vastaavat kurinpidolliset seuraamukset määrättäisiin luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle, jos hän menettelee puheena olevan lain 7 §:ssä säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti. Asianajajalain 7 §:ssä säädetyn edellytyksin valvontalautakunta määräisi luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle huomautuksen, varoituksen tai seuraamusmaksun. Seuraamusmaksu on vähintään 500 euroa ja enintään 15 000 euroa. Pykälän uudessa 8 momentissa säädetyn edellytyksin seuraamus voitaisiin jättää määräämättä.

Jos luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja menettelee epärehellisesti tai muulla tavalla valvonnan alaisessa tehtävässään tahallaan loukkaa toisen oikeutta, hänen lupansa olisi peruutettava. Lupa voitaisiin peruuttaa myös, jos luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan muunlainen velvollisuuksien vastainen menettely on toistuvaa tai siihen muuten liittyy raskauttavia seikkoja. Valvontalautakunta ei kuitenkaan itse voisi päättää luvan peruuttamisesta, vaan puheena olevan pykälän mukaan valvontalautakunnan tulisi tällöin esittää oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle oikeudenkäyntiavustajan saaman luvan

peruuttamista. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksenteosta tällöin säädettäisiin 9 §:ssä.

Myös asianajajista annetun lain 7 a – 7 d §:ää, jotka koskevat valvontalautakunnan kokoonpanoa ja menettelyä valvonta-asiassa, sovellettaisiin luvan saaneeseen oikeudenkäyntiavustajaan. Valvonta-asia tulisi vireille, kun luvan saaneeseen oikeudenkäyntiavustajaan kohdistuva kirjallinen kantelu, oikeuskanslerin ilmoitus tai tuomioistuimen oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 10 a §:n nojalla tekemä ilmoitus saapuu valvontalautakunnalle. Luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen asian ratkaisua. Menettely valvonta-asiassa olisi kirjallinen, mutta lupa voitaisiin esittää peruutettavaksi tai seuraamusmaksu määrätä vain, jos asiassa on järjestetty suullinen käsittely.

Asianajajista annetun lain 7 e ja 7 f §:ssä tarkoitettu palkkioiitamenettely ei koskisi luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia.

Asianajajista annetun lain 7 g – 7 i §:ssä säädetään valvonta-asiassa annettavasta ratkaisusta, valvonta-asioista pidettävästä julkisesta päiväkirjasta ja ratkaisuihin laadittavasta julkisesta ratkaisuselosteesta. Säännökset koskisivat myös luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin kohdistuvia valvonta-asioita. Puheena olevassa pykälässä säädettäisiin lisäksi täydentävästi, että tieto luvan peruuttamisesta poistetaan julkisesta päiväkirjasta kymmenen vuoden kuluttua oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ratkaisun antamisesta. Asianajajalain 7 h §:n 2 momentin mukaan asianajajan erottamista koskeva tieto säilytetään vastaava aika.

9 §. Luvan peruuttaminen. Pykälässä säädettäisiin laissa tarkoitetun luvan peruuttamisesta. Mahdollisuus luvan peruuttamiseen olisi keskeinen esityksen tavoitteiden kannalta, koska se mahdollistaisi tarvittaessa oikeudenkäyntiavustajan toiminnan päättämisen. Peruuttamisesta päättäisi oikeudenkäyntiavustajalautakunta, joka myös myöntäisi luvat. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin niistä tilanteista, joissa lupa olisi peruutettava.

Lupa olisi luonnollisesti peruutettava, jos luvan saanut henkilö itse pyytää peruuttamista (1 kohta). Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja voisi näin lopettaa lupansa voimassaolon, kun hän esimerkiksi jää eläkkeelle tai muutoin päättää toimintansa. Peruuttamispyyntö olisi tehtävä kirjallisesti.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan olisi peruutettava lupa myös, jos luvan saanut henkilö ei enää täytä luvan myöntämisen edellytyksiä (kohta 2). Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan olisi jatkuvasti täytettävä 2 §:ssä säädetyt kelpoisuusvaatimukset, ja muussa tapauksessa lupa peruutettaisiin. Kyse voisi olla 2 §:n 1 momentin 3 tai 4 kohdassa tarkoitettujen edellytysten menettämisestä. Jos luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja esimerkiksi asetetaan konkurssiin tai hänen toimintakelpoisuuttaan rajoitetaan, hänelle myönnetty lupa peruutettaisiin.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta voisi omasta aloitteestaan ottaa esille kysymyksen myönnetyn luvan peruuttamisesta tällä perusteella. Lautakunta ei kuitenkaan kohdistaisi luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin vastaavaa aktiivista valvontaa kuin Asianajajaliiton hallitus asianajajiin nähden. Tieto epäilyistä kelpoisuuden menettämisestä voisi

tulla lautakunnalle eri tahoilta. Tarkoitus on, että 13 §:n nojalla annettavalla valtioneuvoston asetuksella virallisille syyttäjille säädettäisiin velvollisuus ilmoittaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle, jos luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja tuomitaan tietynlaisesta rikoksesta rangaistukseen.

Kuten jo edellä 8 §:n kohdalla on todettu, oikeudenkäyntiavustajalautakunta päättäisi luvan peruuttamisesta myös kurinpidollisena seuraamuksena (kohta 3). Peruuttamisen edellytyksenä tällä perusteella olisi aina, että Asianajajaliiton yhteydessä toimiva valvontalautakunta esittää luvan peruuttamista oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle kuuluisi vain seuraamusharkinta siitä, onko lupa peruutettava esityksen mukaisesti vai voidaanko lievempää kurinpidollista seuraamusta pitää riittävänä. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta olisi harkinnassaan sidottu valvontalautakunnan päätöksessään toteamaan oikeudenkäyntiavustajan menettelyyn, toisin sanoen tosiseikkoihin ja niiden arviointiin hyvän asianajajatavan kannalta. Pykälän 2 momentissa olisi kohtaan liittyviä täydentäviä säännöksiä.

Myös luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan suoritettavaksi kuuluvien maksujen laiminlyönti voisi johtaa luvan peruuttamiseen (4 kohta). Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan olisi peruutettava lupa, jos luvan saanut henkilö ei ole suorittanut puheena olevan lain 11 §:ssä tarkoitettua hakemusmaksua valtiolle tai valvontamaksua Asianajajaliitolle. Sama koskisi asianajajista annetun lain 7 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksun maksamatta jättämistä. Lupa voitaisiin peruuttaa vasta, kun maksamatta jättämisestä on henkilölle huomautettu ja hänellä on ollut kohtuullinen aika suorittaa maksu. Lupaa ei voitaisi peruuttaa, jos laiminlyöntiä voidaan pitää vähäisenä. Asianajajaliitto ilmoittaisi sille tulevan maksun laiminlyönnistä oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle.

Pykälän 2 momentissa olisi 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuun kurinpidolliseen luvan peruuttamiseen liittyviä täydentäviä säännöksiä. Puheena olevan momentin mukaan näissä tapauksissa uutta lupaa ei voitaisi myöntää ennen kuin kolme vuotta on kulunut lainvoimaiseksi tulleen päätöksen antamisesta. Vastaava kolmen vuoden odotusaika seuraisi 2 §:n 3 momentin mukaan Asianajajaliitosta erottamisesta.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunta päättäisi luvan kurinpidollisesta peruuttamisesta aina valvontalautakunnan esityksestä, ja sille kuuluisi vain harkinta siitä, onko lupa peruutettava. Tähän liittyen puheena olevassa momentissa säädettäisiin, että jos oikeudenkäyntiavustajalautakunta ei hyväksy valvontalautakunnan esitystä luvan peruuttamisesta, sen tulisi palauttaa asia valvontalautakunnan käsiteltäväksi. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta voisi toisin sanoen vain joko peruuttaa luvan tai palauttaa asian valvontalautakunnalle, eikä se voisi määrätä muita kurinpidollisia seuraamuksia. Palauttamisen jälkeen valvontalautakunnan olisi jatkettava asian käsittelyä ja määrättävä lievempi seuraamus.

Momenttiin otettaisiin lisäksi säännös siitä, että jos henkilön lupa on valvonta-asian tultua vireille peruutettu, oikeudenkäyntiavustajalautakunta voi jatkaa asian käsittelyä ja lausua siitä, olisiko lupa tullut peruuttaa hänen menettelynsä vuoksi. Säännös on tarpeen, jotta henkilö ei voi estää valvonta-asian käsittelyä pyytämällä lupansa peruuttamista. Jos lautakunta päätyy siihen, että lupa olisi tullut peruuttaa, päätöksestä seuraisi momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettu kolmen vuoden odotusaika. Vastaava

valvontalautakuntaa koskeva, nykyisin Asianajajaliiton säännöissä oleva määräys ehdotetaan otettavaksi asianajajalakiin (2. lakiehdotuksen 7 §:n 9 momentti). Puheena olevan lain 8 §:n viittaussäännöksen kautta mainittu säännös koskisi myös luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia.

Pykälän 3 momenttiin otettaisiin luvan peruuttamista koskevia menettelysäännöksiä. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan olisi varattava luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle tilaisuus tulla suullisesti kuulluksi ennen luvan peruuttamista. Velvoite ei luonnollisesti koskisi tilannetta, jossa henkilö itse pyytää peruuttamista. Lupa voitaisiin peruuttaa, vaikka henkilö ei saapuisi hänelle varattuun kuulemistilaisuuteen. Suullinen käsittely ei olisi julkinen (hallintolain 24 §).

Ehdotetun 12 §:n mukaan sillä, jonka lupa on peruutettu, olisi oikeus valittaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksestä. Muutoksenhaulla olisi lähtökohtaisesti lykkäävä vaikutus luvan peruuntumiseen. Puheena olevan momentin viimeisen virkkeen mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunta voisi kuitenkin määrätä luvan peruuttamista koskevan päätöksen noudatettavaksi muutoksenhausta huolimatta. Lupa peruuntuisi tällöin heti.

Erinäiset säännökset

Lain loppuun otettaisiin erinäisiä säännöksiä, jotka koskisivat julkisuutta, maksuja ja muutoksenhakua (10-12 §). Lain 13 §:ssä olisivat valtuussäännökset ja 14 §:ssä voimaantulo- ja siirtymäsäännökset.

10 §. Oikeudenkäyntiavustajaluettelo ja julkisuus. Pykälässä säädettäisiin luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista pidettävästä luettelosta ja asiakirjajulkisuudesta oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa.

Tuomioistuinten, mahdollisten asiakkaiden ja muiden tahojen pitäisi voida saada tieto siitä, keillä kulloinkin on laissa tarkoitettu lupa. Tämän vuoksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista pidettäisiin julkista luetteloa. Tästä säädettäisiin puheena olevan pykälän 1 momentissa. Momentin mukaan luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat merkittäisiin julkiseen luetteloon, jota pitäisi oikeudenkäyntiavustajalautakunta. Luetteloon merkittäisiin myös oikeudenkäyntiavustajien yhteystiedot.

Henkilö poistettaisiin luettelosta, kun hänen lupansa on peruutettu lainvoiman saaneella ratkaisulla. Luvan peruuttamisesta päättäisi 9 §:n mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunta, ja päätökseen olisi mahdollisuus hakea muutosta 12 §:n mukaisesti. Luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin kohdistuneista valvonta-asioista saisi tiedon Asianajajaliiton yhteydessä toimivasta valvontalautakunnasta, sen julkisesta päiväkirjasta ja ratkaisuseluosteista (laki asianajajista 7 h ja 7 i §).

Pykälän 2 momenttiin otettaisiin selventävä säännös, jonka mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa käsiteltävien asioiden julkisuuteen sovelletaan muutoin, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa noudatettaisiin luonnollisesti muitakin valtion viranomaisia koskevia yleislakeja, kuten kielilakia (423/2003).

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan kanteluasiakirjat ovat salassa pidettäviä ennen asian ratkaisua tietyin edellytyksin. Valvonta-asiassa luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja joutuisi usein paljastamaan muutoin salassapitovelvollisuutensa piiriin kuuluvia seikkoja. Muussakin luvan peruuttamisesta koskevassa asiassa voi tulla esille salassa pidettäviä arkaluonteisia seikkoja. Selkeyden ja tarkoituksenmukaisuuden vuoksi puheena olevassa momentissa säädettäisiin, että luvan peruuttamista koskevassa asiassa asiakirja ei tule julkiseksi ennen kuin oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ratkaisu on annettu. Vastaava säännös on asianajajista annetun lain nykyisessä 7 j §:n 2 momentissa (2. lakiehdotuksen 6 b §:n 1 momentissa).

11 §. Maksut. Pykälässä säädettäisiin luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan suoritettavista maksuista. Maksujen taloudellisia vaikutuksia on käsitelty edellä yleisperustelujen jaksossa 4.1. Oikeudenkäyntiavustajalle kurinpidollisena seuraamuksena mahdollisesti määrättävästä seuraamusmaksusta säädetään asianajajista annetun lain 7 §:ssä. Maksujen laiminlyönti voisi johtaa luvan peruuttamiseen 9 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla.

Pykälän 1 *momentti* koskee valtiolle perittävää kertaluonteista hakemusmaksua. Laissa tarkoitettua lupahakemuksen käsittelystä oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa perittäisiin valtiolle maksu. Maksusta säädettäisiin oikeusministeriön asetuksella. Maksuun sovellettaisiin muutoin valtion maksuperustelakia (150/1992) ja maksuperusteasetusta (211/1992). Kyseessä on mainitussa laissa tarkoitettu julkisoikeudellinen suorite.

Pykälän 2 *momentti* koskisi vuotuista valvontamaksua, jolla rahoitettaisiin luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonta. Momentin mukaan luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan olisi hakemusmaksun lisäksi suoritettava vuotuinen valvontamaksu. Maksun määrä vahvistettaisiin oikeusministeriön asetuksella Asianajajaliiton esityksestä. Maksua tarkistettaisiin tarvittaessa. Maksu olisi sama asianajajille, julkisille oikeusavustajille ja luvan saaneille oikeudenkäyntiavustajille. Maksun suuruudesta momentissa todettaisiin nimenomaisesti, että maksulla katetaan valvonnan järjestämisestä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset. Maksu suoritettaisiin Asianajajaliitolle.

12 §. Muutoksenhaku. Laissa tarkoitettua luvan myöntämisessä ja peruuttamisessa on kyse henkilön oikeudesta harjoittaa elinkeinoaan. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätös koskee siten henkilön oikeuksia ja velvollisuuksia, ja päätöksestä täytyy olla muutoksenhakumahdollisuus tuomioistuimeen. Asianajajista annetun lain mukaiset muutoksenhakuasiat käsitellään nykyisin Helsingin hovioikeudessa. Oikeuskäytännön yhtenäisyyden turvaamiseksi on perusteltua, että myös ehdotetun lain mukaiset muutoksenhakuasiat keskitetään samaan tuomioistuimeen.

Pykälän 1 *momentissa* säädettäisiin muutoksenhakuoikeudesta. Sillä, jonka hakemus laissa tarkoitettua luvan saamiseksi on hylätty tai jonka lupa on peruutettu, olisi oikeus valittaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksestä Helsingin hovioikeuteen. Muutoksenhakuoikeus olisi vastaavasti myös silloin, jos lautakunta on 9 §:n 2 momentin viimeisen virkkeen nojalla todennut, että henkilö olisi menettelynsä vuoksi ansainnut peruuttamisen. Julkisen edun valvomiseksi myös oikeuskanslerilla olisi oikeus valittaa lautakunnan luvan peruuttamista koskevasta, myönteisestä tai kielteisestä päätöksestä. Hovioikeuden ratkaisusta voitaisiin valittaa edelleen korkeimpaan oikeuteen, jos se myöntää valitusluvan (oikeudenkäymiskaaren 30 luvun 2 §).

Pykälän 2 *momenttiin* otettaisiin muutoksenhakumenettelyä koskevia säännöksiä. Yhteinäisyyden vuoksi menettely olisi samanlainen kuin valvontalautakunnan päätöksestä valitettaessa (asianajajista annetun lain 10 §:n 3 mom.). Määräaika valituksen tekemiselle olisi 30 päivää päätöksen tiedoksiannosta. Helsingin hovioikeudelle osoitettu valituskirjelmä olisi toimitettava määräajassa oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan. Lautakunnan olisi viivytyksettä toimitettava valituskirjelmä liitteineen ja jäljennös valituksenalaisesta päätöksestä hovioikeuteen.

Tilanteiden moninaisuuden vuoksi lakiin ei otettaisi asianajajista annetun lain 10 §:n 4 momenttia vastaavaa ehdotonta kuulemisvelvoitetta. Yleisen kuulemisperiaatteen mukaisesti hovioikeuden kuitenkin tulisi luvan peruuttamista koskevassa asiassa varata oikeuskanslerille ja kurinpitoasiassa myös kantelijalle tilaisuus tulla kuulluksi.

Pykälän 3 *momenttiin* otettaisiin selventävä viittaussäännös, jonka mukaan muutoksenhaussa valvonta-asiassa annettuun valvontalautakunnan ratkaisuun ja tällaisen muutoksenhaun käsittelyssä noudatetaan, mitä asianajajista annetun lain 10 §:ssä säädetään.

Momentissa säädettäisiin lisäksi, ettei valvontalautakunnan päätökseen esittää luvan peruuttamista saa hakea erikseen muutosta. Muutosta voitaisiin hakea vasta oikeudenkäyntiavustajalautakunnan esityksen johdosta 9 §:n nojalla tekemään päätökseen.

13 §. Tarkemmat säännökset. Pykälään otettaisiin valtuussäännökset. Pykälän 1 *momentin* mukaan tarkemmat säännökset oikeudenkäyntiavustajalautakunnan henkilöstöstä, tehtävistä ilmoituksista, asioiden käsittelystä lautakunnassa ja lain täytäntöönpanosta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Asetuksen säännöksiin on tarkoitus muun muassa varmistaa riittävä tiedonkulku oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ja valvontalautakunnan välillä.

Pykälän 2 *momentin* mukaan työskentelyn järjestämisestä oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa voitaisiin määrätä tarkemmin työjärjestyksessä, jonka vahvistaisi lautakunnan puheenjohtaja.

14 §. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset. Pykälän 1 *momentissa* olisi tavanomainen voimaantulosäännös.

Pykälän 2 *momentissa* olisi siirtymäsäännös, jonka mukaan laissa tarkoitettua lupaa oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana toimimiseen olisi haettava kahden vuoden kuluessa lain voimaantulosta. Siirtymäaika on tarpeen niiden henkilöiden kannalta, jotka jatkossa tarvitsisivat ehdotetun luvan, samoin kuin oikeudenkäyntiavustajalautakunnan työmäärän tasaamiseksi uuden järjestelmän käynnistyessä.

Momentissa säädettäisiin lisäksi, että mainittuna kahden vuoden siirtymäaikana oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana on kelpoinen toimimaan henkilö, joka oli kelpoinen lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaan. Henkilö toisin sanoen säilyttäisi kelpoisuutensa, kunhan hän hakee ehdotetun lain mukaista lupaa siirtymäajan kuluessa, kunnes oikeudenkäyntiavustajalautakunta on tehnyt päätöksensä hakemuksen johdosta.

Pykälän 3 *momentin* mukaan ennen lain voimaantuloa voitaisiin ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin, kuten asettamaan oikeudenkäyntiavustajalautakuntaa.

1.2 Laki asianajajista

Asianajajista annettuun lakiin tehtäisiin muutoksia, jotka aiheutuvat pääosin ehdotetusta oikeudenkäyntiavustajien uudesta lupajärjestelmästä (1. lakiehdotus) ja toiseksi tarpeesta säännellä valvonta-asioita käsittelevän henkilökunnan asema nykyistä tarkemmin.

3 §. Pykälän 1 *momentissa* olevia asianajajan kelpoisuusvaatimuksia ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei asianajaksi pääsyn edellytyksenä enää olisi Suomen tai jonkin muun Euroopan talousalueen valtion kansalaisuus. Asianajajalain muuttamista koskeneessa mietinnössään (LaVM 5/2004 vp) eduskunnan lakivaliokunta myös epäili kansalaisuusvaatimuksen tarpeellisuutta. Kansalaisvaatimuksen poistaminen vastaisi myös ehdotetussa laissa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ehdotettuja kelpoisuusvaatimuksia, joiden joukossa ei ole kansalaisuusvaatimusta (1. lakiehdotuksen 2 §).

Momentin 4 kohdaksi ehdotetaan lisättäväksi asianajajatutkinnon suorittaminen asianajajan kelpoisuusvaatimuksena. Vaatimus asianajajatutkinnon suorittamisesta ei ole uusi, koska siitä on jo nykyisin säädetty yleisen asianajajayhdistyksen sääntöjen vahvistamisesta annetun oikeusministeriön päätöksen (934/2004) 5 §:n 3 *momentissa*. Tutkinnoista on nyt tarpeen säätää asianajajista annetussa laissa, koska ehdotetussa laissa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista (2 §) asianajajatutkinnon suorittaminen on eräänä kelpoisuusedellytyksistä. Ehdotettu kohta vastaa asiallisesti nykyistä sääntöjen määräystä. Uuden 4 kohdan lisäämisen seurauksena momentin nykyinen 4 kohta siirtyisi 5 kohdaksi.

6 a §. Lakiin lisättäisiin uudet 6 a ja 6 b §, joissa säädettäisiin valvontalautakunnan ja perustettavan uuden valvontayksikön asemasta, tehtävistä ja vastuusta.

Pykälän 1 *momentissa* säädettäisiin asianajajien, julkisten oikeusavustajien ja ehdotetussa luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajia koskevassa laissa (1. lakiehdotus) tarkoitettujen luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvontaan liittyvien julkisten hallintotehtävien hoidon järjestämisestä. Momentissa todettaisiin asianajajayhdistyksen eli Suomen Asianajajaliiton yhteydessä toimivan valvontalautakunnan ja valvontayksikön, joille kuuluisivat asianajajiin ja, sen mukaan kuin asianomaisissa laeissa säädetään, julkisiin oikeusavustajiin ja luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin kohdistuvat kurinpidolliset viranomastehtävät. Valvontalautakunnan ja -yksikön riippumattomuus todettaisiin momentissa nimenomaisesti. Momentissa tarkoitettut säännökset ovat valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 6 §:ssä ja luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ehdotetun lain 8 §:ssä.

Pykälän 2 *momentti* vastaisi voimassaolevaa 7 §:n 1 *momenttia*, jossa valvontalautakunnan tehtäväksi määritellään lain 7 c §:ssä tarkoitettujen valvonta-asioiden käsitteleminen ja ratkaiseminen sekä suosituksen antaminen asianajajan ja hänen asiakkaansa

välisestä lain 7 e §:ssä tarkoitetusta palkkioriidasta. Palkkioriitamenettely koskisi jatkossakin vain asianajajia.

Pykälän 3 *momentissa* olisi tarkemmat määräykset valvontayksikön tehtävistä. Valvontayksikkö valmistelisi valvontalautakunnassa käsiteltävät valvonta- ja palkkioriita-asiat. Valvontayksikön toimintaa johtaisi valvonnasta vastaava lakimies. Hänen pitäisi olla lakimiestutkinnon suorittanut. Tarkemmat säännökset asioiden valmistelusta ovat lain 7 c - e §:ssä.

Pykälän 4 *momentissa* ehdotetaan valvontayksikön henkilökunnan riippumattomuuden ja puolueettomuuden takaamiseksi säädettäväksi, ettei valvontayksikköön kuuluva toimihenkilö saa osallistua Asianajajaliitolle kuuluvien muiden kuin viranomaistehtävien hoitoon, jos se voi vaarantaa valvontayksikön tehtävien hoidon riippumattomuutta tai puolueettomuutta.

6 b §. Pykälän 1 *momentissa* ehdotetaan selventävästi säädettäväksi, että kun valvontalautakunta ja valvontayksikkö hoitavat niille kuuluvia viranomaistehtäviä, niiden on noudatettava asianajajista annetun lain lisäksi hallintolain (434/2003) ja kielilain (423/2003) säännöksiä.

Momenttiin otettaisiin lisäksi nykyisin 7 j §:ssä olevat julkisuutta koskevat säännökset. Valvontalautakunnan ja valvontayksikön asiakirjojen ja toiminnan julkisuudesta olisi voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään, jollei asianajajan salassapitovelvollisuudesta muuta johdu. Viittaus asianajajan salassapitovelvollisuuteen on tarpeen sen johdosta, että asianajaja on velvollinen häntä koskeviin kanteluihin vastatessaan vastaamaan avoimesti ja rehellisesti ja hän on velvollinen kertomaan myös asianajajan salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvat seikat. Momentissa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi voimassa olevan 7 j §:n 2 momentin tavoin, etteivät valvonta-asiaan liittyvät asiakirjat tule julkisiksi ennen kuin valvontalautakunnan ratkaisu on annettu tai kun se on asiaan osallisen saatavissa.

Pykälän 2 *momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös viranomaistehtävien hoidon yhteydessä aiheutuvan vahingon korvaamista koskevasta vastuusta. Momentin mukaan vastuusta olisi voimassa, mitä julkisyhteisön ja virkamiehen korvausvastuusta sekä virkatoimessa aiheutuneen vahingon korvaamisesta säädetään. Momentissa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi, että viranomaistehtävien hoitoon osallistuvaan asianajajayhdistyksen toimihenkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Valvontalautakunnan jäsenistä säädetään jo voimassa olevan 7 a §:n 3 momentissa, että he toimivat tuomarin vastuulla.

Pykälän 3 *momentissa* säädettäisiin valvonta- tai palkkioriitaa käsittelevän esteellisyydestä. Ehdotettu säännös siirrettäisiin yleisen asianajajayhdistyksen sääntöjen vahvistamisesta annetun oikeusministeriön päätöksen nykyisestä 42 §:stä lakiin. Koska hyvän asianajajatavan määräykset esteellisyydestä koskevat valvontalautakunnan asianajajajäseniä myös heidän toimiessaan valvontalautakunnassa, on perusteltua, että myös muiden valvontalautakunnan jäsenten esteellisyyteen sovelletaan tuomarin esteellisyyttä koskevien säännösten lisäksi asianajajan esteellisyyttä koskevia säännöksiä.

7 §. Voimassa olevan 7 §:n 1 momentissa säädetään valvontalautakunnan tehtävistä. Momentti ehdotetaan siirrettäväksi sellaisenaan lakiehdotuksen 6 a §:n 2 momentiksi, jolloin puheena oleva momentti vastaavasti kumottaisiin.

Pykälän 5 momentissa säädetään tarkemmin kurinpidollisesta seuraamusmaksusta. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi nimenomainen maininta siitä, että seuraamusmaksulla katetaan valvontalautakunnan ja valvontayksikön toiminnasta aiheutuvia kustannuksia. Muutoin ehdotettu momentti vastaa nykyistä momenttia.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 8 momentti, joka mahdollistaisi kurinpidollisen seuraamuksen määräämättä jättämisen tilanteissa, joissa asianajajan menettely vain vähäisessä määrin rikkoo asianajajan velvollisuuksia ja menettelyä on sen haitallisuuteen nähden pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. Voimassa olevan pykälän nojalla valvontalautakunnan on aina määrättävä asianajajalle kurinpidollinen seuraamus, jos valvontalautakunta toteaa valvonta-asian käsittelyssä ilmitulleiden seikkojen johdosta asianajajan toimineen lain 5 §:n 1 momentin vastaisesti.

Pykälän 4 momentin mukaan, jos asianajaja menettelee muulla kuin 3 momentissa tarkoitetulla tavalla hyvän asianajajatavan vastaisesti, hänelle on kurinpidollisena seuraamuksena määrättävä varoitus taikka huomautus. Jos asianajajan 3 tai 4 momentissa tarkoitettu menettely on toistuvaa tai siihen muuten liittyy raskauttavia seikkoja, voidaan seuraamukseksi määrätä asianajajayhdistyksen jäsenyydestä erottaminen tai seuraamusmaksu. Seuraamukset ovat samat, jos asianajaja tekee teon, joka on omiaan alentamaan asianajajakunnan arvoa.

Käytännön valvontatoiminnassa on havaittu, että pakollinen seuraamuksen määrääminen 4 momentissa tarkoitettua hyvän asianajajatavan vastaisesta menettelystä on joskus johtanut kohtuuttomalta tuntuvaan lopputulokseen. Nämä havainnot ovat usein liittyneet asianajajan vähäisiin laiminlyönteihin vastata viivytyksettä hänelle asianajotoiminnassa tullessiin tiedusteluihin tai asianajajan harkitsemattomaan asiakkaansa vastapuoleen kohdistuvaan kielenkäyttöön.

Jotta valvontalautakunta ei olisi aina velvollinen, havaittuaan asianajajan toimineen 4 momentissa tarkoitettulla tavalla, määräämään kurinpidollista seuraamusta, ehdotetaan puheena olevaan momenttiin otettavaksi rangaistuksen tuomitsematta jättämistä vastaava säännös mahdollisuudesta jättää kurinpidollinen seuraamus määräämättä. Säännös rajoitettaisiin koskemaan vain 4 momentissa tarkoitettuja tilanteita, joissa asianajaja menettelee muulla tavalla hyvän asianajajatavan vastaisesti kuin menettelemällä epärehellisesti tai loukkaamalla tahallaan toisen oikeutta. Seuraamuksen määräämättä jättämistä voitaisiin käyttää myös silloin, jos asianajaja tekee teon, joka on omiaan alentamaan asianajajakunnan arvoa. Mahdollisuus koskisi vastaavasti myös julkisia oikeusavustajia ja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia.

Edellytyksenä seuraamuksen määräämättä jättämiselle olisi, että asianajajan menettely vain vähäisessä määrin rikkoo asianajajan velvollisuuksia ja että menettelyä lisäksi on sen haitallisuuteen nähden pidettävä myös kokonaisuutena arvostellen vähäisenä.

Pykälään ehdotetaan vielä lisättäväksi uusi 9 *momentti*, johon asian merkittävyyden vuoksi siirrettäisiin nykyisin oikeusministeriön yleisen asianajajayhdistyksen sääntöjen vahvistamisesta tekemän päätöksen 46 §:n 3 momentissa oleva määräys. Momentin mukaan, jos asianajajan jäsenyys asianajajayhdistyksessä on valvonta-asian tultua viireille päättynyt, lautakunta voi jatkaa käsittelyä ja lausua siitä, onko hän jäsenenä ollessaan menetellyt moitittavasti ja minkä seuraamuksen hän olisi siitä ansainnut. Asianajaja ei siten itse eroamalla voi estää valvonta-asian käsittelyä.

7 a §. Pykälän 1 *momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä otetaan huomioon jäljempänä 7 b §:n kohdalla tarkemmin selostettava valvontalautakunnan jaostojen lukumäärän lisääntyminen kolmesta neljään. Kun jaostossa on kolme jäsentä ja heillä varajäsenet, jaostojen lukumäärän lisääntyminen yhdellä tarkoittaa, että valvontalautakunnan jäsenten lukumäärä lisääntyy nykyisestä kolmella jäsenellä yhdeksästä jäsenestä kahteentoista jäseneseen. Kun myös varajäsenten lukumäärä lisääntyisi kolmella, olisi lautakunnassa nykyisen kahdeksan henkilökohtaisen varajäsenen sijasta yksitoista henkilökohtaista varajäsentä. Varajäseniä on yksi vähemmän kuin varsinaisia jäseniä sen vuoksi, ettei lautakunnan puheenjohtajalla ole henkilökohtaista varajäsentä.

Lisäksi momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että kolmesta uudesta jäsenestä ja varajäsenestä kaksi jäsentä ja heidän varajäsenensä olisivat luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ehdotetussa laissa (1. lakiehdotus) tarkoitettuja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia ja että yksi jäsen ja hänen varajäsenensä olisi asianajaja.

Ehdotettu muutos merkitsisi, että valvontalautakunnan puheenjohtaja ja kuusi muuta jäsentä varajäsenineen olisivat asianajajia, kolme jäsentä varajäsenineen olisivat asianajajakuntaan kuulumattomia oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita henkilöitä, jotka ovat perehtyneitä asianajotoimintaan sekä lisäksi tuomarin tehtäviin taikka yliopistolliseen koulutukseen ja tutkimukseen, sekä kaksi jäsentä varajäsenineen olisivat asianajajakuntaan kuulumattomia luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia.

Pykälän 2 *momentissa* säädetään valvontalautakunnan jäsenten valinta- ja nimitysmenettelystä. Ehdotettu valinta- ja nimitysmenettely vastaisi voimassa olevaa sääntelyä kuitenkin siten, että asianajajakuntaan kuulumattomien luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien kelpoisuudesta valvontalautakunnan jäsenen tehtävään ei olisi tarpeen saada asianajajayhdistyksen puoltavaa lausuntoa. Poikkeusta puoltavasta lausunnosta voidaan perustella sillä, että luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ovat työtehtäviensä ja toimintansa puolesta rinnastettavissa asianajajiin. Oikeusministeriön on kuitenkin heidänkin kelpoisuudestaan valvontalautakunnan jäsenen tehtävään pyydettävä asianajajayhdistyksen lausunto.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 *momentti*. Momenttiin otettaisiin nykyisin yleisen asianajajayhdistyksen sääntöjen vahvistamisesta annetun oikeusministeriön päätöksen 41 §:n 3 momentissa oleva määräys, jonka mukaan valvontalautakunnan jäsenenä yhtäjaksoisesti kuusi vuotta ollut voidaan valita tai nimittää uudelleen samaan tehtävään vasta toimikaudeksi, joka alkaa kolmen vuoden kuluttua hänen edellisen toimikautensa päättymisestä. Lautakunnan jäsenenä yhtäjaksoisesti kuusi vuotta toiminut voi kuitenkin tulla valituksi sen puheenjohtajaksi. Valvontalautakunnan puheenjohtajana voi yhtäjaksoisesti toimia enintään kuusi vuotta.

Momentissa ehdotetaan säädettäväksi myös siitä, miten valvontalautakunnan jäsenelle myönnetään ero tehtävästään. Eron valvontalautakunnan jäsenelle ja varajäsenelle myöntäisi hänet valinnut tai nimittänyt taho, joka noudattaen säädettyä menettelyä, valitsisi tai nimittäisi hänelle seuraajan jäljellä olevaksi toimikaudeksi.

7 b §. Pykälän 1 momentissa säädetään valvontalautakunnan jaostojen lukumäärästä ja kokoonpanosta. Kuten edellä on jo todettu, valvontalautakunnan jaostojen lukumäärä lisääntyisi kolmesta neljään. Jaostojen kokoonpanon vahvistaisi valvontalautakunta siten, että kuhunkin jaostoon kuuluisi jäsenenä enintään kaksi asianajajaa ja enintään kaksi asianajajakuntaan kuulumatonta jäsentä. Käytännössä sääntely johtaisi siihen, että kolmen jaoston kokoonpanona olisi kaksi asianajajajäsentä ja yksi asianajajakuntaan kuulumaton jäsen ja neljän jaoston kokoonpanona olisi yksi asianajajajäsen ja kaksi asianajajakuntaan kuulumatonta jäsentä. Jaostojen puheenjohtajina toimisivat kuten nykyisinkin valvontalautakunnan puheenjohtaja ja valvontalautakunnan keskuudestaan valitsemat varapuheenjohtajat, joiden lukumäärä nousisi kahdesta kolmeen.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, valvontalautakunnan jäsenten lukumäärän lisääntymisen vuoksi, että valvontalautakunnan täysistunto olisi päätösvaltainen kun puheenjohtaja tai joku varapuheenjohtajista ja vähintään kahdeksan muuta jäsentä on saapuvilla. Vaatimus johtaisi siihen, että täysistunnon päätösvaltaisuus edellyttäisi vähintään kahden asianajajakuntaan kuulumattoman jäsenen saapuvilla oloa.

7 c, 7 e, 7 h ja 7 i §. Valvontalautakunnan riippumattomuuden korostamiseksi pykäliin ehdotetaan tehtäväksi muutokset, joilla voimassa olevaan lakiin perustuvat Asianajajaliiton velvollisuudet siirretään sen yhteydessä toimivalle valvontalautakunnalle. Valvonta-asia tulisi vireille, kun asianajajaan kohdistuva kirjallinen kantelu, oikeuskanslerin ilmoitus tai tuomioistuimen oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 10 a §:n nojalla tekemä ilmoitus saapuu valvontalautakunnalle. Palkkioriita-asia tulisi vastaavasti vireille, kun kirjallinen hakemus saapuu valvontalautakunnalle. Nykyisin Asianajajaliiton velvollisuutena oleva julkisen päiväkirjan pitäminen valvonta- ja palkkioriita-asioista siirtyisi valvontalautakunnalle. Vastaavasti velvollisuus pitää julkinen ratkaisuseloste yleisön saatavilla siirtyisi valvontalautakunnalle.

7 j §. Voimassa oleva lain 7 j § ehdotetaan kumottavaksi ja säännökset siirrettäväksi sellaisenaan ehdotetun 6 b §:n 1 momenttiin.

9 §. Pykälän 1 momentista ehdotetaan poistettavaksi Asianajajaliiton jäsenyyden menettämisen perusteista Suomen tai jonkin muun Euroopan talousalueen valtion kansalaisuuden menettäminen. Muutos liittyy ehdotettuun 3 §:ään, jossa ehdotetaan Suomen tai jonkin muun Euroopan talousalueen valtion kansalaisvaatimuksen poistamista asianajajayhdistyksen jäsenyyden edellytyksistä.

10 §. Pykälässä säädetään muutoksenhausta asianajajayhdistyksen hallituksen ja valvontalautakunnan päätökseen. Muutoksenhakuoikeus olisi vastaavasti myös silloin, kun lautakunta on 7 §:n ehdotetun 9 momentin nojalla todennut, että asianajaja olisi menettänyt vuoksi ansainnut seuraamuksen.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että valituskirjelmä toimitettaisiin valvontalautakunnalle. Lisäksi asianajajayhdistys antaisi valituksesta lausunnon vain silloin, kun valvontalautakunnan päätös on koskenut asianajajaa. Täsmennys on tarpeen sen vuoksi, että myös luvan saaneella oikeudenkäyntiavustajalla olisi oikeus valittaa häntä koskevasta valvontalautakunnan päätöksestä.

Pykälän 4 momenttia ehdotetaan vastaavasti täsmennettäväksi siten, että hovioikeuden olisi valitusasiaa käsiteltäessä varattava asianajajayhdistykselle tilaisuus tulla kuulluksi valituksen johdosta vain silloin, kun asia koskee asianajajaa.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset. Laissa olisi tavanomainen voimaantulosäännös.

Lain 7 §:n 8 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, joka mahdollistaisi kurinpidollisen seuraamuksen määräämättä jättämisen tietyin edellytyksin. Selvyyden vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että tätä mahdollisuutta voitaisiin käyttää myös niissä valvontasioissa, jotka ovat vireillä lain tullessa voimaan.

Asianajajayhdistyksen valvontalautakunnan jäsenyydet on porrastettu siten, että vuosittain aina kolmannes valvontalautakunnan jäsenistä on erovuorossa. Tällä tavoin on voitu turvata se, että valvontalautakunnan jäsenenä on henkilöitä, joilla on vähintään kahden vuoden kokemus valvontalautakunnan ratkaisukäytännöstä. Järjestelmä on koettu hyväksi ja asiantuntemusta turvaavaksi. Tämän vuoksi ehdotetaan, että valvontalautakunnan nykyisten jäsenten toimikausi jatkuisi sen määräajan loppuun, joksi heidät on nimitetty tai valittu.

Ehdotettu uusi lupajärjestelmä käynnistyisi kahden vuoden siirtymäajan kuluessa (1. lakiehdotuksen 14 §). Siirtymäajan vuoksi luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia ei heti lakien voimaantullessa voitaisi asianmukaisesti valita valvontalautakuntaan. Sen vuoksi ehdotetaan, että nimitettäessä ensimmäistä kertaa neljättä ja viidettä asianajajakuntaan kuulumatonta jäsentä ja heidän varajäseniään, heihin sovellettaisiin valvontalautakunnan muita asianajajakuntaan kuulumattomia jäseniä koskevia kelpoisuusvaatimuksia. Näistä jäsenistä yhden jäsenen ja varajäsenen toimikausi olisi vain yksi vuosi ja toisen jäsenen ja varajäsenen kaksi vuotta, jonka jälkeen heidän tilalleen valittaisiin luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.

Jäsenyyden kestoja valvontalautakunnassa koskeva lakiehdotuksen 7 a §:n 4 momentti on otettu lakiehdotukseen asianajajayhdistyksen säännöistä. Ehdotettua kuuden vuoden jäsenyyden enimmäisaikaa ja valvontalautakunnan puheenjohtajaa koskevia erityissäännöksiä on sovellettu valvontalautakunnan jäseniin asianajajayhdistyksen sääntöjen perusteella. Tämän johdosta, jotta säännöksen soveltaminen jatkuisi katkeamattomana, ehdotetaan, että kuuden vuoden enimmäisaikaa arvioitaessa huomioon otettaisiin myös toiminta valvontalautakunnan jäsenenä ennen lain voimaantuloa.

1.3 Oikeudenkäymiskaari

15 luku. Oikeudenkäyntiasiamiehestä

1 §. Pykälässä säädetään asianosaisen oikeudesta käyttää oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa. Pykälästä ilmenee samalla, ettei asianosainen ole velvollinen käyttämään asiamiestä tai avustajaa, vaan hän saa ajaa itse omaa asiaansa.

Edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.10 mainituista syistä pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *4 momentti*, jossa säädettäisiin asianosaisen velvollisuudesta käyttää oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa ylimääräisessä muutoksenhaussa korkeimmassa oikeudessa.

Momentin mukaan hakijan olisi käytettävä oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa lain 31 luvussa tarkoitetussa tuomiovirhekantelua tai tuomion purkamista koskevassa asiassa korkeimmassa oikeudessa. Säännös ei koskisi menetetyn määräajan palauttamista eikä muita ylimääräisiä muutoksenhakekeinoja, vaan niitä koskevan hakemuksen asianosainen voisi tehdä myös itse. Säännös ei koskisi myöskään ylimääräistä muutoksenhakua hovioikeudessa tai muussa tuomioistuimessa.

Ehdotettu säännös koskisi vain muutoksenhakemuksen tekevää asianosaista, ei muita asianosaisia, joille mahdollisesti varataan tilaisuus tulla kuulluksi hakemuksen johdosta. Velvollisuus käyttää asiamiestä tai avustajaa ei koskisi viranomaisia, esimerkiksi syyttäjää- tai vankeinhoitoviranomaisia hakijoina. Ehdotus ei merkitse muutosta siihen, milloin jollakin viranomaisella ylipäätään on oikeus tehdä ylimääräinen muutoksenhakemus.

Momentissa tarkoitetun oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan olisi täytettävä luvun ehdotetussa 2 §:n 1 momentissa asetetut kelpoisuusvaatimukset. Ehdotetun 31 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan hakijalle olisi yleensä varattava tilaisuus hankkia kelpoisuusvaatimukset täyttävä asiamies tai avustaja.

2 §. Pykälässä säädetään oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan kelpoisuusvaatimuksista. Näitä vaatimuksia noudatetaan paitsi yleisissä tuomioistuimissa, viittaussäännösten nojalla myös työtuomioistuimessa ja siviiliprosessuaalisissa asioissa markkinaoikeudessa, samoin kuin esitutkinnassa.

Pykälän *1 momentissa* ovat oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan yleiset kelpoisuusvaatimukset, joita noudatetaan, jollei muussa laissa toisin säädetä. Näitä yleisiä vaatimuksia tiukemmat kelpoisuusedellytykset koskevat muun muassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa tarkoitettua puolustajaa ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaa, samoin kuin oikeusapulaissa tarkoitettua avustajaa (4. ja 5. lakiehdotus). Puheena olevan pykälän 4 momentissa tarkoitetuissa asioissa kelpoisuusvaatimukset toisaalta ovat tavanomaista väljemmät.

Voimassa olevan momentin mukaan, jollei muussa laissa toisin säädetä, oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia asianajaja tai muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.3 mainituista syistä oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävä ehdotetaan tehtäväksi luvanvaraiseksi puheena olevaa momenttia muuttamalla. Ehdotetun momentin mukaan, jollei muussa laissa toisin säädetä, oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saisi toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ehdotetussa laissa (1. lakiehdotus) tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Asianajajista säädetään asianajajista annetussa laissa ja julkisista oikeusavustajista laissa valtion oikeusaputoimistoista.

Ehdotus merkitsee, että muun kuin asianajajan ja julkisen oikeusavustajan olisi haettava ja saatava ehdotetussa laissa tarkoitettu lupa ennen kuin hän voi toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana. Nykyisiin kelpoisuusehtoihin verrattuna uutta olisi, että henkilöltä edellytettäisiin riittävää perehtyneisyyttä tehtävään (1. lakiehdotuksen 2 §). Kahden vuoden siirtymäajan henkilö kuitenkin säilyttäisi aiemman kelpoisuutensa (1. lakiehdotuksen 14 §). Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja vastaavasti menettäisi kelpoisuutensa, jos hänen lupansa peruutetaan (1. lakiehdotuksen 9 §).

Edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.4 mainituista syistä lupajärjestelmään ehdotetaan kuitenkin sellaista rajausta, että asianosaisen palveluksessa oleva lakimies voisi hoitaa työnantajansa asiaa oikeudenkäynnissä ilman ehdotetussa laissa tarkoitettua lupaa. Tällaisessa tilanteessa noudatettaisiin edelleen nykyistä vastaavia kelpoisuusehtoja.

Tästä säädettäisiin puheena olevan momentin toisessa virkkeessä, jonka mukaan oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa kuitenkin toimia asianosaiseen työ- tai virkasuhteessa oleva, oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinnon suorittanut, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. Poikkeus koskisi siis vain sitä tilannetta, että asianosaisen oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja on kyseisen asianosaisen palveluksessa työ- tai virkasuhteessa. Asiamiehen tai avustajan olisi tarvittaessa esitettävä selvitys kelpoisuudestaan asiaa käsittelevälle tuomioistuimelle.

Pykälän voimassa olevan 3 *momentin* mukaan oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa kuitenkin toimia asianosaisen suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa oleva sukulainen ja hänen sisaruksensa sekä asianosaisen aviopuoliso, vaikka hän ei olisikaan suorittanut 1 momentissa mainittua tutkintoa.

Edellä yleisperustelujen jaksossa 2.4.2 mainituista syistä puheena oleva 3 momentti ehdotetaan kumottavaksi. Asianosaisen lähisukulainen ei siten enää voisi toimia asianosaisen oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana, ellei hän täytä 1 momentin kelpoisuusvaatimuksia.

Pykälän 4 *momentti* koskee oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan kelpoisuusvaatimuksia niin sanotuissa summaarisissa asioissa, riidattomissa hakemusasioissa ja maa-oikeusasioissa. Momenttiin ei ehdoteta tehtävän asiallisia muutoksia. Pykälän 3 momentin kumoamisen johdosta viittaus siihen poistettaisiin puheena olevasta momentista. Ehdotettu 4 momentti vastaa muutoin nykyistä momenttia (laeissa 259/2002 ja 578/2009).

4 §. Pykälässä säädetään oikeudenkäyntiasiamiehen valtakirjasta. Pykälän nykyisen *1 momentin* mukaan oikeudenkäyntiasiamiehen on, jollei päämies ole häntä tuomioistuimessa asiamieheksi suullisesti valtuuttanut, esitettävä päämiehen omakätisesti allekirjoittama valtakirja. Asianajajan tai julkisen oikeusavustajan taikka asianomistajaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 9 §:n nojalla edustavan syyttäjän tulee kuitenkin esittää valtakirja ainoastaan, jos tuomioistuin niin määrää.

Ehdotuksen mukaan oikeudenkäyntiasiamiehenä voisi jatkossa toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, jotka olisivat kaikki valvonnan alaisia, tai asianosaiseen työ- tai virkasuhteessa oleva lakimies (luvun 2 §). Summaariset ja muut asiat, joissa asiamiehenä voisi toimia muukin henkilö, ovat laadultaan yksinkertaisia. Uudistuksen johdosta ehdotetaan, että puheena olevassa momentissa säädetystä valtakirjan esittämisvelvollisuudesta pääosin luovutaan. Myös sähköinen asiointi on osaltaan tehnyt nykyisen säännöksen vanhentuneeksi (laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa 13/2003, 9 §:n 2 mom.).

Ehdotetun momentin mukaan oikeudenkäyntiasiamiehen olisi, jollei päämies ole häntä tuomioistuimessa asiamieheksi suullisesti valtuuttanut, esitettävä päämiehen omakätisesti allekirjoittama valtakirja, jos tuomioistuin niin määrää. Nykyisin asianajajia, julkisia oikeusavustajia ja virallisia syyttäjiä koskeva sääntely toisin sanoen ulotettaisiin koskemaan kaikkia oikeudenkäyntiasiamiehiä. Ehdotus helpottaisi asiointia tuomioistuimissa, vaarantamatta asianosaisten oikeusturvaa.

Ehdotuksen mukaan kaikkien oikeudenkäyntiasiamiesten osalta riittävä olisi asiamiehen oma ilmoitus hänellä olevasta valtuutuksesta. Asiamies luonnollisesti vastaisi ilmoituksen oikeellisuudesta. Jos tuomioistuin epäilisi tiedon paikkansapitävyyttä, se voisi aina määrätä asiamiehen esittämään valtakirjan.

10 a §. Pykälässä säädetään oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan ajamaa asiaa käsittelevän tuomioistuimen mahdollisuudesta määrätä asiamiehelle tai avustajalle niin sanottu esiintymiskielto. Edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.1 mainituista syistä pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan tehtäväksi kaksi muutosta, joilla tehostettaisiin tuomioistuinten asiamiehiin ja avustajiin kohdistuvaa valvontaa. Hallintolainkäyttölain 20 §:ssä olevan viittaussäännöksen perusteella puheena olevaa pykälää sovelletaan myös hallintolainkäytössä.

Nykyisen momentin viimeisen virkkeen mukaan, jos kysymys on asianajajasta, oikeuden on ilmoitettava esiintymiskieltoa koskevasta päätöksestään yleisen asianajajayhdistyksen, toisin sanoen Suomen Asianajajaliiton hallitukselle. Asianajajista annetun lain 7 c §:n mukaan valvonta asia tulee vireille muun muassa, kun tuomioistuimen puheena olevan pykälän nojalla tekemä ilmoitus saapuu asianajajayhdistyksen toimistoon.

Ehdotuksen mukaan asianajajat, julkiset oikeusavustajat ja 1. lakiehdotuksessa tarkoitettujen luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajat olisivat kaikki Asianajajaliiton yhteydessä toimivan valvontalautakunnan valvonnan alaisia. Vastaavasti on perusteltua, että tuomioistuin ilmoittaisi kaikkien näiden avustajien mahdollisesti saamasta esiintymiskiellosta valvontalautakunnalle. Tästä säädetäisiin puheena olevan momentin kolmannessa virkkeessä, jonka mukaan, kun päätös esiintymiskiellosta koskee asianajajaa, julkista

oikeusavustajaa tai luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa, tuomioistuimen olisi ilmoitettava päätöksestä asianajajista annetussa laissa tarkoitettulle valvontalautakunnalle. Asianajajista annetun lain (2. lakiehdotus) 7 c §:n mukaan kaikkien näiden avustajien osalta tulisi vireille valvonta-asia, kun tuomioistuimen ilmoitus saapuu valvontalautakunnalle.

Esiintymiskiellon antamisen kynnys on käytännössä varsin korkea. On esiintynyt tilanteita, joissa asiamies tai avustaja on menettänyt velvollisuuksiensa vastaisesti tavalla, johon tuomioistuimen tulisi voida puuttua, mutta joissa menettely ei vakavuudeltaan johda esiintymiskieltoon. Myöskään järjestyksen noudattamista koskeva lain 14 luvun 7 § ei välttämättä sovellu tällaisissa tilanteissa. Tämän vuoksi ehdotetaan, että näissä tilanteissa tuomioistuin voisi ilmoittaa valvonnanalaisen asiamiehen tai avustajan menettelyn valvontalautakunnan käsiteltäväksi. Mikään ei nykyisinkään estä tällaisen ilmoituksen tekemistä, mutta selvintä on, että mahdollisuudesta säädetään nimenomaisesti laissa.

Puheena olevan momentin viimeisen virkkeen mukaan, jos asiamies tai avustaja menettelee muutoin velvollisuuksiensa vastaisesti, tuomioistuin voisi ilmoittaa menettelyn valvontalautakunnan käsiteltäväksi. Ilmoitus voisi koskea vain sellaista oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa, joka on valvontalautakunnan valvonnan alainen, toisin sanoen asianajajaa, julkista oikeusavustajaa tai luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa. Ilmoituksesta käynnistyisi valvontalautakunnassa valvontamenettely, ja valvontalautakunta määräisi mahdollisen seuraamuksen. Ilmoituksesta ei seuraisi esiintymiskieltoa. Tuomioistuimen ilmoitus ei olisi puheena olevan pykälän 3 momentissa tarkoitettu valituskelpoinen päätös.

Ilmoitus voitaisiin tehdä oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan menettelystä, jonka tuomioistuin katsoo olevan tämän velvollisuuksien vastainen. Menettelyä ei tarkemmin määriteltäisi ehdotetussa säännöksessä. Kyseessä voisi olla paitsi lain, myös asiamiestä tai avustajaa velvoittavan hyvän asianajajatavan vastainen menettely. Ilmoitukseen voisi johtaa esimerkiksi perusteeton viivyttely tai selvä huolimattomuus asian hoidossa. Tarkoituksena ei toisaalta ole, että aivan vähäisistä seikoista tehtäisiin laajasti ilmoituksia. Tällaisissa tilanteissa on usein riittävää, että tuomioistuin muuten aktiivisesti puuttuu asiamiehen toimintaan esimerkiksi puhuttelun muodossa.

Voimassa olevan momentin kahteen ensimmäiseen virkkeeseen tehtäisiin lisäksi eräitä kielellisiä tarkistuksia.

31 luku. **Ylimääräisestä muutoksenhausta**

3 §. Pykälässä säädetään tuomiovirhekantelua koskevan hakemuksen sisällöstä. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *2 momentti*. Momentissa olisi selventävä viittaussäännös, jonka mukaan hakijan velvollisuudesta käyttää oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa korkeimmassa oikeudessa säädetään ehdotetussa 15 luvun 1 §:n 4 momentissa.

Jos momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hakemuksen olisi laatinut asianosainen itse tai jos hänen asiamiehensä ei täyttäisi kelpoisuusvaatimuksia, hakemus jätettäisiin tutki-

matta. Hakijan oikeusturvan vuoksi momentissa kuitenkin säädettäisiin, että hakijalle on ensin varattava tilaisuus hankkia kelpoisuusvaatimukset täyttävä asiamies tai avustaja. Asiamiehen tai avustajan olisi täytettävä 15 luvun 2 §:n 1 momentissa ehdotetut kelpoisuusvaatimukset. Tilaisuutta asiamiehen tai avustajan hankkimiseen ei kuitenkaan tarvitsisi varata, jos se on selvästi tarpeetonta. Tilanne voisi olla tämä esimerkiksi, jos hakijan aikaisempi samaa asiaa koskeva hakemus on jo jätetty tällä perusteella tutkimatta.

13 §. Pykälän mukaan tuomion purkamista koskevan hakemuksen käsittelyssä on soveltuvin osin noudatettava, mitä luvun 4 ja 5 §:ssä on tuomiovirhekantelusta säädetty. Säännökseen ehdotetaan lisättäväksi viittaus luvun 3 §:ään ehdotettuun 2 momenttiin. Siten myös tuomion purkamista hakeneelle olisi varattava tilaisuus hankkia kelpoisuusvaatimukset täyttävä asiamies tai avustaja, paitsi jos se on selvästi tarpeetonta. Muussa tapauksessa hakemus jätettäisiin tutkimatta.

18 §. Pykälässä on menetetyn määräajan palauttamista koskevat menettelysäännökset. Pykälän 3 *momenttia* ehdotetaan tarkistettavaksi siten, ettei siinä viitattaisi luvun 3 §:ään ehdotettuun uuteen 2 momenttiin, koska velvollisuus käyttää asiamiestä tai avustajaa ei koskisi menetetyn määräajan palauttamista koskevia asioita.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännös. Laissa on tavanomainen voimaantulosäännös sekä siirtymäsäännös, jonka mukaan, jos asia on tullut vireille ennen lain voimaantuloa, noudatetaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Siten esimerkiksi asianosaisen ennen lain voimaantuloa itse tekemä tuomionpurkuhakemus tutkittaisiin lain estämättä. Vastaavasti lain voimaan tullessa vireillä olevassa asiassa aiempien säännösten mukaan kelpoinen asiamies tai avustaja voisi hoitaa asian kyseisessä tuomioistuimessa loppuun.

1.4 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin tehtäisiin ehdotetusta oikeudenkäyntiavustajien uudesta lupajärjestelmästä johtuvat muutokset.

2 luku. Asianosaisen avustamisesta

2 §. Luvussa säädetään rikoksesta epäillylle tietyin edellytyksin määrättävästä puolustajasta ja asianomistajalle määrättävästä oikeudenkäyntiavustajasta, jotka saavat palkkionsa valtion varoista. Puheena olevassa pykälässä säädetään tällaisen puolustajan ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan kelpoisuusvaatimuksista.

Pykälän voimassa olevan 1 *momentin* mukaan puolustajaksi ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on määrättävä julkinen oikeusavustaja tai asianajaja. Jos sopivaa julkista oikeusavustajaa tai asianajajaa ei ole tiedossa tai siihen on muu erityinen syy, puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi voidaan määrätä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, joka lain mukaan saa olla asiamiehenä.

Ehdotuksen mukaan rikosasiassa asiamiehenä saisi jatkossa olla julkisen oikeusavustajan ja asianajajan lisäksi yleensä vain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annettavassa laissa tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja (3. lakiehdotuksen 2 §). Tämän vuoksi puheena olevaa momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että julkisen oikeusavustajan tai asianajajan sijaan puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi voitaisiin määrätä luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.

Edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.9 mainituista syistä muun kuin julkisen oikeusavustajan tai asianajajan määräämisen edellytyksiä ei ehdoteta muutettaviksi. Ennalleen jäisi myös pykälän nykyinen 2 momentti, jonka mukaan epäillyn tai asianomistajan itse ehdottama kelpoisuusvaatimukset täyttävä henkilö on määrättävä puolustajaksi tai avustajaksi, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi.

Momentti olisi muutoin samansisältöinen kuin nykyisin.

6 §. Voimassa olevassa pykälässä säädetään luvussa tarkoitetun puolustajan ja oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudesta noudattaa hyvää asianajotapaa. Pykälän mukaan puolustaja ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen huolellisesti hyvää asianajotapaa noudattaen valvomaan päämiehensä etua ja oikeutta sekä siinä tarkoituksessa edistämään asian selvittämistä. Kuten edellä yleisperustelujen jaksossa 2.1.5 on todettu, hyvän asianajotavan sisältöä ei kuitenkaan ole määritelty, toisin kuin hyvän asianajajatavan.

Luvun ehdotetun 2 §:n mukaan puolustajaksi ja oikeudenkäyntiavustajaksi voitaisiin määrätä vain julkinen oikeusavustaja, asianajaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Julkinen oikeusavustaja ja asianajaja ovat jo nykyisin velvollisia noudattamaan hyvää asianajajatapaa, ja ehdotuksen mukaan myös luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi oikeudenkäyntiavustajan tehtävässään velvollinen säädetyssä laajuudessa noudattamaan hyvää asianajajatapaa (1. lakiehdotuksen 7 §).

Tämän vuoksi puheena olevaa pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että luvussa tarkoitettu epäillyn puolustaja ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja olisi velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa. Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annettavan lain 7 §:n nojalla annettavasta oikeusministeriön asetuksesta ilmenisi tarkemmin, missä laajuudessa hyvä asianajajataapa velvoittaa luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa. Puheena oleva pykälä vastaa muutoin voimassa olevaa pykälää.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännös. Laissa olisi tavanomainen voimaantulosäännös sekä siirtymäsäännös, jonka mukaan, jos määräys puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi on annettu ennen lain voimaantuloa, noudatetaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Ennen voimaantuloa määrätty puolustaja tai avustaja säilyttäisi siten kelpoisuutensa asiassa.

1.5 Oikeusapulaki

Oikeusapulakiin tehtäisiin ehdotetusta oikeudenkäyntiavustajien uudesta lupajärjestelmästä johtuvat muutokset, jotka vastaavat oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin tehtäviä muutoksia.

8 §. Avustaja. Pykälässä säädetään laissa tarkoitettusta avustajasta, joka voidaan määrätä oikeusapua saavalle henkilölle ja jonka palkkio maksetaan valtion varoista. Pykälän 1 momentin mukaan lähtökohtana on, että oikeusapua antaa julkinen oikeusavustaja. Tuomioistuinasioissa avustajaksi voidaan kuitenkin määrätä myös yksityinen avustaja. Lisäksi yksityinen avustaja voidaan määrätä muuhun kuin tuomioistuinasiaan valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 10 §:ssä tarkoitetuissa poikkeuksellisissa tilanteissa.

Pykälän 2 momentissa säädetään yksityisen avustajan kelpoisuusvaatimuksista. Momentin mukaan yksityiseksi avustajaksi on määrättävä asianajaja tai muu oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan avustajaksi kelpoinen henkilö. Rikosasiassa epäillyn avustajaksi on määrättävä julkinen oikeusavustaja tai asianajaja taikka erityisesti syystä muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, jos epäilty on pidätetty tai vangittu, jos häntä epäillään tai hänelle vaaditaan rangaistusta rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, tai tällaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen taikka jos epäilty on 18 vuotta nuorempi.

Ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan (3. lakiehdotus) oikeudenkäyntiavustajana voisi jatkossa toimia julkisen oikeusavustajan ja asianajajan lisäksi yleensä vain luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annettavassa laissa tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Puheena olevaa momenttia ehdotetaan vastaavasti muutettavaksi siten, että yksityiseksi avustajaksi olisi määrättävä asianajaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.

Ehdotettu momentti vastaa muutoin voimassa olevaa momenttia. Edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.9 mainituista syistä niitä edellytyksiä, joiden perusteella avustajaksi voidaan määrätä muu kuin julkinen oikeusavustaja tai asianajaja, ei muutettaisi. Ennalleen jäisi myös pykälän 3 momentissa oleva säännös, jonka mukaan oikeusavun saajan itsensä ehdottama kelpoisuusvaatimukset täyttävä henkilö on määrättävä avustajaksi, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi.

Pykälän voimassa olevan 4 momentin mukaan avustaja on toimessaan velvollinen noudattamaan hyvää asianajotapaa. Hyvän asianajotavan sisältöä ei kuitenkaan ole määritellyt, toisin kuin hyvän asianajajatavan.

Pykälän ehdotetun 2 momentin mukaan avustajaksi voitaisiin määrätä vain julkinen oikeusavustaja, asianajaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Julkinen oikeusavustaja ja asianajaja ovat jo nykyisin velvollisia noudattamaan hyvää asianajajatapaa. Ehdotuksen mukaan myös luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi tehtävässä, johon hänet on määrätty puheena olevassa laissa tarkoitetuksi avustajaksi, velvollinen säädettyssä laajuudessa noudattamaan hyvää asianajajatapaa (1. lakiehdotuksen 7 §).

Tämän vuoksi puheena olevaa momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että laissa tarkoitettu avustaja olisi velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa. Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annettavan lain 7 §:n nojalla annettavasta oikeusministeriön asetuksesta ilmenisi tarkemmin, missä laajuudessa hyvä asianajajatapa velvoittaa luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännös. Laissa olisi tavanomainen voimaantulosäännös sekä siirtymäsäännös, jonka mukaan, jos määräys avustajaksi on annettu ennen lain voimaantuloa, noudatettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Ennen lain voimaantuloa avustajanmääräyksen saanut henkilö säilyttäisi siten kelpoisuutensa asiansa.

1.6 Lastensuojelulaki

86 a §. *Asiamies ja avustaja.* Lastensuojelulain 82 §:n mukaan laissa tarkoitettujen asioiden käsittelystä hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa on voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään, jollei lastensuojelulaissa toisin säädetä. Hallintolainkäyttölain 20 §:n mukaan asianosaisen asiamiehenä tai avustajana saa toimia muukin kuin oikeustieteellisen koulutuksen saanut henkilö. Edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.4 mainituista syistä ehdotetaan, että avustajantehtävän luvanvaraisuus ulotettaisiin myös lastensuojeluasioihin. Tästä säädettäisiin lastensuojelulakiin otettavassa uudessa 86 a §:ssä.

Ehdotetun pykälän mukaan käsiteltäessä puheena olevassa laissa tarkoitettua asiaa hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa asiamiehenä tai avustajana saisi toimia oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö. Viitatus säännöksen mukaisesti asiamiehenä tai avustajana saisi siten toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja (3. lakiehdotuksen 15 luvun 2 §:n 1 momentti). Lisäksi esimerkiksi kunnan lakimies saisi jo työ- tai virkasuhteensa perusteella toimia asiamiehenä tai avustajana.

Ehdotetun siirtymäsäännöksen mukaan, jos asia on tullut vireille ennen lain voimaantuloa, asiassa noudatettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita kelpoisuusehtoja.

1.7 Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista

1 §. *Soveltamisala.* Pykälän voimassa olevassa 2 momentissa on viittaussäännös, jonka mukaan oikeuskansleri valvoo asianajajien toimintaa niin kuin asianajajista annetussa laissa säädetään. Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ehdotetun lain mukaan oikeuskansleri valvoisi vastaavasti luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien toimintaa (1. lakiehdotuksen 8 §). Tätä koskeva viittaus ehdotetaan lisättäväksi puheena olevaan momenttiin.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotettu laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista (1. lakiehdotus) sisältää seuraavat valtuussäännökset:

- Oikeusministeriön asetuksella säädettäisiin tarkemmin, mitä hyvää asianajajatapaa koskevia asianajajayhdistyksen ohjeita luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on velvolinen noudattamaan (7 §);
 - Luvan saaneilta oikeudenkäyntiavustajilta perittävistä maksuista säädettäisiin oikeusministeriön asetuksella (11 §);
 - Tarkemmat säännökset oikeudenkäyntiavustajalautakunnan henkilöstöstä, tehtävistä ilmoituksista, asioiden käsittelystä lautakunnassa ja lain täytäntöönpanosta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella; sekä
 - Työskentelyn järjestämisestä oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa voitaisiin määrätä tarkemmin lautakunnan puheenjohtajan vahvistamassa työjärjestyksessä (13 §).
- Säännöksiä on käsitelty lähemmin edellä 1. lakiehdotuksen kohdalla.

3 Voimaantulo

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan samanaikaisesti vuoden 20 alusta. Aika on tarpeen uuden järjestelmän käynnistämisen ja muiden täytäntöönpanotoimien vuoksi.

Lakiehdotuksissa on siirtymäsäännökset, joita on käsitelty edellä kunkin lakiehdotuksen kohdalla. Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ehdotetun lain mukaan laissa tarkoitettua lupaa olisi haettava kahden vuoden kuluessa lain voimaantulosta (1. lakiehdotuksen 14 §). Tänä kahden vuoden siirtymäaikana oikeudenkäyntiavustajina toimivat henkilöt säilyttäisivät aiemman kelpoisuutensa.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Lakiehdotuksilla on liittymäkohtia useampiin perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin. Näitä perusoikeuksia ja perustuslakivaliokunnan soveltamiskäytäntöä on tarkasteltu laajemmin edellä yleisperustelujen jaksossa 2.2.

Oikeusturvaa koskevan perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa tuomioistuimessa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla. Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kohtuullisessa ajassa on taattu myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 artiklassa.

Tämän esityksen päätavoitteena on asianosaisten oikeusturvan ja asianmukaisen oikeudenhoidon edellytysten parantaminen nostamalla oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien työn laatutasoa saattamalla heidät ammattieettisten velvollisuuksien ja val-

vonnan piiriin. Velvollisuuksiensa vastaisesti toimivan asiamiehen tai avustajan toiminta voitaisiin tietyin edellytyksin karkeimmissa tapauksissa päättää. Tätä kautta ehdotukset osaltaan edistävät perustuslaissa taattua oikeusturvaa ja tuomioistuinkäsittelyn viivytyksettömyyttä.

Oikeudenkäyntiavustajan tehtävän luvanvaraisuus

Esityksessä ehdotetaan, että oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävä yleisissä tuomioistuimissa säädettäisiin pääosin luvanvaraiseksi. Ehdotusta on arvioitava suhteessa elinkeinovapauteen. Perustuslain 18 §:n mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Kuten edellä yleisperustelujen jaksossa 2.2.1 on todettu, perustuslaki ei estä lailla säätämästä jotakin ammattia tai elinkeinoa luvanvaraiseksi, kun siihen on riittävät perusteet. Luvan myöntämisen ja peruuttamisen edellytysten on täytettävä perustuslakivaliokunnan käytännössä asetetut, muun muassa sääntelyn täsmällisyyteen liittyvät vaatimukset.

Oikeudenkäyntien asianosaisten oikeusturvan sekä asianmukaisen ja viivytyksettömän oikeudenhoidon turvaaminen ovat hyväksyttäviä ja painavan yhteyskunnallisen tarpeen vaatimia perusteita rajoittaa elinkeinovapautta. Oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävän säätäminen luvanvaraiseksi on suhteellisuusvaatimuksen mukainen keino. Laissa säädettäisiin siitä, missä oikeudenkäyntiasioissa lupaa edellytetään. Oikeudellisten palvelujen tarjoaminen muutoin jäisi edelleen lupajärjestelmän ulkopuolelle.

Sekä luvan myöntämisen että sen peruuttamisen edellytykset säänneltäisiin tarkoin, eivätkä ne sisältäisi tarkoituksenmukaisuusharkintaa. Menettely oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa täyttäisi oikeusturvan vaatimukset, ja sen päätökseen voitaisiin hakea muutosta tuomioistuimessa. Perustuslaissa turvattu elinkeinovapaus ei siten muodosta estettä ehdotuksen toteuttamiselle.

Perustuslain 21 §:ssä ja edellä mainituissa ihmisoikeussopimuksissa turvattuun oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu myös asianosaisten oikeus valita avustajansa. Kuten edellä yleisperustelujen jaksossa 2.2.2 on todettu, oikeus ei ole ehdoton, vaan oikeudenkäyntiasiamiehille ja -avustajille voidaan asettaa asiallisia kelpoisuusehtoja, joilla rajoitetaan sitä henkilöiden joukkoa, josta avustajan valinta on tehtävä. Ehdotukset eivät siten ole ongelmallisia tämän oikeuden kannalta.

Esityksessä ei ehdoteta Suomen Asianajajaliiton jäsenyyteen perustuvan asianajajamonopolin käyttöönottoa, vaan muille kuin asianajajille ja julkisille oikeusavustajille perustettaisiin uusi lupajärjestelmä. Ehdotusta ei siten ole tarpeen arvioida perustuslain 13 §:ssä turvatun yhdistymisvapauden kannalta.

Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudet ja valvonta

Perustuslain 80 §:n mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyin valtuuden nojalla. Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan. Perustuslakivaliokunnan käytän-

nön mukaan valtuussäännösten on täytettävä muun muassa täsmällisyyden ja tarkkara-jaisuuden vaatimukset.

Ehdotuksen mukaan luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan olisi oikeudenkäyntiasia-miehen ja -avustajan tehtävissään sekä muissa laissa määritellyissä tehtävissään nouda-tettava hyvää asianajajatapaa sen mukaan kuin oikeusministeriön asetuksella tarkemmin säädetään. Asetuksella säädettäisiin, mitä hyvää asianajajatapaa koskevia asianajajayh-distyksen ohjeita oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen noudattamaan.

Lailla siten säädettäisiin luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuuksien perus-teista, toisin sanoen velvollisuudesta noudattaa hyvää asianajajatapaa. Hyvä asianajaja-tapa on ammattieettinen säännöstö, joka saa sisältönsä pääosin Suomen Asianajajaliiton hyväksymistä ohjeista. Oikeusministeriön asetuksen merkitys olisi vain sen täsmentämi- sessä ja vahvistamisessa, mitä näistä ohjeista luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen noudattamaan. Asetuksella ei voitaisi säätää oikeudenkäyntiavustajille muunlaisia velvollisuuksia. Lisäksi laissa säädettäisiin nimenomaisesti, että ennen ase- tuksen antamista oikeusministeriön on kuultava asianajajayhdistystä ja muita oikeuden- käyntiavustajan tehtäviä ammattimaisesti hoitavien tahojen edustajia. Ehdotus ei siten ole ongelmallinen perustuslain 80 §:n kannalta.

Myös muut edellä jaksossa 2 mainitut valtuussäännökset täyttävät perustuslain asetta- mat vaatimukset.

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viran- omaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaa- timuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle. Perustuslakivaliokunnan käytännössä on edellä yleisperustelujen jaksossa 2.2.4 selostetulla tavalla täsmennetty, milloin kyse on merkittävästä julkisen vallan käytöstä ja millaisia vaatimuksia muunlaisen julkisen hallintotehtävän antamisen muulle kuin viranomaiselle on täytettävä.

Ehdotuksen mukaan luvan myöntämisestä ja peruuttamisesta päättäisi perustettava uusi valtion viranomainen, oikeudenkäyntiavustajalautakunta. Ehdotus on siten ongelmaton puheena olevan perustuslain säännöksen kannalta, vaikka katsottaisiin, että tältä osin kyse on merkittävästä julkisen vallan käytöstä.

Ehdotuksen mukaan luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat olisivat Suomen Asianajaja- liiton yhteydessä toimivan valvontalautakunnan ja oikeuskanslerin valvonnan alaisia, vastaavasti kuin asianajajat ja julkiset oikeusavustajat nykyisin. Valvontalautakunta voisi määrätä velvollisuuksiaan rikkovalle oikeudenkäyntiavustajalle vastaavat kurinpi- dolliset seuraamukset kuin asianajajalle, lukuun ottamatta luvan peruuttamista, josta päättäisi oikeudenkäyntiavustajalautakunta.

Luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvontaa voidaan pitää perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuna julkisena hallintotehtävänä, johon ei kuitenkaan tältä osin sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä. Valvontalautakunta ei ole viranomainen, mutta sen asema rinnastuu monessa suhteessa viranomaiseen. Valvontalautakunnan jäsenet toimi-

vat tuomarin vastuulla. Suomen Asianajajaliitto, maan yleinen asianajajayhdistys, on asianajajista annetun lain nojalla perustettu julkisoikeudellinen yhteisö, joka on osa välillistä valtionhallintoa. Valvontalautakunnan riippumattomuutta suhteessa Asianajajaliittoon vahvistettaisiin edelleen. Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat tulisivat jäseniksi lautakuntaan.

Kuten edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.8 on todettu, luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonnan antaminen valvontalautakunnalle on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Asianajajien ja muun oikeudenkäyntiavustajakunnan riippumattomuus julkisesta vallasta edellyttää, että heidän oma ammattikuntansa toteuttaa heidän ammattieettisen valvontansa. Lisäksi yhtä ammattieettistä säännöstöä, hyvää asianajajatapaa, tulee valvoa yhdessä ja samassa elimessä.

Luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien valvonnan antaminen valvontalautakunnalle ei vaarantaisi perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Valvontalautakunnassa käsiteltävät valvonta-asiat valmisteltaisiin riippumattomassa valvontayksikössä, jonka toimintaa johtaisi valvonnasta vastaava lakimies. Toimihenkilöiden virkavastuusta ja vahingonkorvausvastuusta säädettäisiin laissa. Valvontamenettelyssä noudatetaan kuulemisperiaatetta ja muita oikeusturvan vaatimuksia. Asianajajista annetussa laissa säädetyn lisäksi noudatettaisiin hallintolakia, kielilakia ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia. Valvontalautakunnan päätöksistä on muutoksenhakumahdollisuus tuomioistuimeen. Ehdotus ei siten ole ongelmallinen perustuslain 124 §:n kannalta.

Muutoksenhaun ohjaaminen hovioikeuteen

Perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Perustuslain 98 §:n 1 ja 2 momentin mukaan yleisiä tuomioistuinta ovat korkein oikeus, hovioikeudet ja kärjäoikeudet, sekä yleisiä hallintotuomioistuinta korkein hallinto-oikeus ja alueelliset hallinto-oikeudet. Perustuslain 99 §:n 1 momentin mukaan ylintä tuomiovaltaa riita- ja rikosasioissa käyttää korkein oikeus sekä hallintolainkäyttöasioissa korkein hallinto-oikeus.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt muutoksenhakutien ohjaamista hallintoviranomaisen päätöksestä kärjäoikeuteen poikkeuksellisenä järjestelynä. Poikkeaminen on kuitenkin ollut mahdollista perustellusta syystä (PeVL 9/2001 vp, 12/2001 vp, 54/2001 vp, 4/2005 vp ja 32/2005 vp). Perustuslakivaliokunnan käytännöstä on pääteltävissä, että valitustie voidaan poikkeuksellisesti ohjata hallintoviranomaisen päätöksestä yleiseen tuomioistuimeen ainakin, jos hallintoviranomaisen yksittäinen ratkaisu liittyy tai vaikuttaa yleisessä tuomioistuimessa muutoin käsiteltävään asiaan.

Ehdotuksen mukaan luvan oikeudenkäyntiavustajalle myöntäisi ja peruuttaisi perustettava oikeudenkäyntiavustajalautakunta, joka olisi hallintoviranomainen. Ehdotuksen mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksestä valitettaisiin Helsingin hovioikeuteen ja hovioikeudesta edelleen korkeimpaan oikeuteen, jos se myöntää valitusluvan.

Muutoksenhaun ohjaamiselle tässä tapauksessa hallintoviranomaisen päätöksestä yleisiin tuomioistuimiin on perusteltu syy. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan myöntämää lupaa edellytettäisiin pääasiassa yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa. Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja olisi Asianajajaliiton yhteydessä toimivan valvontalautakunnan valvonnan alainen, ja sen päätöksistä valitetaan jo nykyisin Helsingin hovioikeuteen. Ei myöskään ole poissuljettua, että oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ratkaisu liittyisi hovioikeudessa muutoin käsiteltävään asiaan esimerkiksi, jos asianajaja ja luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja ovat samassa asiassa menetelleet velvollisuuksiensa vastaisesti. Ehdotus ei siten ole ongelmallinen mainittujen perustuslain säännösten kannalta.

Avustajapakko ylimääräisessä muutoksenhaussa korkeimmassa oikeudessa

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi tuomioistuimessa asianmukaisesti. Oikeus hakea muutosta turvataan lailla.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskeva 6 artikla ei ole muodostanut estettä monissa Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa ainakin joissakin asioissa käytössä olevalle asianajajapakolle. Ylimääräiseen muutoksenhakuun ihmisoikeussopimuksen 6 artikla ei ylipäätään ainakaan sellaisenaan sovellu.

Ehdotuksen mukaan muun hakijan kuin viranomaisen olisi käytettävä oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa tuomiovirhekantelua tai tuomion purkamista koskevassa asiassa korkeimmassa oikeudessa.

Ehdotuksen mukaan avustajapakko koskisi vain ylimääräistä muutoksenhakua. Ylimääräinen muutoksenhaku kohdistuu tuomioistuimen lainvoimaiseen ratkaisuun, ja hakijalla ovat jo olleet kaikki varsinaiset muutoksenhakekeinot käytettävissään. Kaikissa oikeusvaltioissa on lähtökohtana, että tuomioistuinten lainvoimaiset ratkaisut ovat lopullisia ja pysyviä. Esityksessä ei ehdoteta rajoitettavaksi ylimääräisen muutoksenhaun keinoja tai perusteita. Ehdotus ei siten ole ongelmallinen perusoikeuden hakea muutosta kanssa.

Ehdotus ei loukkaa myöskään perustuslain 21 §:ssä turvattua oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatetta eikä vaaranna asianosaisen oikeusturvaa. Asianosainen voisi aina kääntyä kelpoisuusehdot täyttävän oikeudenkäyntiavustajan puoleen, joka voisi tehdä muutoksenhakemuksen asianosaisen oikeusturvan sitä edellyttäessä. Asianosainen voisi myös kannella ylimmille laillisuusvalvojille.

Suomalaiseen oikeudenkäyntiperinteeseen on kuulunut asianosaisen oikeus ajaa itse asiaansa. Tähän on kuitenkin jo aiemmin tehty rajattuja poikkeuksia. Myös tässä tapauksessa poikkeukseen on perusteltu syy. Kuten edellä yleisperustelujen jaksossa 3.2.10 on todettu, ylimääräisen muutoksenhaun menestyminen on poikkeuksellista. Korkeimman oikeuden rajalliset voimavarat on voitava suunnata sille oikeusjärjestyksessä kuuluvan päätehtävään, oikeuskäytäntöä ohjaavien ennakkoratkaisujen antamiseen. Ehdotus ei siten ole perustuslain kannalta ongelmallinen.

Edellä esitetyn perusteella katsotaan, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

**Laki
luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään erityisen luvan myöntämisestä oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana toimimiseen sekä luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuuksista ja valvonnasta.

Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusvaatimuksista oikeudenkäynneissä säädetään erikseen.

Luvan myöntäminen

2 §

Luvan myöntämisen edellytykset

Tässä laissa tarkoitettu lupa oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana toimimiseen voidaan myöntää toistaiseksi henkilölle,

- 1) joka on suorittanut Suomessa oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinnon taikka ulkomailla vastaavan oikeustieteellisen tutkinnon, joka on tunnustettu Suomessa sen mukaan kuin erikseen säädetään;
- 2) joka on saavuttanut riittävän perehtyneisyyden oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään;
- 3) joka on rehellinen ja joka ei ole ilmeisen sopimaton oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään; sekä
- 4) joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu riittävä perehtyneisyys on henkilöllä, joka on

- 1) suorittanut asianajajista annetussa laissa (496/1958) tarkoitetun asianajajatutkinnon,
- 2) suorittanut tuomioistuinharjoittelun,
- 3) toiminut vähintään vuoden ajan apulaissyöttäjänä tai
- 4) toiminut 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tutkinnon suorittamisen jälkeen vähintään vuoden ajan muussa tehtävässä, joka olennaisesti perehdyttää oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan toimeen.

Edellä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla rehellinen ei ole henkilö, joka on viiden viimeisen vuoden aikana tuomittu vankeusrangaistukseen tai kolmen viimeisen vuoden aikana sakkorangaistukseen rikoksesta, joka osoittaa henkilön olevan sopimaton toimimaan oikeudenkäyntiasiamiehenä tai –avustajana. Henkilölle, joka on kurinpidollisena seuraamuksena erotettu yleisestä asianajajayhdistyksestä (*asianajajayhdistys*) tai poistettu asianajajayhdistyksen pitämästä EU-luettelosta, ei voida myöntää tässä laissa tarkoitettua lupaa ennen kuin kolme vuotta on kulunut erottamisesta tai poistamisesta.

3 §

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta

Tässä laissa tarkoitetun luvan myöntämisestä ja peruuttamisesta päättää riippumaton oikeudenkäyntiavustajalautakunta.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta asetetaan viideksi vuodeksi kerrallaan. Lautakunnan asettaa valtioneuvosto 4 §:ssä tarkoitettujen nimeämisten jälkeen.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta toimii tuomarinvalintalautakunnan yhteydessä.

4 §

Lautakunnan kokoonpano ja jäsenten nimeäminen

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa on jäseninä yksi tuomari hovioikeuksista, yksi tuomari hallinto-oikeuksista tai erityistuomioistuimista, yksi tuomari käräjäoikeuksista sekä yksi oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta edustava jäsen. Kullakin jäsenellä on henkilökohtainen varajäsen. Lautakunta valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan.

Ehdokkaat oikeudenkäyntiavustajalautakunnan jäseniksi nimetään siten, että

- 1) korkein oikeus nimeää hovioikeuksien ja käräjäoikeuksien tuomareiden keskuudesta tulevat jäsenet ja varajäsenet ilmoittautumisten perusteella;
- 2) korkein hallinto-oikeus nimeää hallinto-oikeuksien ja erityistuomioistuinten tuomareiden keskuudesta tulevan jäsenen ja varajäsenen ilmoittautumisten perusteella;
- 3) oikeusministeriö nimeää oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta edustavan jäsenen ja varajäsenen.

Nimettäessä jäseniä ja varajäseniä nimetään ehdokkaita kaksi kertaa niin monta kuin on asetettavia jäseniä ja varajäseniä. Ennen oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta edustavan jäsenen ja varajäsenen nimeämistä oikeusministeriön on kuultava oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta edustavia tahoja.

5 §

Päätösvaltaisuus ja jäsenen ero

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta on päätösvaltainen, kun läsnä on puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja ja vähintään kaksi jäsentä tai varajäsentä.

Eron lautakunnan jäsenelle ja varajäsenelle myöntää valtioneuvosto, joka noudattaen lautakunnan asettamisesta säädettyä menettelyä nimittää hänelle seuraajan jäljellä olevaksi toimikaudeksi.

6 §

Luvan hakeminen ja hakemuksen käsittely

Tässä laissa tarkoitettua lupaa haetaan kirjallisesti oikeudenkäyntiavustajalautakunnalta. Hakijan on liitettävä hakemukseen sen ratkaisemiseksi tarpeellinen selvitys.

Hakemus voidaan käsitellä kirjallisesti. Lautakunta voi tarvittaessa pyytää hakemuksesta lausunnon tai hankkia muuta selvitystä.

Asian käsittelyssä noudatetaan muutoin, mitä hallintolaissa (434/2003) säädetään.

Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudet ja valvonta

7 §

Velvollisuudet

Tässä laissa tarkoitetun luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut oikeudenkäyntiasiamiehen tai –avustajan tehtävät sekä noudattaa niissä hyvää asianajajatapaa sen mukaan kuin oikeusministeriön asetuksella tarkemmin säädetään.

Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös luvan saaneen henkilön muuhun tehtävään, jonka hän on saanut tuomioistuimen määräyksen perusteella tai johon hänet on määrätty oikeusapulaissa (257/2002) tarkoitetuksi avustajaksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitetulla oikeusministeriön asetuksella säädetään, mitä hyvää asianajajatapaa koskevia asianajajayhdistyksen ohjeita luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen noudattamaan. Ennen asetuksen antamista oikeusministeriön on kuultava asianajajayhdistystä ja muita oikeudenkäyntiavustajan tehtäviä ammattimaisesti hoitavien tahojen edustajia.

8 §

Valvonta

Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on edellä 7 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissään asianajajayhdistyksen yhteydessä toimivan valvontalautakunnan ja oikeuskanslerin valvonnan alainen noudattaen soveltuvin osin, mitä asianajajista annetun lain 6 §:n 3 momentissa sekä 6 a, 6 b, 7, 7 a – 7 d ja 7 g – 7 i §:ssä asianajajasta säädetään. Sen sijaan, mitä mainituissa säännöksissä säädetään asianajajayhdistyksen jäsenyydestä erottamisesta, valvontalautakunnan tulee esittää oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle oikeudenkäyntiavustajan saaman luvan peruuttamista. Tieto luvan peruuttamisesta poistetaan julkisesta päiväkirjasta kymmenen vuoden kuluttua oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ratkaisun antamisesta.

9 §

Luvan peruuttaminen

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on peruutettava myöntämänsä lupa, jos:

- 1) luvan saanut henkilö pyytää kirjallisesti peruuttamista;
- 2) henkilö ei enää täytä luvan myöntämisen edellytyksiä;
- 3) valvontalautakunta on esittänyt luvan peruuttamista eikä lievempää kurinpidollista seuraamusta voida pitää riittävänä valvontalautakunnan toteamasta menettelystä;

- 4) henkilö ei ole suorittanut 11 §:ssä tarkoitettua maksua tai seuraamusmaksua kohtuullisessa ajassa sen jälkeen, kun maksamatta jättämisestä on hänelle huomautettu, eikä laiminlyöntiä voida pitää vähäisenä.

Edellä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa uutta lupaa ei voida myöntää ennen kuin kolme vuotta on kulunut lainvoimaiseksi tulleen päätöksen antamisesta. Jos oikeudenkäyntiavustajalautakunta ei hyväksy valvontalautakunnan esitystä luvan peruuttamisesta, sen tulee palauttaa asia valvontalautakunnan käsiteltäväksi. Jos henkilön lupa on valvonta-asian tultua vireille peruutettu, oikeudenkäyntiavustajalautakunta voi jatkaa asian käsittelyä ja lausua siitä, olisiko lupa tullut peruuttaa hänen menettelynsä vuoksi.

Muissa kuin 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa luvan saaneelle oikeudenkäyntiavustajalle on varattava tilaisuus tulla suullisesti kuulluksi ennen luvan peruuttamista. Lautakunta voi määrätä luvan peruuttamista koskevan päätöksen noudatettavaksi muutoksenhausta huolimatta.

Erinäiset säännökset

10 §

Oikeudenkäyntiavustajaluettelo ja julkisuus

Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ja heidän yhteystietonsa merkitään oikeudenkäyntiavustajalautakunnan pitämään julkiseen luetteloon. Henkilö poistetaan luettelosta, kun hänen lupansa on peruutettu lainvoiman saaneella ratkaisulla.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa käsiteltävien asioiden julkisuuteen sovelletaan muutoin, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään. Luvan peruuttamista koskevassa asiassa asiakirja ei kuitenkaan tule julkiseksi ennen kuin oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ratkaisu on annettu.

11 §

Maksut

Tässä laissa tarkoitetun hakemuksen käsittelystä peritään valtiolle maksu. Maksusta säädetään oikeusministeriön asetuksella.

Luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan on lisäksi suoritettava vuotuinen valvontamaksu. Maksun määrä vahvistetaan oikeusministeriön asetuksella asianajajayhdistyksen esityksestä. Asianajajayhdistykselle suoritettavalla maksulla katetaan valvonnan järjestämisestä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset.

12 §

Muutoksenhaku

Sillä, jonka hakemus tässä laissa tarkoitetun luvan saamiseksi on hylätty tai jonka lupa on peruutettu, on oikeus valittaa oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksestä Helsingin hovioikeuteen. Oikeuskanslerilla on oikeus valittaa lautakunnan luvan peruuttamista koskevasta päätöksestä.

Määräaika valituksen tekemiselle on 30 päivää. Valitusaika alkaa siitä päivästä, jona päätös on annettu tiedoksi. Helsingin hovioikeudelle osoitettu valituskirjelmä on toimitettava määräajassa oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan. Lautakunnan on viivytyksettä toimitettava valituskirjelmä liitteineen ja jäljennös valituksenalaisesta päätöksestä hovioikeuteen.

Muutoksenhaussa valvonta-asiassa annettuun valvontalautakunnan ratkaisuun ja tällaisen muutoksenhaun käsittelyssä noudatetaan, mitä asianajajista annetun lain 10 §:ssä säädetään. Valvontalautakunnan päätökseen esittää luvan peruuttamista ei saa hakea erikseen muutosta.

13 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset oikeudenkäyntiavustajalautakunnan henkilöstöstä, tehtävistä ilmoituksista, asioiden käsittelystä lautakunnassa ja tämän lain täytäntöönpanosta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Työskentelyn järjestämisestä oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa voidaan määrätä tarkemmin lautakunnan puheenjohtajan vahvistamassa työjärjestyksessä.

14 §

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tässä laissa tarkoitettua lupaa oikeudenkäyntiasiamiehenä tai –avustajana toimimiseen on haettava kahden vuoden kuluessa lain voimaantulosta. Tänä aikana oikeudenkäyntiasiamiehenä tai –avustajana on kelpoinen toimimaan henkilö, joka oli kelpoinen lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaan.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

**Laki
asianajajista annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan asianajajista 12 päivänä joulukuuta 1958 annetun lain (496/1958) 7 §:n 1 momentti ja 7 j §,
muutetaan lain 3 §:n 1 momentti, 7 §:n 5 momentti, 7 a §:n 1 ja 2 momentti, 7 b §:n 1 ja 2 momentti, 7 c §:n 1 momentti, 7 e §:n 1 momentti, 7 h §:n 1 momentti, 7 i §:n 2 momentti, 9 §:n 1 momentti ja 10 §:n 3 ja 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat ..., sekä
lisätään lakiin uusi 6 a ja 6 b §, 7 §:ään uusi 8 ja 9 momentti ja 7 a §:ään uusi 4 momentti, seuraavasti:

3 §

Asianajajaksi voidaan hyväksyä 25 vuotta täyttänyt henkilö, joka:

- 1) on rehelliseksi tunnettu sekä muilta ominaisuuksiltaan ja elämäntavoiltaan sopiva harjoittamaan asianajajan tointa;
 - 2) on suorittanut Suomessa oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinnon, taikka on suorittanut oikeustieteellisen tutkinnon muualla kuin Suomessa ja saanut ammattipätevyyden tunnustamisesta annetun lain (1093/2007) tai ulkomailla suoritettujen korkeakouluopintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta annetun lain (531/1986) mukaisen Opetushallituksen päätöksen kelpoisuudesta oikeustieteen kandidaatin tai oikeustieteen maisterin tutkintoa edellyttävään tehtävään ja suorittanut mahdolliset päätöksessä edellytetyt lisävaatimukset;
 - 3) on saavuttanut asianajajan toimen harjoittamiseen tarvittavan taidon sekä sellaisen käytännöllisen kokemuksen kuin asianajajayhdistyksen säännöissä määrätään;
 - 4) on suorittanut oikeusministeriön hyväksymässä järjestyksessä asianajotoiminnan säännöksiä ja hyvän asianajajatavan vaatimuksia koskevan tutkinnon (*asianajajatutkinto*); sekä
 - 5) ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.
-

6 a §

Asianajajayhdistyksen yhteydessä toimivat riippumattomat valvontalautakunta ja valvontayksikkö, joille kuuluvat tässä laissa säädetyt asianajajiin kohdistuvat kurinpidolliset viranomaistehtävät. Sen mukaan kuin valtion oikeusaputoimistoista annetussa laissa (258/2002) ja luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (/) säädetään, valvontalautakunnalle ja valvontayksikölle kuuluvat myös julkisiin oikeusavustajiin ja luvan saaneisiin oikeudenkäyntiavustajiin kohdistuvat kurinpidolliset viranomaistehtävät.

Valvontalautakunta käsittelee ja ratkaisee 7 c §:ssä tarkoitetut valvontasiat ja antaa suosituksen asianajajan ja hänen asiakkaansa välisestä 7 e §:ssä tarkoitetusta palkkioriidasta.

Valvontayksikkö valmistelee valvontalautakunnassa käsiteltävät valvonta- ja palkkioriiita-asiat. Valvontayksikön toimintaa johtaa valvonnasta vastaava lakimies.

Valvontayksikköön kuuluva toimihenkilö ei saa osallistua asianajajayhdistykselle kuuluvien muiden kuin viranomaistehtävien hoitoon, jos se voi vaarantaa valvontayksikön tehtävien hoidon riippumattomuutta ja puolueettomuutta.

6 b §

Kun valvontalautakunta ja valvontayksikkö hoitavat niille kuuluvia viranomaistehtäviä, niiden on, sen lisäksi mitä tässä laissa säädetään, noudatettava, mitä hallintolaissa (434/2003) ja kielilaissa (423/2003) säädetään. Valvontalautakunnan ja valvontayksikön asiakirjojen ja toiminnan julkisuudesta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään, jollei asianajajan salassapitovelvollisuudesta muuta johdu. Asiakirja ei kuitenkaan tule julkiseksi, ennen kuin valvontalautakunnan ratkaisu on annettu tai kun se on asiaan osallisen saatavissa.

Viranomaistehtävien hoidossa aiheutuvan vahingon korvaamisesta on voimassa, mitä julkisyhteisön ja virkamiehen korvausvastuusta sekä virkatoimessa aiheutuneen vahingon korvaamisesta säädetään. Viranomaistehtävien hoitoon osallistuvaan asianajajayhdistyksen toimihenkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

Valvonta- tai palkkioriiita-asiaa käsittelevän esteellisyydestä on voimassa, mitä asianajajan ja tuomarin esteellisyydestä on säädetty tai määrätty.

7 §

Seuraamusmaksu, joka suoritetaan asianajajayhdistykselle ja jolla katetaan valvontalautakunnan ja valvontayksikön toiminnasta aiheutuvia kustannuksia, on vähintään 500 euroa ja enintään 15 000 euroa ja sitä määrättäessä otetaan huomioon muun ohessa asianajajan menettelyn moitittavuus, kokemus asianajotehtävistä sekä taloudelliset olot niin, että seuraamus on oikeudenmukaisessa suhteessa hänen menettelyynsä.

Valvontalautakunta voi edellä 4 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa jättää seuraamuksen määräämättä, jos asianajajan menettely vain vähäisessä määrin rikkoo asianajajan velvollisuuksia ja menettelyä on sen haitallisuuteen nähden pidettävä myös kokonaisuutena arvostellen vähäisenä.

Jos asianajajan jäsenyys asianajajayhdistyksessä on valvonta-asian tultua vireille päättynyt, lautakunta voi jatkaa käsittelyä ja lausua siitä, onko hän jäsenenä ollessaan menetellyt moitittavasti ja minkä seuraamuksen hän olisi siitä ansainnut.

7 a §

Valvontalautakuntaan kuuluvat puheenjohtaja sekä yksitoista muuta jäsentä ja viimeksi mainittujen henkilökohtaiset varajäsenet. Puheenjohtajan sekä kuuden muun jäsenen ja heidän varajäsentensä tulee olla asianajajia. Kolmen jäsenen ja heidän varajäsentensä tulee olla asianajajakuntaan kuulumattomia oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita henkilöitä, jotka ovat perehtyneitä asianajotoimintaan sekä lisäksi tuomarin tehtäviin taikka oikeustieteen yliopistolliseen koulutukseen ja tutkimukseen. Kahden jäsenen ja heidän varajäsentensä tulee olla luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (/) tarkoitettuja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia. Valvontalautakunnan jäsenten ja varajäsenten toimikausi on kolme vuotta.

Asianajajayhdistyksen valtuuskunta valitsee valvontalautakunnan puheenjohtajan sekä asianajajakuntaan kuuluvat jäsenet ja heidän varajäsenensä. Valtioneuvosto nimittää asianajajakuntaan kuulumattomat valvontalautakunnan jäsenet ja heidän varajäsenensä oikeusministeriön esityksestä ministeriön saatua ehdokkaiden kelpoisuudesta tehtävään asianajajayhdistyksen lausunnon, jonka on edellä 1 momentin kolmannessa virkkeessä tarkoitettujen ehdokkaiden osalta oltava puoltava. Lausuntopyyntönsä on esitettävä ehdokkaita kaksi kertaa niin paljon kuin on nimitettäviä.

Valvontalautakunnan jäsenenä yhtäjaksoisesti kuusi vuotta ollut voidaan valita tai nimittää uudelleen samaan tehtävään vasta toimikaudeksi, joka alkaa kolmen vuoden kuluttua hänen edellisen toimikautensa päättymisestä. Lautakunnan jäsenenä yhtäjaksoisesti kuusi vuotta toiminut voi kuitenkin tulla valituksi sen puheenjohtajaksi. Valvontalautakunnan puheenjohtajana voi yhtäjaksoisesti toimia enintään kuusi vuotta. Eron valvontalautakunnan jäsenelle ja varajäsenelle myöntää hänet valinnut tai nimittänyt taho, joka noudattaen säädettyä menettelyä, valitsee tai nimittää hänelle seuraajan jäljellä olevaksi toimikaudeksi.

7 b §

Valvontalautakunta voi toimia neljänä jaostona, joihin kuhunkin kuuluu kolme jäsentä. Jaostojen kokoonpanon määrää valvontalautakunta siten, että kuhunkin jaostoon kuuluu jäsenenä enintään kaksi asianajajaa ja enintään kaksi asianajajakuntaan kuulumatonta jäsentä. Jaostojen puheenjohtajina toimivat valvontalautakunnan puheenjohtaja ja valvontalautakunnan vuosittain keskuudestaan valitsevat kolme varapuheenjohtajaa. Palkkioriita-asiaa käsiteltäessä jaostossa johtaa puhetta kuitenkin asianajajakuntaan kuulumaton jäsen.

Asiat käsitellään valvontalautakunnan jaostoissa tai valvontalautakunnan täysistunnossa. Valvontalautakunnan täysistunto on päätösvaltainen, kun puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja ja vähintään kahdeksan muuta jäsentä on saapuvilla. Valvontalautakunnan jaosto on päätösvaltainen, kun kaikki sen jäsenet ovat saapuvilla.

7 c §

Valvonta-asia tulee vireille, kun asianajajaan kohdistuva kirjallinen kantele, oikeuskanslerin ilmoitus tai tuomioistuimen oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 10 a §:n nojalla tekemä ilmoitus saapuu valvontalautakunnalle. Asia tulee vireille myös, kun asianajajayhdistyksen hallitus on päättänyt siirtää tietoonsa tulleen asian valvontalautakunnan käsiteltäväksi.

7 e §

Palkkioriita-asia tulee vireille, kun asianajajan päämiehen tai muun asiakkaan kirjallinen hakemus saapuu valvontalautakunnalle. Jos hakemus on niin puutteellinen, ettei asiaa voida sen perusteella ottaa ratkaistavaksi, hakijaa on määrääjassa kehoitettava korjaamaan puute. Hakijalle on samalla ilmoitettava, millä tavoin hakemus on puutteellinen, ja että valvontalautakunta voi jättää hakemuksen ottamatta käsiteltäväksi, jos hakija ei noudata saamaansa täydennyskehotusta.

7 h §

Valvontalautakunnan käsittelemistä valvonta- ja palkkioriita-asioista on pidettävä julkista päiväkirjaa, johon on merkittävä tiedot kantelijasta tai hakijasta, asianajajasta ja tarvittaessa asianajajayhtiöstä, asianimikkeestä, ratkaisun antamispäivästä ja ratkaisun lopputuloksesta. Päiväkirjasta on myös ilmentävä asian käsittelyn vaihe. Julkiseen päiväkirjaan merkitään myös tieto siitä, onko asianajaja noudattanut valvontalautakunnan palkkioriita-asiassa antamaa suositusta.

7 i §

Valvontalautakunnan tulee pitää ratkaisuseloste yleisön saatavilla niin kauan kuin ratkaisua koskeva tieto on 7 h §:n mukaisesti merkittynä julkiseen päiväkirjaan.

9 §

Asianajaja, joka on konkurssissa tai jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, lakkaa olemasta asianajajayhdistyksen jäsen ja hallituksen on poistettava hänet asianajajaluettelosta.

10 §

Määräaika valituksen tekemiselle on 30 päivää. Valitusaika alkaa siitä päivästä, jona päätös on annettu tiedoksi. Viimeistään määräajan viimeisenä päivänä ennen valtion virastoissa noudatettavan työajan päättymistä on Helsingin hovioikeudelle osoitettu valituskirjelmä puhevallan menettämisen uhalla toimitettava valvontalautakunnalle. Valvontalautakunnan on viivytyksettä toimitettava valituskirjelmä liitteineen ja jäljennös valituksenalaisesta päätöksestä sekä päätöksen koskiessa asianajajaa, asianajajayhdistyksen lausunto hovioikeuteen.

Hovioikeuden on valitusasiaa käsiteltäessä varattava oikeuskanslerille, kantelijalle ja, asian koskiessa asianajajaa, asianajajayhdistykselle tilaisuus tulla kuulluksi valituksen johdosta ja tarvittaessa esittää todistelua ja muuta selvitystä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Lain 7 §:n 8 momenttia sovelletaan myös lain voimaan tullessa vireillä oleviin valvonta-asioihin.

Tämän lain voimaan tullessa valvontalautakunnan jäsenenä olevien toimikausi jatkuu sen määräajan loppuun, joksi heidät on valittu tai nimitetty. Sen estämättä, mitä 7 a §:n 1 momentissa säädetään, nimitettäessä ensimmäistä kertaa neljättä ja viidettä asianajajakuntaan kuulumatonta jäsentä ja heidän varajäseniään, heihin sovelletaan 7 a §:n 1 momentin kolmannen virkkeen kelpoisuusvaatimuksia. Mainituista jäsenistä toisen jäsenen ja hänen varajäsenensä toimikausi on yksi vuosi, ja toisen jäsenen ja hänen varajäsenensä toimikausi on kaksi vuotta.

Lain 7 a §:n 4 momentissa tarkoitettussa valvontalautakunnan jäsenyyden kestossa otetaan huomioon myös jäsenyys valvontalautakunnassa ennen lain voimaantuloa.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

3.

Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 3 momentti,
muutetaan lain 15 luvun 2 §:n 1 ja 4 momentti, 4 §:n 1 momentti sekä 10 a §:n 1 momentti ja 31 luvun 13 § ja 18 §:n 3 momentti sekä
lisätään lain 15 luvun 1 §:ään uusi 4 momentti ja 31 luvun 3 §:ään uusi 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat..., seuraavasti:

15 luku

Oikeudenkäyntiasiamiehestä

1 §

 Muun hakijan kuin viranomaisen on käytettävä oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa tämän lain 31 luvussa tarkoitettussa tuomiovirhekantelua tai tuomion purkamista koskevassa asiassa korkeimmassa oikeudessa.

2 §

Jollei muussa laissa toisin säädetä, oikeudenkäyntiasiamiehenä tai –avustajana saa toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (/) tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Oikeudenkäyntiasiamiehenä tai –avustajana saa kuitenkin toimia asianosaiseen työ- tai virkasuhteessa oleva, oikeustieteen kandidaatin tai maisterin tutkinnon suorittanut, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu.

 Myös muu kuin 1 momentissa mainittu, rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu, voi toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai –avustajana:

- 1) 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettussa asiassa;
- 2) hakemusasiassa, joka ei ole riitainen; sekä
- 3) maa-oikeusasiassa.

4 §

Oikeudenkäyntiasiamiehen on, jollei päämies ole häntä tuomioistuimessa asiamieheksi suullisesti valtuuttanut, esitettävä päämiehen omakätisesti allekirjoittama valtakirja, jos tuomioistuin niin määrää.

10 a §

Jos asiamies tai avustaja osoittautuu epärehelliseksi, ymmärtämättömäksi tai taitamattomaksi taikka jos hänet havaitaan toimeensa muutoin sopimattomaksi, saa tuomioistuin kieltää häntä esiintymästä siinä asiassa. Tuomioistuin voi myös, milloin syytä on, kieltää häneltä oikeuden enintään kolmen vuoden aikana toimia siinä tuomioistuimessa asiamiehenä tai avustajana. Kun päätös koskee asianajajaa, julkista oikeusavustajaa tai luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa, tuomioistuimen on ilmoitettava päätöksestä asianajajista annetussa laissa (496/1958) tarkoitetulle valvontalautakunnalle. Jos edellisessä virkkeessä mainittu asiamies tai avustaja menettelee muutoin velvollisuuksiensa vastaisesti, tuomioistuin voi ilmoittaa menettelyn valvontalautakunnan käsiteltäväksi.

31 luku

Ylimääräisestä muutoksenhausta

3 §

Hakijan velvollisuudesta käyttää oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa korkeimmassa oikeudessa säädetään 15 luvun 1 §:n 4 momentissa. Hakijalle on varattava tilaisuus hankkia kelpoisuusvaatimukset täyttävä asiamies tai avustaja, paitsi jos se on selvästi tarpeetonta.

13 §

Hakemuksen käsittelyssä on soveltuvin osin noudatettava, mitä 3 §:n 2 momentissa, 4 ja 5 §:ssä on kantelun kohdalta säädetty.

18 §

Hakemuksesta ja sen käsittelystä on soveltuvin osin voimassa, mitä 3 §:n 1 momentissa, 4 ja 5 §:ssä kantelusta säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Jos asia on tullut vireille ennen tämän lain voimaantuloa, noudatetaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

4.

Laki
oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 2 ja 6 §:n muut-
tamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997
 annetun lain (689/1997) 2 luvun 2 §:n 1 momentti ja 6 §, sellaisina kuin ne ovat..., seu-
 raavasti:

2 luku

Asianosaisen avustamisesta

2 §

Puolustajaksi ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on 1 ja 1 a §:n
 nojalla määrättävä julkinen oikeusavustaja tai asianajaja. Jos sopivaa julkista oikeus-
 avustajaa tai asianajajaa ei ole tiedossa tai siihen on muu erityinen syy, puolustajaksi tai
 oikeudenkäyntiavustajaksi voidaan määrätä luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista
 annetussa laissa (/) tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Puolustajaksi tai
 oikeudenkäyntiavustajaksi määrättävälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävään
 määräämisestä.

6 §

Puolustaja ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen huo-
 lellisesti hyvää asianajajatapaa noudattaen valvomaan päämiehensä etua ja oikeutta sekä
 siinä tarkoituksessa edistämään asian selvittämistä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Jos määräys puolustajaksi tai asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on
 annettu ennen tämän lain voimaantuloa, noudatetaan lain voimaan tullessa voimassa
 olleita säännöksiä.

5.

**Laki
oikeusapulain 8 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 5 päivänä huhtikuuta 2002 annetun oikeusapulain (257/2002) 8 §:n 2 ja 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat..., seuraavasti:

8 §
Avustaja

Yksityiseksi avustajaksi on määrättävä asianajaja tai luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (/) tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Rikosasiassa epäillyn avustajaksi on määrättävä julkinen oikeusavustaja tai asianajaja taikka erityisestä syystä luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, jos epäilty on pidätetty tai vangittu, jos häntä epäillään tai hänelle vaaditaan rangaistusta rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, tai tällaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen taikka jos epäilty on 18 vuotta nuorempi.

Avustaja on toimessaan velvollinen noudattamaan hyvää asianajajatapaa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Jos määräys avustajaksi on annettu ennen tämän lain voimaantuloa, noudatetaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

6.

**Laki
lastensuojelulain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 13 päivänä huhtikuuta 2007 annettuun lastensuojelulakiin (417/2007) uusi 86 a § seuraavasti:

86 a §

Asiamies ja avustaja

Käsiteltäessä tässä laissa tarkoitettua asiaa hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa asiamiehenä tai avustajana saa toimia oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Jos asia on tullut vireille ennen tämän lain voimaantuloa, noudatetaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

7.

Laki

valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan valtioneuvoston oikeuskanslerista 25 päivänä helmikuuta 2000 annetun lain (193/2000) 1 §:n 2 momentti seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Oikeuskansleri valvoo asianajajien ja luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien toimintaa niin kuin asianajajista annetussa laissa (496/1958) ja luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Asetusluonnos

**Oikeusministeriön asetus
luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudesta noudattaa
hyvää asianajajatapaa**

Oikeusministeriön päätöksen mukaisesti säädetään luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista päivänä kuuta 20 annetun lain (/) 7 §:n 3 momentin nojalla:

1 §

Soveltamisala

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (/) tarkoitettun oikeudenkäyntiavustajan tulee hoitaessaan oikeudenkäyntiasiamiehen tai –avustajan tehtävää tai tehtävää, jonka hän on saanut tuomioistuimen määräyksen perusteella tai johon hänet on määrätty oikeusapulaissa (257/2002) tarkoitetuksi avustajaksi, noudattaa soveltuvin osin maan yleisen asianajajayhdistyksen (*asianajajayhdistys*) vahvistamaa hyvää asianajajatapaa sen mukaan kuin tässä asetuksessa säädetään.

2 §

Hyvää asianajajatapaa koskevat ohjeet ja palkkio-ohje

Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen soveltuvin osin noudattamaan, mitä asianajajayhdistyksen 15 päivänä tammikuuta 2009 hyväksymissä hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden 3 – 10 ja 12 kohdassa ja palkkio-ohjeessa säädetään. Seuraavat hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden määräykset eivät kuitenkaan koske luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa:

- 1) ohjeiden 4.2 kohdassa tarkoitettu täydennyskoulutusvelvollisuus;
- 2) ohjeiden 5.15 kohdassa tarkoitettu velvollisuus tiedon antamisesta palkkioriiata koskevasta suositustenmenettelystä ja
- 3) ohjeiden 9.3 kohdassa tarkoitettu velvollisuus vastata toisen asianajajan palkkiosta.

3 §

Vastuuvakuutusvelvollisuus

Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, joka ammattimaisesti vastiketta vastaan tarjoaa 1 §:ssä tarkoitettuja avustajapalveluja rajoittamattomalle asiakaskunnalle, on soveltuvin osin velvollinen noudattamaan, mitä asianajajayhdistyksen 11 päivänä kesäkuuta 1982 vahvistamien asianajajien vastuuvakuutusta koskevien ohjeiden 1 – 3 §:ssä määrätään. Vastuuvakuutus on otettava ennen edellä tarkoitettun toiminnan aloittamista.

4 §

Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

1.

Lag om rättegångsbiträden som har fått tillstånd

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

Allmänna bestämmelser

1 §

Lagens tillämpningsområde

I denna lag föreskrivs om beviljande av ett särskilt tillstånd till att verka som rättegångsombud och rättegångsbiträde samt om skyldigheterna för och tillsynen av rättegångsbiträden med tillstånd.

I fråga om rättegångsombuds och rättegångsbiträdens behörighetskrav vid rättegångar föreskrivs särskilt.

Beviljande av tillstånd

2 §

Förutsättningarna för beviljande av tillstånd

Tillstånd som avses i denna lag till att verka som rättegångsombud och rättegångsbiträde kan beviljas tillsvidare en person

- 1) som i Finland har avlagt juris kandidatexamen eller juris magisterexamen eller en motsvarande utländsk juridisk examen som har erkänts i Finland enligt vad som särskilt föreskrivs,
- 2) som är tillräckligt insatt i uppgiften som rättegångsombud och rättegångsbiträde,
- 3) som är redbar och inte uppenbart olämplig för uppgiften som rättegångsombud eller rättegångsbiträde, samt
- 4) som inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har begränsats.

Tillräckligt insatt på det sätt som avses i 1 mom. 2 punkten är en person som

- 1) har avlagt advokatexamen som avses i lagen om advokater (496/1958),
- 2) har utfört domstolspraktik,
- 3) har verkat under minst ett år som biträdande åklagare, eller
- 4) efter att ha avlagt den examen som avses i 1 mom. 1 punkten under minst ett år har verkat i andra uppgifter som väsentligt gör personen förtrogen med uppgiften som rättegångsombud eller rättegångsbiträde.

En person är inte redbar på det sätt som avses i 1 mom. 3 punkten, om han eller hon under de fem senaste åren har dömts till ett fängelsestraff, eller under de tre senaste åren till ett bötesstraff för ett brott som visar att personen är olämplig att verka som rättegångsombud eller rättegångsbiträde. En person som utesluts ur den allmänna

advokatföreningen (*advokatföreningen*) som disciplinär påföljd eller har avförts ur advokatföreningens EU-register kan inte beviljas ett tillstånd som avses i denna lag förrän tre år har förflutit från uteslutningen eller avförandet ur registret.

3 §

Rättegångsbiträdesnämnden

I fråga om beviljande eller återkallande av tillstånd som avses i denna lag beslutar en oberoende rättegångsbiträdesnämnd.

Rättegångsbiträdesnämnden tillsätts för fem år i sänder. Nämnden tillsätts av statsrådet sedan de nomineringar som avses i 4 § har skett.

Rättegångsbiträdesnämnden verkar i samband med domarförslagsnämnden.

4 §

Nämndens sammansättning och nominering av ledamöter

Rättegångsbiträdesnämndens ledamöter är en domare från hovrätterna, en domare från förvaltningsdomstolarna eller specialdomstolarna, en domare från tingsrätterna samt en ledamot som företräder den juridiska forskningen och undervisningen. Varje ledamot har en personlig ersättare. Nämnden väljer inom sig ordförande och vice ordförande.

Kandidaterna till ledamöter i rättegångsbiträdesnämndens utses så att

- 1) högsta domstolen utifrån anmälan utser ledamöterna och ersättarna bland domarna från hovrätterna och tingsrätterna,
- 2) högsta förvaltningsdomstolen utifrån anmälan utser ledamoten och ersättaren bland domarna från förvaltningsdomstolarna och specialdomstolarna,
- 3) justitieministeriet utser ledamoten och ersättaren som företräder den juridiska forskningen och undervisningen.

När ledamöter och ersättare utses, ska kandidaterna vara två gånger så många som de ledamöter och ersättare som utnämns. Innan den ledamot och ersättare som företräder den juridiska forskningen och undervisningen utses, ska justitieministeriet höra parter som företräder den juridiska forskningen och undervisningen.

5 §

Beslutförhet och ledamots avgång

Rättegångsbiträdesnämnden är beslutför när ordföranden eller vice ordföranden och minst två ledamöter eller ersättare är närvarande.

Ledamöterna i nämnden och deras ersättare beviljas avsked av statsrådet, som med iakttagande av förfarandet vid tillsättandet av nämnden samtidigt utnämner efterträdare för återstoden av mandattiden.

6 §

Ansökan om tillstånd och handläggning av ansökan

Ett tillstånd som avses i denna lag söks skriftligen hos rättegångsbiträdesnämnden. Sökanden ska till ansökan foga den utrednings som behövs för att avgöra den.

Ansökan kan handläggas skriftligt. Nämnden kan vid behov inhämta utlåtande om ansökan eller skaffa annan utredning.

Vid behandlingen av ärendet iaktas i övrigt vad som föreskrivs i förvaltningslagen (434/2003).

Skyldigheter för och tillsyn av rättegångsbiträden med tillstånd.

7 §

Skyldigheter

Ett rättegångsbiträde med tillstånd som avses i denna lag ska redligen och samvetsgrant fullgöra de uppdrag som anförtrotts honom eller henne som rättegångsombud eller rättegångsbiträde samt i dem iaktta god advokatsed enligt vad närmare föreskrivs i förordning av justitieministeriet.

Vad som i 1 mom. föreskrivs tillämpas också på annat uppdrag som en person med tillstånd har fått genom domstolsförordnande eller för vilket han eller hon har förordnats till ett sådant biträde som avses i rättshjälpslagen (257/2002).

Genom den förordning av justitieministeriet som avses i 1 mom. föreskrivs vilka av advokatföreningens vägledande regler om god advokatsed som ett rättegångsbiträde med tillstånd är skyldigt att iaktta. Innan förordningen utfärdas ska justitieministeriet höra advokatföreningen och andra representanter för instanser som företär sådana personer som yrkesmässigt sköter uppdrag som rättegångsbiträden.

8 §

Tillsyn

Ett rättegångsbiträde med tillstånd lyder i sina uppgifter enligt 7 § under en tillsynsnämnd som verkar i samband med advokatföreningen och under justitiekanslern med iakttagande i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 6 § 3 mom. samt 6 a, 6 b, 7, 7 a – 7 d och 7 g – 7 i § i lagen om advokater. I stället för vad som i nämnda bestämmelser föreskrivs om uteslutning ur advokatföreningen ska tillsynsnämnden göra en framställning till rättegångsbiträdesnämnden om återkallande av rättegångsbiträdets tillstånd. Uppgiften om återkallande av tillståndet avlägsnas från den offentliga dagboken när tio år har förflutit från rättegångsbiträdesnämndens avgörande.

9 §

Återkallande av tillstånd

Rättegångsbiträdesnämnden ska återkalla sitt tillstånd, om

- 1) en person med tillstånd skriftligt begär en återkallelse,
- 2) personen inte längre uppfyller villkoren för att bevilja tillstånd,
- 3) tillsynsnämnden har gjort en framställning om återkallande av tillståndet och en lindrigare disciplinär påföljd inte kan anses vara tillräcklig för det förfarande som tillsynsnämnden har konstaterat,
- 4) personen inte har betalat en avgift som avses i 11 § eller en påföljdsavgift inom skälig tid efter att han eller hon fått en anmärkning om den uteblivna betalningen, och försummelsen inte kan anses som ringa.

I fall som avses i 1 mom. 3 punkten kan ett nytt tillstånd inte beviljas förrän tre år har förflutit från det att ett lagakraftvunnet beslut har meddelats. Om rättegångsbiträdesnämnden inte godkänner tillsynsnämndens framställning om återkallande av tillstånd, ska den återförvisa ärendet att behandlas av tillsynsnämnden. Om en persons tillstånd har återkallats efter att ett tillsynsärende har inletts, kan rättegångsbiträdesnämnden fortsätta handläggningen av ärendet och uttala sig om huruvida tillståndet hade bort återkallas på grund av hans eller hennes förfarande.

I övriga fall än de som avses i 1 mom. 1 punkten ska rättegångsbiträdet med tillstånd ges möjlighet att muntligen bli hört innan tillståndet återkallas. Nämnden kan bestämma att ett beslut om återkallande av tillstånd ska iakttas även om beslutet har överklagats.

Särskilda bestämmelser

10 §

Förteckning över rättegångsbiträden och offentlighet

Rättegångsbiträden med tillstånd och deras kontaktuppgifter antecknas i en offentlig förteckning som förs av rättegångsbiträdesnämnden. En person stryks ur förteckningen sedan hans eller hennes tillstånd har återkallats genom ett lagakraftvunnet beslut.

På offentligheten för de ärenden som handläggs av rättegångsbiträdesnämnden tillämpas i övrigt bestämmelserna i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999). I ett ärende som gäller återkallande av tillstånd blir en handling dock inte offentlig förrän rättegångsbiträdesnämndens beslut i ärendet har meddelats.

11 §

Avgifter

För handläggningen av en ansökan som avses i denna lag tas det ut en avgift till staten. I fråga om avgiften föreskrivs i en förordning av justitieministeriet.

Ett rättegångsbiträde med tillstånd ska dessutom betala en årlig tillsynsavgift. Avgiftens belopp fastställs genom en förordning av justitieministeriet på framställning av advokatföreningen. Med avgiften, som betalas till advokatföreningen, täcks de skäliga kostnaderna för att arrangera tillsynen.

12 §

Ändringssökande

Den vars ansökan om ett tillstånd som avses i denna lag har avslagits eller vars tillstånd har återkallats har rätt att hos Helsingfors hovrätt överklaga rättegångsbiträdesnämndens beslut. Justitiekanslern har rätt att överklaga nämndens beslut som gäller återkallande av tillstånd.

Tiden för överklagande är 30 dagar. Besvärstiden börjar löpa från den dag då beslutet delgavs. Besvärsskriften riktas till Helsingfors hovrätt och ska inom den föreskrivna tiden ges in till rättegångsbiträdesnämnden. Nämnden ska utan dröjsmål till hovrätten översända besvärsskriften jämte bilagor och en avskrift av det överklagade beslutet.

I fråga om överklagande av ett avgörande som tillsynsnämnden har meddelat i ett tillsynsärende iakttas vad som föreskrivs i 10 § i lagen om advokater. Ett beslut av tillsynsnämnden om att göra en framställning om återkallande av tillstånd får inte särskilt överklagas.

13 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om rättegångsbiträdesnämndens personal, anmälningar som ska göras, handläggningen av ärenden vid nämnden och verkställigheten av denna lag ges genom en förordning av statsrådet

Närmare bestämmelser om arrangerandet av arbetet vid rättegångsbiträdesnämnden kan utfärdas i en arbetsordning som fastställs av nämndens ordförande.

14 §

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 20 .

En ansökan som avses i denna lag om att få verka som rättegångsombud eller rättegångsbiträde ska göras inom två år från det att lagen träder i kraft. Under denna tid är en person som var behörig enligt de bestämmelser som gällde då lagen trädde i kraft behörig att verka som rättgångsombud eller rättegångsbiträde.

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

2.

Lag om ändring av lagen om advokater

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i lagen av den 12 december 1958 om advokater (496/1958) 7 § 1 mom. och 7 j §,

ändras 3 § 1 mom., 7 § 5 mom., 7 a § 1 och 2 mom., 7 b § 1 och 2 mom., 7 c § 1 mom., 7 e 1 mom., 7 h § 1 mom., 7 i § 2 mom., 9 § 1 mom. och 10 § 3 och 4 mom., sådana de lyder..., samt

fogas till lagen nya 6 a och 6 b §, till 7 § nya 8 och 9 mom. och till 7 a § ett nytt 4 mom. som följer:

3 §

Såsom advokat kan godkännas en person som har fyllt 25 år och som:

1) är känd för redbarhet samt i fråga om övriga egenskaper och levnadssätt är lämplig att utöva advokatverksamhet,

2) har avlagt juris kandidatexamen eller juris magisterexamen i Finland, eller har avlagt en juridisk examen någon annanstans än i Finland och erhållit ett beslut från Utbildningsstyrelsen i enlighet med lagen om erkännande av yrkeskvalifikationer (1093/ 2007) eller lagen om den tjänstebehörighet som högskolestudier utomlands medför (531/1986) om behörighet för en uppgift som förutsätter juris kandidatexamen eller juris magisterexamen och fullgjort eventuella tilläggskrav som förutsatts i beslutet,

3) har förvärvat den skicklighet som krävs för utövande av advokatverksamhet och sådan praktisk erfarenhet som föreskrivs i advokatföreningens stadgar,

4) i den ordning som har godkänts av justitieministeriet har avlagt en examen som gäller bestämmelserna om advokatverksamhet och vad god advokatsed kräver (*advokatexamen*), samt

5) inte har försatts i konkurs eller vars handlingsbehörighet inte har be-
gränsats.

6 a §

I samband med advokatföreningen verkar en oberoende tillsynsnämnd och en oberoende tillsynsenhet vilka har till uppgift att handha de disciplinära myndighetsuppgifter som riktas mot advokater och som föreskrivs i denna lag. Enligt vad som föreskrivs i lagen om statliga rättshjälpsbyråer (258/2002) och i lagen om rättegångsbiträden som har fått tillstånd (/) har tillsynsnämnden och tillsynsenheten också till uppgift att handha de disciplinära myndighetsuppgifter som riktas mot offentliga rättsbiträden och rättegångsbiträden med tillstånd.

Tillsynsnämnden handlägger och avgör sådana tillsynsärenden som avses i 7 c § och ger rekommendationer i sådana arvodestvister mellan en advokat och dennes klient som avses i 7 e §.

Tillsynsenheten bereder de tillsynsärenden och arvodestvister som handläggs vid tillsynsnämnden. Tillsynsenheten verksamhet leds av en jurist som svarar för tillsynen.

En tjänsteman som hör till tillsynsenheten får inte delta i skötseln av advokatföreningens övriga uppgifter än myndighetsuppgifterna, om detta kan äventyra oberoendet och opartiskheten vid skötseln av tillsynsenhetens uppgifter.

6 b §

När tillsynsnämnden och tillsynsenheten sköter de myndighetsuppgifter som hör till dem ska de, utöver vad som bestäms i denna lag, iaktta vad som föreskrivs i förvaltningslagen (434/2003) och språklagen (423/2003). I fråga om offentligheten för tillsynsmyndighetens och tillsynsenhetens handlingar och verksamhet gäller vad som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), om inte annat föranleds av tystnadsplikten för advokater. En handling blir dock inte offentlig förrän tillsynsnämndens avgörande har meddelats eller när den har funnits tillgänglig för en part.

I fråga om ersättande av skada som orsakats vid skötseln av myndighetsuppgifter gäller vad som bestäms om offentliga samfunds och tjänstemäns skadeståndsansvar och om ersättande av skador som orsakats vid tjänsteutövning. På en av advokatföreningen anställd som deltar i skötseln av myndighetsuppgifter tillämpas bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar.

I fråga om jäv för den som deltar i behandlingen av ett tillsynsärende eller en arvodestvist gäller vad som har föreskrivits om jäv för advokater och domare.

7 §

Påföljdsavgiften, som betalas till advokatföreningen och med vilken avgift täcks kostnaderna för tillsynsnämndens och tillsynsenhetens verksamhet, är minst 500 och högst 15 000 euro, och vid påförandet av avgiften beaktas bland annat hur klandervärt advokatens förfarande har varit, advokatens erfarenhet av advokatuppdrag och advokatens ekonomiska förhållanden, så att påföljden står i ett rättvist förhållande till förfarandet.

Tillsynsnämnden kan i de fall som avses i 4 mom. låta bli att påföra en påföljdsavgift, om advokatens förfarande endast i ringa mån bryter mot advokatens skyldigheter och förfarandet i förhållande till dess skadlighet också bedömt som en helhet ska anses ringa.

Har advokaten upphört att vara medlem i advokatföreningen efter det att tillsynsärendet har inletts, kan nämnden fortsätta handläggningen och yttra sig över om advokaten under sin tid som medlem har förfarit oredligt och vilken påföljd advokaten på grund detta skulle ha ådragit sig.

7 a §

Tillsynsnämnden består av en ordförande samt elva andra medlemmar och en personlig suppleant för var och en av de sistnämnda. Ordföranden samt sex av de övriga medlemmarna och deras suppleanter ska vara advokater. Tre av medlemmarna och deras suppleanter ska vara personer som inte hör till advokatkåren men som har avlagt juris kandidatexamen och är förtrogna med advokatverksamhet och dessutom med domaruppgifter eller med utbildning och forskning i juridik vid universitet. Två medlemmar och deras suppleanter ska vara sådana rättegångsbiträden med tillstånd som avses i lagen om rättegångsbiträden som har fått tillstånd (/). Mandattiden för tillsynsnämndens medlemmar och suppleanter är tre år.

Advokatföreningens delegation väljer tillsynsnämndens ordförande samt de medlemmar som hör till advokatkåren och en suppleant för var och en av dem. Statsrådet utnämner på framställning av justitieministeriet och efter att ministeriet fått ett utlåtande från advokatföreningen om de föreslagna personernas behörighet för uppdraget de medlemmar i tillsynsnämnden som inte hör till advokatkåren samt deras personliga suppleanter. Utlåtandet ska i fråga om de kandidater som avses i tredje meningen i 1 mom. vara tillstyrkande. I begäran om utlåtande ska ställas upp dubbelt så många kandidater som det antal medlemmar som ska utnämnas.

Den som har varit medlem av tillsynsnämnden sex år i följd kan omväljas eller utnämnas till samma uppdrag först för den mandattid som börjar tre år efter det att hans eller hennes föregående mandattid har löpt ut. Den som har varit medlem av nämnden sex år i följd kan dock väljas till ordförande för nämnden. Posten som ordförande för tillsynsnämnden kan innehas högst sex år i följd. Medlemmarna av nämnden och suppleanterna beviljas avsked av den instans som har valt eller utnämnt honom eller henne och som med iakttagande av det föreskrivna förfarandet väljer eller utnämner efterträdare för personen för återstoden av mandattiden.

7 b §

Tillsynsnämnden kan vara uppdelad på fyra sektioner, vilka var och en består av tre medlemmar. Tillsynsnämnden bestämmer sektionernas sammansättning så att varje sektion som medlemmar har högst två advokater och högst två personer som inte hör till advokatkåren. Ordförande för sektionerna är tillsynsnämndens ordförande samt de tre vice ordförande som tillsynsnämnden varje år väljer inom sig. Vid behandlingen av en arvodestvist i en sektion är dock den medlem som inte hör till advokatkåren ordförande.

Ärendena behandlas i tillsynsnämndens sektioner eller i plenum. Tillsynsnämndens plenum är beslutfört när ordföranden eller en vice ordförande och minst åtta andra medlemmar är närvarande. En sektion i tillsynsnämnden är beslutfört när alla dess medlemmar är närvarande.

7 c §

Ett tillsynsärende inleds när tillsynsnämnden i fråga om en advokat mottar ett skriftligt klagomål eller en anmälan från justitiekanslern eller en anmälan som en domstol har gjort med stöd av 15 kap. 10 a § i rättegångsbalken. Ett ärende inleds också väckt när advokatföreningens styrelse har beslutat att överföra ett ärende som har kommit till dess kännedom för behandling i tillsynsnämnden.

7 e §

En arvodestvist inleds när tillsynsnämnden mottar en skriftlig ansökan från en advokats huvudman eller någon annan klient. Om ansökan är så bristfällig att ärendet inte kan avgöras på basis av ansökan, ska sökanden uppmanas att avhjälpa bristen inom utsatt tid. Sökanden ska samtidigt informeras om på vilket sätt ansökan är bristfällig och om att tillsynsnämnden kan lämna ansökan utan prövning om sökanden inte följer uppmaningen att komplettera den.

7 h §

I den offentliga dagbok som ska föras över tillsynsärenden och arvodestvister som handläggs av tillsynsnämnden ska antecknas uppgifter om klaganden eller sökanden, advokaten och vid behov advokatbolaget, ärendeslaget, dagen för avgörandet och slutresultatet. Av dagboken ska även framgå i vilken fas handläggningen av saken är. I dagboken antecknas dessutom om advokaten har följt tillsynsnämndens arvodesrekommendation.

7 i §

Tillsynsnämnden ska hålla det offentliga referatet tillgängligt för allmänheten så länge uppgifterna om avgörandet enligt 7 h § finns antecknade i den offentliga dagboken.

9 §

En advokat som är försatt i konkurs eller vars handlingsbehörighet har begränsats upphör att vara medlem av advokatföreningen, och styrelsen ska avföra advokaten ur advokatregistret.

10 §

Tiden för anförande av besvär är 30 dagar. Besvärstiden börjar den dag då beslutet delgavs. Besvärsskriften, som ska riktas till Helsingfors hovrätt, ska senast den

sista dagen av den föreskrivna tiden och före utgången av den arbetstid som iakttas vid statens ämbetsverk lämnas in till tillsynsnämnden, vid äventyr av att talan går förlorad. Tillsynsnämnden ska utan dröjsmål ge in till hovrätten besvärsskriften jämte bilagor samt en kopia av det överklagade beslutet samt, när beslutet gäller en advokat, advokatföreningens utlåtande.

Hovrätten ska när den behandlar ett besvärsskriften ge justitiekanslern, klaganden och, när ärendet gäller en advokat, advokatföreningen tillfälle att bli hörda med anledning av besvären och att vid behov lägga fram bevisning och annan utredning i saken.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Lagens 7 § 8 mom. tillämpas också på de tillsynsärenden som har inletts när lagen träder i kraft.

Mandattiden för de personer som är medlemmar i tillsynsnämnden när denna lag träder i kraft fortgår tills den föreskrivna tid för vilken de har valts löper ut. Trots det som föreskrivs i 7 a § 1 mom., ska vid den första utnämningen av den fjärde och femte medlemmen som inte hör till advokatkåren och deras suppleanter på dem tillämpas behörighetskraven i tredje meningen i 7 a § 1 mom. Mandattiden för den ena medlemmen och dennes suppleant är ett år och för den andra medlemmen och dennes suppleant två år.

Vid beräkningen av den längd för medlemskap i tillsynsnämnden som avses i 7 a § 4 mom. beaktas också medlemskap i tillsynsnämnden innan lagen har trätt i kraft.

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

3.

Lag om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut:

upphävs i rättegångsbalken 15 kap. 2 § 3 mom.,

ändras 15 kap 2 § 1 och 4 mom., 4 § 1 mom. och 10 a § 1 mom. samt 31 kap. 13 § och 18 § 3 mom. samt

fogas till 15 kap. 1 § ett nytt 4 mom. och till 31 kap. 3 § ett nytt 2 mom., sådana de lyder..., som följer:

15 kap.

Om rättegångsombud

1 §

En annan sökande än en myndighet ska anlita ett rättegångsombud eller rättegångsbiträde i ärenden vid högsta domstolen som gäller klagan på grund av domvilla eller en ansökan om återbrytande av dom och som avses i 31 kap. i denna lag.

2 §

Om inte något annat bestäms i någon annan lag, får såsom rättegångsombud eller rättegångsbiträde anlitas en advokat eller ett offentligt rättegångsbiträde eller ett sådant rättegångsbiträde med tillstånd som avses i lagen om rättegångsbiträden som har fått tillstånd (/). Såsom rättegångsombud eller rättegångsbiträde får dock anlitas en person som står i arbetsförhållande eller tjänsteförhållande till en part och som har avlagt juris kandidatexamen eller juris magisterexamen, som är redbar och som annars är lämplig och skickad för uppdraget samt som inte är försatt i konkurs och vars handlingsbehörighet inte har begränsats.

Också någon annan än i 1 mom. avsedd, myndig redbar person som annars är lämplig och skickad för uppdraget samt som inte är försatt i konkurs och vars handlingsbehörighet inte har begränsats får anlitas såsom rättegångsombud eller rättegångsbiträde

- 1) i ett mål som avses i 5 kap. 3 §,
- 2) i ett ansökningsärende som inte är tvistigt, samt
- 3) i ett jorrdomstolsärende.

4 §

Ett rättegångsombud ska, om inte huvudmannen muntligen inför domstolen har befullmäktigat honom eller henne, visa en fullmakt som huvudmannen egenhändigt har undertecknat om domstolen bestämmer det.

10 a §

Om ett ombud eller biträde visar sig vara oredligt, oförståndigt eller oskickligt eller om han eller hon annars visar sig vara olämplig för sitt uppdrag, kan domstolen förbjuda honom eller henne att uppträda i målet. Domstolen kan också, då det finns skäl till detta, förvägra honom eller henne rätt att under högst tre år verka såsom ombud eller biträde vid den domstolen. När beslutet gäller en advokat, ett offentligt rättsbiträde eller ett rättegångsbiträde med tillstånd, ska domstolen delge sitt beslut den tillsynsnämnd som avses i lagen om advokater (496/1958). Om ett ombud eller biträde som nämns i föregående mening i övrigt handlar i strid med sina skyldigheter, kan domstolen anmäla förfarandet att behandlas av tillsynsnämnden.

31 kap.

Om extraordinärt ändringssökande

3 §

Bestämmelser om sökandens skyldighet att anlita rättegångsombud eller rättegångsbiträde vid högsta domstolen finns i 15 kap. 1 § 4 mom. Sökanden ska ges tillfälle att skaffa sig ett ombud eller biträde som uppfyller behörighetsvillkoren, om det inte är klart obehövt.

13 §

I fråga om ansökan och handläggningen av den gäller i tillämpliga delar vad som i 3 § 2 mom., 4 och 5 § föreskrivs om klagan.

18 §

I fråga om ansökan och handläggningen av den gäller i tillämpliga delar vad som i 3 § 1 mom., 4 och 5 § föreskrivs om klagan.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Om ett ärende har inletts innan denna lag träder i kraft, iakttas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

4.

Lag om ändring av 2 kap. 2 och 6 § i lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut:

ändras i lagen av den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) 2 kap. 2 § 1 mom. samt den finska språkdräkten i 6 §, sådana de lyder..., som följer:

2 kap.

Om biträdande av part

2 §

Till försvarare och till målsägandebiträde ska med stöd av 1 och 1 a § förordnas ett offentligt rättsbiträde eller en advokat. Om ett lämpligt offentligt rättsbiträde eller en lämplig advokat inte finns att tillgå eller det finns andra särskilda skäl till det, kan något annat sådant rättegångsbiträde med tillstånd som avses i lagen om rättegångsbiträden som har fått tillstånd (/) förordnas till försvarare eller målsägandebiträde.

Den som förordnas till försvarare eller målsägandebiträde ska ges tillfälle att bli hörd om förordnandet till uppdraget.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Om förordnandet till försvarare eller målsägandebiträde har getts innan denna lag träder i kraft, iakttas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

5.

Lag om ändring av 8 § i rättshjälpslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i rättshjälpslagen av den 5 juli 2002 (257/2002) 8 § 2 samt den finska språkdräkten i 4 mom., sådana de lyder..., som följer:

8 §

Biträde

Till privat biträde ska förordnas en advokat eller ett annat sådant rättegångsbiträde med tillstånd som avses i lagen om rättegångsbiträden som har fått tillstånd (/). Till biträde för den som är misstänkt i ett brottmål ska förordnas ett offentligt rättsbiträde eller en advokat eller, av särskilda skäl, ett rättegångsbiträde med tillstånd, om den misstänkte är anhållen eller häktad, om personen är misstänkt för eller för honom eller henne yrkas straff för ett brott för vilket inte har föreskrivits lindrigare straff än fängelse i fyra månader eller för försök till eller delaktighet i ett sådant brott, eller om den misstänkte inte har fyllt 18 år.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Om förordnandet till biträde har getts innan denna lag träder i kraft, iakttas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

6.

**Lag
om ändring av barnskyddslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till barnskyddslagen av den 13 april 2007 (417/2007) en ny 86 a §
som följer:

86 a §

Ombud och biträde

Vid behandlingen av ett ärende som avses i denna lag vid förvaltningsdomstolen eller högsta förvaltningsdomstolen får verka som ombud en person som avses i 15 kap. 2 § 1 mom. i rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Om ett ärende har inletts innan denna lag träder i kraft, iakttas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

7.

**Lag
om ändring av 1 § i lagen om justitiekanslern i statsrådet**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 25 februari 2000 om justitiekanslern i statsrådet (193/2000) 1 § 2 mom. som följer:

1 §

Tillämpningsområde

Justitiekanslern övervakar advokaternas verksamhet på det sätt som bestäms i lagen om advokater (496/1958) och verksamheten för sådana rättegångsbiträden med tillstånd på det sätt som det föreskrivs om i lagen om rättegångstillstånd som har fått tillstånd (/).

Denna lag träder i kraft den 20 .

**Justitieministeriets förordning
om skyldigheten för rättegångsbiträden som har fått tillstånd att iaktta god advokatsed**

I enlighet med justitieministeriets beslut föreskrivs med stöd av 7 § 3 mom. i lagen av den 20 om rättegångsbiträden som har fått tillstånd (/):

1 §

Tillämpningsområde

Ett rättegångsbiträde som avses i lagen om rättegångsbiträden som har fått tillstånd (/) ska vid skötseln av uppdraget som rättegångsombud eller rättegångsbiträde eller ett uppdrag som han eller hon har förordnats till på grundval av domstolens förordnande eller till vilket han eller hon har förordnats som ett sådant biträde som avses i rättshjälpslagen (257/2002) enligt vad som föreskrivs i denna förordning i tillämpliga delar iaktta god advokatsed som har fastställts av landets allmänna advokatförening (advokatföreningen).

2 §

De vägledande reglerna om god advokatsed och anvisningarna om advokatarvoden

Ett rättegångsbiträde med tillstånd är skyldigt att i tillämpliga delar iaktta vad som bestäms i punkterna 3 – 10 och 12 i de vägledande regler om god advokatsed och i de anvisningar om advokatarvoden som advokatföreningen har antagit den 15 januari 2009. Följande bestämmelser i de vägledande reglerna om god advokatsed gäller dock inte rättegångsbiträden med tillstånd:

- 1) skyldigheten enligt punkt 4.2 att fortbilda sig,
- 2) skyldigheten enligt punkt 5.15 att informera om förfarandet för en rekommendation vid en arvodestvist,
- 3) skyldigheten enligt punkt 9.3 att svara för en annan advokats arvode.

3 §

Skyldighet att teckna ansvarsförsäkring

Ett rättegångsbiträde med tillstånd som yrkesmässigt mot ersättning erbjuder en obegränsad kundkrets biträdestjänster som avses i 1 § är i tillämpliga delar skyldigt att iaktta vad som bestäms i 1 – 3 § i de anvisningar om ansvarsförsäkring för advokat som advokatföreningen har antagit den 11 juni 1982. Ansvarsförsäkring ska tecknas innan den verksamhet som avses ovan inleds.

4 §

Ikraftträdande

Denna förordning träder i kraft den 20 .

**HYVÄÄ ASIANAJAJATAPAA KOSKEVAT OHJEET
(15.1.2009)****1 JOHDANTO**

Asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa (Laki asianajajista 5 § 1 momentti ja Suomen Asianajajaliiton sääntöjen 35 § 1 momentti).

1.1 Hyvän asianajajatavan velvoittavuus ja lähteet

Hyvä asianajajatapa ilmenee laissa ja Suomen Asianajajaliiton (asianajajaliitto) säännöissä säädetyn lisäksi

1. näistä hyvää asianajajatapaa koskevista ohjeista (tapaohjeet);
2. muista asianajajaa velvoittavista ohjeista;
3. valvonta- ja kurinpitoasioissa annetuista ratkaisuista; ja
4. asianajajakunnan omaksumista hyväksyttävistä käytännöistä.

Hyvän asianajajatavan tärkeimmät osat on koottu näihin tapaohjeisiin. Tapaohjeet eivät kuitenkaan kuvaa hyvän asianajajatavan sisältöä tyhjentävästi. Sen vuoksi kaikkea, mitä tapaohjeissa ei ole nimenomaisesti kielletty, ei välttämättä voida pitää sallittuna.

Asianajajaliiton toimielinten päätökset ja muut kannanotot sisältävät tulkintoja hyvän asianajajatavan sisällöstä.

Asianajajan on noudatettava hyvää asianajajatapaa sen lisäksi, mitä laissa on määrätty määräyksen- ja nimityksenvaraisen tai muun asianajotehtävän hoitamisesta.

1.2 Suomen rajat ylittävä toiminta

Euroopan unionin alueella ja Euroopan talousalueella tapahtuvassa Suomen rajat ylittävässä toiminnassa asianajajan on ensisijaisesti noudatettava eurooppalaisten asianajajien tapaohjeita, siinä muodossa kuin valtuuskunta on vahvistanut ohjeet suomalaisia asianajajia velvoittaviksi, ja toissijaisesti näitä tapaohjeita.

Hoitaessaan toimeksiantoa muussa Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen jäsenvaltiossa kuin Suomessa asianajajan on edellä määrätyn lisäksi noudatettava kyseisen maan ammatillisia tapaohteja.

2 ASIANAJAJAKUNTA OSANA YHTEISKUNTAA

2.1 Oikeusvaltioperiaate

Oikeusvaltio perustuu lain ja oikeuden kunnioittamiselle, mitä asianajajakunnan tulee toiminnallaan tukea.

2.2 Asianajajakunnan itsenäisyys ja riippumattomuus

Perus- ja ihmisoikeuksien puolustaminen ja oikeusvaltion ylläpitäminen edellyttävät asianajajakunnan riippumattomuutta julkisesta vallasta.

Asianajajakunnan oikeus vahvistaa itsenäisesti asianajajien noudatettavaksi ohjeita ja määräyksiä ja valvoa näiden noudattamista edistää asianajajakunnan riippumattomuutta julkisesta vallasta.

2.3 Asianajajakunta osana oikeusvaltiota

Asianajajakunnalla on oikeusvaltiossa keskeinen osa oikeusjärjestyksen ja oikeudenhoidon toteuttamisessa ja kehittämisessä sekä riitojen välttämässä ja niiden ratkaisemisessa.

Asianajajien on toiminnassaan otettava huomioon

1. asiakkaat, jotka ovat oikeutettuja luottamaan asianajajien lojaalisuuteen;
2. asiakkaiden vastapuolet, joita asianajajien on kohdeltava asiallisesti ja joiden laillisia oikeuksia asianajajien on kunnioitettava; ja
3. tuomioistuimet ja muut viranomaiset, joissa asianajajat ovat velvollisia toimimaan lain ja hyvän asianajajatavan edellyttämällä tavalla ja joissa asianajajien on edistettävä hyvää ja tehokasta oikeudenhoitoa.

3 PERUSARVOT

3.1 Lojaalisuus

Asianajajan on oltava asiakkaalleen lojaali. Asianajaja on velvollinen lakia ja hyvää asianajajatapaa noudattaen parhaan kykynsä mukaan valvomaan asiakkaansa etua ja oikeutta.

3.2 Riippumattomuus

Asianajajan on tehtävää hoitaessaan oltava riippumaton sellaisista ulkopuolisista vaikutteista, jotka voivat haitata hänen kykyään täysipainoisesti valvoa asiakkaansa etua. Asianajaja ei saa sallia omien etujensa, asian aiheuttaman rasituksen tai siihen liittyvien kiusallisten seikkojen, asianosaisten yhteiskunnallisen aseman, kansallisuuden, rodun, sukupuolen, poliittisen tai uskonnollisen vakaumuksen tai muiden tällaisten seikkojen vaikuttaa tehtävän suorittamiseen.

Asianajajan on toiminnassaan säilytettävä riippumattomuutensa, vaikka se vaatisikin toimia tai ratkaisuja, jotka eivät miellytä hänen asiakastaan, tämän vastapuolta, viranomaisia tai muita tahoja.

3.3 Esteettömyys

Asianajajan on tehtävää vastaanottaessaan ja sitä hoitaessaan oltava esteetön.

3.4 Luottamuksellisuus

Asianajaja ei saa luvattomasti ilmaista sellaista yksityisen tai perheen salaisuutta taikka liike- tai ammattisalaisuutta, josta hän tehtävässään on saanut tiedon (salassapitovelvollisuus).

Asianajaja ei saa myöskään luvattomasti ilmaista muita tietoja, joita hän on tehtävää hoitaessaan saanut tietää asiakkaasta ja tämän oloista (vaitiolovelvollisuus).

3.5 Kunniallisuus

Asianajajan on täytettävä hänelle uskotut tehtävät rehellisesti ja esiinnyttävä asiallisesti ja moitteettomasti. Asianajajan on asianajotoiminnassaan ja muutenkin vältettävä kaikkea, mikä saattaa alentaa asianajajakunnan arvoa tai vähentää luottamusta asianajajakuntaan.

4 YLEISET VELVOLLISUUDET

4.1 Huolellisuus ja tehokkuus

Tehtävät on hoidettava huolellisesti, täsmällisesti, tarpeellisella joutuisuudella sekä tarpeettomia kustannuksia aiheuttamatta.

4.2 Ammattitaito

Asianajaja on velvollinen ylläpitämään ja kehittämään ammattitaitoaan sekä seuraamaan oikeuskehitystä erityisesti niillä oikeudenaloilla, joilla hän toimii. Asianajajan on osallistuttava säännöllisesti täydennyskoulutukseen.

Asianajaja ei saa ottaa tehtävää vastaan, jos hänellä ei ole sen edellyttämää ammattitaitoa tai jos hän ei muulla tavoin kykene huolehtimaan tehtävän asianmukaisesta hoitamisesta.

4.3 Salassapitovelvollisuus

Asianajajan salassapito- ja vaitiolovelvollisuus on ajallisesti rajoittamaton. Sillä, jota salassapito- ja vaitiolovelvollisuus suojaa, on kuitenkin oikeus vapauttaa asianajaja salassapito- ja vaitiolovelvollisuudesta.

Asianajaja voi lisäksi vapautua salassapito- ja vaitiolovelvollisuudestaan siinä määrin kuin

1. siihen on laista tai asianajajaliiton säännöistä johtuva velvollisuus;
2. se on välttämätöntä asianajajan puolustautuessa itseensä kohdistuvilta vaatimuksilta; tai
3. se on asianajajan asiakkaaltaan olevan saatavan perimiseksi välttämätöntä.

4.4 Asiakasvarojen hoito

Asianajajan on pidettävä muille kuuluvat raha- ja muut varat (asiakasvarat) erillään omista varoistaan.

Asianajajan on asianmukaisesti informoitava asiakasvaroihin oikeutettua tälle kuuluvien varojen kertymisestä ja käyttämisestä.

Asianajajan on luovutettava asiakasvarat niihin oikeutetuille viipymättä sen jälkeen, kun peruste niiden hallussa pitämiseen on päättynyt.

Kun tehtävä päättyy, asianajajan on viipymättä tehtävä varoihin oikeutetulle lopputilitys.

Asianajaja ei saa asettaa suorituksensa ehdoksi, että asiakasvaroihin oikeutettu hyväksyy tilityksen sitä ennen.

4.5 Vastaamisvelvollisuus

Asianajaja on velvollinen kohtuullisessa ajassa vastaamaan asianajotoiminnassaan saamiinsa yhteydenottoihin, ellei se aiemman vastauksen tai muun vastaavan syyn vuoksi ole ilmeisen tarpeetonta.

Jos asianajaja on ilmoittanut hoitavansa tehtäviä vieraalla kielellä, hän on velvollinen tarvittaessa käyttämään tätä kieltä asianajotoiminnassaan.

4.6 Korvaus tehtävien hankkimisesta

Asianajaja ei saa antaa eikä luvata kenellekään osaa palkkiostaan tai muuta hyvitystä tehtävän saamisesta tai hankkimisesta.

4.7 Tallenteiden hyödyntäminen

Asianajaja ei saa myötävaikuttaa siihen, että henkilön antamasta lausumasta tämän tietämättä tehtyä tallennetta tarjotaan todisteeksi tai muulla tavoin käytetään hyväksi, ellei tähän ole perusteltua syytä.

5 ASIANAJAJA JA ASIAKAS

5.1 Tehtävän vastaanottaminen

Asianajajan on ennen tehtävän vastaanottamista selvitettävä, ettei hän ole esteellinen.

Asianajajalla on oikeus päättää, ottaako hän tehtävän hoitaakseen, ellei hän lain perusteella ole tehtävän hoitamiseen velvollinen.

Mikäli asianajaja ei ota vastaan hänelle tarjottua tehtävää, hänen on ilmoitettava siitä ilman aiheetonta viivytystä. Asianajaja ei ole velvollinen ilmoittamaan syytä kieltäytymiseen.

5.2 Vastuun rajoittaminen

Asianajaja voi rajoittaa vastuutaan asiakasta kohtaan, jollei sitä toimeksianton laatuun ja muihin olosuhteisiin nähden voida pitää kohtuuttomana. Vastuuta kuluttajaa kohtaan ei saa rajoittaa ilman erityistä syytä. Vastuuta ei saa rajoittaa milloinkaan alle asianajajaliiton kulloinkin vahvistaman varallisuusvastuuvakuutuksen vähimmäisvakuutusmäärän.

5.3 Tehtävän siirto toiselle

Asianajaja ei saa siirtää tehtävän hoitamista toimistonsa ulkopuoliselle ilman asiakkaan suostumusta.

Jos asiakas on edellyttänyt asianajajan hoitavan tehtävän henkilökohtaisesti, asianajaja ei saa siirtää tehtävän hoitamista toimistonsa toiselle lakimiehelle ilman asiakkaan suostumusta.

Asianajajan on lisäksi noudatettava, mitä on erikseen säädetty velvollisuudesta pyytää tuomioistuimelta tai muulta viranomaiselta lupa tehtävän siirtämiseen toiselle tuomioistuinasioissa ja määräyksenvaroisissa tehtävissä.

5.4 Yhteydenpito asiakkaaseen

Asianajajan on pidettävä asiakas ajan tasalla tehtävän edistymisestä ja erityisesti huolehdittava, että tehtävässä saadusta ratkaisusta, päätöksestä tai sovinnosta annetaan viipymättä tieto asiakkaalle.

Tehtävää koskeviin asiakkaan tiedusteluihin on vastattava ilman aiheetonta viivytystä, ellei se aiemman vastauksen tai muun vastaavan syyn vuoksi ole ilmeisen tarpeetonta. Jos vastaaminen ei ole mahdollista, asianajajan on huolehdittava siitä, että asiakas saa tiedon siitä, milloin asianajaja voi hänelle vastata.

5.5 Tärkeiden ratkaisujen hyväksyttäminen

Asianajajan on saatava asiakkaansa hyväksyminen tämän oikeutta koskeviin tärkeisiin toimenpiteisiin, elleivät asian kiireellisyys tai muut painavat syyt sitä estä.

5.6 Sovinnon mahdollisuus

Asianajajan on arvioitava tehtävän kuluessa, onko asiassa mahdollisuutta sovinnolliseen ratkaisuun tai vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien käyttöön.

5.7 Liiketoimet asiakkaan kanssa

Asianajajan on vältettävä asianajotoimintaan kuulumattomia liiketoimia asiakkaansa kanssa.

5.8 Velvollisuus luopua tehtävästä

Asianajaja on velvollinen luopumaan tehtävästä, jos sen vastaanottamisen jälkeen ilmaantuu seikka, jonka perusteella asianajaja on ollut esteellinen tai tullut esteelliseksi.

Asianajaja on velvollinen luopumaan tehtävästä myös, jos

1. laillinen este tai siihen verrattava pakottava syy estää tehtävän täyttämisen; tai
2. asiakas vaatii asianajajaa menettelemään vastoin lakia tai hyvää asianajajatapaa eikä huomautuksesta huolimatta luovu vaatimuksestaan.

5.9 Oikeus luopua tehtävästä

Asianajaja ei saa luopua vastaanottamastaan tehtävästä ilman asiakkaansa lupaa, paitsi jos hän on velvollinen luopumaan siitä, asiakas menettelee villillisesti, asiakkaan ja asianajajan välille on asiakkaan menettelyn vuoksi syntynyt luottamuspula tai muuten on olemassa erityinen syy.

Erityisiä syitä ovat ainakin, jos asiakas asianajajan huomautuksen jälkeenkin

1. on asianajajan kanssa olennaisesti eri mieltä siitä, millä tavalla tehtävää pitäisi hoitaa;
2. toimii olennaisesti vastoin asianajajan neuvoa;
3. laiminlyö olennaisesti myötävaikutusvelvollisuutensa;
4. käyttäytyy epäasiallisesti tai rasittaa asianajajaa kohtuuttomasti; tai
5. jättää maksamatta asianajajan vaatiman ennakon tai laskun.

5.10 Menettely tehtävästä luovuttaessa

Luopuessaan tehtävästä asianajajan on vältettävä menettelytapaa, joka saat-
taa vahingoittaa asiakkaan etua. Asianajajan on varattava asiakkaalle koh-
tuullinen aika kääntyä toisen asianajajan puoleen.

Asianajajan on ilmoitettava tehtävästä luopumisesta ja sen syystä asiakkaal-
leen viipymättä.

Asianajajan on lisäksi noudatettava, mitä on erikseen säädetty velvollisuu-
desta pyytää tuomioistuimelta tai muulta viranomaiselta lupa tehtävästä luo-
pumiseen tuomioistuinasioissa sekä määräyksen- ja nimityksenvaraisissa
tehtävissä.

5.11 Asiakirjojen luovuttaminen

Kun tehtävä on hoidettu tai muutoin päättynyt, asianajajan on palautettava
asiakkaalle kuuluvat asiakirjat.

5.12 Asianajopalkkio

Asianajajan asiakkaaltaan maksettavaksi vaatiman palkkion on oltava koh-
tuullinen sekä säädösten ja asianajajaliiton ohjeiden mukainen.

5.13 Asianajokulujen kattaminen ulkopuolisin varoin

Asianajajan on oma-aloitteisesti annettava asiakkaalle tieto mahdollisuudes-
ta saada katettua asianajokuluja oikeusturvavakuutuksesta tai julkisista va-
roista.

5.14 Kuluvaatimukset

Tehtävästä asiakkaalle aiheutuneet kustannukset on pyrittävä perimään vas-
tapuolelta silloin kun siihen on edellytyksiä.

Asianajajan on oikeudenkäynnissä perehdyttävä vastapuolen kuluvaatimuk-
siin ja esitettävä niitä koskevat aiheelliset huomautukset.

5.15 Palkkioerimielisyys

Asianajajan on pyrittävä ratkaisemaan sovinnollisesti asiakkaan ja asianajajan välinen laskua koskeva erimielisyys.

Jos asiakas ei hyväksy laskua, asianajajan on annettava asiakkaalle tieto siitä, miten tämä voi saattaa erimielisyyden palkkioriiita-asiana asianajajaliiton valvontalautakunnan käsiteltäväksi.

6 ESTEELLISYYS

6.1 Esteellisyys samassa asiassa

Asianajaja ei saa ottaa vastaan tehtävää samassa asiassa kahdelta tai useammalta asiakkaalta, jos asiakkaiden edut tai oikeudet asiassa ovat ristiriitaiset tai eturistiriidan mahdollisuus on ilmeinen.

Asianajaja saa kuitenkin ottaa vastaan sopimuksen laatimista koskevan tai sovittelijan tehtävän kahdelta tai useammalta asiakkaalta, vaikka asiakkailla olisi vastakkaisia intressejä, jos kaikki kyseiset asiakkaat pyytävät häntä antamaan apuaan. Tällaisessa tapauksessa asianajaja on velvollinen ottamaan huomioon kaikkien asiakkaiden edut tasapuolisesti eikä hän saa avustaa heistä ketään, jos asiasta syntyy myöhemmin riita.

6.2 Esteellisyys lojaalisuusvelvollisuuden perusteella

Asianajaja ei saa ottaa tehtävää nykyistä tai entistä asiakastaan vastaan, jos tehtävän vastaanottaminen rikkoo lojaalisuusvelvollisuutta uutta asiakasta tai vastapuolena olevaa nykyistä tai entistä asiakasta kohtaan, elleivät asiakkaat anna suostumusta tehtävän vastaanottamiseen.

Asianajajan lojaalisuusvelvollisuuden laajuuteen tehtävän suorittamisen aikana ja velvollisuuden keston tehtävän päättymisen jälkeen vaikuttavat esimerkiksi asianajajan asiakkaalleen hoitamien tehtävien laatu ja laajuus, asian merkitys asiakkaalle sekä asiakassuhteen kesto ja asiakkaan merkitys asianajajalle.

6.3 Esteellisyys salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden perusteella

Asianajaja ei saa ottaa hoitaakseen tehtävää, jos muussa tehtävässä saadut salassapito- tai vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvat seikat saattavat haitata asianajajan kykyä täysipainoisesti valvoa asiakkaansa etua.

Asianajaja voi kuitenkin ottaa tehtävän vastaan, jos hän on saanut suostumuksen salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvien tietojen käyttämiseen siltä, jota salassapitovelvollisuus suoja. Suostumusta ei saa pyytää siinä tarkoituksessa, että tietoja käytettäisiin suostumuksen antajaa vastaan.

6.4 Esteellisyys taloudellisen tai henkilökohtaisen liittynnän perusteella

Asianajaja ei saa ottaa vastaan tehtävää, jos hänellä, hänelle läheisellä henkilöllä tai samassa toimistossa tai toimistoyhteisössä toimivalla henkilöllä on tehtävään sellainen taloudellinen tai henkilökohtainen liityntä, joka saattaa haitata asianajajan kykyä täysipainoisesti valvoa asiakkaansa etua.

Asiakkaan suostumus oikeuttaa asianajajan ottamaan tehtävän vastaan, ellei liityntä ole olennainen.

6.5 Esteellisyys asianajotoimistossa ja toimistoyhteisössä

Kohdissa 6.1–6.3 sanottua sovelletaan asianajajan lisäksi myös muihin, asianajajan kanssa samassa asianajotoimistossa tai toimistoyhteisössä työskenteleviin henkilöihin.

Kohdassa 6.4 sanottu asianajajan esteellisyys ei estä samassa asianajotoimistossa tai toimistoyhteisössä työskentelevää, esteetöntä asianajajaa hoitamasta tehtävää.

6.6 Suostumuksen hankkiminen

Asianajajan on ennen kohdissa 6.2, 6.3 ja 6.4 tarkoitettua suostumuksen hankkimista selvitettävä asiakkaalle esteellisyyden muodostavat seikat niin yksilöityinä, että asiakkaalla on riittävät edellytykset harkita, antaako hän suostumuksen. Asianajaja ei saa pyytää suostumusta asiakkaalta, jonka voidaan arvioida olevan kykenemätön ymmärtämään suostumuksen merkityksen.

Suostumus on hankittava rikkomatta asianajajan salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta.

6.7 Toimistovaihdos

Esteellisyys uudessa toimistossa

Kun asianajaja tai muu lakimies on siirtynyt uuteen toimistoon, uuden toimiston asianajajien on esteellisyyssarvioinnissaan otettava huomioon ne tehtävät, joita siirtynyt asianajaja tai muu lakimies on hoitanut aiemmin henkilökohtaisesti tai joita koskevia salassapito- tai vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvia tietoja siirtynyt asianajaja tai muu lakimies on muutoin saanut.

Siirtyneen asianajajan henkilökohtainen esteellisyys

Siirtynyt asianajaja ei saa henkilökohtaisesti uudessa toimistossa hoitaa tehtävää, jos

1. uuden toimiston asiakkaan vastapuolen tehtävää hoitaa siirtyneen asianajajan aikaisempi asianajotoimisto; ja
2. vastapuolen tehtävä oli annettu aikaisemmalle asianajotoimistolle ennen asianajajan siirtymistä uuteen toimistoon.

Tässä sanottu ei estä asianajajan uudessa toimistossa työskentelevää toista, henkilökohtaisesti esteetöntä asianajajaa hoitamasta tehtävää.

Esteellisyys aikaisemmassa toimistossa

Asianajajan siirtymisestä huolimatta on asianajajan aikaisemmassa toimistossa toimivien asianajajien otettava esteellisyysarviointissaan huomioon siirtyneen asianajajan tässä toimistossa hoitamat tehtävät.

6.8 Esteettömyysarviointiin vaikuttavista seikoista tiedottaminen

Jos asianajaja pitää itseään esteettömänä, mutta asianajajan tiedossa on seikkoja, jotka voivat aiheuttaa perusteltuja epäilyksiä hänen esteettömyydestään, asianajajan on ilmoitettava näistä seikoista asiakkaalle.

Ilmoitusvelvollisuus on täytettävä rikkomatta asianajajan salassapito- ja vaihtolovelvollisuutta.

7 ASIANAJAJA JA ASIAKKAAN VASTAPUOLI

7.1 Sovinnollisuus

Asianajaja ei saa ilman erityistä syytä ryhtyä oikeudellisiin toimenpiteisiin ilmoittamatta vastapuolelle asiakkaansa vaatimuksia ja varaamatta vastapuolelle kohtuullista harkinta-aikaa sekä tilaisuutta asian sovinnolliseen selvittämiseen.

7.2 Sovintotarjoukseen vetoaminen

Asianajaja ei saa sopimusneuvotteluiden ulkopuolella ilman vastapuolen suostumusta vedota vastapuolen tekemään sovintotarjoukseen.

7.3 Painostuskielto

Asianajaja ei saa sopimattomasti painostaa vastapuolta. Tämän mukaisesti on luvatonta

1. asiattoman ilmoituksen tekeminen poliisi- tai syyttäjäviranomaiselle tai muulle viranomaiselle sekä sellaisella uhkaaminen;

2. uhkaaminen vastapuolta häpäisevien tietojen levittämällä; sekä
3. vetoaminen pätevältä syyttä sivullisiin sekä sellaisella uhkaaminen.

Asianajaja ei myöskään saa esittää lausumia, jotka ovat omiaan saattamaan vastapuolen halveksituksi, ellei lausumien esittäminen ole välttämätöntä asian hoitamiseksi tai muutoin asiakkaan etujen valvomiseksi.

7.4 Vastapuolen ohjaaminen

Jos vastapuolella ei ole omaa avustajaa, hänelle on tarvittaessa huomautettava, että asianajajan tehtäviin ei kuulu vastapuolen etujen valvominen. Lisäksi asianajajan on tarvittaessa neuvottava vastapuolta käyttämään omaa asianajajaa.

Asianajaja ei saa johtaa vastapuolta harhaan antamalla tälle tosiseikoista tai oikeussäännöksistä tietoja, jotka hän tietää vääriksi.

7.5 Kuluvaatimuksen erittely

Oikeudenkäyntiasiassa on annettava vastapuolelta vaadittavista asianajokuluista riittävä erittely niin, että vastapuolella on mahdollisuus arvioida niiden kohtuullisuutta.

8 ASIANAJAJA JA VIRANOMAISET

8.1 Arvonannon osoittaminen

Asianajajan on osoitettava tuomioistuimelle tuomiovallan käyttäjänä kuuluvaa arvonantoa. Asianajaja ei saa pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimeen epäasiallisin keinoin eikä saattaa tuomioistuimen työtä tai ratkaisua epäasiallisen arvostelun kohteeksi.

8.2 Totuusvelvollisuus ja todisteet

Asianajaja ei saa antaa tuomioistuimelle lausumia, jotka hän tietää paikkansapitämättömiksi, eikä kiistää, minkä tietää todeksi.

Asianajaja ei ole ilman erityistä syytä velvollinen tarkistamaan asiakkaansa antamia tietoja.

Asianajaja ei saa myötävaikuttaa todisteiden hävittämiseen tai vääristelemiseen. Asianajajalla ei ole velvollisuutta, eikä vastoin asiakkaan tahtoa oikeutta esittää asiakkaan kannalta vahingollista todistetta tai tietoa, ellei tähän ole lakiin perustuvaa velvollisuutta.

8.3 Muut viranomaiset ja välimiehet

Edellä asianajajan velvollisuuksista tuomioistuinta kohtaan sanottu on soveltuvin osin voimassa myös suhteessa muihin viranomaisiin ja välimiehiin.

8.4 Todistaja, asiantuntija ja muu kuultava

Asianajaja ei saa pyrkiä sopimattomasti vaikuttamaan todistajaan.

Asianajajalla on oikeus olla yhteydessä myös vastapuolen nimeämiin todistajiin.

Asianajaja ei saa esittää lausumia, jotka ovat omiaan saattamaan todistajan halveksituksi, ellei lausumien esittäminen ole välttämätöntä asian hoitamiseksi tai muutoin asiakkaan etujen valvomiseksi.

Edellä todistajista sanottua sovelletaan myös asiantuntijoihin ja muihin kuultaviin.

9 ASIANAJAJA JA MUUT AMMATTIKUNNAN EDUSTAJAT

9.1 Muiden ammattikuntaan kuuluvien kohtelu

Asianajajan tulee asiakkaan etua vaarantamatta osoittaa muille ammattikuntansa edustajille huomaavaisuutta ja arvonantoa, eikä heihin saa kohdistaa epäasiallista arvostelua.

Asianajajien ammattitoimintaan liittyvät keskinäiset riitaisuudet tulee ensisijaisesti pyrkiä ratkaisemaan sovinnollisesti.

9.2 Yhteydenpito vastapuoleen

Jos asiakkaan vastapuoli käyttää oikeudellista avustajaa, asianajaja ei saa ilman erityistä syytä olla vastapuolen avustajan suostumuksetta yhteydessä suoraan vastapuoleen. Tällaisesta yhteydenotosta on ilmoitettava vastapuolen avustajalle.

9.3 Toisen asianajajan palveluiden käyttäminen

Jos asianajaja käyttää asiakkaansa lukuun toisen asianajajan palveluita, asianajajan on vastattava toisen asianajajan palkkiosta ja kuluista, ellei ole sovittu muuta.

10 JULKISUUS JA MARKKINOINTI

10.1 Julkisuus

Asianajaja saa tiedottaa asiakkaansa asiasta julkisuudessa, jos asiakas sen hyväksyy. Tiedottamisen on oltava asiallista, eikä julkisuutta saa käyttää asianajajan oman edun tavoitteluun.

10.2 Markkinointi

Asianajotoiminnan mainonnan ja muun markkinoinnin on oltava totuudenmukaista, asiallista ja asianajajakunnan arvon mukaista. Asianajopalvelujen epäasiallinen tarjoaminen esimerkiksi onnettomuuden tai muun samantapaisen syyn vuoksi hädänalaiseen asemaan joutuneille on kiellettyä.

Asiakkaiden nimeäminen tai muu tietojen antaminen asiakkaasta markkinointitarkoituksessa on sallittua vain asiakkaan suostumuksella.

Asianajaja ei saa hankkia tehtävää kääntymällä hoidettavanaan olevassa asiassa muun asianosaisen puoleen ilman, että

1. siihen on asiakkaan suostumus;
2. asiakkaan tai oikeudenkäynnin etu vaatii sitä; ja
3. asianajajalla on perusteltu syy olettaa, ettei asianosainen ole jo antanut tehtävää toiselle asianajajalle.

Asianajaja ei saa antaa ulkopuolisen markkinoida asianajajan palveluita tavalla, joka asianajajalta itseltään olisi kiellettyä.

11 ASIANAJOTOIMISTON JÄRJESTÄMINEN

11.1 Alueellinen soveltamisala

Toimiston järjestämistä koskevia tapaohjeita sovelletaan vain Suomessa sijaitsevaan toimistoon.

11.2 Toimistoyhteisö

Asianajotoimintaa voi harjoittaa toimistoyhteisössä.

Toimistoyhteisöllä tarkoitetaan sellaista Suomessa toimivien tai Suomessa ja ulkomailla toimivien kahden tai useamman asianajoyhtiön tai itsenäisen asianajajan yhteenliittymää, jolla on yhteisiä toimitiloja tai yhteistä asianajotehtävien hoitamiseen osallistuvaa henkilökuntaa. Toimistoyhteisön voivat muodostaa myös edellä todetut asianajoyhtiöt tai itsenäiset asianajajat, jotka harjoittavat muuta sellaista yhteistyötä, joka antaa kuvan yhteiseen lukuun tapahtuvasta asianajotoiminnasta.

Asianajajan on noudettava salassapito- ja vaitiolovelvollisuuttaan myös toimistoyhteisöön kuuluvien muiden asianajotoimistojen asianajajiin ja lakimiehiin nähden. Toimistoyhteisössä asianajaja saa vaitiolovelvollisuuden estämättä selvittää, ettei hän ole esteellinen hoitamaan tehtävää.

11.3 Toiminimi ja tunnisteet

Asianajotoimiston toiminimen on oltava asianajajakunnan arvon mukainen ja vastattava totuutta eikä se saa olla harhaanjohtava. Siinä on esiinnyttävä sana asianajotoimisto tai sen johdannainen suomen- tai ruotsinkielisenä.

Asianajaja ei saa antaa sivullisen käyttöä hänen nimellään, toiminimellään tai yhteys- tai tunnistetiedoillaan varustettua aineistoa.

11.4 Asianajajan muu toiminta

Asianajaja ei saa harjoittaa asianajotoimistossaan muuta kuin asianajotoimintaa ja sitä välittömästi palvelevaa toimintaa.

Asianajajan on säilytettävä asianajotoimintansa yhtenä kokonaisuutena. Asianajaja ei saa erottaa asianajotoiminnastaan erilleen toimintaa, jonka pääasiallisena sisältönä on oikeudellisten palveluiden tarjoaminen.

Asianajaja on velvollinen pitämään asianajotoiminnasta taloudellisesti ja toiminnallisesti erillään siihen kuulumattoman ammatti- ja liiketoimintansa.

11.5 Henkilökunnan valvonta

Asianajajan on järjestettävä toimistonsa asianmukaisesti sekä ohjattava ja valvottava henkilökuntansa työtä. Asianajajan on erityisesti huolehdittava siitä, että myös toimiston palveluksessa oleva henkilökunta noudattaa hyvää asianajajatapaa.

Asianajajan on lisäksi huolehdittava, että toimiston henkilökunnan lisäksi myös muut toimistolle vakituisesti tai tilapäisesti palveluksia suorittavat henkilöt noudattavat salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta.

Asianajaja ei saa sallia toimistonsa henkilökunnan harjoittaa asianajotoimintaa omaan lukuunsa.

11.6 Tietoturvallisuus

Asianajajan on huolehdittava toimiston tietoturvallisuudesta siten, etteivät sivulliset pääse luvatta tutustumaan asiakkaiden tietoihin.

11.7 Vastuuvakuutus

Asianajajalla tai asianajotoimistolla on oltava varallisuusvahingon varalle otettu vastuuvakuutus, joka on annetun erillisohjeen mukainen.

11.8 Asianajajan poissaolo ja toiminnan keskeytyminen tai loppuminen

Toimisto on järjestettävä niin, ettei asiakkaalle aiheudu oikeudenmenetyksen vaaraa asianajajan poissaolosta taikka asianajotoiminnan odottamattomasta keskeytymisestä tai päättymisestä.

12 ASIANAJAJA JA ASIANAJAJALIITTO

12.1 Tietojen antaminen

Asianajajan on vastattava hänelle asianajajalain ja asianajajaliiton sääntöjen edellyttämässä asioissa esitettyihin kysymyksiin avoimesti, totuudenmukaisesti ja määrääjassa. Asianajaja ei saa kieltäytyä antamasta tällaisia tietoja vetoamalla salassapito- tai vaitiolovelvollisuuteensa.

12.2 Kulujen korvaaminen

Asianajaja ei saa vaatia korvausta valvontalautakunnan käsittelemän valvonta-asian tai palkkioriita-asian hänelle aiheuttamista kuluista valvonta- tai palkkioriita-asian käynnistäneeltä henkilöltä taikka muultakaan taholta.

Valtuuskunnan päätös 15.1.2009 tapaohjeiden voimaantulosta

Hyvä asianajajatapa ilmenee olennaisilta osiltaan Suomen Asianajajaliiton liittokokouksessa kesäkuun 9. päivänä 1972 vahvistetuista hyvää asianajajatapaa koskevista ohjeista (myöhempien muutoksineen), jotka korvataan huhtikuun 1. päivästä 2009 alkaen nyt hyväksytyillä hyvää asianajajatapaa koskevilla ohjeilla.

Hyväksyttyjä hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita sovelletaan myös niiden voimaan tullessa vireillä oleviin valvonta-asioihin. Seuraamusten osalta tapahtuneisiin tekoihin tai laiminlyönteihin sovelletaan niitä hyvää asianajajatapaa koskevia ohjeita, jotka johtavat asianajajan kannalta lievempään seuraamukseen.

PALKKIO-OHJE**(15.1.2009)****Johdanto**

Tämä ohje koskee palkkion määräytymistä ja laskutusta asianajajan tai hänen toimistonsa ja asiakkaan välillä. Asianajajan tehtävästään veloittama palkkio määräytyy asianajajan ja asiakkaan välisen sopimuksen sekä näiden palkkio-ohjeiden mukaan.

Tämän ohjeen lisäksi asianajajan palkkion määräytymisessä ja laskutuksessa on otettava huomioon, mitä laki asiasta määrää.

1 Asianajopalkkion määräytyminen**1.1 Yleiset periaatteet**

Asianajajalla on oikeus saada tehtävän hoitamisesta palkkio.

Palkkio voidaan veloittaa myös matkan aiheuttamasta ajanhukasta sekä erikseen siitä työstä, jonka asianajajan lainopillinen avustaja tai toimiston henkilökunta tekee asianajajan sijasta.

Palkkion on oltava oikeassa suhteessa tehtävän laatuun ja sen vaatimaan työn määrään sekä muutoinkin kohtuullinen.

Palkkion kohtuullisuutta arvioitaessa on otettava huomioon, että asianajaja voi käyttää vuotuisesta työajastaan vain osan suoranaisesti tehtävien hoitamiseen. Hänen on käytettävä osa ajastaan toimistonsa työn järjestelyyn ja valvontaan, ammattitaitonsa ylläpitämiseen ja kehittämiseen sekä muihin asianajajan työn edellyttämiin toimiin ja kohtuulliseen vuosilomaan.

1.2 Palkkion alentaminen

Mikäli asianajaja antaa asiakkaalle alennusta ja laskuttaa vakuutusyhtiötä oikeusturvavakuutuksen perusteella, vastaava alennus on annettava myös vakuutusyhtiölle.

1.3 Palkkion korottaminen

Ellei palkkioperusteista ole tehtävää vastaanotettaessa tai muutoin asiakkaan kanssa sovittu, palkkiota voidaan korottaa, jos tehtävä on

1. hoidettava vieraalla kielellä tai poikkeuksellisissa olosuhteissa;
2. asianajajasta riippumattomista syistä erityisen kiireellinen tai se on hoidettava säännöllisen työajan ulkopuolella; tai
3. poikkeuksellisen vaikea ja sen hoitaminen edellyttää erityistä asiantuntemusta, kokemusta tai ammattitaitoa.

1.4 Aikaperusteinen veloitus

Kun asianajopalkkion sovitaan perustuvan tehtävän hoitamisen vaatimaan aikaan, käytetyn ajan on oltava kohtuullinen. Kohtuullista aikaa harkittaessa on otettava huomioon tehtävän asianmukaiseen hoitamiseen tarvittavat toimet, ellei asiakkaan erityisistä vaatimuksista muuta johdu.

1.5 Pactum de quota litis ja pactum de palmario

Jos on erityistä aihetta, voidaan palkkio sopia etukäteen määräosaksi siitä, mitä tehtävällä asiakkaalle saavutetaan (pactum de quota litis), tai tehdä sopimus erityisen hyvityksen maksamisesta asianajajalle siinä tapauksessa, että tarkoitettu tulos saavutetaan (pactum de palmario).

Tällainen sopimus on tehtävä kirjallisesti.

2 Laskutusperusteet ja hinta-arvio

Asianajajan on asiakkaan pyynnöstä ilmoitettava tehtävää vastaanotettaessa palkkioperusteensa ja laskutuskäytäntönsä sekä arvioitava tehtävän tai sen osan hoitamisesta veloitettava palkkio. Kuluttajasuhteissa arvio on annettava arvonlisäverollisena.

Arvio annetaan niillä tiedoilla, jotka ovat tuolloin asianajajan käytettävissä. Mikäli tehtävää hoidettaessa ilmenee, että arvioitu palkkio ylittyy, asianajajan on ilmoitettava siitä asiakkaalle.

3 Kulut

3.1 Yleiskulut

Asianajopalkkiosta katetaan toiminnan aiheuttamat yleiskulut. Tällaisia kuluja ovat toimistohenkilökunnan palkat sosiaalikuluihin, tavanomaiset vakuutusmaksut mukaan lukien eläkevakuutusmaksut sekä toimiston ylläpitämisen kulut, kuten vuokra, koneet ja laitteet.

3.2 Suoranaiset kulut

Palkkion lisäksi tehtävän hoidosta voidaan veloittaa suoranaiset kulut. Tällaisia kuluja ovat esimerkiksi viranomaismaksut, matka- ja majoituskulut sekä posti-, puhelin- ja kopiointikulut. Suoranaiset kulut on yksilöitävä laskussa, ellei asiakkaan kanssa ole sovittu muusta laskutusperusteesta.

4 Ennakko

Asiakkaalta on oikeus vaatia tehtävän vastaanottamisen ehtona ennakkoa palkkion ja kulujen varalle.

Tehtävän vastaanottamisen jälkeen palkkioennakkoa on oikeus vaatia vain, mikäli ennakosta on sovittu tehtävän vastaanottamisen yhteydessä tai sen vaatimiseen on olemassa jokin olosuhteisiin nähden perusteltu syy.

Asianajajalla on tehtävän vastaanottamisen jälkeenkin oikeus vaatia asiakkaaltaan ennakkoa tehtävän vaatimiin suoranaisiin kuluihin.

Ennakko tulee suhteuttaa arvioituun palkkioon ja tehtävän vaatimiin suoranaisiin kuluihin.

Ennakon ottaminen asiakasvaroista edellyttää asiakkaan suostumusta. Ennakon ottamisesta on tehtävä asiakkaalle viipymättä tilitys.

Saadut ennakot on eriteltävä asianajolaskussa.

5 Asianajolasku

Lasku on eriteltävä asiakkaan kanssa sovituin tavoin. Ellei muuta ole sovittu, asianajolaskussa on oltava tehtävän laatuun ja laajuuteen nähden tarkoituksenmukainen erittely, jonka perusteella asiakas voi arvioida laskun sopimuksenmukaisuutta ja kohtuullisuutta.

Ellei muuta ole sovittu, asianajolasku voidaan asettaa asiakkaan maksettavaksi tehtävän laadun, laajuuden ja muiden olosuhteiden perusteella kohtuullisin väliajoin tai oikeusasteittain.

Laskun maksamiseen on annettava kohtuullinen aika.

**ASIANAJAJAN VASTUUVAKUUTUSTA KOSKEVAT OHJEET
(11.6.1982, muut. 23.5.1997, 11.1.2001 ja 15.1.2009)**

- 1 § Asianajajan on vakuutettava asianajotoiminnassa toiselle aiheutettu varallisuusvahinko niiden ehtojen mukaisesti, jotka ovat yleisesti voimassa asianajotoiminnan vastuuvakuutusta varten.

Jos asianajotoimintaa harjoitetaan yhtiössä, voi vakuutus olla yhtiön ottama.

Asianajotoimiston avustaja ei ole henkilökohtaisesti velvollinen ottamaan vastuuvakuutusta.

Asianajaja, joka on yleinen oikeusavustaja, ei päätoimessaan ole henkilökohtaisesti velvollinen ottamaan vastuuvakuutusta. Hän on kuitenkin velvollinen ottamaan vastuuvakuutuksen niiden vahinkojen varalta, jotka voivat aiheutua hänen harjoittaessaan sivutoimenaan asianajotoimintaa.

- 2 § Vastuuvakuutuksen tulee kattaa koko asianajotoiminta.

Vastuuvakuutusta voidaan kuitenkin rajoittaa siten, että vakuutuksesta ei korvata vahinkoa, jonka vakuutettu on aiheuttanut

- 1 yrityksen liiketaloudelliseen johtamiseen kuuluvassa taloudellisessa suunnittelussa taikka päätöksenteossa yhtiön hallituksen jäsenen ominaisuudessa;
- 2 konkurssipesän hoitajana suorittaessaan liiketaloudellisia toimia, kun velkojainkokous on päättänyt jatkaa liiketoimintaa konkurssipesän lukuun tai
- 3 yrityksen saneerauksesta annetussa laissa tarkoitettuna selvittäjänä taikka vakuutus- tai pankkitoimintaa koskevissa laeissa tarkoitettuna selvitys- tai toimitusmiehenä.

Niiden vahinkojen varalta, jotka johtuvat edellä mainituista tehtävistä, suositellaan erillisen vastuuvakuutuksen ottamista.

- 3 § Vakuutusmäärän on oltava kutakin vahinkotapahtumaa kohden vähintään 168 187 euroa ja suoritettavan korvauksen omavastuu saa olla enintään kaksi (2) prosenttia vakuutusmäärästä. (Muut. 15.1.2009)

- 4 § Uuden asianajajan on otettava vakuutus viipymättä ja viimeistään yhden (1) kuukauden kuluessa siitä, kun hänet on hyväksytty Suomen Asianajajaliiton jäseneksi.
- 5 § Vakuutusyhtiön on ilmoitettava Suomen Asianajajaliitolle asianajajan varallisuusvastuuvakuutuksen lakkaamisesta. Suomen Asianajajaliitolle tulee varata mahdollisuus asianajajan varallisuusvakuutuksen voimassapitämiseen.
- 6 § (Kumottu 15.1.2009)
- 7 § Suomen Asianajajaliiton hallitus voi päättää asianajajan varallisuusvastuuvakuutuksen vähimmäissisällöstä näiden ohjeiden mukaisesti.(11.1.2001)

Sarjan aiemmat julkaisut vuonna 2009

1. Seksuaalirikollisten hoito
2. Luottotietolain muuttaminen
3. Tiedoksianto oikeudenkäynnissä
4. Todisteiden luovuttaminen EU:n jäsenvaltioiden välillä
5. Tuomioistuinharjoittelu
6. Eurojustin vahvistaminen
7. Riidattomien velkomusasioiden käsittelyn kehittäminen
8. Eläinsuojelurikosten seuraamuksien tehostaminen
9. Ehdotus julkisten hankintojen oikeussuojakeinojen muuttamisesta. Työryhmän välimietintö
10. Vakuutus oikeuden kehittämishanke
11. Pahoinpitelyrikos läheissuhteissa ja työpaikalla
13. Eräiden käräjäoikeuksien asiallinen toimivalta
15. Kulutusluottoja koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus
16. Lahjusrikokset

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
puh. (09) 160 03
www.om.fi

PB 25
00023 STATSRÅDET
tfn (09) 160 03
www.jm.fi